

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA

**PROSTORNI PLAN FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
ZA PERIOD 2008.-2028.GODINE**

NOSILAC PRIPREME PLANA:

FEDERALNO MINISTARSTVO
PROSTORNOG UREĐENJA

NOSILAC IZRADE PLANA:

IPSA INSTITUT
SARAJEVO

URBANISTIČKI ZAVOD BiH
SARAJEVO

ECO-PLAN
MOSTAR

SARAJEVO, MOSTAR, august/kolovoz 2012. g.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

UČESNICI U IZRADI

1. STANOVNIŠTVO

Goran Penev Mr. sc.
Želimir Jovanović Mr.sc.dipl.ing.arh.

2. SISTEM NASELJA

Želimir Jovanović Mr.sc.dipl.ing.arh.
Haris Mujkić dipl.ing.arh.

3. POLJOPRIVREDNA ZEMLJIŠTA

Damir Behlulović, dipl.ing.šum
Ejub Trako, dipl.ing.polj.

4. ŠUME I ŠUMSKA ZEMLJIŠTA

Muharem Čosibegović, dipl.ing.šum.(BH Šume)
Samir Omerović, dipl.ing.šum.(BH Šume)

5. VODE I VODNE POVRŠINE

Zlatan Lazarevski dipl.ing.građ.
Alma Bibović, dipl.ing.građ.
Muhamed Kapetanović, dipl.ing.građ.
Lejla Hadžović, dipl.ing.građ.
Mr. Enes Čovrk, dipl.ing.saob.
Mr. Lejla Hajro, dipl.ing.arh.
Andrea Pavlović, dipl.ing.arh.

6.VODNA INFRASTRUKTURA

Muhamed Kapetanović, dipl.ing.građ.
Alma Bibović, dipl.ing.građ.
Lejla Hadžović, dipl.ing.građ.
Mr. Enes Čovrk, dipl.ing.saob.
Mr. Lejla Hajro, dipl.ing.arh.
Andrea Pavlović, dipl.ing.arh.

7.UPRAVLJANJE OTPADOM

Merima Kapetanović dipl.ing.arh.
Zlatan Lazarevski dipl.ing.građ.

8. MINERALNA NALAZIŠTA

Hazim Hrvatović, prof.dr.
Brkić Emina, dipl.inž.geol.
Ismir Hajdarević, dipl.inž.geol.
Ramo Kurtanović, prof.dr.
Neven Miošić, dipl.inž.geol.
Ferid Skopljak, dr.geol.
Natalija Samardžić, mr.geol.
Jasminka Saletović, dipl.inž.geol.
Mevlida Bajrović,geol.tehn.
Eksploatacione površine mineralnih sirovina
Željko Vuković, prof.geografije
Anđelka Mikulić, dipl. ing. građ.
Vedad Viteškić dip.ing arh.

9. PROIZVODNJA I PRENOS ENERGIJE

Mr. Azra Hajro dipl.ing.
Jasmin Burzić, dipl.ing.maš.
Lejla Hajro dipl.ing.arh.
Adi Muminović, dipl.ing.arh.

10. SAOBRAĆAJ

Prof. dr Ešref Gačanin, dipl.ing.
Mr Milorad Đuričić, dipl.ing.
Mr Enes Čovrk, dipl.ing.
Saša Džumhur, dipl.ing.
Siniša Škaljak, dipl.ing.građ.
Zlatan Lazarevski dipl.ing.građ.
ICT TEHNOLOGIJE/KOMUNIKACIJE I VEZE
Prof.dr Nedeljko Bilić, dipl.ing.
Mr Hamdo Katica, dipl.ing.
Siniša Petrović, dipl.ing.el.
GRANIČNI PRELAZI
Zlatan Lazarevski dipl.ing.građ.
Merima Kapetanović dipl.ing.arh.

11. PRIVREDA

Prof.dr. Marko Beroš
Mirela Šetka Prlić dipl.ing.građ.
Mirjana Laganin, dip.oec.

12. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Mirjana Laganin, dip.oec.

13. POSEBNO ZAŠTIĆENI PROSTORI/ PODRUČJA OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU BIH
I PODRUČJA POSEBNIH OBILJEŽJA FEDERACIJE BIH

Zlatan Lazarevski dipl.ing.građ.
Dr.sc. Nusret Drešković, dipl.geograf
Dr.sc. Samir Đug, dipl.biolog
Borislav Puljić dipl.ing.arh.
Mirela Šetka Prlić dipl.ing.građ.
Anđelka Mikulić, dipl.ing.građ
Lejla Hajro dipl.ing.arh.
Merima Kapetanović dipl.ing.arh.
Marija Rakić dipl.ing.arh
Mirjana Laganin, dip.oecc.

14. ZAŠTITA I UNAPREĐENJE OKOLIŠA

Prof.dr. Aleksandar Knežević
Jasmina Čomić, dipl.ing.kem
Ismar Jamaković, dipl.ing.maš
Andrea Marković, dipl.ing.kem.teh

15. ZAŠTITA I REVITALIZACIJA KULTURNO-HISTORIJSKOG I PRIRODNOG
NASLJEĐA I NJIHOVA EKONOMSKA VALORIZACIJA

Borislav Puljić dipl.ing.arh.
Mirela Šetka Prlić dipl.ing.građ.
Martina Penava dipl.ing.arh.
Anđelka Mikulić dipl.ing.građ.
Mr.sc. Nusret Drešković, dipl.geograf
Dr.sc. Samir Đug, dipl.biolog

16. MINSKA POLJA

Marko Trogrlić dipl.ing.građ.
Mirela Šetka Prlić, dipl.ing.građ.

17. UGROŽENOST PODRUČJA

Prof.dr. Aleksandar Knežević
Jasmina Čomić, dipl.ing.kem
Ismar Jamaković, dipl.ing.maš
Andrea Marković, dipl.ing.kem.teh

18. PROJEKCIJA RAZVOJA PROSTORNIH SISTEMA

OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA SISTEMA NASELJA

Želimir Jovanović Mr.sc.dipl.ing.arh.

OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA PRIVREDNE JAVNE INFRASTRUKTURE

Zlatan Lazarevski dipl.ing.građ.

OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA OKOLINE

Želimir Jovanović Mr.sc.dipl.ing.arh.

Željko Vuković prof.geografije

KARTOGRAFSKO-ANALITIČKA OBRADA:

Ranko Tica dipl.ing.el.
Vedad Viteškić dip.ing.arh.
Marko Trogrlić dip.ing. građ.
Adi Muminović dipl.ing.arh.
Alma Bibović, dipl.ing.građ.
Saša Džumhur, dipl.ing.
Mirela Šetka Prlić dipl.ing.građ.
Danijela Krišto dipl.ing.građ.
Dr.sc. Nusret Drešković, dipl.geograf
Muharem Čosibegović, dipl.ing.šum.(BH Šume)
Damir Behlulović, dipl.ing.šum.
Adnan Šabeta, geometar
Merima Kapetanović dipl.ing.arh.
Semedina Tatar dipl.ing.arh.
Tatjana Ristanović-Toholj, dipl.prost.planer
Haris Mujkić, dipl.ing.arh.
Semir Oković, ing. saobraćaja
Emir Pajić, informatičar
Marija Rakić dipl.ing.arh.
Anđelka Mikulić, diplg.ing.građ.
Martina Penava, dipl.ing.arh.
Elena Dragoje, dipl.ing.građ.
Damir Lukić, dipl.ing.arh.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Glavni i odgovorni planer

Zlatan Lazarevski, dipl.ing.građ. _____

KOORDINACIONI TIM

Zlatan Lazarevski, dipl.ing.građ. _____

Borislav Puljić, dipl.ing.arh. _____

Mr Enes Čovrk, dipl.ing. _____

KONZORCIJ:

IPSA INSTITUT, SARAJEVO - LIDER KONZORCIJA:

Prof. dr Ešref Gačanin, dipl.ing. _____

URBANISTIČKI ZAVOD BIH, SARAJEVO:

Zlatan Lazarevski, dipl.ing.građ. _____

ECOPLAN, MOSTAR :

Borislav Puljić, dipl.ing.arh. _____

NOSIOCI PRIPREME PLANA:

Federalno ministarstvo prostornog uređenja:

Ministar Mr.sci. Desnica Radivojević,

Pomoćnika ministra HankA Mušinbegović dipl.ing.arh.

Stručni savjetnici za koordinaciju pripreme i izrade

Prostornog plana Federacije BiH: Enver Džomba dipl.ing.arh.;

Fuad Šumar dipl.ing.arh .

Savjeta plana :

Said Jamaković dipl.ing.arh (Predsjednik Savjeta plana)

Prof dr. Džela Ibraković

Prof.dr. Vlasta Žuljić dipl.ing.arh.

Mr.sc.Esad Bukalo dipl.ing.polj.

Vjekoslav Tomas

Širaza Jahić

Mr.sc. Salko Obhodaš dipl.ing.šum.

Božo Knežević dipl.ing.građ.

Doc.dr. Fadila Kiso dipl.ing.saob

Doc.dr. Senka Barudanović dipl.biol.

Munira Zahiragić dipl.ing.hemije

Prof.dr. Sead Dizdarević dipl.prav.

Željko Obradović dipl.ing.geod.

Prof.dr. Faruk Mekić dipl.ing.šum.

Lidija Mičić dipl.ing.arh.

dr. Mehmed Cero dipl.ing.geod.

Maida Ibrišagić – Hristić dipl.ing.arh

Adnan Efendić dipl.soc.

Hanka Mušinbegović dipl.ing.arh.

Enver Džomba dipl.ing.arh

Goran Miraščić

Nedim Mujić (teh sekretar)

SADRŽAJ :

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

UVODNE NAPOMENE	10
1. OPĆI I POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA F BiH	14
1.1. OPĆI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA F BiH	14
1.2. POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA F BiH	15
2. PROJEKCIJA PROSTORNOG RAZVOJA F BiH	23
2.1. STANOVNIŠTVO	23
2.1.1. Projekcije broja stalnih stanovnika	24
2.1.2. Struktura stalnog stanovništva	29
2.1.3. Vitalne karakteristike	29
2.1.4. Broj, veličina i karakteristike domaćinstava	29
2.1.5. Zaposlenost	29
2.1.6. Migracije	29
2.1.7. Gustine naseljenosti po općinama i kantonima	30
2.2. SISTEM NASELJA PO ZNAČAJU, KARAKTERU I DOMINANTNOJ PRIVREDNOJ DJELATNOSTI	32
2.3. POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE	42
2.3.1. Obradiva i neobradiva zemljišta po namjeni	42
2.3.2. Zone proizvodne sposobnosti i način korištenja zemljišta	43
2.3.3. Bilans poljoprivrednog zemljišta po upotrebnoj vrijednosti	44
2.3.4. Valorizacija zemljišta sa stanovišta plastike terena	45
2.3.5. Područja melioracije, komasacije i sl.	46
2.4. ŠUME I ŠUMSKO ZEMLJIŠTE	47
2.4.1. Kategorije šuma	48
2.4.2. Šumsko gospodarska područja	49
2.4.3. Zaštićena područja šuma i šumskih zemljišta u F BiH	50
2.4.4. Područja predviđena za pošumljavanje i prevođenje u vrijednije sastojine	52
2.5. VODE I VODNE POVRŠINE	53
2.6. VODNA INFRASTRUKTURA	64
2.6.1. Sistemi snabdijevanja vodom	64
2.6.2. Sistemi odvođenja otpadnih voda	66
2.6.3. Zaštita od voda i uređenje voda	66
2.7. UPRAVLJANJE OTPADOM	68
2.8. MINERALNA NALAZIŠTA	76
2.8.1. Utvrđene rezerve	76
2.8.1.1. Energetske mineralne sirovine	76
2.8.2. Metalične mineralne sirovine	79
2.8.3. Nemetalične mineralne sirovine	82
2.8.4. Eksploataciona i istražna polja mineralnih sirovina	82
2.8.5. Mogućnosti korištenja površina nad podzemnim kopovima	83
2.8.6. Deponije	83
2.8.7. Sanacija i rekultivacija	84
2.9. PROIZVODNJA I PRENOS ENERGIJE	84
2.9.1. Elektro-energetika	85
2.9.1.1. Predmet razmatranja plana	85
2.9.1.2. Plan razvoja potrošnje	86
2.9.1.3. Bilans električne energije	86
2.9.1.4. Plan razvoja proizvodnje	87
2.9.1.5. Plan razvoja prenosne mreže	89
2.9.1.6. Plan razvoja prenosne mreže	96
2.9.2. Gas i nafta	98

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

2.9.2.1. Gas	98
2.9.2.2. Nafta i naftni derivati	100
2.10. SISTEM SAOBRAĆAJA I VEZA	104
2.10.1. Transportni sistem	104
2.10.2. Povezanost sistema sa saobraćajem u širem okruženju	107
2.10.3. Saobraćajna infrastruktura sa zaštitnim pojasevima i zonama	109
2.10.4. ICT tehnologije, komunikacije i veze	123
2.10.4.1. Radio i tv	127
2.10.4.2. Pošta	129
2.10.5. Granični prelazi	130
2.11. PRIVREDA	134
2.12. DRUŠTVENE DJELATNOSTI	151
2.13. POSEBNO ZAŠTIĆENI PROSTORI /PODRUČJA OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU BIH I PODRUČJA POSEBNOG OBILJEŽJA FEDERACIJE BIH	157
2.13.1. Objekti i trase prometne infrastrukture međunarodnog, državnog ili federalnog značaja, kao i interes dvaju i više susjednih kantona	159
2.13.2. Objekti vodne infrastrukture i prostori koji se tretiraju vodoprivrednim sistemima međunarodnog, državnog ili federalnog značaja, kao i interes dvaju i više susjednih kantona.	161
2.13.3. Objekti, trase i prostori eksploatacije energetskih sirovina, te proizvodnje i prenosa energije međunarodnog, državnog ili federalnog značaja	162
2.13.4. Područja međunarodnog, međuentitetskog ili međukantonalnog usaglašavanja korištenja prostora i resursa	164
2.13.5. Objekti i prostori od značaja za odbranu	167
2.13.6. Objekti i područja graditeljskog i prirodnog naslijeđa koje kao nacionalne spomenike utvrdi komisija za očuvanje nacionalnih spomenika u skladu sa aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH	172
2.13.7. Područja izuzetnih prirodnih vrijednosti	199
2.13.8. Područja za razvoj turizma, sporta i rekreacije međunarodnog, državnog ili federalnog značaja	207
2.13.9. Posebno ugrožena područja za čiju sanaciju je neophodno međudržavno, međuentitetsko ili međukantonalno usaglašavanje	209
2.14. ZAŠTITA I UNAPREĐENJE OKOLIŠA	209
2.15. ZAŠTITA I REVITALIZACIJA KULTURNO-HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLJEĐA I NJIHOVA EKONOMSKA VALORIZACIJA	210
2.16. MINSKA POLJA	240
2.17. UGROŽENOST PODRUČJA	242
2.17.1. Procjena ugroženosti područja od ratnih dejstava, elementarnih nepogoda i tehničkih karakteristika do kraja planskog perioda	243
2.17.2. Mjere za ograničavanje negativnih efekata prirodnim i ljudskim djelovanjem izazvanih nepogoda i katastrofa	247
2.18. OSNOVNA NAMJENA PROSTORA	260
3. PROJEKCIJA RAZVOJA PROSTORNIH SISTEMA	261
3.1. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA SISTEMA NASELJA	261
3.2. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA PRIVREDNE JAVNE INFRASTRUKTURE	273
3.2.1. Prometna infrastruktura	273
3.2.2. Vodna i energetska infrastruktura	282
3.3. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA OKOLINE	284
PRAVNI OKVIR	291

UVODNE NAPOMENE

Na osnovu Ugovora „Priprema i izrada Prostornog plana Federacije Bosne i Hercegovine za period od 2008-2028.godine“, sklopljenog između Federalnog ministarstva prostornog uređenja (Br. 02-14—4-1330/07, od 01.04.2008. godine) i Konzorcija koji sačinjavaju : Urbanistički zavod BiH Sarajevo, Ecoplan Mostar i Ipsa Institut Sarajevo, a nakon usvojene Prostorne osnove Prostornog plana FederacijeBiH, sukladno važećoj zakonskoj proceduri, pristupilo se izradi Prostornog plana Federacije BiH.

Opći i posebni ciljevi prostornog razvoja FBiH, prema čl. 20. Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata, preuzeti su iz usvojene Prostorne osnove Prostornog plana FBiH. Prostornim planom FBiH elaborirani su Projekcija prostornog razvoja FBiH (razrada usvojene osnovne koncepcije razvoja), Projekcija razvoja prostornih sistema FBiH i Odluka o provođenju prostornog plana FBiH.

Prostornim planom Federacije Bosne i Hercegovine obuhvaćena je ukupna površina Federacije Bosne i Hercegovine koja iznosi 26.085,8733 km².

Od toga je kopno 26.072,0833 km²; more 13,97 km².

Od površine Bosne i Hercegovine koja iznosi 51.226,1225 km²., FBiHobuhvata 50,94 %.

Površina FBiH u skladu je sa je podacima, planovima i kartama Federalne uprave za geodetske poslove i Državne komisije za granice BiH.

Obrada podataka je obavljena aktualnim i uredbom propisanim softverskim alatima radi formiranja baze podataka, a na način da je svaki podatak prostorno definiran i da je moguća primjena podataka u geoinformacionom sistemu (GIS-u) kako bi se mogao koristiti pri analizama i mogućnosti kompariranja sa susjednim državama.

Izvor GIS podataka:

Angermeyer ingenieureGMBH (Digitalni orto-foto plan - TK 200 000

Digitalni atlas BiH, mjerilo 1:200.000, GISDATA, 2005

GIS baza podataka AVP Sava i AVP Jadran

GIS baza podataka JP EP HZHB

GIS baza podataka JPDCFBiH d.o.o.

GIS baza podataka ŽFBiH

Makro površinske veličine u hektarima i struktura Bosne i Hercegovine:

Bosna i Hercegovina	5.122.612,25ha	100,00%
Federacija BiH	2.608.587,33 ha	50,94%
Republika Srpska	2.463.576,64 ha	48,10%
Distrikt Brčko	49.090,28 ha	0,96%

Geografske koordinate ekstremnih tačaka teritorije F BiH

Orjentacija	φ	λ	Općina	Lokalitet
N	45° 13' 52,61"	15° 55' 26,40"	V. Kladaša	Ušće Glinice u Glinu
S	42° 36' 09,65"	18° 14' 56,63"	Ravno	Kunja glava
E	44° 34' 59,35"	19° 03' 18,06"	Sapna	Poteševac
W	44° 49' 31,75"	15° 44' 00,42"	Bihać	Ogredljivi vrh (1174)

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Administrativno teritorijalno ustrojstvo FBiH se sastoji od 10 većih upravnih jedinica kantona/županija u kojima se nalazi 79 općina koje funkcioniraju u svojstvu lokalnih jedinica samouprave.

Analitičko – dokumentaciona osnova je kompozitna i hibridna.

Bosna i Hercegovina je država za čiji je prostor, komtinuirano u periodu od preko pola stoljeća, urađen impozantno veliki opus prostorno planske dokumentacije, još obimniji fond relevantnih pratećih studija, ekspertiza, naučno-istraživačkih radova, zakonske regulatve i metodoloških materijala.

Ipak, samo je jedan usvojeni, formalno-.pravno validni dokument, kojim je sveobuhvatno planirano prostorno uređenje cjelovite teritorije Bosne i Hercegovine:

To je Prostorni plan BiH za period od 1981. do 2000. godine; Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu i Urbanistički zavod BiH, 1980.

U Post-Dejtonskom periodu, značajniji prostorno planski dokumenti su urađeni za kantone i općine, a za federalni nivo urađen je veliki broj strategija iz raznih oblasti koje su poslužile kao referentni dokumenti za građu elemenata analitičko dokumentacione osnove Prostornog plana Federacije Bosne i Hercegovine.

Od preko stotinu naslova iz konsultiranih materijala, za ilustraciju je dostatno nekoliko:

- Prostorni plan Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023., Zavod za planiranje razvoja kantona, 2006.
- Prostorni plan Kantona Središnja Bosna/Srednjobosanskog Kantona 2005-2025., Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Sarajevo i Arhitektonski fakultet Zagreb, 2005.
- Prostorni plan za područje Tuzlanskog Kantona 2005–2025, Zavod za urbanizam, Tuzla, 2006.
- Prostorni plan Zeničko-dobojskog Kantona, Kantonalni zavod za urbanizam i prostorno uređenje Zenica, 2008.
- Strategija zaštite okoliša FBiH 2008-2028 godine-Bosna-S Oil Services Company,
- Studija energetskog sektora u BiH za period 2005-2020. god., konzorcij Energetski Institut Hrvoje Požar, Hrvatska; Soluziona, Španjolska; Ekonomski Institut Banja Luka, BiH; Rudarski Institut za hidrotehniku Građevinskog fakultet
- Strategija upravljanja vodama Federacije BiH (Prijedlog), 2009. godina
- Strategija i akcioni plan razvoja mreže autocesta i brzih cesta na području FBiH, Ministarstvo prometa i komunikacija FBiH, 2008.
- Strategija razvoja Informacionog društva u BiH, 2004 – 2010. godine, Sarajevo 2004.
- Strategija razvoja ID BiH, IKT infrastruktura“ Sarajevo 2004 (N.Bilić i dr.)
- Strategija razvoja ID BiH, IKT industrija , Sarajevo 2004. (N.Bilić i dr.)
- Strategija prelaska sa analogne na digitalnu zemaljsku radiodifuziju u frekvencijskim opsezima 174-230MHz i 460-872MHz u Bosni i Hercegovini;
- Strateški plan i program razvoja energetskog sektora Federacije BiH
- Stratgija razvoja turizma Bosne i HERCEGOVINE 2008-2028 godine
- Strategija razvoja Kantona Sarajevo do 2015 godine
- Strategija razvoja Tuzlanskog kantona 2008 – 2013 godine

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- Strategija razvoja Federacije BiH 2008-2018 godine
- Strategija razvoja FBiH 2010-2020g.-Federalni zavod za programiranje razvoja, „Ekonomski institut“ –d.d. Tuzla
- Studija ranjivosti prostora Federacije Bosne i Hercegovine

Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata nalaže potrebu komparacije planiranih rješenja i aktuelnog stanja u prostoru. Bazu planiranih rješenja predstavlja Prostorni plan BiH za period od 1981. do 2000. godine. Uvažavajući karakter prostornih planova BiH i Federacije te činjenicu da je prethodni rađen u periodu društveno-ekonomskog i teritorijalno-političkog ustrojstva BiH bitno različitog od današnjeg ustrojstva, opravdana je orijentacija ka analizi planiranih i postojećih fizičkih struktura sa naglaskom na prometnu, energetska i vodnu infrastrukturu.

Nivo realizacije planiranih rješenja je izuzetno nizak, što je prvenstveno posljedica društvenih i ekonomskih zbivanja u periodu od usvajanja Prostornog plana SRBiH do danas. Veći dio planiranih rješenja tretiran je za duži vremenski period, prvenstveno zbog potrebe rezervacije i očuvanja prostora za realizaciju krupnih infrastrukturnih sistema u postplanskom periodu. Stoga se nije mogla očekivati puna realizacija planiranih rješenja. Eklatantan je primjer opravdanog isticanja prioriteta izgradnje transevropske autoceste E-73 kao kapitalnog zahvata. Isti projekat pod nazivom Koridor Vc, danas je u fazi realizacije. Planirana trasa je doživjela određene korekcije zbog odredbi međudržavnog dogovora o ulaznim tačkama trase, promjene stanja fizičke strukture u prostoru kao i kompleksnih ekoloških uvjeta tretiranih sveobuhvatnom multikriterijalnom analizom.

Jasno izražena razvojna osovina sjever-jug, opravdava Koridor Vc., jer je utemeljena na pokazateljima demografskog i privrednog razvoja u dolinama rijeka Bosne i Neretve.

Zbog promjena teritorijalnog i društveno-ekonomskog ustrojstva BiH, intenzitet i pravac razvojnih procesa dobija nove prostorne koordinate. U tom kontekstu, obuhvat FBiH, geografskim formatom i prostornom formom, uslovio je konceptijski osnov sa izuzetno velikim oprezom u odnosu na simultano uvažavanje prostornog uređenja Federacije Bosne i Hercegovine, entiteta R. Srpske, Brčko distrikta i Bosne i Hercegovine u cjelini.

Odnos prema susjednim državama, bivšim federalnim dijelovima SFRJ, također se uvažava sa opreznim konceptijskim opredjeljenjima, zbog nasljeđenih nepromjenjivih prirodnih i geoloških faktora i većeg broja kapitalnih infrastrukturnih objekata, ali jednako i zbog promjena, prouzrokovanih upravo nastankom novih država.

Na osnovu rezultata analiza i ocjena stanja u prostoru i uređenja prostora, mogućih pravaca razvoja, Studije ranjivosti prostora te smjernica za izradu Prostornog plana razrađena je osnovna koncepcija prostornog razvoja.

Smjernice za izradu Prostornog plana artikulirane su na osnovu ciljeva utvrđenih strateškim razvojnim dokumentima. Ovi dokumenti su odraz trenutne društveno-ekonomske situacija sa orijentacionim periodom realizacije utvrđenih ciljeva koji je znatnim dijelom unutar planskog perioda Prostornog plana FBiH. Pošto se pojedini sadržaji osnovne koncepcije prostornog razvoja tretiraju i za duži vremenski period od planskog, osnovni koncept prostornog razvoja ima i elemente postplanskog perioda. To se odnosi na krupne infrastrukturne sisteme, za čiju je realizaciju u postplanskom periodu racionalno i neophodno sada rezervirati prostor.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Iz tih razloga pristupilo se izradi osnovne koncepcije prostornog razvoja bazirane na alternativnim matricama koje uvažavaju strateška opredjeljenja nosioca uređenja prostora, s jedne strane, te elemente dugoročnog planiranja i rješenja konflikata u prostoru s druge strane.

Na tom principu alternativno se tretiraju dva uporedna koncepta prostornog razvoja: s jedne strane dominira aspekt korištenja prirodnih resursa i razvoja infrastrukturnih sistema a s druge strane aspekt zaštite prirodnih i stvorenih vrijednosti.

Osnovni koncept prostornog razvoja FBiH podržava i artikuliše pozitivne tendencije u dosadašnjem prostornom razvoju. Kao što je i ocjena stanja u prostoru dala generalni zaključak, tako se i planskim rješenjima podržavaju osnovne osovine razvoja definisane u mogućim pravcima razvoja.

Realizaciju prometnih koridora Evropskog ranga prati uspostavljanje i koridora regionalnog karaktera. Ovi koridori se uglavnom uspostavljaju od zapada ka istoku unutar prostora RS i prema jugoistoku pružanjem Dinarskog masiva unutar prostora FBiH.

Realizacija planiranog koridora Bosanski Novi - Prijedor- Banja Luka - Doboj - Brčko-Bijeljina bi bila od velikog značaja i za povezivanje Unsko - Sanskog Kantona sa većim dijelom FBiH.

Ovakav planski pristup je isključivo strateški, s ciljem revitalizacije i integrisanja cjelovitog prostora FBiH. Na identičan način se tretira i planirani koridor koji povezuje Unsko-sanski, Livanjski i Zapadno-hercegovački kanton sa Mostarom.

Razvoj ove regije se bazira na uskoj povezanosti sa razvojem primorskog dijela R. Hrvatske, koristeći svoje komparativne prednosti. Uspostavljanje ovih koridora iz pravca Karlovca i Rijeke, te Siska i Zagreba zahtijeva prije svega usaglašavanje strateških opredjeljenja Države BiH sa R. Hrvatskom.

Jedan od prijedloga prostorne organizacije FBiH jeste policentrična struktura polova razvoja, polova rasta i transmisije razvoja. Alimentira se iz naseobinskog fonda kantonalnih i općinskih centara. Rang i razvojne funkcije su klasificirani prema analizi stanja i projekciji uvjetnih sistemskih karakteristika naseobinskog fonda centralnih naselja. Rezultanti kompozit se iskazuje grupacijama: A.-Pol razvoja 1.-Sarajevo; B.-Polovi razvoja 2.-Tuzla, Zenica, Mostar i Bihać; C.-Polovi rasta odnosno transmisije razvoja 3. su 48 općinskih centara i D.-Transmisija razvoja su 23 ostala općinska centra (tabeli i na karti br.10.).

Federalni prostorni obuhvat je uvjetovao pozicioniranje Bihaća u grupaciju B. Polova razvoja 2. sa Tuzlom, Zenicom i Mostarom. Ova grupacija predstavlja okosnicu suvremenog koncepta regionalnog razvoja. Geoprometni položaj i prirodne pogodnosti, populacijski potencijal Bihaća i jako demografsko zaleđe, uticaj jakih gravitacionih centara Karlovac, Rijeka, Zagreb, a udaljenost od Sarajeva, generišu interakcijske procese koji rezultiraju razvojnim spregama na upečatljivo prepoznatljivom prostornom obuhvatu.

Potreba za integracijskim planskim elementima na nivou BiH i šire regije, opredjeljenost ka očuvanju prirodnih vrijednosti, prioritetoj opredjeljenosti ka razvoju poljoprivrede i turizma u procesu Evropskih integracija, te očuvanje svih vidova specifičnosti su temelj osnovne koncepcije prostornog razvoja FBiH.

1. OPĆI I POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA FBiH

Opći i posebni ciljevi prostornog razvoja preuzimaju se iz usvojene Prostorne osnove.

1.1. OPĆI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA FBiH

Opći ciljevi prostornog razvoja su:

- Tretirati prostor entiteta FBiH u okviru jedinstvenog prostora države Bosne i Hercegovine;
- Poštovati entitetske granice na način međusobno usklađenih i usaglašenih prostorno planskih rješenja između entiteta i valorizovati i tretirati infrastrukturne kapacitete i prirodne resurse u njihovom punom kapacitetu, bez obzira na granicu entiteta;
- Prostorno planskim rješenjima obezbijediti održivi razvoj prema stvarnim prostornim i ekonomskim mogućnostima, bez ograničenja koja proizlaze iz administrativnog ustrojstva entiteta FBiH podjeljene na deset kantona, poštujući planski period dvadeset godina, odnosno narednih osamnaest;
- Uvažiti značaj i ulogu morske obale u okviru prostora entiteta Federacije BiH, za državu Bosnu i Hercegovinu kao pomorsku državu;
- Definirati područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine na osnovu Uredbe o građevinama i zahvatima od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine ("Sl.novine Federacije BiH", br. 85/07, 29/08);
- Definirati područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine na zaštićenim područjima prirodnih vrijednosti (nacionalni parkovi, zaštićena područja prirodnih vrijednosti, koja se nalaze na teritorijima dva ili više kantona ili entiteta).

Opći ciljevi prostornog uređenja FBiH u cijelosti su kompatibilni sa artikulacijama Evropskih opredjeljenja sadržanih u smjernicama (a) Evropskih perspektiva prostornog razvoja (ESDP) i vodećih principa (b) za održivi razvoj evropskog kontinenta kao i strateška opredjeljenja šireg okruženja, državnih i entitetskih razvojnih dokumenata, Evropske prostorne razvojne perspektive (European Spatial Development Perspective ESDP, European Commission, Potsdam 1999). To su: razvoj uravnoteženog i policentričnog sistema gradova; uspostavljanje novog odnosa između urbanih i seoskih područja; obezbjeđenje jednakopravnog pristupa od infrastrukture do obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite; osmišljeno upravljanje i očuvanje prirodne i kulturne baštine.

Vodeća načela za trajni prostorni razvoj evropske cjeline (Guiding principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent, CEMAT, Hannover 2000) odnose se na: prostornu strategiju u duhu održivog prostornog razvoja, koja se oslanja na prijedloge prostorno razvojnih mjera za urbana područja, poljoprivredno i šumsko zemljište i evropske koridore (uključivo i koridore u F BiH); potrebu aktivnog učešća građana u procesu prostornog planiranja, posebno uključivanje mlađih generacija u proces planiranja čime oni utiču na stvaranje uslova koji oblikuju njihove živote; ovo je preduvjet za prihvaćanje «evropskih ideja» od strane građana i istovremeno preduvjet za poštivanje planskih rješenja.

Generalno, osnovni cilj planiranja razvoja prostora, kao ograničenog resursa kojim treba vrlo racionalno i pažljivo upravljati, jeste da se obezbjedi i omogući održiv i skladan prostorni razvoj, putem jačanja ekonomske i socijalne kohezije. Održivom prostornom razvoju se pristupa

integralno, razvoj obuhvata društvenu, ekonomsku i okolišnu dimenziju. Ekonomskom i socijalnom integracijom, unutarnje granice gube ulogu razdvajanja ne samo u ekonomskom ili političkom smislu, već i u prostornom aspektu. Slobodno kretanje radne snage, roba, usluga i kapitala te prekogranična saradnja dovode do novih odnosa u prostoru, a time i do novih prostornih struktura, ne samo u zemljama članicama već i u susjednim državama. Nova proširenja EU će dovesti do promjena u prostornim odnosima.

Jedan od značajnih općih ciljeva jeste pravovremena priprema za pomenute promjene, odnosno uvažavanje prostorno interakcijskih sprega od međuentitetskih do međudržavnih sa neposrednim i daljim susjedima.

Prema članu 115. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na razini Federacije BiH do donošenja Prostornog plana Federacije primjenjuje se Prostorni plan SR BiH 1981.-2000. g. U dijelu koji nije u suprotnosti s Ustavom Federacije. U cilju ostvarenja kontinuiteta u planiranju izvršena je valorizacija općih ciljeva Prostorni plan SR BiH 1981-2000.g.

te je konstatovano da se opći ciljevi prostornog plana BiH pružaju iz u dijelu koji nije u suprotnosti sa ustavom federacije.

1.2. POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA FBiH

Nakon definisanja općih ciljeva, u organizaciji Nosioca pripreme Plana i učešće Nosioca izrade Plana, obavljen je niz konsultativnih sastanaka sa resornim ministarstvima, nosiocima razvoja pojedinih djelatnosti relevantnih u procesu prostornog planiranja. Uvodni dijelovi ovih sastanaka su se odvijali u upoznavanju sa strategijama razvoja pojedinih djelatnosti uz poseban osvrt na reperkusije ovih strateških opredjeljenja na prostorno uređenje. Nakon toga uslijedila je analiza mogućih uskladjivanja i identifikacije kolizija strateskih opredjeljenja. Provjera realnosti strateskih opredjeljenja, odnosno mogućih rješenja kolizija, je izvršena, prije svega, valorizacijom postojeće planske dokumentacije kantonalnog i općinskog nivoa te serijom konsultativnih sastanaka sa predstavnicima lokalne zajednice.

Kao rezultat ovog procesa usaglašavanja iskristalisani su posebni ciljevi razvoja.

Posebni ciljevi prostornog razvoja FBiH su artikulirani metodom provjere kompatibilnosti i dodatnih spoznaja, te su iskazani po tematskim oblastima.

Poljoprivredno zemljište

- Usklađivanje površina poljoprivrednog zemljišta sa šumskim zemljištem i ostalim površinama (izgrađeno, vodne, eksploatacione, deponije i dr. površine);
- Utvrđivanje stvarnog stanja, kapaciteta obradivog poljoprivrednog zemljišta (oranice, bašte, voćnjaci, vinogradi, prirodne livade kao intenzivno obrađivane površine) i neobrađivog (pašnjaci, trstici i bare);
- Koristiti proizvodne sposobnosti zemljišta po osnovu bonitetne vrijednosti i agrozona, u cilju optimalnog korištenja. Prioritet dati poljoprivrednoj proizvodnji, a ostale potrebe zadovoljavati prema mogućnostima na zemljištu lošijeg kvaliteta;
- Povećati učešće obradivog zemljišta u ukupnoj površini poljoprivrednog zemljišta;
- Spriječiti procese erozije zemljišta odnosno odnošenja zemljišnog supstrata i hranljivih materija;
- Sprečiti i otkloniti štetne posljedice koje nastaju zagađivanjem tla od strane privrednih subjekata.

Šume i šumsko zemljište

- Utvrđivanje i prostorno definisanje stvarnog stanja šumskih područja;
- Utvrđivanje prostora koji trajno ostaju šumska područja – zaštitne šume i šume posebne namjene (zaštićene šume, šumski rezervati, sjemenske sastojine i sl.);
- Očuvanje i unaprjeđenje opće korisnih funkcija i biološke raznolikosti šume;
- Svestranije korištenje šuma i šumskog kompleksa;
- Prevođenje degradiranih šumskih područja u vrijednije sastojine (visoke degradirane šume, izdanačke, goleti sposobne za pošumljavanje i sl.);
- Prevesti neproduktivna šumska zemljišta u poljoprivredno zemljište, naročito u Hercegovini, koja je moguće koristiti kao vinograde i maslinjake.

Mineralne sirovine

- Zaštititi prostore i lokalitete pojava i ležišta energetskih, metaličnih i nemetalčnih mineralnih sirovina te mineralnih, termalnih i termomineralnih voda odgovarajućeg kvaliteta za razne namjene (energetika, građevinarstvo, vodoprivreda, poljoprivreda, zdravstvo i drugo);
- Umanjiti ili otkloniti štete nastale djelovanjem eksploatacije i prerade mineralnih sirovina;
- Rekultivisati prostore koji su devastirani aktivnostima vezanim za eksploataciju mineralnih sirovina.

Sistem naselja

U skladu sa opštim ciljevima, European Spatial Development Perspective - ESDP, (European Commission, Potsdam 1999), posebni ciljevi razvoja sistema naselja se baziraju na:

- Razvoju uravnoteženog i policentričnog sistema gradova;
- Uspostavljanju novog odnosa između urbanih i seoskih područja;
- Prostornoj strategiji u duhu održivog prostornog razvoja, koja se oslanja na prijedloge prostorno razvojnih mjera za urbana područja, poljoprivredno i šumsko zemljište transportno-razvojne koridore.

Posebni ciljevi prostornog uređenja sa aspekta sistema naselja, istovremeno su i smjernice/inputi za unapređenje funkcioniranja komponenti drugih djelatnosti, ali jednako značajno kao sugestije za uspostavljanje administrativno - upravnih i političkih podobnosti:

- Integrisati i uskladiti cestovnu infrastrukturu F BiH sa cestovnom infrastrukturom BiH i susjednih zemalja;
- Željeznice modernizirati i također, analogno cestovnoj integraciji, treba inkorporirati u regionalno balkansku i evropsku mrežu;
- Avio saobraćaj unaprijediti i omogućiti intenziviranje lokalnih-BH veza;
- Povećati stepen urbaniziranosti naseobinskog fonda FBiH;
- Harmonizirati aspekte sistemskih obilježja administrativno-upravnih centara FBiH, sa fondom većih urbanih naseljenih mjesta;
- Iskoristiti sinergijske potencijale od tri Grad-region specifične demo-prostorne formacije;
- Uskladiti sistem centara FBiH sa cjelovitim sistemom BiH;

- Promovisati maksimiziranje prostorne interakcije između centralnih naselja FBiH i BiH;
- Usmjeriti plasmane investicija za nove proizvodne privredne kapacitete na prostore, sa direktnim pristupom budućim razvojnim koridorima koji su koincidentni sa koridorima kapitalne transportne infrastrukture.

Saobraćaj i ICT tehnologije

Sveukupni cilj sektora "saobraćaj" je preuzet iz Transportne politike BiH za period 2010.-2020., koja predstavlja osnovni razvojni sektorski dokument, usklađen sa načelima transportne politike EU: „održiv razvoj transportnog sistema zemlje, zasnovan na očekivanom ekonomskom i društvenom razvoju zemlje, zadovoljenju potreba za poboljšanom mobilnošću roba i ljudi, fizičkom pristupu tržištima, radnim mjestima, obrazovnim centrima i ostalim društvenim i ekonomskim zahtjevima.“

Uz to, bitno je imati na umu i ESDP, kojima je osnovni cilj povećanje konkurentnosti, uz jačanje ekonomske i socijalne kohezije na principima održivog razvoja. ESDP daje sljedeće smjernice za planiranje i razvoj transportnog sistema:

- Razvoj saobraćajne i telekomunikacione infrastrukture, posebno duž glavnih trans-evropskih koridora bi trebao biti prioritetni zadatak ekonomske i socijalne politike;
- Prilikom izrade planskih dokumenata pravci sjever-jug i istok-zapad bi, kada je u pitanju uspostavljanje prioriteta, trebali biti u istom rangu, kako bi se uspostavila konzistentna i obuhvatna evropska mreža saobraćajnica;
- Izgradnja mreže logističkih centara, kako bi se opsluživali korisnici multimodalnog transporta;
- Integralnim pristupom u planiranju saobraćaja bi se obuhvatio ekološki, socijalni i ekonomski aspekt, sa posebnim naglaskom na razvoj PPP;
- Postojeći saobraćajni sistemi bi se trebali održavati i modernizovati.

- Razvoj telekomunikacione infrastrukture s naglaskom na infrastrukturu koja omogućuje usluge širokopojasnog prenosa, naročito u udaljenim oblastima i nerazvijenim djelovima zemlje;
- Efikasnije korištenje već izgrađene, ali i buduće-nove telekomunikacijske infrastrukture;

Što se tiče značaja i uloge morske obale i riječnih plovnih puteva u okviru Federacije BiH za BiH, preuzimaju se opredjeljenja iz "Prostornog plana Bosne i Hercegovine za period od 1981. do 2000. Godine – Prečišćeni tekst" (Sl. list SRBiH broj 33/88), gdje je rečeno:

- "Razvoj riječnog i pomorskog saobraćaja treba usmjeravati tako da se postigne veća valorizacija njegovih komparativnih prednosti - prvenstveno stvaranjem uslova za regulaciju rijeke Save, za potrebe plovidbe i da se ubrza gradnja pristaništa na rijeci Savi i u priobalnom području Neuma, za što treba obezbijediti i zaštitni prostor. Vodni saobraćaj treba da se razvija u najvećoj mogućoj meri na principu kombinovanog i integralnog transporta (željeznica-rijeka, odnosno rijeka-drum). Također je potrebno stvarati uslove za razvoj riječne i pomorske flote."

Vodoprivreda

Posebne ciljeve razvoja vodoprivrede u FBiH čine tri generalne grupe:

1. Zaštita voda i izvorišta

- Dislociranje zagađivača vode van dijelova slivova, gdje potencijalna zagađenja mogu imati teže posljedice;
- Zaštita dijelova slivnih područja, sa prirodnim izvorištima i vještačkih akumulacija iz kojih se obezbjeđuju vode za stanovništvo i druge potrošače;
- Formiranje regionalnih ili zajedničkih sistema prikupljanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda, sa obezbjeđenjem potrebnih kolektorskih koridora i lokacija uređaja za prečišćavanje;
- Izgradnja uzvodnih vodnih akumulacija koje mogu doprinijeti povećanju minimalnih proticaja, odnosno razblaživanju otpadnih voda.

2. Korištenje voda

- Pokrivanje vodnog bilansa, odnosno obezbjeđenje potrebnih količina vode za stanovništvo, industriju, poljoprivredu itd., vodeći računa o eventualnom trendu promjene bilansa voda usljed klimatskih promjena;
- Korišćenje vodnih potencijala, u prvom redu hidroenergetskih i to kao elementa na koji se u savremenim energetske prilikama mora gledati s posebnim respektom;
- Upotrebu vode i za ostale svrhe, kao na primjer za: plovidbu, rekreaciju i turizam, ribnjačarstvo itd;
- Definisane, zatim i povremenu aktualizaciju vodnog bilansa;
- Izbor, definisanje i zaštitu prostora vodnih akumulacija koje treba da obezbijede pokrivanje vodnog bilansa i korištenje vodnih potencijala;
- Definiiranje i zaštitu cjevovodnih i drugih koridora duž vodotoka, unutar sliva i između slivova, putem kojih treba da bude omogućen unutar regionalni ili međuregionalni transport i distribucija voda za pokrivanje vodnog bilansa.

3. Zaštita od voda

- Smanjenje rizika od poplava i drugih negativnih uticaja voda, u riječnim dolinama i na kraškim poljima;
- Stabilizovanje i uređenje vodotoka (protiveroziono i antibujičarsko);
- Izgraditi vodne akumulacije koje mogu kontrolisati, ili korigirati režim velikih voda. Ovo vrijedi pogotovo tamo gdje takve akumulacije mogu imati višenamjensku funkciju i kod kojih se angažovani prostor racionalnije koristi za više namjena.

Energetika

Osnovni ciljevi razvoja elektroenergetike dati su Zakonom o električnoj energiji FBiH, Strateškim planom i programom razvoja energetskeg sektora Federacije BiH (SPP), Studijom energetskeg sektora u BiH, te obavezama proisteklim iz međunarodnih ugovora relevantnih za područje energetike koje je BiH potpisala i potvrdila, čime su isti postali dio pravnog sistema BiH. Od navedenih ciljeva, od značaja za uređenje prostora su:

- Razvoj elektroenergetskog sistema usmjeriti ka izgradnji novih i zamjenskih proizvodnih kapaciteta oslanjajući se na domaće resurse primarne energije kako bi se prvenstveno, obezbjedile dovoljne količine električne energije i zadovoljavajući nivo sigurnosti snabdjevanja za sve korisnike na području FBiH.
- U svjetlu otvaranja tržišta električnom energijom i stvaranja velikog regionalnog tržišta, te njegove potrebe za električnom energijom sa jedne strane, a imajući u vidu

neiskorištene potencijale uglja, hidropotencijala i ostalih oblika obnovljive energije sa druge strane, FBiH je u poziciji da izgradnjom novih proizvodnih objekata dio električne energije ponudi na međunarodno tržište.

- Poboljšanje tehnoloških i operativnih performansi energetske izvora/objekata kroz modernizaciju energetske sistema i revitalizaciju energetske izvora/objekata te primjena novih energetski efikasnijih i ekološko prihvatljivih tehnologija.
- Budući razvoj energetike mora staviti akcenat na korištenje obnovljivih izvora energije te obezbjeđenje efikasnog korištenja energije (energetsku efikasnost).
- Dogradnja prenosne mreže i visokonaponskih postrojenja radi povezivanja novih proizvodnih objekata, uvezivanja u jedinstven sistem BiH i omogućavanja izvoza električne energije u druge zemlje, a u skladu sa Prostornim planom RS i zemalja iz okruženja.

U skladu sa općim načelima zaštite okoliša, te načelima održivog razvoja, uz poštivanje svih zakona i proizašlih propisa na lokalnom nivou, kao i obaveza koje proizilaze iz međunarodnih konvencija i sporazuma, potrebno je poboljšati postojeći sistem snabdijevanja prirodnim gasom te raditi na daljem širenju mreže prirodnog gasa tako da se:

- Obezbjedi dostupnost energije i u isto vrijeme postepeno postiže diversifikacija izvora energije unutar Federacije BiH;
- Smanji štetan uticaj postojećih proizvodnih postrojenja;
- Dostigne viši stepen energetske efikasnosti;
- Potakne opći privredni i ekonomski razvoj;
- Postigne potpuna integracija u evropsko (energetsko i) gasno tržište;
- Povećanje sigurnosti snabdijevanja, obezbjediti ulaz prirodnog gasa iz više izvora;
- Postizanje bolje strukture potrošača;
- Utvrđivanje potreba i izgranja novih transportnih pravaca;
- Povećanje udjela prirodnog gasa u ukupnom energetske bilansu;
- Primjena novih tehnologija i korištenje komparativnih prednosti prirodnog gasa u odnosu na druge raspoložive energente;
- Uključenje u regionalne i evropske gasne tokove – preuzimanje tranzitne uloge.

U sektoru nafte i naftnih derivata neohodno je:

- Ispuniti uslove Evropskog sporazuma u sektoru nafte;
- Stvoriti okvir za dalja istraživanja i eksploataciju nafte na području FBiH.

Upravljanje otpadom

- Uspostaviti regionalne centre za upravljanje otpadom u svim regijama sa svim potrebnim sadržajima, tj. izgraditi regionalne sanitarne deponije;
- Sačiniti koncept upravljanja otpadom (prevencija, odvajanje, prikupljanje, transport, konačni tretman) za sve kategorije otpada;
- Stvoriti uvjete za sanitarno odlaganje kapaciteta za najmanje 5 godina odlaganja u svim regijama;
- Uspostaviti i operacionalizirati integralni sistem upravljanja otpadom na nivou Države, tj. uspostaviti jedinstveni geoinformacijski sistem (GIS) sa modelom podataka pomoću kojeg će se omogućiti praćenje aktivnosti vezanih za upravljanje otpadom;

- Unaprijediti sistem prekograničnog prometa otpada, prema odredbama Bazelske konvencije;
- Smanjiti ukupnu proizvodnju otpada.

Društvene djelatnosti

Razvitak društvene infrastrukture na modernim principima, što potpunijim zadovoljenjem potreba stanovništva u pogledu obujma, kvalitete i dostupnosti usluga i sadržaja društvenih djelatnosti (obrazovanje, nauka, kultura, sport, zdravstvo, socijalna zaštita), uz racionalno iskorištenje prostora.

Prirodno nasljeđe

- Osigurati pravo svakog građanina na zdrav okoliš, odmor i razonodu u prirodi, u skladu sa Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (Universal Declaration of Human Rights - UDHR) koju je usvojila Generalna skupština UN 1948. godine.
- Osigurati održivo korištenje prirodnih dobara na dobrobit sadašnjih i budućih naraštaja, bez bitnog oštećivanja dijelova prirode i uz što manje narušavanja ravnoteže njenih gradivnih elemenata.
- Očuvanje postojećeg biodiverziteta na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine, kako u integralno zaštićenim područjima tako i izvan njih. Ovaj cilj podrazumijeva primjenu različitih metodologija kako bi se izvršila (ili dovršila) florističko-faunistička istraživanja i uradila njihova inventarizacija za potrebe izrade crvene liste flore i faune Bosne i Hercegovine.
- Uspostava novih zaštićenih područja i u vezi s tim, povećanje procenta teritorije Federacije Bosne i Hercegovine koji su pod različitim oblicima zaštite, a u skladu sa međunarodnim konvencijama i potpisanim ugovorima iz oblasti zaštite prirode, kao i organizacija mreže zaštićenih područja Bosne i Hercegovine (Protected Area Network of Bosnia and Herzegovina – PAN BiH), koja se bazira na organizacionoj shemi: nukleusi – koridori – otoci.
- Razvoj mreže Natura 2000, koja obuhvata područja važna za očuvanje vrsta i tipova staništa ugroženih na evropskom nivou i zaštićenih na osnovu Direktive o pticama i Direktive o staništima. Europska unija (EU) je godine 2001. postavila ambiciozan cilj da do 2010. zaustavi gubitak biodiverziteta. EU Direktiva o staništima i Direktiva o pticama su ključni odgovori zakonodavstva EU na tu obavezu. Ta dva zakona postavljaju jednako visok standard zaštite prirode svim zemljama članicama EU (sada 27 zemalja) kao i za zemlje potencijalne članice EU.
- Razvoj ekološke mreže koja ima isti princip očuvanja kao i Natura 2000, ali dodatno još onih vrsta i stanišnih tipova koji su ugroženi na nacionalnom nivou i sa posebnom pažnjom na močvarna staništa koja su obuhvaćena Ramsarskom konvencijom. Ovdje spadaju sva područja Natura 2000 i dodatno još neka važna za vrste i tipove staništa.
- Razumno korištenje najvrijednijih prirodnih vrijednosti, posebno onih u zaštićenim područjima, na principima održivosti, a na dobrobit sadašnjih i budućih naraštaja. Takođe, neophodno je i integriranje mjera zaštite i održivog korištenja prirode u sve relevantne sektorske i međusektorske propise, planove, programe i strategije.
- Ostali ciljevi i smjernice u skladu sa Federalnom strategijom zaštite okoliša (komponenta Federalna strategija zaštite prirode).

Kulturno-povijesno naslijeđe

Zaštita i očuvanje kulturno-povijesnog naslijeđa kroz:

- Identifikaciju i dokumentaciju;
- Pravnu zaštitu graditeljske baštine;
- Prostorno-plansku zaštitu;
- Održavanje kulturno-povijesnog naslijeđa i integralna briga za njegovo očuvanje;
- Konzerviranje ili učvršćivanje povijesnih građevina ili sklopova;
- Obnovu i rekonstrukciju;
- Revitalizaciju;
- Izgradnja cjelokupnog sistema institucija i mehanizama za zaštitu i upravljanje kulturno-povijesnim naslijeđem;
- Stavljanje kulturno-povijesnog naslijeđa u funkciju turizma;
- Stavljanje kulturno-povijesnog naslijeđa u ekonomski kontekst;
- Opća i specijalistička edukacija i podizanje svijesti o potrebi zaštite i vrijednosti kulturno-povijesnog naslijeđa;
- Jačanje međukulturalnog razumijevanja.

Stanovništvo

- Povratak stanovništva na „svoja ognjišta“, odnosno garantirano pravo na vlasništvo;
- Zaštita imovine i vlasničkih odnosa;
- Razvijati policentrični model prostornog razvoja;
- Obezbijediti veću prometnu povezanost unutar prostora FBiH i osiguranje koridora prometnih pravaca od značaja za BiH, FBiH, međukantonalnu i međuentitesku razinu povezanosti;
- Ujednačavanje stupnja prostornog, urbanog i komunalnog razvoja pojedinih urbanih područja i stvaranje uvjeta za ravnomjerniji raspored stanovništva, gospodarskih i drugih funkcija u prostoru;
- Usklađivanje prostorne organizacije gospodarstva sa prostornom organizacijom ostalih urbanih i prostornih funkcija, organizacija i razvoj svih vidova prometa koji omogućuju adekvatno funkcioniranje urbanih područja, uz minimalne gubitke vremena u transportu ljudi i roba;
- Osiguranje uvjeta za brzi razvoj ruralnog turizma i drugih djelatnosti koje doprinose sigurnosti izvora prihoda na selu.

Strateški i operativni ciljevi iz **Strategije zaštite okoliša FBiH**, a koji imaju direktnog uticaja na definiranje općih i posebnih ciljeva Prostornog plana su:

- Operativni cilj 4.4.1: Ublažavanje posljedica klimatskih promjena
- Operativni cilj 4.4.2: Smanjenje pritisaka u prostoru FBiH
- Operativni cilj 5.1.3: Doprinijeti razvoju jačanja ruralnih oblasti
- Operativni cilj 4.2.4: Razvoj održivog turizma

Turizam na bazi prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa

- Doprinos očuvanju fizičko-geografskog i biološkog diverziteta;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- Ostvarivanje dobrobiti lokalnog stanovništva;
- Naučni monitoring prirodnih procesa i edukacija na bilo kojem obrazovnom nivou, odnosno obrazovanje u prirodi;
- Odgovorno djelovanje od strane turista i turističke privrede;
- Razvoj turizma usmjerenog ka malim grupama koji razvijaju mala preduzeća;
- Postizanje najmanje moguće potrošnje neobnovljivih prirodnih resursa;
- Naglašeno lokalno učešće, vlasništvo i poduzetničke mogućnosti od strane lokalnog seoskog stanovništva;
- Sagledavanje prostora u širem kontekstu, od lokalnoga do evropskoga, kako bi se izbjegle međusobne neusklađenosti, nepovoljni utjecaji, ali i očuvale specifične vrijednosti;
- U oblasti turizma na bazi prirodnog naslijeđa predvidjeti uspostavljanje Geoparkova (prema kriterijima UNESCO-a);
- Ciljevi utvrđeni strateškim dokumentima za konkretna područja proizilaze iz kantonalnih i prostornih planova;
- Izgradnja informacijskog sistema o sadržajima, lokacijama, kalendaru događaja i glavnim ponuđačima turističkih usluga;
- Primijenjene koncesije za korištenje turistički pogodnih lokacija;
- Obnoviti ratom razrušene turističke objekte, osobito rezidencijalnog karaktera,
- Razvijati sistem edukacije u turizmu;
- Organiziranje mreža institucija koje se bave turizmom;
- Odgovarajućim propisima zaštićeni objekti od posebne vrijednosti;
- Kulturni turizam promovirati kao vrlo važnu privrednu granu baziranu na programu zaštite i održivog razvoja;
- Povezivanje turizma s kulturom kroz norme i običaje, dani otvorenih vrata nekih institucija, noći otvorenih muzeja, propagiranje muzeja, kazališta, kroz izlete školske djece i mladeži.

Za morsku obalu u okviru Federacije BiH (i države Bosne i Hercegovine), o značaju i ulozi, preuzimaju se opredjeljenja iz Prostornog plana Bosne i Hercegovine za period od 1981. do 2000. godine – Prečišćeni tekst (Sl. list SRBiH broj 33/88) gdje u poglavlju 2.2.7. Turizam, stoji:

”Na razvoj primorskog turizma , povoljno će se odraziti politika bržeg i svestranijeg razvoja priobalnog područja Bosne i Hercegovine, što treba da omogući potpuniju valorizaciju ovih resursa i porast domaćeg i inostranog prometa”.

Kontaminiranost minama i eksplozivnim sredstvima

- Očistiti prostor FBiH od mina do 2019. g. (prema Strategiji protuminskog djelovanja BiH 2009-2019 g.).

2. PROJEKCIJA PROSTORNOG RAZVOJA F BiH

2.1. STANOVNIŠTVO

Metodološka objašnjenja i polazne hipoteze

Za primjenu savremenih metoda demografskih projekcija neophodno je da se posjeduju podaci o stanovništvu u početnoj godini projekcionog perioda, i to po starosti (pojedinačne godine ili petogodišnje grupe) i polu. Najčešće se koriste podaci najnovijeg popisa stanovništva ili su to tzv. poslijepopisne procjene, ako se godina popisa ne podudara sa početnom godinom planskog perioda.

Procjene

Imajući u vidu da je posljednji popis stanovništva Bosne i Hercegovine sproveden prije više od dvije decenije (aprila 1991. godine), nužno se nametnula potreba da se za tzv. bazno stanovništvo koriste najnovije procjene stanovništva. Posljednjih godina, izrada procjena stanovništva predstavlja jednu od osnovnih aktivnosti Federalnog zavoda za statistiku. Međutim, s obzirom na poznate okolnosti vezane za rat na prostorima BiH, velike direktne i indirektne demografske gubitke, kao i masovna preseljenja stanovništva, izrada procjena stanovništva Federacije BiH je vrlo složena, a njihova pouzdanost nedovoljna.

Federalni zavod za statistiku u svojim zvaničnim publikacijama redovno objavljuje procijenjeni broj stanovnika Federacije Bosne i Hercegovine. Procjene ukupnog stanovništva FBiH su raspoložive za svaku godinu počev od 1996. godine. Što se tiče procjena stanovništva po starosti i polu, one su raspoložive samo za period od sredine 2000-ih godina i to po velikim starosnim grupama (0-14, 15-64, 65 ili više). Ujedno, za 2006. godinu su raspoložive i procjene po pojedinačnim godinama starosti i polu, ali samo za stanovništvo mlađe od 20 godina (0-19).

Što se tiče kantona i općina, procjene stanovništva su raspoložive od druge polovine 2000-ih i to samo za ukupno stanovništvo (ne i po polu), a po starosti samo za tri velike starosne grupe (0-14, 15-64, 65+).

- Očigledno, rezultati raspoloživih zvaničnih procjena stanovništva nisu mogli biti iskorišćeni kao polazno stanovništvo za izradu demografskih projekcija po starosti i spolu za planski period 2008-2028. Zato je bilo neophodno da se urade procjene stanovništva po spolu i starosti (petogodišnje starosne grupe) za početak planskog perioda (sredina 2008. godine). Nastojalo se da se u što je većoj mjeri iskoriste rezultati zvaničnih procjena stanovništva koje su urađene u Federalnom zavodu za statistiku (FZS), pa je procijenjeni ukupan broj (prisutnih) stanovnika Federacije, kantona i općina identičan s onim iz zvaničnih procjena stanovništva za odgovarajuće teritorijalne jedinice. Iz zvaničnih procjena preuzet je i broj lica starih 65 ili više godina, a za Federaciju i njihova spolna struktura.
- Što se tiče procjena stanovništva po petogodišnjim starosnim grupama, prvo su urađene procjene za Federaciju Bosne i Hercegovine. Prilikom postavljanja hipoteza o distribuciji stanovništva po starosti i spolu korišćeni su prvenstveno podaci vitalne statistike o živorođenima po spolu djeteta i starosti majke (počev od 1997. godine) kao i

podaci o umrlima po starosti i spolu u istom razdoblju, a posebno u periodu 2007-2009. Do distribucije stanovništva mlađeg od 15 godina po starosti i spolu se došlo na osnovu broja živorođenih po spolu u periodu od 1996. godine, o broju umrlih po starosti i polu za odgovarajuće kohorte, a korišćeni su i rezultati procjena stanovništva mlađeg od 20 godina po pojedinačnim godinama starosti koje su za 2006. godinu urađene u FZS-u. Tako dobijen broj stanovnika starih 0-14 godina (391.020) manji je za 6,9% od broja stanovnika iste starosti procijenjenog od strane FZS-a (419.852). Stanovništvo staro 15-64 godine dobijeno je kao razlika ukupnog stanovništva FBiH i zbir stanovništva mlađeg od 15 i starijeg od 65 godina. Njegova distribucija po petogodišnjim starosno-polnim grupama dobijena je prvenstveno na osnovu pretpostavljenih vrijednosti specifičnih stopa mortaliteta za muško i žensko stanovništvo u periodu 2007-2009. Identičan postupak je primjenjen i za procjenu distribucije po starosti i polu stanovništva starog 65 ili više godina.

- Nakon dobijenih procjena stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine po petogodišnjim starosno-polnim grupama urađene su i procjene po istim petogodištima i za kantone, a na kraju i za svaku pojedinačnu opštinu. Prilikom izrade procjena za kantone uzeti su u obzir podaci o broju živorođenih i umrlih po starosti i polu po kantonima odnosno o njihovom udjelu u ukupnom broju živorođenih i umrlih u F BiH. Vodilo se računa da se procijenjeni broj ukupnog stanovništva i lica starih 65 ili više godina za sredinu 2008. ne razlikuje od rezultata procjena urađenih od strane FZS-a.
- Što se tiče općinskih procjena stanovništva po petogodišnjim starosnim grupama (po polu), uglavnom je korišten metod odnosa. Uzeti su u obzir procentni udjeli procijenjenog broja stanovnika velikih starosnih grupa općina u ukupnom procijenjenom broju stanovnika odgovarajućeg kantona. Ukoliko su dobijene nelogične vrijednosti u pogledu polne i starosne strukture pojedinih petogodišnjih grupa, pristupilo se korekcijama. Tom prilikom vršena su poređenja sa vrijednostima empirijskih podataka o broju živorođenih odnosno uzeti su u obzir pretpostavljeni intervali vrijednosti specifičnih stopa mortaliteta po petogodišnjim starosnim grupama.

2.1.1. Projekcije broja stalnih stanovnika

Projekcije stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine po kantonima i općinama rađene su na osnovu pretpostavki o kretanju fertiliteta i mortaliteta u planskom periodu 2008-2028. To znači da je primjenjen kohort-komponentni metod, što podrazumjeva da su postavljene hipoteze o fertilitetu po starosti majke, a o smrtnosti po starosti i polu.

Pretpostavljen je nulti migracioni saldo, što praktično znači da migracije nisu uzete u obzir.

Za razliku od procjena stanovništva za polaznu 2008. godinu, kada su najprije urađene procjene stanovništva Federacije, zatim kantona i na kraju općina, prilikom izrade projekcija stanovništva po starosti i polu do 2028. godine pošlo se od općina. Projekcije stanovništva kantona dobijene su kao zbir projekcija stanovništva općina, Federacije kao zbir projiciranog stanovništva kantona.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Kao bazna populacija korišteno je procijenjeno stanovništvo općina po starosti i polu (do 80 i više godina) sredinom 2008. godine (30. juni). Hipoteze o fertilitetu i mortalitetu su postavljane za svako petogodišnje razdoblje u okviru cjelokupnog projekciog perioda 2008-2028.

Prilikom postavljanja hipoteza o fertilitetu pošlo se od pretpostavke da će biti nastavljeno povećanje fertiliteta koje je u Federaciji Bosne i Hercegovine prisutno posljednjih godina, a koje je tokom 2000-ih godina također prisutno i u većini europskih zemalja. Kao ciljna vrijednost stope ukupnog fertiliteta određeno je 1,80 dece po ženi (oko 15 % ispod nivoa potrebnog za prostu reprodukciju), a bila bi dostignuta 2038. godine. Pretpostavljeno je da će početna vrijednost stope ukupnog fertiliteta po općinama (za period 2008-2013) biti identična izračunatim vrijednostima tog indikatora fetrtiliteta u periodu 2007-2009 za kantone kojima pripadaju. To znači da je pretpostavljeno da će u svakoj općini odnosno kantonu biti ostvareno kontinuirano i vremenski ravnomjerno raspoređeno povećanje fertiliteta, a s obzirom da su vrijednosti stope ukupnog fertiliteta u tom trogodišnjem periodu u svim kantonima (u Federaciji BiH je iznosile 1,29) bile niže od postavljene ciljne stope ukupnog fertiliteta (1,8 u 2038).

Isti princip je korišten i prilikom postavljanja hipoteza o budućim promjenama mortaliteta. Usvojena je pretpostavka da će u svim kantonima do 2038. godine biti dostignuto očekivano trajanje života pri živorođenju od 78,8 godina za muškarce i 83,3 godine za žene. To je približno nivoima koji su 2010. godine dostignuti u regionima Sjeverna i Zapadna Europa, tj. u zemljama koje su postigle najveće rezultate u snižavanju smrtnosti stanovništva. U početnom petogodišnjem projekcionom potperiodu (2008-2013) pretpostavljeno je da bi očekivano trajanje života odnosno odgovarajuće vrijednosti stopa doživljenja po starosti (Px) bile identične izračunatim vrijednostima po kantonima za trogodišnje razdoblje 2007-2009 (za F BiH to su 75,8 godina za muško i 79,1 godina za žensko stanovništvo). Takva hipoteza o početnoj i ciljnoj vrijednosti očekivanog trajanja života implicira da bi u svim općinama došlo do opadanja smrtnosti odnosno do produženja očekivanog trajanja života, i to za oba pola.

Na osnovu usvojenih pretpostavki o promjenama prirodnih komponenti kretanja stanovništva u planskom periodu, kao i polazeći od procijenjenog broja stanovnika općina po starosti i polu u 2008, izračunat je projiciran broj stanovnika općina po petogodišnjim starosno-polnim grupama za svaku petu godinu od 2008. do 2028. godini. Projekcije stanovništva kantona predstavljaju zbir projiciranog broja stanovnika po starosti i polu općina, a Federacija Bosne i Hercegovine predstavlja zbir tako dobijenog broja stanovnika kantona po starosti i polu.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Projekcije stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine, 2008-2028

	2008			2013			2018			2023			2028		
	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski
Ukupno	2327195	1138757	1188438	2333266	1142582	1190684	2328862	1141121	1187741	2314087	1133925	1180162	2288721	1120900	1167821
0-4	109138	56345	52793	114736	59243	55493	116370	60085	56285	113620	58660	54960	107218	55351	51867
5-9	126107	64799	61308	108980	56257	52723	114590	59159	55431	116242	60008	56234	113500	58589	54911
10-14	155775	80926	74849	126033	64756	61277	108916	56223	52693	114522	59120	55402	116183	59973	56210
15-19	158463	79472	78991	155606	80814	74792	125898	64671	61227	108816	56154	52662	114438	59062	55376
20-24	172630	86697	85933	158084	79199	78885	155262	80566	74696	125663	64501	61162	108643	56028	52615
25-29	176972	87648	89324	172131	86317	85814	157680	78891	78789	154921	80301	74620	125413	64310	61103
30-34	170892	84002	86890	176436	87270	89166	171653	85981	85672	157297	78626	78671	154584	80065	74519
35-39	165541	80959	84582	170239	83584	86655	175817	86874	88943	171110	85636	85474	156863	78353	78510
40-44	172598	84118	88480	164492	80278	84214	169244	82944	86300	174913	86300	88613	170326	85131	85195
45-49	162521	78311	84210	170423	82752	87671	162607	79093	83514	167540	81878	85662	173344	85315	88029
50-54	159932	77730	82202	158872	75954	82918	166973	80511	86462	159694	77186	82508	164918	80155	84763
55-59	145765	70524	75241	154344	74040	80304	153868	72678	81190	162241	77384	84857	155700	74523	81177
60-64	123238	58078	65160	138846	66050	72796	147604	69674	77930	147713	68707	79006	156318	73488	82830
65-69	104943	49360	55583	113504	52334	61170	128696	59942	68754	137750	63690	74060	138799	63244	75555
70-74	98874	45640	53234	90694	41517	49177	99185	44499	54686	113896	51583	62313	123415	55432	67983
75-79	71255	32419	38836	79013	35610	43403	73567	32786	40781	81790	35530	46260	95523	41706	53817
80+	52551	21729	30822	80833	36607	44226	100932	46544	54388	106359	48661	57698	113536	50175	63361

Projekcije stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine, 2008-2028 (po kantonima)

	2008			2013			2018			2023			2028		
	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski
Unsko-sanski kanton	287998	140270	147728	291331	142175	149156	294162	143798	150364	296017	144892	151125	296401	145190	151211
Kanton Posavski	40513	19797	20716	39541	19310	20231	38647	18845	19802	37768	18361	19404	36779	17809	18970
Tuzlanski kanton	497813	244457	253356	501324	246386	254938	502607	247097	255510	501119	246283	254836	496813	243712	252800
Zeničko-dobojski kanton	409848	198464	202384	403873	199895	203978	404473	200063	204412	403083	199215	203868	399892	197424	202468
Bosansko-podrinjski kanton	33225	16407	16818	32514	16018	16496	31489	15533	15956	30405	14989	15416	29305	14414	14891
Srednjobosanski kanton	255648	124503	131145	256860	125182	131678	257661	125767	131894	257807	125991	131816	256962	125709	131253
Hercegovačko-neretvanski kanton	226632	111290	115342	225267	110501	114766	222781	109131	113650	219363	107264	112099	215232	104998	110234
Zapadno-hercegovački kanton	81833	40055	41778	81795	40079	41716	81813	39910	41603	81193	39676	41517	80643	39321	41322
Kanton Sarajevo	421289	204030	217259	422109	204874	217235	420190	204307	215883	415331	202180	213151	408281	198878	209403
Kanton 10	31396	39484	41912	78652	38162	40490	75337	36670	38667	72004	35074	36930	68714	33445	35269
Federacija Bosne i Hercegovine	2327195	1138757	1188438	2333266	1142582	1190684	2328862	1141121	1187741	2314087	1133925	1180162	2288721	1120900	1167821

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Projekcije stanovništva F BiH, 2008-2028 (po kantonima i općinama)

Općina - kanton	2008	2013	2018	2023	2028
Bihać	61191	61833	62384	62740	62831
Bosanska Krupa	28227	28362	28504	28639	28717
Bosanski Petrovac	7730	7429	7150	6899	6694
Bužim	17838	18107	18407	18752	19083
Cazin	62252	63258	64181	64932	65343
Ključ	19771	19797	19751	19581	19262
Sanski Most	44699	44846	44846	44568	43968
Velika Kladuša	46290	47699	48939	49906	50503
Unsko-sanski kanton	287998	291331	294162	296017	296401
Domaljevac - Šamac	4406	4331	4260	4185	4087
Odžak	15925	15383	14888	14409	13912
Orašje	20182	19827	19499	19171	18780
Posavski kanton	40513	39541	38647	37765	36779
Banovići	25732	26058	26258	26288	26112
Čelić	14081	13911	13669	13328	12906
Doboj - Istok	10197	10274	10308	10312	10260
Gračanica	51938	52793	53375	53591	53381
Gradačac	46217	46394	46369	46121	45603
Kalesija	35437	36127	36691	37111	37312
Kladanj	15162	15208	15195	15096	14904
Lukavac	51098	51159	50945	50392	49505
Sapna	12984	13050	13067	13017	12891
Srebrenik	41325	41832	42179	42322	42217
Teočak	7444	7468	7468	7452	7407
Tuzla	131464	130961	129825	127868	125172
Živinice	54734	56089	57258	58221	58842
Tuzlanski kanton	497813	501324	502607	501119	496512
Breza	14676	14634	14514	14335	14109
Doboj - Jug	4476	4546	4589	4615	4625
Kakanj	43305	43601	43598	43296	42750
Maglaj	23469	23482	23359	23129	22798
Olovo	12579	12547	12468	12356	12215
Tešanj	47976	49008	49792	50356	50625
Usora	6988	6885	6750	6586	6407
Vareš	10948	10703	10407	10080	9757
Visoko	40212	40903	41324	41530	41497
Zavidovići	38017	38545	38873	39050	39048
Zenica	127113	127674	127340	126300	124741
Žepče	31089	31345	31461	31450	31320
Zeničko-dobojski kanton	400848	403873	404475	403083	399892
Foča	1782	1707	1618	1536	1470
Goražde	30383	29799	28923	27969	26972
Pale	1060	1008	948	900	863
Bosansko-podrinjski kanton	33225	32514	31489	30405	29305
Bugojno	37359	37317	37189	36918	36476
Busovača	16095	16242	16386	16537	16648

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Dobretići	651	639	626	601	565
Donji Vakuf	14154	14241	14329	14403	14456
Fojnica	12222	12300	12359	12408	12414
Gornji Vakuf-Uskoplje	19376	19459	19536	19596	19594
Jajce	24394	24461	24465	24383	24203
Kiseljak	20734	20794	20822	20799	20697
Kreševo	5666	5583	5485	5379	5269
Novi Travnik	24834	24984	25098	25143	25084
Travnik	55093	55583	55932	56054	55881
Vitez	25070	25257	25434	25586	25675
Srednjobosanski kanton	255648	256860	257661	257807	256962
Čapljina	23433	23126	22727	22269	21781
Čitluk	15932	15834	15700	15552	15397
Jablanica	11825	11797	11718	11588	11401
Konjic	28780	28571	28257	27862	27385
Grad Mostar	111116	110740	109701	108120	106182
Neum	4638	4574	4484	4365	4220
Prozor	16229	16222	16154	16025	15823
Ravno	1371	1308	1231	1149	1057
Stolac	13308	13095	12809	12433	11986
Hercegovačko-neretvanski kanton	226632	225267	222781	219363	215232
Grude	15558	15387	15175	14959	14699
Ljubuški	23951	23760	23497	23204	22839
Posušje	16072	16145	16190	16239	16254
Široki Brijeg	26252	26503	26651	26791	26851
Zapadno-hercegovački kanton	81833	81795	81513	81193	80643
Centar - Sarajevo	70203	69490	68377	66824	64974
Hadžići	22379	22635	22769	22781	22690
Ilidža	52896	53566	53878	53857	53602
Ilijaš	17738	17917	18016	18087	18163
Novi grad - Sarajevo	123200	124148	124215	123230	121339
Novo Sarajevo	73379	72589	71323	69526	67385
Stari Grad - Sarajevo	37832	37920	37739	37256	36544
Trnovo	2554	2475	2371	2251	2121
Vogošća	21108	21369	21502	21519	21463
Kanton Sarajevo	421289	422109	420190	415331	408281
Bosansko Grahovo	2085	1938	1771	1606	1450
Drvar	11462	10793	10027	9275	8559
Glamoč	4776	4512	4214	3925	3655
Kupres	3472	3341	3188	3050	2933
Livno	32161	31325	30271	29190	28086
Tomislavgrad	27440	26743	25866	24958	24031
Kanton 10	81396	78652	75337	72004	68714

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

2.1.2. Struktura stalnog stanovništva

Struktura stanovništva F BiH (po spolu)

	2008			2013			2018			2023			2028		
	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski
Ukupno	2E+06	1138757	1188438	2333266	1E+06	1190684	2328862	1141121	1187741	2314087	1E+06	1180162	2288721	1120900	1167821
0-14	391020	202070	188950	349749	180256	169493	339876	175467	164409	344384	177788	166596	336901	173913	162988
15-64	2E+06	787539	821013	1619473	796258	823215	1586606	781883	804723	1529908	756673	773235	1480547	736430	744117
65 ili više	327623	149148	178475	364044	166068	197976	402380	183771	218609	439795	199464	240331	471273	210557	260716

Struktura stanovništva F BiH (po kantonima)

Kanton	2008			2013			2018			2023			2028		
	0-14	15-64	65 ili >	0-14	15-64	65 ili >	0-14	15-64	65 ili >	0-14	15-64	65 ili >	0-14	15-64	65 ili >
USK	53162	203254	31582	46322	208396	36613	44647	210767	38748	45660	207152	43205	45117	204929	46355
Posavski	5516	28643	6354	4698	28417	6426	4542	27036	7069	4750	25151	7864	4738	23546	8495
Tuzlanski	85464	349139	63210	75288	351921	74115	72717	343444	86446	73994	329446	97679	72999	316567	106946
ZE-DO	70791	280603	49454	63156	283676	57041	60629	279149	64697	60878	270418	71787	59268	259486	81138
BPK	4401	22612	6212	3675	21806	7033	3551	20533	7405	3886	18725	7794	3765	17896	7644
SBK	47242	174487	33919	41546	177163	38151	40235	176086	41340	40901	172755	44151	40862	169062	47038
HNK	34898	153377	38357	30617	154619	40031	29522	152194	41065	30667	146648	42648	29233	141115	44884
ZHK	13956	55816	12061	11845	57350	12600	11169	57107	13237	11469	55292	14432	11404	53608	15631
Sarajevski	65298	287183	68808	63864	284018	74227	64630	272509	83051	64442	261079	89810	61225	253534	93522
Kanton 10	10292	53438	17666	8738	52107	17807	8234	47781	19322	8337	43242	20425	8290	40804	19620

Funkcionalni starosni kontingenti F BiH (po polu)

	2008			2013			2018			2023			2028		
	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski
Ukupno	2327193	1138757	1188438	2333266	1142582	1190684	2328862	1141121	1187741	2314087	1E+06	1180162	2288721	1120900	1167821
Predškolski kontingenti (0-6)	156574	80658	75906	157234	81200	76034	162736	84029	78707	160225	82713	77510	152194	78567	73627
Školoobavezni kontingenti (7-14)	234446	121402	113044	192465	99056	93409	177140	91438	85702	181159	95073	89086	184707	95346	89361
Radno sposobno stanovništvo (20-64)	1430089	708067	742022	1463867	713444	748423	1460708	717212	743496	1421092	700519	720573	1366109	677368	688741
Žensko fertilno stanovništvo (2.15-49)	598410		598410	587197		587197	559141		559141	526864		526864	495347		495347
Kontingenti ostarijelih lica (80+)	52551	21729	30822	80833	36607	44226	106932	46544	54388	106359	48661	57698	113536	50175	63361

2.1.3. Vitalne karakteristike

Vitalne karakteristike stalnog stanovništva preuzete iz podataka zvanične statistike F BiH, upotrebljene su i inkorporirane u metodološke osnove projekcije stalnog stanovništva.

2.1.4. Broj, veličina i karakteristike domaćinstava

S obzirom na činjenicu da se iz podataka zvanične statistike ne mogu izvesti pouzdani parametri o broju i strukturiranosti domaćinstava za potrebe projekcije istih do 2028. godine, obrada ove tematske oblasti će biti moguća nakon prvih rezultata Popisa 2012. godine.

2.1.5. Zaposlenost

Kontingenti radno sposobnog stanovništva (20-64 god.) prezentirani su u tabeli strukture stalnog stanovništva po petogodišnjim periodima od 2008 -2028. godine. Konkretna struktura zaposlenosti je predmet tematske oblasti razvoja privrede.

2.1.6. Migracije

Federalni zavod za statistiku u svojim zvaničnim publikacijama prezentirao je kvantificirana migraciona kretanja na matricama, sa veoma eksplicitnim odrednicama općina i kantona. između kojih su se događala ova kretanja. Međutim, zbog kompleksnih posljedica rata, ove migracije nemaju karakteristike konzistentnosti koja je dostatna za pouzdanu plansku projekciju. Stoga je primjerenije ne uzeti u obzir ove migracije, jer bi njihovo uključivanje u projekcije stanovništva rezultiralo znatnim pomjeranjima a za koja nema pouzdane argumentacije.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

2.1.7. Gustine naseljenosti po općinama i kantonima

Općina - kanton	Površina km ²	Stanovništvo		Gustina naseljenosti	
		2008	2028	2008	2028
Bihać	951,4	61191	62831	64,3	66,0
Bosanska Krupa	574,3	28227	28717	49,2	50,0
Bosanski Petrovac	754,6	7730	6694	10,2	8,9
Bužim	130,4	17838	19083	136,8	146,3
Cazin	354,7	62252	65343	175,5	184,2
Ključ	360,4	19771	19262	54,9	53,5
Sanski Most	748,8	44699	43968	59,7	58,7
Velika Kladuša	324,8	46290	50503	142,5	155,5
Unsko-sanski kanton	4199,3	287998	296401	68,6	70,6
Domaljevac - Šamac	35,4	4406	4087	124,5	115,5
Odžak	165,3	15925	13912	96,3	84,2
Orašje	121,9	20182	18780	165,6	154,1
Posavski kanton	322,5	40513	36779	125,6	114,0
Banovići	182,9	25732	26112	140,7	142,7
Čelić	133,0	14081	12906	105,9	97,0
Doboj - Istok	38,7	10197	10260	263,6	265,3
Gračanica	216,5	51938	53381	240,0	246,6
Gradačac	212,6	46217	45603	217,4	214,5
Kalesija	198,9	35437	37312	178,2	187,6
Kladanj	326,1	15162	14904	46,5	45,7
Lukavac	337,8	51098	49505	151,3	146,6
Sapna	125,1	12984	12891	103,8	103,0
Srebrenik	250,0	41325	42217	165,3	168,9
Teočak	27,2	7444	7407	273,4	272,1
Tuzla	299,4	131464	125172	439,1	418,0
Živinice	293,0	54734	58842	186,8	200,8
Tuzlanski kanton	2641,2	497813	496512	188,5	188,0
Breza	73,5	14676	14109	199,6	191,9
Doboj - Jug	10,2	4476	4625	479,4	495,4
Kakanj	377,5	43305	42750	114,7	113,2
Maglaj	238,5	23469	22798	98,4	95,6
Olovo	406,0	12579	12215	31,0	30,1
Tešanj	163,8	47976	50625	292,9	309,1
Usora	43,9	6988	6407	159,1	145,9
Vareš	394,3	10948	9757	27,8	24,7
Visoko	231,9	40212	41497	173,4	178,9
Zavidovići	554,0	38017	39048	68,6	70,5
Zenica	550,0	127113	124741	231,1	226,8
Žepče	288,4	31089	31320	107,8	108,6
Zeničko-dobojski kanton	3332,1	400848	399892	120,3	120,0
Foča	159,6	1782	1470	11,2	9,2
Goražde	253,4	30383	26972	119,9	106,5
Pale	87,3	1060	863	12,1	9,9
Bosansko-podrinjski kanton	500,2	33225	29305	66,4	58,6
Bugojno	363,9	37359	36476	102,7	100,2
Busovača	156,5	16095	16648	102,8	106,4

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Dobretići	64,1	651	565	10,2	8,8
Donji Vakuf	317,6	14154	14456	44,6	45,5
Fojnica	306,3	12222	12414	39,9	40,5
Gornji Vakuf-Uskoplje	391,2	19376	19594	49,5	50,1
Jajce	343,3	24394	24203	71,1	70,5
Kiseljak	161,3	20734	20697	128,6	128,3
Kreševo	146,4	5666	5269	38,7	36,0
Novi Travnik	243,2	24834	25084	102,1	103,1
Travnik	535,3	55093	55881	102,9	104,4
Vitez	160,2	25070	25675	156,5	160,3
Srednjobosanski kanton	3189,3	255648	256962	80,2	80,6
Čapljina	251,7	23433	21781	93,1	86,5
Čitluk	183,0	15932	15397	87,1	84,1
Jablanica	291,2	11825	11401	40,6	39,2
Konjic	1144,8	28780	27385	25,1	23,9
Grad Mostar	1168,3	111116	106182	95,1	90,9
Neum	251,8	4638	4220	18,4	16,8
Prozor	487,3	16229	15823	33,3	32,5
Ravno	321,4	1371	1057	4,3	3,3
Stolac	273,3	13308	11986	48,7	43,9
Hercegovačko-neretvanski kanton	4372,8	226632	215232	51,8	49,2
Grude	217,9	15558	14699	71,4	67,5
Ljubuški	298,7	23951	22839	80,2	76,5
Posušje	437,8	16072	16254	36,7	37,1
Široki Brijeg	382,9	26252	26851	68,6	70,1
Zapadno-hercegovački kanton	1337,3	81833	80643	61,2	60,3
Centar - Sarajevo	32,5	70203	64974	2157,0	1996,4
Hadžići	268,5	22379	22690	83,4	84,5
Ilidža	140,2	52896	53602	377,3	382,4
Ilijaš	312,4	17738	18163	56,8	58,1
Novi grad - Sarajevo	47,5	123200	121339	2592,2	2553,1
Novo Sarajevo	9,5	73379	67385	7754,5	7121,0
Stari Grad - Sarajevo	47,7	37832	36544	793,2	766,1
Trnovo	339,6	2554	2121	7,5	6,2
Vogošća	71,9	21108	21463	293,8	298,7
Kanton Sarajevo	1269,7	421289	408281	331,8	321,6
Bosansko Grahovo	790,9	2085	1450	2,6	1,8
Drvar	551,4	11462	8559	20,8	15,5
Glamoč	1041,9	4776	3655	4,6	3,5
Kupres	570,9	3472	2933	6,1	5,1
Livno	996,0	32161	28086	32,3	28,2
Tomislavgrad	971,1	27440	24031	28,3	24,7
Kanton 10	4922,2	81396	68714	16,5	14,0
Federacija BiH	26085,9	2327195	2288721	89,2	87,7

2.2. SISTEM NASELJA PO ZNAČAJU, KARAKTERU I DOMINANTNOJ PRIVREDNOJ DJELATNOSTI

Analitičko-koncepcijski pregled kvantifikacija i parametara

Osnovna koncepcija Prostorne osnove prostornog plana FBiH, primjereno je artikulirana, jer se bazira na temeljitom analitičkom elaboriranju izuzetno kompozitnog i obimnog informatičkog fonda koji je, zbog dvadesetgodišnjeg vakuuma Popisa, neažuran i niskog stepena pouzdanosti.

Opći podaci

Izvori fonda podataka su heterogeni, većim dijelom su procjene Zavoda za statistiku FBiH. Posebno su za ažuriranje podataka stanja 2008 godine korišteni aktualni prostorni planovi općina i kantona kao i rezultati analiza odgovora iz anketnih upitnika općina.

Naseljeno mjesto je teritorijalna jedinica koja sadrži jedno ili najčešće više naselja (često i preko 10), poljoprivredno, šumsko i sva ostala zemljišta. Suštinski, to su subopćinske teritorije koje konstituišu određenu općinsku teritoriju, analogno općinskim teritorijama koje konstituišu teritorij kantona, federacije ili države.

Naselja su dijelovi naseljenog mjesta koji su izgrađeni, sa karakteristikama populacijske i prostorne veličine (zaselak, selo, manji grad, grad srednje veličine, veći i veliki gradovi) i prostorne distribuiranosti i forme (aglomeriranost ili raspršenost u formacijama centroidnim, longitudinalnim, radijalnim itd.).

U Prostornom planu Federacije BiH osnovna naseobinska jedinica je naseljeno mjesto, sa nazivom i brojem stanovnika u skladu sa zvaničnim statističkim podacima.

Statistički broj naseljenih mjesta: 3.330

U sklopu ovog broja nalaze se 4 gradska dijela 4 gradske općine Kantona Sarajevo.

Sarajevo je gradska aglomeracija koju konstituišu 4 statistički definirana „naseljena mjesta“ pod nazivima „Sarajevo - dio“ iz 4 općine: Centar- Sarajevo, Sarajevo - Novi Grad, Sarajevo - Novo Sarajevo i Sarajevo Stari Grad. Stoga se sublimira u jedno naseljeno mjesto – naselje. Ukupan broj naseljenih mjesta se smanjuje za 3 te se prilagođava prostorno planerskom iskazu na operativnih 3.327 naseljenih mjesta.

Operativni broj naseljenih mjesta: 3.327

Procjena broja stanovnika FBiH 2008 godine po naseljenim mjestima

Varijanta 1. Statistička makro procjena 2008 za kantone i općine sa detaljnim strukturnim odnosima ostalih naseljenih mjesta iz 1991 godine.

Varijanta 2. Korekcija procjene Varijante 1. za 2008 godinu. Korišteni su podaci iz općina koje su dostavile odgovore na anketne upitnike za stanje 2008 godine i podaci iz aktualnih prostornih planova općina i kantona. Za općine koje nisu dostavile podatke, odnosno koje nemaju novije prostorne planove procjena je urađena prema algoritmu Varijante 1.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Veličinski pokazatelji za ukupan broj stanovnika Federacije BiH u 3.330, odnosno 3.327 naseljenih mjesta:

1991 godina – statistički podaci	2,721.531 stanovnika
2008 godina – statistička procjena	2,327.195 stanovnika
2008 godina – Varijanta 2.	2,427.125 stanovnika
2028 godina – demografska projekcija	2,288.721 stanovnik
2028 godina – strukturna koncepcija	2.588.470 stanovnika

Veličinska klasifikacija i **strukturna koncepcija** naseljenih mjesta 2028 godine

Za prostorni plan države (ili makro.prostornog obuhvata iste), primarni ciljni zadatak jeste **ostvarenje pozitivne populacijske strategije.**

Egzaktno elaborirana demografska projekcija ne predstavlja plansko opredjeljenje; to je kvantifikacijski prikaz eventualnog stanja koje bi se dostiglo pod pretpostavkom da se odvijaju mehaničko biološki trendovi bez ikakvih intervencija, ciljeva i planiranja razvoja. Projekcija (demografska) broja stanovnika 2028 godine, urađena je samo do nivoa ukupne populacije na administrativno-teritorijalnim obuhvatima općina, kantona i FBiH.

Za primjerenu artikulaciju prostorne organizacije FBiH, umjesto demografske projekcije, primjenjuje se strukturalna kompozitnost sa a priori pozitivističkim planskim opredjeljenjem u sprovođenju politike demografskog razvoja.

S obzirom na to da je distribucija populacije po nastambama-naseljenim mjestima jedna od ključnih komponenti prostornog plana, a naročito u oblasti sistema naselja, urađena je kompozitna simulacijska veličinska koncepcija za općinske centre pojedinačno, a za ostala naseljena mjesta agregatno po klasifikacijskim grupacijama. Pri tome su korištene kvantifikacijske strukturiranosti općina 2008 godine iz Prostorne osnove, a planski transformacijski osnovni kriterij za simulacijsku procjenu veličine općinskih centara je uvažavanje porasta njihovih polarizacijskih karakteristika, ali u rasponima primjerenim specifičnostima svake općine. Izizetak predstavljaju općinski centri čiji je broj stanovnika 2008 godine bio manji od 500. Za ove centre se arbitrarno opredjeljuje da će do kraja planskog perioda svaki imati minimum 500 stanovnika.

S obzirom na tematsku posebnost, kvantifikacije planiranog broja stanovnika centara su zaokružene na 100, a općina na 10 stanovnika.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Uporedni pregled broja stanovnika općinskih centara, totala općina i ostalih naselja 2008 i 2028 godine

abc	centri	Stanje 2008 g.				Strukturni plan 2028.			
		centri	općine	ostala nas.	polariz	centri	općine	ostala nas.	polariz
1	Banovići	8.165	25.732	17.567	0,32	10.000	27.570	17.570	0,36
2	Bihac - kant.C	41.676	61.191	19.515	0,68	50.000	69.520	19.520	0,72
3	Bosanska Krupa	13.546	28.227	14.681	0,48	15.000	29.680	14.680	0,51
4	Bosanski Petrovac	5.700	7.730	2.030	0,74	6.500	8.530	2.030	0,76
5	Bosansko Grahovo	532	2.085	1.553	0,26	1.000	2.550	1.550	0,39
6	Breza	3.583	14.676	11.093	0,24	3.800	14.890	11.090	0,26
7	Bugojno	23.568	37.359	13.791	0,63	25.500	39.290	13.790	0,65
8	Busovača	3.903	16.095	12.192	0,24	5.000	17.190	12.190	0,29
9	Bužim	2.998	17.838	14.840	0,17	5.000	19.840	14.840	0,25
10	Cazin	12.400	62.252	49.852	0,2	15.000	65.350	50.350	0,23
11	Čapljina	8.450	23.433	14.983	0,36	10.000	24.980	14.980	0,40
12	Čelić	3.600	14.081	10.481	0,26	5.000	15.480	10.480	0,32
13	Čitluk	3.487	15.932	12.445	0,22	4.000	16.450	12.450	0,24
14	Dobretići	70	651	581	0,11	500	1.080	580	0,46
15	Domaljevac	4.157	4.406	249	0,94	4.500	4.750	250	0,95
16	Donji Vakuf	6.078	14.154	8.076	0,43	8.000	16.080	8.080	0,50
17	Drvar	3.945	11.462	7.517	0,34	5.500	13.020	7.520	0,42
18	Dujmovići	122	2.554	2.432	0,05	500	2.930	2.430	0,17
19	Fojnica	4.807	12.222	7.415	0,39	7.000	14.420	7.420	0,49
20	Glamoč	1.648	4.776	3.128	0,35	2.000	5.130	3.130	0,39
21	Goražde - kant.C	18.735	30.383	11.648	0,62	22.000	33.650	11.650	0,65
22	Gornji Vakuf- Uskoplje	5.367	19.376	14.009	0,28	7.500	21.510	14.010	0,35
23	Gračanica	17.397	51.938	34.541	0,33	21.000	55.540	34.540	0,38
24	Gradačac	12.209	46.217	34.008	0,26	15.000	49.010	34.010	0,31
25	Grude	3.346	15.558	12.212	0,22	4.000	16.210	12.210	0,25
26	Hadžići	5.215	22.379	17.164	0,23	7.000	24.160	17.160	0,29
27	Ilidža	50.460	52.896	2.436	0,95	55.000	57.440	2.440	0,96
28	Ilijaš	4.845	17.738	12.893	0,27	6.500	19.390	12.890	0,34
29	Jablanica	5.381	11.825	6.444	0,46	6.000	12.440	6.440	0,48
30	Jajce	8.170	24.394	16.224	0,33	10.000	26.220	16.220	0,38
31	Kakanj	13.512	43.305	29.793	0,31	20.000	49.800	29.800	0,40
32	Kalesija Grad	3.707	35.437	31.730	0,1	5.000	46.500	41.500	0,11
33	Kiseljak	3.759	20.734	16.975	0,18	5.000	21.980	16.980	0,23
34	Kladanj	6.202	15.162	8.960	0,41	8.000	16.960	8.960	0,47
35	Klokotnica	5.027	10.197	5.170	0,49	6.000	11.170	5.170	0,54
36	Ključ	5.400	19.771	14.371	0,27	7.000	21.370	14.370	0,33
37	Konjic	12.307	28.780	16.473	0,43	17.000	33.470	16.470	0,51
38	Kreševo	975	5.666	4.691	0,17	1.500	6.200	4.700	0,24

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

39	Kupres	2.500	3.472	972	0,72	3.000	3.970	970	0,76
40	Livno - kant.C	8.033	32.161	24.128	0,25	10.000	34.130	24.130	0,29
41	Lukavac	16.109	51.098	34.989	0,32	20.000	54.990	34.990	0,36
42	Ljubuški	3.563	23.951	20.388	0,15	5.000	25.390	20.390	0,20
43	Maglaj	9.990	23.469	13.479	0,43	15.000	28.480	13.480	0,53
44	Matuzići	2.345	4.476	2.131	0,52	3.000	5.130	2.130	0,58
45	Mostar - kant.C	72.496	111.116	38.620	0,65	80.000	118.620	38.620	0,67
46	Neum	3.414	4.638	1.224	0,74	4.000	5.220	1.220	0,77
47	Novi Travnik	12.850	24.834	11.984	0,52	18.000	29.980	11.980	0,60
48	Odžak	10.300	15.925	5.625	0,65	12.000	17.630	5.630	0,68
49	Olovo	3.520	12.579	9.059	0,28	4.500	13.560	9.060	0,33
50	Omanjska	1.009	6.988	5.979	0,14	1.500	7.480	5.980	0,20
51	Orašje - kant.C	3.400	20.182	16.782	0,17	3.700	20.480	16.780	0,18
52	Posušje	3.914	16.072	12.158	0,24	5.000	17.160	12.160	0,29
53	Prača	678	1.060	382	0,64	1000	1.380	380	0,72
54	Prozor	4.839	16.229	11.390	0,3	7.000	18.390	11.390	0,38
55	Ravno	235	1.371	1.136	0,17	500	1.640	1.140	0,30
56	Sanski Most	16.491	44.699	28.208	0,37	21.000	49.210	28.210	0,43
57	Sapna	1.737	12.984	11.247	0,13	2.000	13.250	11.250	0,15
58	Sarajevo 4 - kant.C	301.458	304.614	3.156	0,99	350.000	353.160	3.160	0,99
59	Srebrenik	5.772	41.325	35.553	0,14	7.000	42.550	35.550	0,16
60	Stolac	4.481	13.308	8.827	0,34	5.000	13.830	8.830	0,36
61	Široki Brijeg - kant.C	4.857	26.252	21.395	0,19	6.500	27.900	21.400	0,23
62	Teočak-Krstac	3.372	7.444	4.072	0,45	4.500	8.570	4.070	0,53
63	Tešanj	6.534	47.976	41.442	0,14	9.000	50.630	41.630	0,18
64	Tomislavgrad	4.612	27.440	22.828	0,17	5.000	27.830	22.830	0,18
65	Travnik - kant.C	19.409	55.093	35.684	0,35	25.000	60.680	35.680	0,41
66	Tuzla - kant.C	114.110	131.464	17.354	0,87	123.500	179.620	56.120	0,69
67	Ustikolina	1.545	1.782	237	0,87	1.700	1.940	240	0,88
68	Vareš	3.659	10.948	7.289	0,33	5.000	12.290	7.290	0,41
69	Velika Kladuša	8.000	46.290	38.290	0,17	12.000	50.510	38.510	0,24
70	Visoko	11.560	40.212	28.652	0,29	15.000	43.650	28.650	0,34
71	Vitez	7.158	25.070	17.912	0,29	9.000	26.910	17.910	0,33
72	Vogošća	9.076	21.108	12.032	0,43	12.000	24.030	12.030	0,50
73	Zavidovići	15.717	38.017	22.300	0,41	17.000	39.300	22.300	0,43
74	Zenica - kant.C	72.381	127.113	54.732	0,57	80.000	134.730	54.730	0,59
75	Žepče	6.937	31.089	24.152	0,22	9.500	33.650	24.150	0,28
76	Živinice Grad	16.490	54.734	38.244	0,3	18.000	58.850	40.850	0,31
	Totali	1.129.000	2.327.195	1.198.195	0,49	1.338.200	2.588.470	1.250.270	0,52

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Uporedni pregled općinskih i kantonalnih totala 2008 i 2028 godine

Kanton	2008 g.	2028 g.	Općina	2008 g.	2028 g.	razlike	razlike
						općine	Kantoni
USK	287.998	314.010	Bihać	61.191	69.520	8.329	26.012
			Bosanska Krupa	28.227	29.680	1.453	
			Bosanski Petrovac	7.730	8.530	800	
			Bužim	17.838	19.840	2.002	
			Cazin	62.252	65.350	3.098	
			Ključ	19.771	21.370	1.599	
			Sanski Most	44.699	49.210	4.511	
			Velika Kladuša	46.290	50.510	4.220	
Posavski	40.513	42.860	Domaljevac - Šamac	4.406	4.750	344	2.347
			Odžak	15.925	17.630	1.705	
			Orašje	20.182	20.480	298	
Tuzlanski	497.813	580.060	Banovići	25.732	27.570	1.838	82.247
			Čelić	14.081	15.480	1.399	
			Doboj - Istok	10.197	11.170	973	
			Gračanica	51.938	55.540	3.602	
			Gradačac	46.217	49.010	2.793	
			Kalesija	35.437	46.500	11.063	
			Kladanj	15.162	16.960	1.798	
			Lukavac	51.098	54.990	3.892	
			Sapna	12.984	13.250	266	
			Srebrenik	41.325	42.550	1.225	
			Teočak	7.444	8.570	1.126	
			Tuzla	131.464	179.620	48.156	
			Živinice	54.734	58.850	4.116	
ZE-DO	400.848	433.590	Breza	14.676	14.890	214	32.742
			Doboj - Jug	4.476	5.130	654	
			Kakanj	43.305	49.800	6.495	
			Maglaj	23.469	28.480	5.011	
			Olovo	12.579	13.560	981	
			Tešanj	47.976	50.630	2.654	
			Usora	6.988	7.480	492	
			Vareš	10.948	12.290	1.342	
			Visoko	40.212	43.650	3.438	
			Zavidovići	38.017	39.300	1.283	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

			Zenica	127.113	134.730	7.617	
			Žepče	31.089	33.650	2.561	
Bos.-podr.	33.225	36.970	Foča	1.782	1.940	158	3.745
			Goražde	30.383	33.650	3.267	
			Pale	1.060	1.380	320	
SBK	255.648	281.540	Bugojno	37.359	39.290	1.931	25.892
			Busovača	16.095	17.190	1.095	
			Dobretići	651	1.080	429	
			Donji Vakuf	14.154	16.080	1.926	
			Fojnica	12.222	14.420	2.198	
			Gornji Vakuf- Uskoplje	19.376	21.510	2.134	
			Jajce	24.394	26.220	1.826	
			Kiseljak	20.734	21.980	1.246	
			Kreševo	5.666	6.200	534	
			Novi Travnik	24.834	29.980	5.146	
			Travnik	55.093	60.680	5.587	
			Vitez	25.070	26.910	1.840	
HNK	226.632	245.040	Čapljina	23.433	24.980	1.547	18.408
			Čitluk	15.932	16.450	518	
			Jablanica	11.825	12.440	615	
			Konjic	28.780	33.470	4.690	
			Mostar	111.116	118.620	7.504	
			Neum	4.638	5.220	582	
			Prozor	16.229	18.390	2.161	
			Ravno	1.371	1.640	269	
			Stolac	13.308	13.830	522	
ZHK	81.833	86.660	Grude	15.558	16.210	652	4.827
			Ljubuški	23.951	25.390	1.439	
			Posušje	16.072	17.160	1.088	
			Široki Brijeg	26.252	27.900	1.648	
KS	421.289	481.110	Hadžići	22.379	24.160	1.781	59.821
			Ilidža	52.896	57.440	4.544	
			Ilijaš	17.738	19.390	1.652	
			Sarajevo 4	304.614	353.160	48.546	
			Trnovo	2.554	2.930	376	
			Vogošća	21.108	24.030	2.922	
Kanton 10	81.396	86.630	Bosansko Grahovo	2.085	2.550	465	5.234
			Drvar	11.462	13.020	1.558	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

			Glamoč	4.776	5.130	354	
			Kupres	3.472	3.970	498	
			Livno - kant.C	32.161	34.130	1.969	
			Tomislavgrad	27.440	27.830	390	
F BiH	2.327.195	2.588.470		2.327.195	2.588.470	261.275	261.275

Veličinska klasifikacija je obrađena na matrici od 13 veličinskih grupacija prema ESDP kriterijima.

Veličinska klasifikacija svih naseljenih mjesta 2008 godine

Grupa	od	do	Numerički pregled		Strukturalni pregled u %			
			Grupa	broj	Procjena 2008 g.	Grupa	broj	Procjena 2008 g.
1	200.000	500.000	1	1	301.458	1	0,03	12,42
2	100.000	199.999	2	1	114.110	2	0,03	4,7
3	50.000	99.999	3	3	195.337	3	0,09	8,05
4	20.000	49.999	4	2	65.244	4	0,06	2,69
5	10.000	19.999	5	15	219.032	5	0,45	9,02
6	5.000	9.999	6	21	144.611	6	0,63	5,96
7	2.000	4.999	7	113	340.515	7	3,4	14,03
8	1.000	1.999	8	250	333.591	8	7,51	13,74
9	500	999	9	480	337.194	9	14,43	13,89
10	200	499	10	804	265.281	10	24,17	10,93
11	50	199	11	850	96.523	11	25,55	3,98
12	1	49	12	589	14.229	12	17,7	0,59
13	0	0	13	198	0	13	5,95	0
				3.327	2.427.125		100	100

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Veličinska klasifikacija naseljenih mjesta i centara 2008 godine

Klasifikacija 2008 g. prema kompozitnoj procjeni

Grupa	nas.mj.broj	Proc. 2008 g.	centri broj	centri st.	ostala broj	ostala st
1	1	301.458	1	301.458	0	0
2	1	114.110	1	114.110	0	0
3	3	195.337	3	195.337	0	0
4	2	65.244	2	65.244	0	0
5	15	219.032	15	219.032	0	0
6	21	144.611	19	130.655	2	13.956
7	113	340.515	25	94.613	88	245.902
8	250	333.591	4	5.939	246	327.652
9	480	337.194	3	2.185	477	335.009
10	804	265.281	1	235	803	265.046
11	850	96.523	2	192	848	96.332
12	589	14.229	0	0	589	14.229
13	198	0	0	0	198	0
	3.327	2.427.125	76	1.129.000	3.251	1.298.126

Veličinska klasifikacija centara i ostalih naseljenih mjesta 2028 godine

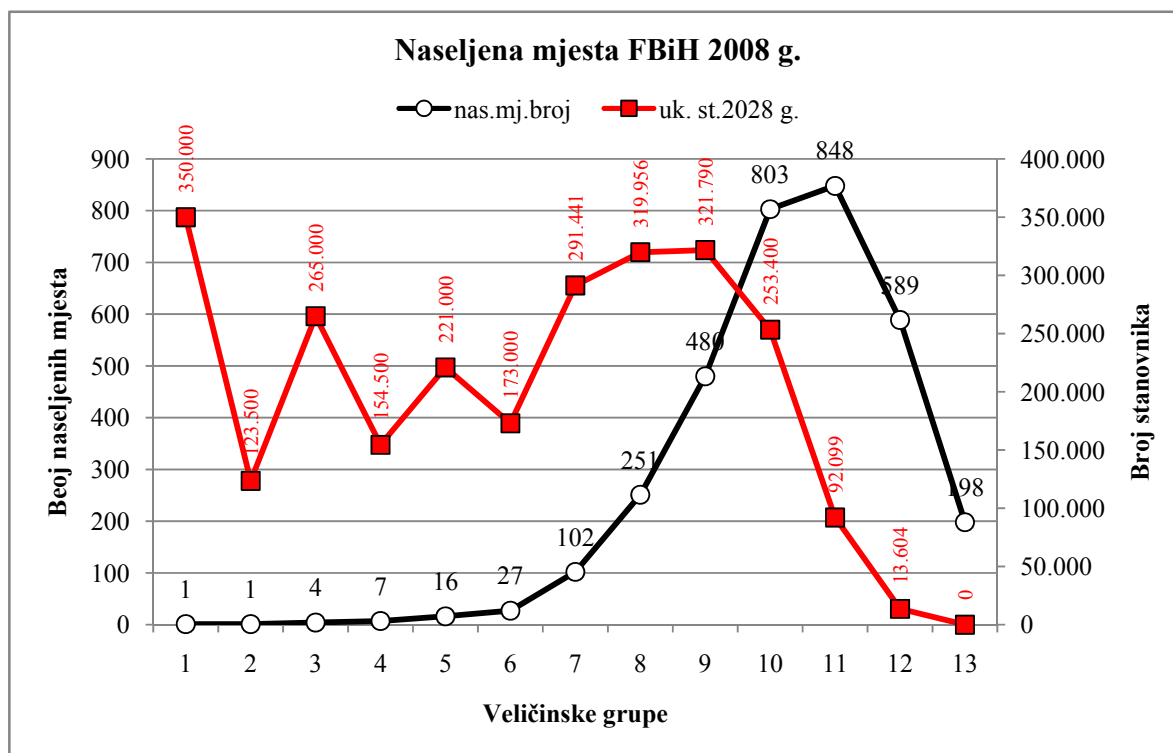
Grupa	od	do	centri broj	centri st.	ostala broj	ostala st
1	200.000	500.000	1	350.000	0	0
2	100.000	199.999	1	123.500	0	0
3	50.000	99.999	4	265.000	0	0
4	20.000	49.999	7	154.500	0	0
5	10.000	19.999	16	221.000	0	0
6	5.000	9.999	27	173.000	2	13.442
7	2.000	4.999	12	43.000	88	236.837
8	1.000	1.999	5	6.700	246	315.573
9	500	999	3	1.500	477	322.658
10	200	499	0	0	803	255.275
11	50	199	0	0	848	92.780
12	1	49	0	0	589	13.705
13	0	0	0	0	198	0
			76	1.338.200	3.251	1.250.270
					3.327	2.588.470

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Veličinska klasifikacija naseljenih mjesta 2028 godine

Grupa	nas.mj.broj	uk. st.2028 g.	centri broj	centri st.	ostala broj	ostala st
1	1	350.000	1	350.000	0	0
2	1	123.500	1	123.500	0	0
3	4	265.000	4	265.000	0	0
4	7	154.500	7	154.500	0	0
5	16	221.000	16	221.000	0	0
6	27	173.000	27	173.000	0	0
7	102	293.279	12	43.000	90	250.279
8	251	322.273	5	6.700	246	315.573
9	480	324.158	3	1.500	477	322.658
10	803	255.275	0	0	803	255.275
11	848	92.780	0	0	848	92.780
12	589	13.705	0	0	589	13.705
13	198	0	0	0	198	0
Totali	3.327	2.588.470	76	1.338.200	3.251	1.250.270

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Naseljena mjesta sa preko 2000 stanovnika 2028 g.

Grupa	od	do	nas.mj.broj	uk. st.2028 g.	Broj	uk. st.2028 g.	Urbanitet
1	200.000	500.000	1	350.000			
2	100.000	199.999	1	123.500			
3	50.000	99.999	4	265.000			
4	20.000	49.999	7	154.500			
5	10.000	19.999	16	221.000			
6	5.000	9.999	27	173.000			
7	2.000	4.999	102	293.279	158	1.580.279	61,1
8	1.000	1.999	251	322.273			
9	500	999	480	324.158			
10	200	499	803	255.275			
11	50	199	848	92.780			
12	1	49	589	13.705			
13	0	0	198	0			
Totali FBiH			3.327	2.588.470	3.327	2.588.470	

Naseljena mjesta sa preko 2000 stanovnika 2008 g.

Grupa	od	do	nas.mj.broj	Procj. 2008 g.	Broj	uk. st.2028 g.	Urbanitet
1	200.000	500.000	1	301.458			
2	100.000	199.999	1	114.110			
3	50.000	99.999	3	195.337			
4	20.000	49.999	2	65.244			
5	10.000	19.999	15	219.032			
6	5.000	9.999	21	144.611			
7	2.000	4.999	113	340.515	156	1.380.307	56,9
8	1.000	1.999	250	333.591			
9	500	999	480	337.194			
10	200	499	804	265.281			
11	50	199	850	96.523			
12	1	49	589	14.229			
13	0	0	198	0			
Totali FBiH			3.327	2.427.125	3.327	2.427.125	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Tipološka sistematizacija urbano-ruralno

Prethodna klasifikacijska projekcija je dostatno pouzdana za konstataciju da će se stepen urbaniziranosti povećati za 14 %, odnosno sa 57 % iz 2008 godine na 65 % do 2008 godine.

S obzirom na sve ubrzaniji proces sveukupnih promjena u 21 stoljeću, proces globalne urbanizacije se također neminovno ubrzava, a Bosna i Hercegovina za 20 godina će u Evropi povećati stepen urbaniziranosti na znatno viši nivo od prezentiranog.

Za projekciju detaljne strukture urbaniteta i ruralnosti, nema informacijskog osnova.

2.3. POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE

Orijentacija na organizovanu i povećanu proizvodnju hrane u Bosni i Hercegovini, pa i u Federaciji BiH, uslovljava poseban ekonomski položaj zemlje u međunarodnoj razmjeni, kada je izdvajanje novčanih sredstava za uvoz hrane suviše opterećenje koje se mora dovesti u vezu sa našim nedovoljnim aktivnostima u proizvodnji hrane. Osnovni uzrok za nedovoljnu proizvodnju osnovnih poljoprivrednih proizvoda je taj što u proteklim planskim periodima nismo intenzivnije koristili postojeće proizvodne poljoprivredne kapacitete, kao osnovu za ostvarenje planirane stope rasta poljoprivredne proizvodnje. Već duže vremena smo se susretali sa konstatacijama da se poljoprivredno zemljište ne koristi u skladu sa općedruštvenim interesom i da sve veće površine obradivog poljoprivrednog zemljišta ostaju napuštene i neobrađene.

U cilju usmjeravanja aktivnosti na prevazilaženju ovih teškoća u daljem razvoju poljoprivrede potrebna je orijentacija na racionalno korištenje zemljišta, te uređivanje zemljišta agro i hidromelioracijama, komasacijom i drugim mjerama za poboljšanje proizvodne sposobnosti tla.

Aproksimacija planiranih promjena poljoprivrednog zemljišta po kantonima (ha)

Obuhvat	Površina (ha)	Poljoprivredno zem.	%
USK	419.930,8	177.709,9	42,3
POSAVSKI	31.866,2	24.596,6	76,3
TUZLANSKI	264.120,3	119.983,8	45,4
ZE-DO	333.117,9	100.546,5	30,2
BOS.-PODRINJSKI	50.023,9	17.062,7	34,1
SBK	318.929,9	96.221,3	30,2
HNK	437.284,6	210.845,6	48,2
ZHK	133.729,2	29.596,3	22,1
SARAJEVSKI	126.973,1	29.903,7	23,6
KANTON 10	492.223,6	193.022,9	39,2
Federacija BiH	2.608.587,3	996.632	38,3

2.3.1. Obradiva i neobradiva zemljišta po namjeni

U strukturi ukupnog poljoprivrednog zemljišta na nivou F BiH, obradivo zemljište učestvuje sa cca 60% ili 597.979,2 ha (oranice, bašte , voćnjaci, vinogradi i livade), a neobradivo zemljište sa cca 40% ili 398.652,8 ha (pašnjaci , ribnjaci, trstici i bare).

Potrebno je naglasiti da se omjer obradivo-neobradivo drastično mijenja u zavisnosti od reiona (rejonizacija prema geografskoj pripadnosti, geološkim i geomorfološkim karakteristikama te prema nadmorskim visinama), npr. :

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- u nizijskom rejonu (Posavski kanton i aluvijalne ravni u dolinama većih rijeka neobrađivog zemljišta praktično nema izuzev neznatnih površina pod trsticima, barama i ribnjacima),
- u brdskom rejonu (do 1000 m n. m.; sjeverni dio Unsko-sanskog, Zeničko-dobojskog i Tuzlanskog kantona) navedeni omjer je približno 80 prema 20,
- u planinskom rejonu (površine iznad 1000 m n.m.) omjer obrađivog i neobrađivog je približno 20- 80,
- u kraškim predjelima (Hercegovačko-neretvanski i Zapadnohercegovački kanton) omjer obrađivog i neobrađivog je približno 60-40 u korist neobrađivog

2.3.2. Zone proizvodne sposobnosti i način korištenja zemljišta

Pod zoniranjem se podrazumijeva grupisanje bonitetnih kategorija zemljišta u jedinstvene cjeline koje se međusobno razlikuju, ne samo prema proizvodnoj sposobnosti zemljišta, nego i uslovima proizvodnje i načina korištenja.

Aproksimacija promjena u zonama proizvodne sposobnosti po kantonima (ha)

Obuhvat	Polj. zem.	Agrozona I		Agrozona II		Agrozona III	
		ha	%	ha	%	ha	%
USK	177.709,9	66.003	37,1	93.568	52,7	18.100	10,2
POSAVSKI	24.596,6	24.268	98,7	327	1,3	0	0
TUZLANSKI	119.983,8	51.367	42,8	62.790	52,3	5.823	4,9
ZE-DO	100.546,5	20.324	20,2	79.369	78,9	853	0,8
BOS.-PODRINJSKI	17.062,7	2.105	12,3	14.505	85,0	451	2,6
SBK	96.221,3	24.525	25,5	63.377	65,9	7.808	8,1
HNK	210.845,6	22.622	10,7	66.031	31,3	122.191	58,0
ZHK	29.596,3	3.973	13,4	6.838	23,1	19.310	65,2
SARAJEVSKI	299,03	11.485	38,4	17.333	57,9	1.084	3,6
KANTON 10	193.022,9	36.801	19,1	112.831	58,5	43.389	22,5
FEDERACIJA BiH	996.632	263.479	26,4	517.001	51,7	219.009	21,9

Agrozona I

Sa aspekta zemljišnih potencijala ovo je najvrijednije područje F BiH. Zahvata površinu od cca 263.479 ha ili 26,4% poljoprivrednog zemljišta. Predstavljena je I, II i III kategorijom, IVa i IVb bonitetnom podkategorijom. Ovo je zona intenzivne poljoprivredne proizvodnje, a zastupljena je u nizijskom području (Posavina), odnosno dolinama većih rijeka (Una, Vrbas, Bosna, Drina i Neretva) te kraškim poljima u Hercegovini, sa mogućnostima potpunog uređenja poljoprivrednog zemljišta, uključujući i izgradnju irigacionih sistema. Sa tehničkim mjerama, produktivnost zemljišta se znatno povećava i uz odgovarajuće agrotehničke i hidrotehničke zahvate neki prinosi se mogu udvostručiti u odnosu na sadašnje stanje.

U nizijskom području dominantna je ratarska proizvodnja, u riječnim dolinama i u blizini većih naselja na području ove zone, dominira ratarsko-povrtlarska proizvodnja to i glavni razlozi koji, osim potencijalnih mogućnosti samog zemljišta, opredjeljuju ovaj vid proizvodnje koja zahtijeva intenzivnu obradu i savremenu agrotehniku uz mogućnost navodnjavanja. Na drugom mjestu je proizvodnja mlijeka i mesa odnosno krme i sijena, a tek na trećem mjestu je proizvodnja voća. Ovakav oblik proizvodnje osim prirodnih pogodnosti diktira i blizina tržišta, izgrađenost komunikacija i mogućnost transporta osjetljivih kultura.

Zemljišta od I do IV bonitetne kategorije (Agrozona I) utvrđuju se isključivo kao poljoprivredno zemljište

Agrozona II

Zahvata površinu od cca 517.001 ha ili 51,7% ukupnog poljoprivrednog zemljišta F BiH. U ovu zonu grupisana su zemljišta osrednjih potencijala koje posjeduju ograničenja i uglavnom su manje prikladna za kultiviranje, tako da se mogu koristiti manje kao oranična tla, a pretežno se koriste kao livade i voćnjaci. U okviru ove zone svrstana su zemljišta V i VI bonitetne kategorije. Ova zona je područje poluintenzivne poljoprivrede. Zemljišta su zastupljena na nagibima na kojima se u sistemu proizvodnje mogu smjenjivati oranice, voćnjaci i travnjaci. Postoji mogućnost korištenja i irigacionog sistema za neke vrste konjuktivnih proizvoda, inače je pretežno zona suhog ratarenja i voćarstva. Ova zona zastupljena je na cijelom području Federacije, najčešće u brdskom rejonu (iznad 600 m n.m.).

Prirodni uslovi i tradicionalan oblik proizvodnje hrane favorizuju strukturu proizvodnje u ovoj agrozoni. Najviše su zastupljene proizvodnja mesa i mlijeka, dakle, korištenje zemljišta kao livade i pašnjaci, zatim proizvodnja strnih žita, krompira, povrća i voća.

Zemljište V i VI bonitetne kategorije (Agrozona II) utvrđuje se kao poljoprivredno i samo izuzetno kao zemljište za ostale namjene.

Agrozona III

Zahvata površinu od cca 219.009ha 21,9% ukupnog poljoprivrednog zemljišta F BiH. U ovu zonu su grupisana zemljišta slabih zemljišnih potencijala, a to su zemljišta VII i VIII bonitetne kategorije. Ova zona ima izrazita ograničenja za korištenje u poljoprivredi. To su u prvom redu zemljišta planinskih područja, velike inkliniranosti terena, male dubine soluma, viših nadmorskih visina i u skladu s tim nepovoljnih klimatskih prilika.

Ekstremni uslovi planinskog područja, te veoma slab kvalitet zemljišta, izražen kroz plitkoću i nagnutost terena, odredili su oblik proizvodnje hrane u ovom području.

Zbog nepovoljnih prirodnih uslova planinskog područja, struktura proizvodnje u ovoj agrozoni se uglavnom bazira na proizvodnju sijena i krme odnosno proizvodnju prevashodno ovčijeg (manje govedeg) mesa i mlijeka. Ujedno bi se trebala iskoristiti i potencijalna mogućnost proizvodnje ljekobilja zbog čistoće područja. Ova agrozona zastupljena je na područjima nadmorske visine iznad 1000 m n.m..

Zemljište VII i VIII bonitetne kategorije (Agrozona III) utvrđuje se kao zemljište koje će se prema potrebama koristiti i za druge namjene.

2.3.3. Bilans poljoprivrednog zemljišta po upotrebnoj vrijednosti

Prema strukturi ukupnih poljoprivrednih površina u F BiH koje iznose 996.632 ha, obradivo zemljište (Prema definiciji obradivog zemljišta u Zakonu ovom kategorijom su obuhvaćena zemljišta Agrozona I i dio zemljišta Agrozona II) zauzima cca 597.979,2 ha ili 60 %, a pašnjaci cca 398.652,8 ha ili 40 %. U odnosu na broj stanovnika 2.288.721 (2028. godine) poljoprivrednog zemljišta po stanovniku ima 0,44 ha, a obradivog (oranice, vrtovi, voćnjaci i livade) 0,26 ha po stanovniku. Prema važećim međunarodnim kriterijima minimalne potrebe zemljišta za ishranu i smještaj po osobi iznose:

0,40 ha/stanovniku poljoprivrednog zemljišta

0,17 ha/stanovniku obradivog zemljišta

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Iz ovih podataka se vidi da je u F BiH zadovoljen minimum zemljišta po jednom stanovniku. Naredna tabela pokazuje da su pet kantona zadovoljene minimalne potrebe za poljoprivrednim zemljištem po stanovniku, a u pet su ispod važećih kriterija. Najnepovoljnija situacija je u Sarajevskom kantonu što se moglo i očekivati.

Bilans najkvalitetnijih kategorija zemljišta (Agrozona I) je znatno nepovoljniji. Po tim pokazateljima samo u tri kantona su zadovoljene minimalne potrebe za zemljištem (Posavski, Kanton 10 i Unsko-sanski).

Bilans poljoprivrednog zemljišta i agrozone I (ha/st)

Kanton	Poljoprivredno zem.	I agrozona	Stanovništvo 2028. god.	Bilans	
				Polj. zem.	I agrozona
USK	177.709,9	66.003,4	296.401	0,62	0,23
Posavski	24.596,6	24.268,8	36.779	0,61	0,60
Tuzlanski	119.983,8	51.367,2	496.512	0,24	0,10
ZE-DO	100.546,5	20.324,7	399.892	0,25	0,05
Bosansko-podrinjski	17.062,7	2.105,9	29.305	0,51	0,06
SBK	96.221,3	24.525,7	256.962	0,38	0,10
HNK	210.845,6	22.622,8	215.232	0,93	0,01
Zapadno-hercegovački	29.596,3	3.973,7	80.643	0,36	0,05
Sarajevski	29.903,7	11.485,8	408.281	0,07	0,03
Kanton 10	193.022,9	36.802,0	68.714	2,40	0,45
FBiH	996.632,0	263.479,9	2.288.721	0,44	0,11

Loša strukturiranost poljoprivrednog zemljišta, razvoj i održivo upravljanje raspoloživim zemljišnim resursima nameću nam obavezu racionalnog i optimalnog korištenja zemljišta, što danas nije slučaj. Prema dostupnim podacima trajni gubici poljoprivrednog zemljišta u Federaciji BiH iznose cca 2.000 ha godišnje (procjena Federalnog zavoda za agropedologiju), a najvećim dijelom nastaju kao posljedica urbanizacije (izgradnja naselja, privrednih objekata, infrastrukture i sl), eksploatacije mineralnih sirovina (površinski kopovi), formiranjem deponija (odlagališta industrijskog i komunalnog otpada i sl.), izgradnjom vodnih akumulacija i slično.

S obzirom na neminovnost formiranja novih izgrađenih površina, iste se usmjeravaju na dijelove već korištenih zemljišta kao i na dijelove poljoprivrednog zemljišta najslabije bonitetne kategorije, odnosno na dijelove druge i treće agrozone. Analiza bilansa površina u planskom periodu (neto gustina naseljenosti i dr.) nepobitno govori da je prenamjena poljoprivrednog zemljištaposljednjih dvadesetak godina rezultat, najčešće, neracionalnog, bahatog i ne domaćinskog ponašanja, a ne potrebe. S toga je neophodno učiniti sve da se za navedene potrebe iskoriste već korištene površine kojih u poslijeratnom periodu ima i više nego je potrebno.

Ukupno poljoprivredno zemljište, u planskom periodu, maksimalno se zadržava i štiti u prostornom obuhvatu F BiH.

2.3.4. Valorizacija zemljišta sa stanovišta plastike terena

Zaokruženi međusobno vezani kompleksi zemljišta sa maksimalnim nagibom do 13 % svrstani su u pet grupa:

više od 150 hiljada hektara
od 20–50 hiljada hektara
od 10-20 hiljada hektara
do 10 hiljada hektara
ispod 5 hiljada hektara

U Federaciji Bosne i Hercegovine nema izdvojenih kompleksa zemljišta sa maksimalnim nagibom do 13% većih od 150 hiljada hektara.

Druga grupa obuhvata uzajamno vezane komplekse zemljišta u veličini od 20-50 hiljada hektara. Registrovana su tri takva područja. Prvo obuhvata Bosansko Grahovo, Livno i Tomislav Grad. Drugo područje u okviru ove grupe je znatno manje i obuhvata Lukavac, Živinice i Kalesiju. Treće područje je područje koje zauzima Posavski kanton.

U sljedeću grupu koja obuhvata komplekse od 10 do 20 hiljada hektara uvrstila su se veoma različita područja Federacije Bosne i Hercegovine, od kojih su najvažniji kompleksi koji obuhvataju Čitluk, Grude, Ljubuški, Široki Brijeg. U ovu grupu takođe spadaju područja Glamoča, Bosanskog Petrovca, Tomislav Grada kao i područje visoravni Kupresa.

U grupu sa uzajamno vezanim kompleksima zemljišta između 5 – 10 hiljada hektara uvrstila su se područja Mostara, Čapljine, Bosanskog Grahova i na kraju kompleks koji veže Široki Brijeg i Mostar.

Sva ostala područja svrstana su u posljednju grupu sa površinom ispod 5 hiljada hektara.

2.3.5. Područja melioracije, komasacije i sl.

Mjere povećanja proizvodne sposobnosti tla

Hidromelioracione mjere

Na području Federacije BiH se danas ne raspolaže službenim podacima o navodnjavanim površinama, niti o kulturama koje se navodnjavaju. Prema neslužbenim informacijama, sadašnje stanje navodnjavanja je:

vodno područje rijeke Save – ukupno oko 362,5 ha

vodno područje Jadranskog mora – ukupno oko 1.250 ha.

Ukupno, prema neslužbenim podacima, na području Federacije BiH se navodnjava tek 1.612,5 ha ili 0,2 % od obradivih površina.

Osim prethodnog, u planskom periodu treba rekonstruirati i dograditi postojeće hidromelioracione sisteme koji su uglavnom bili u okviru državnog sektora, te ih osposobiti za sigurnu proizvodnju:

tu se prije svega misli na saniranje postojeće mreže kanala, vodnih putova i objekata, a zatim na planiranje, istraživanje i projektiranje drenažnih sistema tamo gdje su oni najpotrebitiji.

ovim aktivnostima će se obuhvatiti oko 20.000 ha ili 8% zemljišta u ravničarskom području F BiH i kraškim poljima (agrozona I).

Melioracija krša

Pozitivni primjeri stvaranja novih produktivnih poljoprivrednih površina registrovano je u HNK i ZHK (za sada samo simboličnih razmjera). U planskom periodu predviđena je prenamjena cca 9000 ha (cca 44.882,4 ha u Hercegovačko-neretvanskom kantonu/županiji i cca 3.959,3 ha u Zapadno-hercegovačkom kantonu/županiji) neproduktivnih površina u šumarskom pogledu (šibljaci i goleti) u vinograde i maslinike. U toku je pozicioniranje takvih površina na području

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

navedenih kantona. U grafičkom prilogu br. 4 okvirno su označena područja u navedenim kantonima koje posjeduju tražene uvjete (područjima sa nadmorskom visinom do 500 m, nagibom manjim od 5° i južnih ekspozicija).

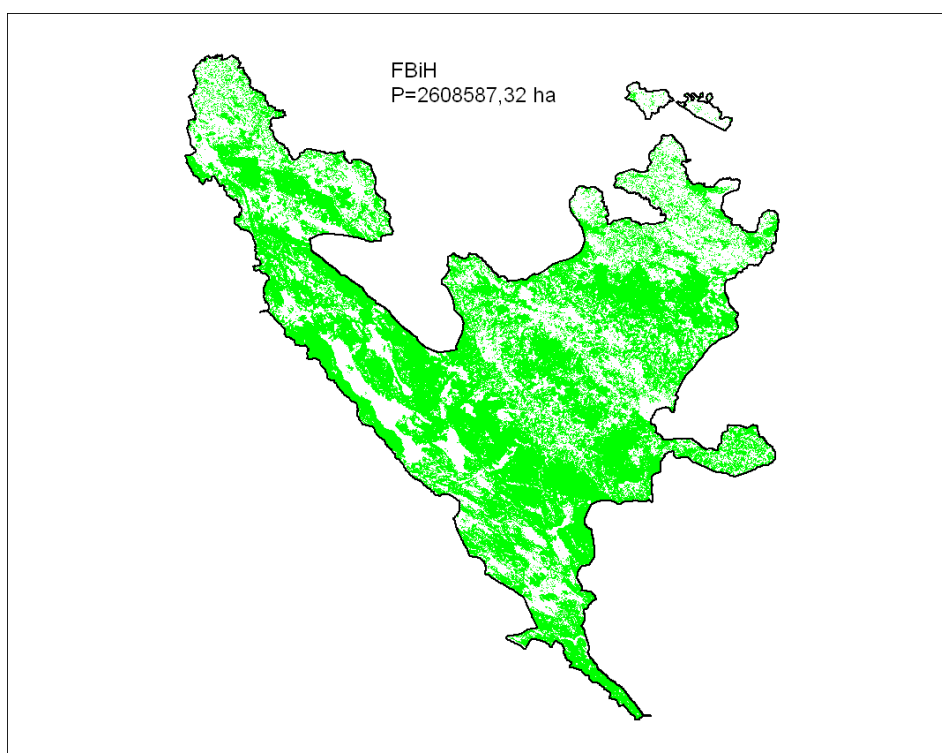
Komasacija

Je također vrlo važan instrument organizacije i uređenja zemljišta, a zaokruživanje usitnjenog i rasturenog domaćeg posjeda postalo je evidentna potreba i prioritetni zadatak za savremenu farmersku proizvodnju. Kao ilustracija prednje konstatacije najbolji je podatak da je prosječna veličina farme u F BiH 2,5 ha u prosjeku sa 9 parcela.

Na žalost Nosiocu izrade nisu bili dostupni aktuelni programi komasacije (Program komasacije donosi općinsko vijeće ili kantonalna skupština na vlastitu inicijativu, na inicijativu vlasnika poljoprivrednog zemljišta koji imaju u vlasništvu više od 80% površine zemljišta), tako da nije mogao na grafičkim priložima locirati područja predviđena za ovaj vid uređenja zemljišta.

2.4. ŠUME I ŠUMSKO ZEMLJIŠTE

Šume i šumska zemljišta u Federaciji BiH zauzimaju prostor od oko 1.443.323,1 ha ili 55,3 % ukupne površine F BiH.

Šumska područja u F BiH

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Šume i šumsko zemljište prema vlasništvu (ha)

Kanton	Površina kantona	Državne	%	Privatne	%	Ukupno	%
USK	419.930,80	179.943	6,9	28.947	42,8	208.890	49,7
Posavski	32.254,10	457	1,4	3.115	9,7	3.572	11,1
Tuzlanski	264.120,30	72.584,30	27,5	51.377,40	19,5	123.961,70	46,9
Ze-Do	333.117,93	182.235,70	54,7	35.143,80	10,5	217.379,50	65,3
BPK	50.023,90	24.793,20	49,9	7.017,60	14	31.990,75	63,9
SBK	318.929,96	192.978,70	60,5	26.595,40	8,3	219.574,10	68,8
HNK	437.284,57	203.519,00	46,5	42.529	9,72	246.048	56,3
ZHK	133.729,20	57.151,00	42,7	35.026	26,2	92.177	68,9
Sarajevski	126.973,12	70.029,30	55,2	12.251,60	9,7	82.280,81	64,7
Kanton 10	492.223,60	280.993,70	57,1	10.000	2,03	290.993,70	59,1
Ukupno F BiH	2.608.587,48	1.293.590,70		159.040,10		1.443.323,1	55,3

Ukupne površine pod šumama u planskom periodu zadžavaju se na sadašnjem nivou, cca 54-56% od ukupne površine F BiH.

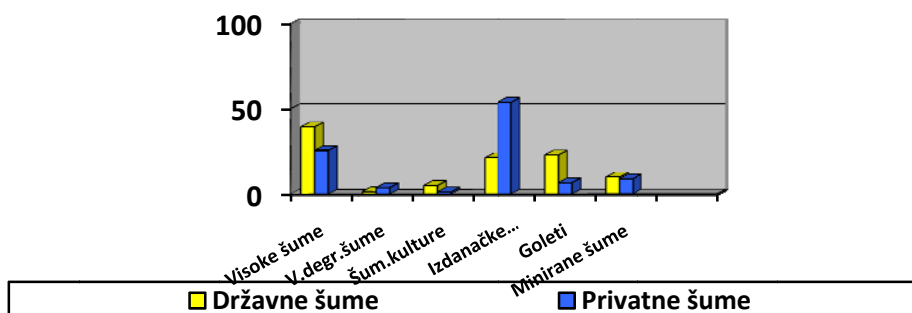
Ponovno uključenje oko 128.216,7ha ili 9,9% površine svih šuma i šumskih zemljišta nakon čišćenja terena od minsko eksplozivnih sredstava značajno će doprinjeti uspostavljanju normalnih tokova u planiranju i realizaciji gospodarenja šumskim resursima a naročito sprovođenju mjera integralne zaštite šuma.

2.4.1. Kategorije šuma

Površine državnih šuma i šumskih zemljišta po kategorijama

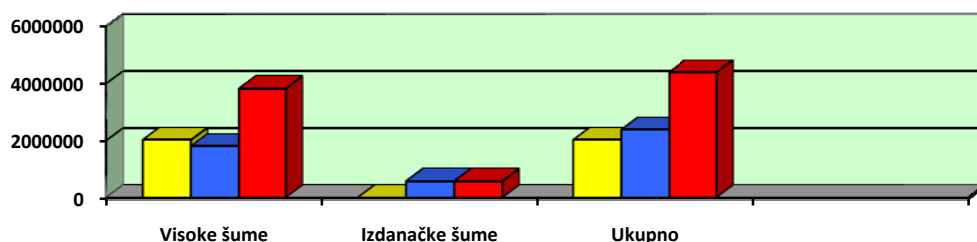
Red. broj	Kategorija šuma i šumskih zemljišta	Površina u ha	%-Struktura
1	Visoke šume sa prirodnom obnovom	514.854,6	39,8
2	Visoke degradirane šume	19.820,0	1,5
3	Šumski zasadi sa procjenjenom drvnom masom	53.300,2	4,1
4	Šumski zasadi bez procjenjene drvene mase	11.788,2	0,9
5	Ukupno visoke šume	599.763,0	46,3
6	Izdanačke šume	277.796,4	21,5
7	Ukupno obraslo šumsko zemljište	877.559,4	67,8
8	Goleti sposobne za pošumljavanje	185.773,2	14,4
9	Goleti nesposobne za pošumljavanje	102.041,4	7,9
10	Ukupno neobraslo šumsko zemljište	287.814,6	22,2
11	Ukupno za gospodarenje	1.165.374	90,1
12	Minirane površine u svim kategorijama	128.216,7	9,9
13	UKUPNO	1.293.590,7	100,0

Procentualna struktura površina šuma u F BiH

Godišnji zapreminski prirast

Kategorija šume	Četinari (m ³)	Liščari (m ³)	Ukupno (m ³)	m ³ /ha	%
Sve visoke šume	2.018.106	1.806.121	3.824.227	6,52	86,97
Izdanačke šume	0	572.717	572.717	2,26	13,03
Ukupno	2.018.106	2.378.838	4.396.944	5,70	100,00

2.4.2.Šumsko gospodarska područja

Kanton	ŠPD/ŠGD	ŠPP/ŠGP
USK	ŠGP "Unsko-sanske šume"d.o.o., Bos. Krupa	5
Posavski	vrši kantonalna uprava za šumarstvo	
Tuzlanski	JP Šume Tuzlanskog kantona DD Kladanj	4
Ze-Do	JP ŠPD Ze-do kantona d.o.o Zavidovići	6
BPK	JP Bosansko-podrinjske šume d.o.o., Goražde	1
SBK	ŠGD "Šume Središnje Bosne"d.o.o.,D. Vakuf	4
HNK		4
ZHK	ŠGD Županije Zapadno-hercegovačke d.o.o.,Posušje	1
Sarajevski	ŠPD "Sarajevo-šume" d.o.o. Sarajevo	4
Kanton 10	JP za gospodarenje šumama "Herceg-Bosanske šume"	6

2.4.3. Zaštićena područja šuma i šumskih zemljišta u F BiH

Pregled zaštićenih i specifičnih područja u F BiH

Kategorija zaštite	Površina u ha	% učešće u odnosu na šume i šumska zemljišta u FBiH	% učešće u F BiH
Prašumski rezervati	248,8	0,019	0,010
Spomenik prirode	4.041,2	0,315	0,155
Zaštićeni krajolik (pejzaž)	8.486,4	0,656	0,325
Sjemenske sastojine	273,1	0,021	0,010
Klekovina bora	2.868,4	0,224	0,110
Sastojine munike	316,3	0,025	0,012
Ostala zaštićena područja	180,7	0,014	0,007
Ukupno zaštićene kategorije	16.414,8	1,3	0,6
Specifična područja šuma	24.699,9	1,9	0,95
Specifična područja šumskih zemljišta	9.280,7	0,7	0,36
Ukupno specifična područja	33.980,6	2,6	1,30
UKUPNO	50.395,4	3,9	1,9

Iz tabele je vidljivo da zaštićene šumske površine zauzimaju 1,3 % od ukupnih površina šuma i šumskih zemljišta u državnom vlasništvu, odnosno 0,6 % od površine teritorije F BiH, a najveću površnu ima zaštićeni krajolik kao kategorija zaštite 8.486,4 ha.

Specifična područja šuma i šumskih zemljišta u ukupnom fondu površina šuma i šumskih zemljišta u državnom vlasništvu zauzimaju 2,6 %, a u odnosu na površinu F BiH zauzimaju 1,3%, pri čemu je udio šuma nešto veći od 2,5 puta u odnosu na šumske goleti i krš nepodesne za pošumljavanje.

Ako se promatraju ukupno zaštićene šume, zaštićene raznim zakonskim aktima, i specifične površine šuma i šumskih zemljišta, „prirodno zaštićene“, procent ovih površina u odnosu na površine šuma i šumskih zemljišta u F BiH, iznosi 3,9 %, a u odnosu na površinu F BiH iznosi 1,9 %.

Prašumski rezervati

Na teritoriji Federacije BiH unutar šuma i šumskih zemljišta izdvojeno je pet prašumskih rezervata. Ukupna površina ovih rezervata iznosi 248,84 ha. Prema međunarodnim normama (IUCN) unutar ovih površina nije dozvoljena nikakva aktivnost čovjeka, izuzev naučnih istraživanja. Ove šume su svrstane u kategoriju šuma sa posebnom namjenom.

- Prašumski rezervati šuma bukve i jele sa smrčom nalaze se na lokalitetu Ravne vale na sjeveroistočnim padinama planine Bjelašnice (G.J. „Igman“, odjel 106), na lokalitetu izvora Trstionice (G.J. „Gornja Trstionica-Bukovica, odjel 52 i na području planine Plješevica (G.J. „Plješevica)) i čine neprocjenljive prirodne cjeline u planinskom sistemu Dinarida.
- U području J.P. „Šume Tuzlanskog kantona“ izdvojena je površina prašumskog rezervata sekundarnih šuma bukve na lokalitetu Mačen do (G.J. „Gosetlja“, odjel 133). Izdvajanje ovog objekta ima izuzetan značaj sa aspekta praćenja prirodnog razvoja sekundarnih šuma bukve koje, inače, u Bosni i Hercegovini imaju velike površine.
- U okviru areala šuma munike na planini Čvrnsnici izdvojen je prašumski rezervat ovih šuma (G.J. „Čvrnsnica“), koje su kao terciarni relikv jedne od specifičnosti šumske

vegetacije dijelova naše zemlje odnosno Balkanskog poluotoka. Odlikuju se brojnim reliktnim i endemičnim biljnim vrstama i sastavni su dio endemnog centra Prenj - Čvrstica – Čabulja, a nalaze se u sklopu Parka prirode Blidinje, odnosno budućeg nacionalnog parka Prenj – Čvrstica – Čabulja.

Spomenici prirode

Na ovaj vid zaštite prirode u F BiH otpada 4041,17 ha, a spomenici prirode su izdvojeni u dva kantonalna šumskoprivredna društva.

- Na području „Sarajevo šuma“ izdvojen je spomenik prirode vodopad Skakavac (G.J. „Vučija luka“ i G.J. „Vogošća – Bulozi“).
- Drugi objekt ove kategorije zaštite u području „Sarajevo šuma“ je Spomenik prirode Vrelo Bosne (G.J. „Igman“).
- Na području planine Vranice izdvojen je Spomenik prirode Prokoško jezero (G.J. „Proko-Fojnica“, ŠGD“Srednjobosanske šume“).

Zaštićeni krajolici (pejzaži)

Kao kategorija zaštite izdvojene su i površine zaštićenih krajolika (pejzaža) u dva Kantonalna šumskogospodarska društva, a ukupna površina iznosi 8486,44 ha.

- U okviru „Sarajevo šuma G.J. “Gornja Ljubina“ izdvojen je Zaštićeni krajolik (pejzaž) Bijambare.
- U području šumskogospodarskog društva „Hercegbosanske šume“ d.o.o. Kupres izdvojene su površine šuma i šumskih zemljišta sa posebnom namjenom kao zaštićeni krajolik G.J. „Malovan – Želivodić“. U okviru ovih površina se nalazi zimski sportsko-rekreativni centar „Čajuša“.
- JP „Šume Tuzlanskog kantona“ upravljale su Zaštićenim pejzažom “Konjuh” do osnivanja Javne ustanove Zaštićeni pejzaž “Konjuh” na području općina Kladanj, Banovići i Živinice ukupne površine 8016,61 ha.

Sjemenske sastojine

U okviru F BiH unutar više Kantonalnih šumsko gospodarskih društava izdvojene su sjemenske sastojine u ukupnoj površini od 273,07 ha. Iako većinom nisu dostavljeni podaci o kojim vrstama drveća se radi, na osnovu poznavanja stanja u rasadničkoj proizvodnji i potreba sadnog materijala s obzirom na ekološke, sindinamske i sastojinske prilike može se tvrditi da asortiman vrsta drveća, a i vrsta grmlja za neka staništa, mora biti znatno veći u skladu sa planovima i dinamikom rekultivacije i pošumljavanja odgovarajućih staništa. Ove potrebe uslovit će formiranje novih sjemenskih sastojina kao specifičnog vida zaštite. Unutar ovih sjemenskih objekata u sklopu njihovog uređenja i korištenja, dozvoljene su sanitarne i uzgojne mjere.

Zaštitne šume izvorišta vode

Ukupna površina zaštitnih šuma vodoizvorišta na prostoru F BiH iznosi 9914,06 ha.

Klekovina bora

Imajući u vidu izvanredan zaštitni značaj klekovine bora ova vrsta svrstana je u skupinu dendroflora pod zabranom sječe, osim za sanitarne i uzgojne potrebe. Međutim, u šumarskoj praksi se ne poklanja pažnja ovim šumskim zajednicama. U mnogim slučajevima ne raspolaže se ni podacima o površinama krivulja koje se vode pod površinama iznad gornje granice šume“.

Zbog ovoga, prikazane površine krivulja i njihova ukupna površina od 2868,36 ha je aproksimativna.

Zbog izvanredne zaštitne funkcije, između ostalog, klekovina bora štiti i šumske komplekse ispod ovog pojasa, te činjenice da se krivulj prirodno vraća na svoja staništa, naročito na krečnjačko-dolomitnim planinskim masivima po prestanku pašarenja, kao zadatak nameće se potreba gospodarenja i na ovim površinama. Ogromne su površine visokoplaninskih kamenjara nastale erozijom po uništenju klekovine bora i stoljetnim pašarenjem i ekstenzivnim stočarstvom.

Sastojine munike

Dostupni podaci o površinama šuma munike su nepotpuni što pokazuju podaci prema kojima zauzimaju samo 316,3 ha. S obzirom na izvanredan značaj munike ova vrijedna vrsta drveća stavljen pod režim zaštite. U pošumljavanju šumskih goleti na staništima bukve i jele, gdje se često munika spontano širi, treba koristiti muniku kao predkulturu.

Specifična područja šuma i šumskih zemljišta u FBiH

Ukupna površina ovih šuma u F BiH iznosi 33.980,62 ha (šume nepodesne za gospodarenje 24.699,90 ha i šumske goleti i krš nepodesni za pošumljavanje 9280,72 ha.

U šumsko gospodarskim osnovama ove su površine svrstane u gazdinske klase sa različitim nazivima što, međutim, nije razlog nemogućnosti njihove jasne identifikacije kao „neproduktivnih površina“. Podaci o ovim površinama značajni su i sa aspekta zaštite prirode. Zbog specifičnih ekoloških prilika, posebno orografsko-edafskih, koji vladaju u brojnim klisurama i kanjonima vodotoka, u mnogim slučajevima se radi o refugijalnim staništima sa reliktnom florom i vegetacijom. Ove činjenice daju karakter ovim staništima kao područjima izraženog biodiverziteta i genofonda.

2.4.4. Područja predviđena za pošumljavanje i prevođenje u vrijednije sastojine

Najveća pažnja u planskom periodu posvetiće se poboljšanju strukture šuma (smanjenje udjela izdanačkih šuma (na osnovu postojeće baze podataka nije moguće dati realan obim prevođenja izdanačkih šuma u viši uzgojni oblik, kako kvantitativno tako ni grafički) kao i pretvorba degradiranih visokih šuma i goleti ispod gornje granice privredne šume u visoke šume. Projekcijom razvoja planirana je, takođe, tehnička i biološka rekultivacija neaktivnih eksploatacionih kopova mineralnih sirovina na površini od cca 8,5 km² (radi se uglavnom o devastiranom šumskom zemljištu).

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Kategorije šuma predviđene za prevođenje u vrijednije sastojine

Kanton	Degradirane visoke šume	Goleti ispod gornje granice privredne šume
USK		18.812,20
Posavski		55,8
Tuzlanski	126,6	1.315,10
Ze-Do	3.244,20	4.090,80
BPK	4.374,10	1.539,10
SBK	3.824,70	7.410,10
HNK	6.531,00	83.749,20
ZHK		
Sarajevski	4.851,70	5.154,40
Kanton 10		44.433,60
Ukupno	22.952,30	166.560,30

2.5. VODE I VODNE POVRŠINE

Uvod

Zakon o vodama F BiH (ZOV), predstavlja osnovu razvoja oblasti upravljanja vodama, koja svojim članom 22. reguliše opće ciljeve upravljanja vodama, koji se mogu nazvati i vizijom razvoja.¹

„Ciljevi upravljanja vodama su postizanje dobrog stanja, odnosno, dobrog ekološkog potencijala površinskih i podzemnih voda, odnosno, vodnih i za vodu vezanih ekosistema, umanjeње šteta prouzrokovanih raznim štetnim djelovanjem voda, osiguranje potrebnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta za razne namjene i podsticanje održivog korištenja voda, uzimajući u obzir dugoročnu zaštitu raspoloživih izvorišta i njihovog kvaliteta.“

Kako se F BiH, a naravno i BiH sa društvenoekonomskog aspekta tretira kao društvo u tranziciji, razumljive su velike promjene koje se dešavaju i u oblasti voda. Prijašnji državni sistem vodoprivrede se transformira u moderni sistem upravljanja vodama², što je složen proces, čijem preobražaju će doprinijeti zaključci i odluke o razvoju unutar PPFBiH.

Kako će BiH nakon ispunjenja postavljenih uslova, pristupiti evropskoj porodici zemalja, preporuke i zahtjevi u pogledu upravljanja prirodnim dobrima i razvojem infrastrukture, su postavljeni pred nadležne institucije BiH.

Potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (16.juna 2008.g.) i njegova ratifikacija (22.oktobar 2008.g.), sa sobom je donijela i vrlo konkretne i precizne zahtjeve u odnosu na način kako u BiH treba da se upravlja vodama³, što će, u svojoj konačnici, biti usaglašeno sa *Community Acquis*, kojim se uređuju pitanja voda i zaštite životne sredine u Evropskoj uniji.

¹ Strategija upravljanja vodama

² Id

³ Id

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Na umu treba imati i Milenijumske razvojne ciljeve (MRC), usvojene Milenijumskom deklaracijom iz 2000.g., gdje je kroz 8 postavljenih ciljeva razvoja jasno dovedena u korelaciju kvaliteta životne sredine i razvoja, sa zaštitom, očuvanjem i racionalnim korištenjem vodnih resursa uopće.⁴

Usvajajući smjernice i zahtjeve o implementaciji pravnih akta EU u zakonsku regulativu i razvojnu dokumentaciju F BiH, donesena je Strategija upravljanja vodama F BiH, koja je u svom suštinskom okviru inkorporirala najveći broj zakonom utvrđenih elemenata identičnih onima sadržanim u Okvirnoj direktivi o vodama EU (ODV)⁵, što je i obaveza zemalja kandidata za pristup i članstvo u EU.

Bilans voda

Pod bilansom voda, a prema Zakonu o vodama, smatra se odnos između raspoloživih količina voda, s jedne strane, i potrebnih količina voda određenog kvaliteta, s druge strane, u određenom vremenskom periodu, u odnosu na posmatrano područje, u konkretnom slučaju, za područje F BiH.

Kako je već prostornom osnovom obrađeno i izloženo, F BiH, prema pokazateljima bilansa voda, pripada grupi zemalja srednje bogatih vodom.

Za planski period PPFBiH, taj bilans bi se kretao u slijedećim okvirima:

Teritorija	Sopstvene vode		Broj stanovnika (procjena 2028.g.)	q _{sp} (l/s/km ²)	Raspoloživo po stan. (m ³ /st)	Ocjena vodnog bogatstva
	Qsr.god. (m ³ /s)	W (x m ³)				
Federacija BiH	670,00	21.129,00	2.288.721,00	25,60	9.175,00	Srednje bogata vodom

Sa područja bi u planskom periodu PP F BiH otjecalo prosječno godišnje oko 670 m³/s (cca 56% prosjeka BiH) ili oko 21 milijarda m³/god (cca 25,6 l/s/km², 0,288 l/s/st, odnosno 9175 m³ po stanovniku godišnje).

Promjena raspoloživih količina po stanovniku, u odnosu na trenutno stanje, je zanemariva, te je ocjena vodnog bogatstva ostala u istim okvirima.

Potrebe za vodom stanovništva i privrede

Prostorno – planska osnova rješavanja problema vodosnabdjevanja, razrađivana je više puta, a najtemeljitiije u Dugoročnom programu vodosnabdjevanja SRBiH (1988.g.), te u istom takvom programu za područje F BiH (2002.g.).

Obzirom na očekivane promjene broja stanovnika, tj., njegovo smanjenje od 1,6% u planskom periodu 2008-2028.g., moglo bi se zaključiti da će područje F BiH, u domenu potreba stanovništva za vodom, ostati na istom nivou ili čak smanjiti svoje potrebe. Međutim, u ocjeni potreba za vodom, demografski faktor je samo jedan od faktora koji utiču na konačan bilans. Za proračun planskih potreba za vodom, uzimaju se i slijedeći parametri:

- a) Specifična potrošnja vode
- b) Koeficijent dnevne neravnomjernosti
- c) Planirani procenti obuhvata stanovništva vodovodnim sistemima

Specifična potrošnja vode

⁴ Id

⁵ Strategija upravljanja vodama, str.177

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Prema Strategiji o vodama, a čije rezultate je preuzela i POFBiH, prosječna, bruto specifična potrošnja vode, izražena kao odnos ukupno zahvaćenih količina i ukupnog broja stanovnika obuhvaćenih javnim vodovodima, je 506 l/st.dan. Strukturu ove bruto specifične potrošnje vode čine: specifična potrošnja domaćinstava, privrede i institucionalne potrošnje, te neoprihodovana voda, odnosno gubici.

Koeficijent dnevne neravnomjernosti

Koeficijent dnevne neravnomjernosti se uzima iskustveno, kao i prema tipu naselja, te je prikazan u slijedećoj tablici:

Tip naselja	Koeficijent dnevne neravnomjernosti
Sela i manja naselja	1.6 – 1.7
Gradovi ispod 25 000 st.	1.5 – 1.6
Gradovi 25 000 – 50 000 st.	1.3 – 1.4
Gradovi 50 000 – 100 000 st.	1.3
Gradovi preko 100 000 st.	1.2

Obzirom na strukturu naseljenih mjesta, za planski period, usvaja se koeficijent dnevne neravnomjernosti od 1.3-1.4.

Planirani procenti obuhvata stanovništva vodovodnim sistemima

Prema raspoloživim podacima⁶, oko 60% stanovništva FBiH je obuhvaćeno javnim vodovodima, pri čemu je gradska pokrivenost 94 % od ukupnog broja stanovnika, a ruralna oko 20 % od ukupnog broja stanovnika.

Prema vodnim područjima, a u odnosu na postojeće stanje i planski period, situacija je prikazana na slijedećoj tabeli:

Federacija BiH – analizirani prostor	Stanovništvo	Stanovništvo-obuhvaćeno vs	Projekcija procenta stanovništva obuhvaćeno vs				Stanovništvo	Stanovništvo obuhvaćeno vs
	2007	2007	07	10	20	28	2028	2028
	st.	st.	%	%	%	%	st.	st.
Vodno područje Save								
Podsliv Bosne	1.356.678	865.004	0,64	0,74	0,83	0,85	1.404.057	1.189.641
Podsliv Vrbasa	96.283	48.565	0,50	0,64	0,76	0,81	78.896	63.905
Podsliv Une, Gline i Korane	299.487	194.800	0,65	0,73	0,82	0,83	315.971	262.256
Podsliv Drine	69.289	29.300	0,42	0,56	0,69	0,77	47.683	36.715
Neposredni sliv Save	126.594	42.231	0,33	0,44	0,71	0,82	68.365	56.059
Ukupno	1.948.331	1.179.900	0,61	0,71	0,80	0,84	1.914.972	1.608.576
Vodno područje Jadranskog mora								
Sliv Neretve sa Trebišnjicom	303.540	188.056	0,62	0,70	0,78	0,84	298.195	252.206
Sliv Krke i Cetine	70.460	23.610	0,34	0,47	0,64	0,82	69.256	56.789
Neposredni sliv Jadrana	6.028	3.000	0,50	0,61	0,72	0,84	5.898	4.954
Ukupno	380.028	214.666	0,56	0,65	0,75	0,84	373.349	313.949
Sveukupno F BiH	2.328.359	1.394.566	0,60	0,70	0,80	0,84	2.288.721	1.922.525

Procjena je PPFBiH da će u planskom periodu **1.922.525** stanovnika biti obuhvaćeno vodovodnim sistemima ili 84 %.

⁶ Strategija upravljanja vodama, str.112

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Na osnovu prikazanih parametara, procjenjujemo ukupnu potrebu za vodom u planskom periodu, na području F BiH, a koja je prikazana u slijedećoj tabeli:

Federacija BiH – Analizirani prostor	Potrebe za vodom, izražene kao maksimalna dnevna potrošnja (maxQdn)			
	2007. god.		2028.god.	
	m ³ /d	l/s	m ³ /d	l/s
Vodno područje Save				
Podsliv Bosne	397.109	4596,2	547 491	6335
Podsliv Vrbasa	20.600	238,4	28 427	329
Podsliv Une, Gline i Korane	82.104	950,3	113 195	1309
Podsliv Drine	12.407	143,6	17 173	199
Neposredni sliv Save	177.86	205,9	24 481	284
Ukupno	530.006	6134,3	730 767	8457
Vodno područje Jadranskog mora				
Sliv Neretve sa Trebišnjicom	74.270	859,6	102 423	1185
Sliv Krke i Cetine	30.067	348,0	41 445	480
Neposredni sliv Jadrana	18.857	218,3	25 989	301
Ukupno	123.194	1425,9	169 857	1966
Sveukupno F BiH	653.200	7560,2	900 624	10423

Pored navedenih parametara koji bitno utiču na planirane bilanse postoje objektivni razlozi zbog kojih date rezultate treba tretirati sa rezervom. Prvenstveno je to nivo pouzdanosti demografskih projekcija baziranih na procjenama osnovnih parametara u posljertnom period. U odsustvu posljertnih popisa stanovništva nije moguće uspostaviti ozbiljniju bazu podataka na osnovu koje se definišu trendovi demografskih promjena. Turbulentne društvenoekonomske prilike dodatno usložnjavaju pristup ovom zadatku te time povećavaju dozu reserve kojom se prihvataju rezultati. Tokom javne rasprave posebnoj kritici (da li objektivnoj ili ne, nije moguće utvrditi) su bile izložene prezentirane demografske projekcije. Opći utisak je preovladao da su one pesimistične, ali s druge strane nije bilo konkretnijih primjedbi i sugestija kojim bi se izvršile eventualne korekcije rezultata.

Poseban razlog zbog kojeg se podaci demografskih projekcija uzimaju s rezarvom predstavlja planski horizont relevantan za dimenzioniranje krupnih infrastrukturnih kapaciteta, a naročito kada su u pitanju zahvati kojim se dugoročno rješava pitanje vodosnabdijevanja. Ovi planski periodi su znatno duži a parametri okvirnog karaktera.

Smjernice budućih aktivnosti na prostoru F BiH, u domenu očuvanja i racionalnog iskorištenja vodnih resursa, PPFBiH se orijentira na:

- a) Uvezivanje lokalnih vodovoda u javne vodovodne sisteme
- b) Formiranje grupnih, međuopćinskih i regionalnih vodovodnih sistema
- c) Izgradnju akumulacija

- Obezbjedenje tehnološkom vodom privrednih kapaciteta

Kako je već navedeno u prostornoj osnovi, osnovna koncepcija korištenja voda u industriji i privredi je zasnovana na principu „korisnik i zagađivač plaćaju“, odnosno, na zadovoljenje očuvanja vodnih resursa u kvantitativnom i kvalitativnom pogledu.

Stoga se u planskom periodu podstiče primjena povoljnijih tehnoloških procesa u proizvodnji, kojima se postižu uštede vode i kontroliše zagađivanje okoliša. Prema procjeni privrednog stanja

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

F BiH, obilježja poslovnih zona u postratnom periodu, između ostalog, karakterizira stihijski razvoj, sa lošom unutrašnjom organizacijom, neracionalnom infrastrukturom, posebno u snabdjevanju vodom i odvođenjem otpadnih voda.

Promjene u ovom sektoru će sigurno usloviti i racionalnije iskorištenje vodnih dobara, što je i određeno smjernicama evropskih političkih tijela, koja prate i usmjeravaju BiH na njenom putu ka euroatlantskim integracijama.

- Izvorišta po vrstama voda, sa zaštitnim zonama i pojasevima

Podzemni vodni resursi, čije su analize i principi određivanja obuhvata jasno usklađeni sa međunarodnim zahtjevima Okvirne direktive o vodama, a o čemu je bilo dovoljno riječi u POFBiH, kao i metodologiji izrade analiza, dijele se na:

- a) Akvifere integralne poroznosti
- b) Akvifere karstno – pukotinske poroznosti
- c) Akvifere pukotinske poroznosti

Njihov tačan lokacijski i kvantitativni prikaz je dat u slijedećoj tabeli:

Vodno područje rijeke Save			Vodno područje Jadranskog mora		
Akviferi intergranularne poroznosti			Akviferi karstno-pukotinske poroznosti		
R.br	Naziv	Površina (km2)	R.br.	Naziv	Površina (km2)
1	Sarajevsko polje	47,40	Sliv r. Neretve		
2	Krekanski bazen	62,75	1	Tribistovo-Posušje-Grude	259,67
3	Sprečko polje	74,00	2	Klobuk-Vitina-Tihaljina	544,97
4	Gračanica-1	4,62	3	Mostarsko blato	233,76
5	Lohinja	2,07	4	Radobolja-Studenci	449,81
6	Okanovići-Gradačac	6,77	5	Prenj	453,24
7	Odžak	41,52	6	Drežnica	71,24
8	Orašje	28,92	7	Čvrsnica	251,50
Akviferi karstno-pukotinske poroznosti			8	Velež	294,79
R.br.	Naziv	Površina (km2)	9	Neum	211,54
1	Vranica	134,30	Sliv r. Cetine		
2	Vlašić - Čemernica	460,15	1	Kupres	285,95
3	Igman - Bjelašnica	217,59	2	Staretina	395,01
4	Sjeverna Majevica	36,65	3	Ljubuša	643,81
5	Stupari	92,06	4	Jugoistočno od Buškog blata	205,79
6	Gračanica (kod Živinica)	24,97	Akviferi intergranularne poroznosti		
7	Plješevica	108,22	Sliv r. Cetine		
8	Velika Kladuša - Cazin	345,93	1	Imotsko polje	68,17
9	Grmeč - Srnetica - Vitorog	2.375,30			
10	Unac	1.521,35			
11	Skolp Gračanica	2,48			
12	Tahirovići-Ćoralići	8,73			
13	Mionica	1,43			
14	Milkino Vrelo	2,64			
15	Očevja	8,53			
16	Izron Suha	11,02			

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

17	Mošćanica-Crnil	3,75			
18	Buci	0,60			
19	Točila	2,63			
20	Arapka-Buget	12,72			
21	Požarna	3,82			

Sa stanovišta odnosa u prostoru, ključne segmente za izradu prostorne osnove su činila vodna tijela podzemnih voda, odnosno, njihov položaj i granice u prostoru, zatim, značajnija izvorišta, koja se prihranjuju iz tih vodnih tijela, njihova minimalna izdašnost i udaljenost od zona i mogući uticaj njihovog neplanskog korištenja na nizvodne površinske tokove i u njima vodne ekosisteme.

Izvorišta koja pripadaju određenom akviferu, na području F BiH, sa pripadajućim sistemima vodosnabdjevanja, data su u slijedećoj tabeli:

Naziv izvorišta	Podzemno vodno tijelo	Pripadnost akviferu	Općina na kojoj se nalazi izvorište	Naselje koje se snabdijeva vodom sa izvorišta	Minimalna izdašnost 20-god.ranga pojave Q ₅ (l/s)	Sliv u kom se izvorište nalazi
Privilica	Plješevica	Karstno pukotinski	Bihać	Bihać	56,00	Una sa Glinom i Koranom
Klokot	Plješevica	Karstno pukotinski	Bihać	Bihać	1.970,00	
Ostrovica	Unac	Karstno pukotinski	Bihać	D.Rapac u RH, Kulen Vakuf	700	
Crno vrelo	Unac	Karstno pukotinski	Bihać			
Krušnica	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Bosanska Krupa	-	1.200,00	
Smoljana	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Bosanski Petrovac	Bosanski Petrovac	14,00	
Vrelo Sane	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Ribnik (RS)			
Sanica	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Ključ	Bosanski Petrovac	400,00	
Okašnica	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Ključ	Ključ	30,00	
Korčanica	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Ključ	-	360,00	
Dabarsko vrelo	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Sanski Most	-	400,00	
Zdena	Grmeč-Srnetica-Vitorog	Karstno pukotinski	Sanski Most	Sanski Most	120,00	
Točkovi	Unac	Karstno pukotinski	Drvar	Drvar	44,00	
Bastaško vrelo	Unac	Karstno pukotinski	Drvar	Drvar	50,00	
Vignjevića vrelo	Velika Kladuša	Karstno pukotinski	Cazin	Cazin	80,00	
Vrelo	Velika Kladuša	Karstno pukotinski	Cazin	Cazin	60,00	
Pajića potok i Voletnjak	Velika Kladuša	Karstno pukotinski	Cazin	Cazin	50,00	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Dabravine I Kurkulje	Velika Kladuša	Karstno pukotinski	Velika Kladuša	Velika Kladuša	240,00	
Dabravine II	Velika Kladuša	Karstno pukotinski	Velika Kladuša	Velika Kladuša	110,00	
Grupa izvorišta	Velika Kladuša	Karstno pukotinski	Velika Kladuša	Velika Kladuša	270,00	Cetina
Pašića polje			Bosansko Grahovo	Bosansko Grahovo	25,00	
Mračaj	Unac	Karstno pukotinski	Bosansko Grahovo	Bosansko Grahovo	50,00	
Gudaja			Bosansko Grahovo	Bosansko Grahovo	40,00	
Ostrožac	Kupres	Karstno pukotinski	Tomislavgrad	Tomislavgrad	40,00	
Grupa vrela			Tomislavgrad	Tomislavgrad	70,00	
Vrelo Duman	SI Livanjskog polja		Livno	Livno	310,00	
Sturba	Kupres		Livno	Livno	1.000,00	
Okašnica			Bugojno	Bugojno	280,00	
Slatina			Donji Vakuf	Donji Vakuf	80,00	
Prusačka vrela			Donji Vakuf	Donji Vakuf	80,00	Vrbaš
Glamočko polje			Glamoč	Glamoč	60,00	
Crno vrelo			Gornji Vakuf	Gornji Vakuf	37,00	
V.Bistrice			Gornji Vakuf	-	230,00	
Kozica			Gornji Vakuf	-	90,00	
Lanište			Gornji Vakuf	Gornji Vakuf	90,00	
Krušćica			Gornji Vakuf	Bugojno-Gornji Vakuf	370,00	
Grupa vrela			Kupres	Kupres	36,00	
Sarajevsko polje		Intergranularni	Sarajevo	Sarajevo	2.800,00	
Planinska vrela			Sarajevo	Sarajevo	310,00	
Grupa vrela			Hadžići	Hadžići	50,00	
Studešnica			Banovići	Banovići	30,00	
Krabašnica			Banovići	Banovići	30,00	
Mahmutovića rijeka i dr.			Breza	Breza	18,00	Bosna
Tocili		Karstno pukotinski	Fojnica		70,00	
Požarna		Karstno pukotinski	Fojnica	Fojnica	30,00	
Bježanija			Fojnica	Fojnica	23,00	
Grupa vrela			Kiseljak	Kiseljak	35,00	
Grupa vrela			Kreševo	Kreševo	27,00	
Zeleni vir			Olovo	Olovo	120,00	

Zaštita izvorišta vodosnabdjevanja i podzemnih voda regulirana je Zakonom o vodama i starim Pravilnikom o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje se koriste ili planiraju da koriste za piće (Sl.novine F BiH 51/02).

Određivanje zona sanitarne zaštite vrši se ovisno o vrsti izvorišta za piće, a u skladu sa ZOV-om, članak 5.

Vrste izvorišta su, prema Pravilniku, sljedeće:

- a) Izvorišta podzemnih voda u izdanima integralne poroznosti
- b) Izvorišta mineralnih, termalnih i termo – mineralnih voda
- c) Izvorišta podzemnih voda u kraškim izdanima
- d) Izvorišta sa zahvatima površinskih voda

Prema Pravilniku za svako od navedenih izvorišta uspostavljaju se zaštitne zone, koje su detaljno opisane i regulisane članovima 8 – 18, te će se kao zakonska regulativa primijenjivati na detektiranim izvorištima, uz izradu posebne planske i druge dokumentacije.

Granice velikih vodnih tijela su, istovremeno, granice prostornih cjelina, u okviru kojih će nadležni organi definirati posebne istražne, projektne i druge uslove, koji će morati biti ispunjeni i projektno razrađeni za svaki pojedinačni objekat, koji bi mogao da doprinese prodiranju zagađenja sa površine iznad vodnog tijela, do podzemnih voda i iz njih prihranjivanih izvorišta.

Budući da se navedena vodna tijela nalaze, kako je to prikazano na odgovarajućim podlogama, uglavnom u zoni sa jako naglašenom cirkulacijom vode, ona istovremeno predstavljaju i najosjetljivija vodna tijela.

Pri izradi prostornoplanskih dokumenata posebna pažnja se posvećuje zaštiti vodnih tijela, a konkretni koraci predviđeni ovim Planom su provedeni definisanjem područja od značaja za Federaciju. Dominantno su to područja izuzetnih prirodnih vrijednosti, čija je planska zaštita komplementarna sa zaštitom vodnih tijela. Pored područja izuzetnih prirodnih vrijednosti od značaja za Federaciju, prostornim planovima nižeg reda definišu se područja istog karaktera od značaja za kantone a čija je ciljana zaštita motivirana između ostalog zaštitom vodnih tijela.

Zaštitom područja prirodnih vrijednosti Igman, Bjelašnica planski se štiti i vodno tijelo sarajevskog izvorišta, zaštitom Vlašiča štiti se vodno tijelo izvorišta Plava voda, zaštitom Grmeča štiti se vodno tijelo vrela Krušnice, Sanice i Crnog vrela, kao što se zaštitom ostalih područja prirodnih vrijednosti ujedno štite i vodna tijela mnogobrojnih manjih ili većih izvorišta od značaja za Federaciju ili kantone.

Drugu grupu planskih smjernica kojima se vrši zaštita vodnih tijela čine pasivne mjere kojima se pri planiranju fizičkih struktura ili eksploatacije prirodnih resursa izbjegava prostor sa kojeg se mogu javiti negativni uticaji na vodna tijela.

Treću grupu planskih smjernica kojima se postiže zaštita vodnih tijela čine aktivne mjere saniranja postojećih negativnih uticaja odnosno sprječava negativan uticaj na vodna tijela od planiranih razvojnih aktivnosti. Prije svega to je planiranje izgradnje sistema za prikupljanje i tretman otpadnih voda regionalnog ili lokalnog karaktera.

Vještačke akumulacije

Dugoročni program vodosnabdijevanja planski se oslanja na izgradnju vodnih akumulacija u slivu rijeke Bosne (podslivovima rijeke Krivaja, Željeznica i Misoča) jer se jedino na ovaj način može prevazići nepovoljan vodni režim u ovom slivu koji pokriva prostor najintezivnijeg privrednog i demografskog razvoja i koji će i ubuduće da predstavlja okosnicu razvoja FBiH.

Upravljanje kvalitetom i kvantitetom površinskih voda je, limitirano nemogućnošću izgradnje vodnih akumulacija naročito u najugroženijem slivu rijeke Bosne.

U Sarajevskom, Tuzlanskom i Zeničkom regionu, a obzirom na trenutnu situaciju u vodosnabdijevanju, koja zahtijeva poboljšanje i proširenje u planskom periodu, planira se izgradnja nekoliko akumulacija u slivovima rijeka Krivaje, Misoče, Željeznice, koje, uz namjenu vodosnabdijevanja, treba da zadovolje i druge funkcije: umanjeње poplavnog talasa, povećanje malih voda i razrjeđenje u periodima malih protoka te proizvodnju električne energije.

Planirane vještačke akumulacije

1. Prostornim planom R BiH 1981-2000 prepoznat je potencijal sliva rijeke Krivaje u cilju vodoopskrbe Tuzlanske regije pitkom vodom, te su planirane tri višenamjenske akumulacije, čija se ekonomska opravdanost bazirala i na

hidroenergetskom potencijalu. Analiza postojećeg stanja je međutim pokazala da ciljevi prethodnog planskog dokumenta nisu realizirani, zbog visine investicionih ulaganja potrebnih za realizaciju ovog projekta te nepostojanja planskog dokumenta kojim se rješavaju kolizije ovog projekta sa postojećom fizičkom strukturom unutar područja planiranih vodnih akumulacija i njenih zaštitnih zona. U cilju rješavanja problema vodosnabdijevanja Tuzlanskog kantona i šire, ovim Planom se planira izgradnja akumulacija sa hidroenergetskim postrojenjima Buk i Kamenica, u cilju prevođenja voda rijeke Krivaje u sliv Spreče (Turije ili Ribnice), sa pratećim hidrotehničkim objektima. Osim za vodosnabdijevanje, ove višenamjenske akumulacije koristit će se za regulisanje režima voda i proizvodnju električne energije. Iz navedenih razloga, područje sliva rijeke Krivaje sa akumulacijama Buk i Kamenica se određuje za područje posebnog obilježja Federacije. Izrada prostornog plana područja posebnog obilježja podrazumijeva precizno utvrđivanje karakteristika planiranih vodnih akumulacija, zaštitnih zona, pratećih infrastrukturnih sistema te optimalnu organizaciju korištenja prostora uz uvažavanje strateškog opredjeljanja iz ovog plana.

2. U okviru istog područja posebnog obilježja, na pritoci Krivaje – rijeci Bioštica planirana je izgradnja akumulacije Kruševo, sa HE Zeleni vir. optimalna kota maksimalnog uspora ove akumulacije definirat će se naknadno, kroz izradu prostornog plana područja posebnog obilježja. Sa većim kotama maksimalnog uspora, pored povećanja ekonomske opravdanosti kroz proizvodnju električne energije, povećavala bi se plavna površina RS-a, a time promjenio i udio raspodjele energije te stvorio vodoprivredni značaj akumulacije u reguliranju vodnog režima rijeke Krivaje. U tom slučaju, smanjila bi se potrebna akumulacija HE Buk i HE Kamenica na toku rijeke Krivaje za vodoprivredne potrebe i time povećala mogućnost energetske korištenja ovim akumulacijama. Ovo pitanje zahtijeva međuentitetsko usaglašavanje.
3. Na pritoci rijeke Bosne, Misoči, ovim Planom se vrši rezervacija prostora za izgradnju vodne akumulacije Stršljenci, u cilju izgradnje regionalnog sistema za vodosnabdijevanje dijelova Sarajevskog kantona i Zeničko – dobojskog kantona u postplanskom periodu.
4. Radi dugoročnog rješavanja problema vodosnabdijevanja Kantona Sarajevo i reguliranja režima voda rijeke Željeznice, planirana je izgradnja akumulacija Crna rijeka i Bijeka rijeka na istoimenim vodotocima u slivu Željeznice.
5. U slivu rijeke Vrbas, planirana je izgradnja objekata za korištenje hidroenergetskog potencijala rijeke. Analiza postojećeg stanja je pokazala da je kanjon rijeke Vrbas izuzetno složen za koncipiranje optimalnog hidroenergetskog sistema, kako zbog postojeće naseobinskih i infrastrukturnih sadržaja, tako i zbog značajnih planiranih prometnica na ovom području. Iz ovog razloga se dolina rijeke Vrbas određuje za područje posebnog obilježja od značaja za FBiH, gdje će se prilikom izrade prostornog plana posebnog obilježja definisati optimalan način korištenja hidroenergetskog potencijala rijeke Vrbas na način prihvatljiv sa stanovišta ostalih korisnika prostora.

6. Na desnoj pritoci Vrbasa, rijeci Ugar, planirana je izgradnja tri akumulacije: Ugar ušće, Ivik i Vrletna kosa. Neophodno je ostvariti međuentitetsku saradnju u kontekstu zajedničkog korištenja hidropotencijala rijeke Ugar, a s obzirom na činjenicu da su navedene akumulacije interesantne za RS s aspekta vodosnabdijevanja. Iz tog razloga, kanjon rijeke Ugar kandidira se za područje posebnog obilježja Federacije.
7. Obzirom da je uzvodno od Ustikoline u RS-u planirana izgradnja 4 akumulacije sa HE koje će raditi u taktu i čime će biti postignuto izravnanje voda, na rijeci Drini bi bilo neophodno ispitati mogućnosti djelomičnog reguliranja protoka nizvodno od akumulacija planiranih na teritoriji Republike Srpske. Iz ovog razloga se kao jedan od prioritarnih zadataka prilikom izrade prostornog plana posebnog obilježja Rijeka Drina postavlja i analiza i uslovi izgradnje višenamjenske akumulacije koja bi omogućila reguliranje protoka.
8. Radi reguliranja vodnog režima planirana je i izgradnja evakuacionih kanala i akumulacija Šuica, Mokronoge, donji i gornji kompenzacioni bazen HE Vrilo u Duvanjskom polju, Mrtvica i Milač u Kupreškom polju, te donji kompenzacioni bazen HE Kablić i retenzija Pučine u Glamočkom polju.
9. Kao posljedica realizacije projekta Gornji horizonti u Republici Srpskoj, očekuju se izmjene u režimu voda sliva rijeka Neretve i Trebišnjice, baziran na značajnijem prevodjenju akumuliranih voda sa ovih kraskih polja u hidroenergetski sistem Trebišnjica te HE Dubrovnik , što dalje za posljedicu može imati poremećaj režima voda donjeg toka rijeke Neretve te atrofiranje rijeke Bregave i ostalih pritoka Neretve. Stoga je neophodno provesti međuentitetsko usaglašavanje koncepta hidroenergetskog korištenja voda u slivu rijeke Trebišnjice. Osim toga, potrebno je reafirmirati i ranije isticanu mogućnost korištenja voda iz sistema Gornji Horizonti za sistem navodnjavanja Dubravske visoravni.
10. Kod planirane izgradnje hidroenergetskog sistema Gornja Neretva potrebno je predvidjeti mogućnost prevođenja voda rijeke Neretve iz planirane akumulacije HE Bjelimići u planiranu akumulaciju Bijeka rijeka, izgradnjom hidrotehničkih zahvata nakon isteka roka koncesije na energetska korištenje hidroenergetskog sistema Gornja Neretva. Pretpostavka je da će to biti u postplanskom periodu, kada se bude javila potreba za prevođenjem voda zbog deficita u bilansu voda unutar sliva rijeke Bosne (naročito grada Sarajeva).
11. Prostornim planom BiH planirana je izgradnja HE Vrpolje na rijeci Sani koja iziskuje potapanje značajnog stambenog i infrastrukturnog fonda u općinama Sanski Most i Ključ te općine Oštra Luka u RS (naselje Kozica). Hidroakumulacija ove hidroelektrane imala je prvenstveno vodoprivredni značaj na zaštiti od periodičnog plavljenja nizvodnih područja općine Sanski Most te Oštra Luka, Prijedor i Bosanski Novi u RS, te respektabilan energetska aspekt. Apsurdno je da

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

pri izradi Prostornog plana RS nije ispoljen interes za izgradnju ovog objekta sa nesrazmjerno malim negativnim implikacijama na području RS u odnosu na teritorij Federacije. Tokom izrade Prostornog plana posebnog obilježja HE Vrhpolje u poslijeratnom periodu preovladao je stav lokalne zajednice da se odustane od izgradnje ovog objekta i pristupi izgradnji manjih hidroenergetskih objekata u nizu koji supstituišu energetske aspekte, a zanemaruju vodoprivredni. Neuvažavajući ovu činjenicu, Vlada FBiH donosi odluku o izgradnji ovog objekta. Prostornom osnovom ovog Plana, koja je usvojena odlukom Vlade FBiH, prihvata se koncept koji podržava lokalna zajednica baziran na izgradnji pet manjih hidroelektrana.

Planirane vodne akumulacije, retenzije i dijelovi vodotoka pod usporom

Sliv	Naziv	Općina	Kanton	VODOTOK	KOTA USPORA (m.n.m.)	P(ha)
Sliv Cetine						
	Akumulacija Milač	KUPRES	Kanton 10	Milač	1160	174,25
	Akumulacija Mrtvica	KUPRES	Kanton 10	Mrtvica	1146	108,88
	Donji kompenzacioni bazen HE Vrilo	TOMISLAV GRAD	Kanton 10		716,5	183,45
	MHE Mokronoge	TOMISLAV GRAD	Kanton 10	Šuica	530	61,15
	MHE Šuica	TOMISLAV GRAD	Kanton 10	Šuica	945	81,25
	Gornji kompenzacioni bazen HE Vrilo	TOMISLAV GRAD	Kanton 10	Šuica	860	107,49
	Retenzija Pučine	GLAMOČ	Kanton 10		885	306,45
	Donji kompenzacioni bazen HE Kablić	LIVNO	Kanton 10		708	227,22
Sliv Une						
	HE Kljajići	SANSKI MOST/KLJUČ	USK	Sanica	199	125,87
	HE Čaplje	SANSKI MOST	USK	Sana	178	319,27
	MHE Vrhpolje	SANSKI MOST/KLJUČ	USK	Sana	188	10,59
	MHE Kamičak	SANSKI MOST/KLJUČ	USK	Sana	196	4,9
	MHE Krbavice	KLJUČ	USK	Sana	205	8,26
	MHE Prhovo	KLJUČ	USK	Sana	214	36,95
	MHE Sokolovo	KLJUČ	USK	Sana	223	14,84
	Akumulacija Župica	DRVAR	Kanton 10	Unac	585,3	28,35
	Akumulacija Mrdže	DRVAR	Kanton 10	Unac	570	238,22
	Akumulacija Mokronoge	DRVAR	Kanton 10	Unac	530	190,64
Sliv Bosne						
	Akumulacija Crna Rijeka	TRNOVO	KS	Željeznica	887	280,28

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

	Akumulacija Bijela rijeka	TRNOVO	KS/RS	Željeznica	677	200,55
	HE Kruševo	OLOVO	Ze-Do	Bioštica	852	93,85
	Akumulacija Buk	OLOVO	Ze-Do	Krivaja	422	371,62
	Akumulacija Kamenica	OLOVO	Ze-Do	Krivaja	520,5	493,55
	Akumulacija Stršljenci	VAREŠ/ILIJAS	Ze-Do/KS	Misoča	920	357,47
	HE Lašva	ZENICA/KAKANJ	Ze-Do	Bosna	357,5	39,83
	HE Janjići	ZENICA	Ze-Do	Bosna	342,5	19,53
	HE Vranduk	ZENICA	Ze-Do	Bosna	294	59,45
	HE Kovanići	ZENICA/ŽEPČE	Ze-Do	Bosna	268	93,62
	HE Želeče	ŽEPČE	Ze-Do	Bosna	244,5	13,72
	HE Begov Han	ŽEPČE	Ze-Do	Bosna	253	25,02
	HE Dolina	ZAVIDOVIĆI/ŽEPČE	Ze-Do	Bosna	203	49,85
	HE Globarica	ZAVIDOVIĆI/ŽEPČE	Ze-Do	Bosna	193	56,84
	HE Bradiči	MAGLAJ	Ze-Do	Bosna	183	31,46
	HE Šain Kamen	MAGLAJ/TEŠANJ	Ze-Do/RS	Bosna	160	44,34
Sliv Vrbasa						
	HE Babino selo	DONJI VAKUF	SBK	Vrbas	510	110,59
	HE Ivik	DOBRETIĆI	SBK	Ugar	400	29,24
	HE Vrletna Kosa	DOBRETIĆI	SBK	Ugar	500	31,5
	HE Ugar ušće	JAJCE	SBK	Ugar	331,5	63,6
Sliv Neretve						
	HE Bjelimići	KONJIC	HNK	Neretva	520	273,39
	RHE Bjelimići	KONJIC	HNK	Neretva	1150	68,05
	HE Glavatičevo	KONJIC	HNK	Neretva	410	87,7
	MHE Klokun	LJUBUŠKI	ZHK	Trebižat		21,45
	MHE Kravica	LJUBUŠKI	ZHK	Trebižat		5,78
	MHE Stubica	LJUBUŠKI	ZHK	Trebižat		4,55
	MHE Modro Oko	GRUDE	ZHK	Trebižat		65,21
	Retenzija Mostarsko blato	MOSTAR	HNK	Lištica		50,66
Sliv Drine						
	HE Ustikolina	USTIKOLINA/GORAŽDE	Bos.-Podri.	Drina	373	42,97
Sliv Korane						
	Akumulacija Mrcelji	BUŽIM	USK	Čaglica	210	47,05
	Akumulacija Stabandza	VELIKA KLADUŠA	USK	Stabandža	205	90,52

Za svaku od predloženih akumulacija, imperativ je izrada Zakona o zaštiti akumulacija, koji se treba postaviti pred nadležne organe, a u cilju očuvanja vodnih površina, te uspostavljanja i kontrole higijensko – sanitarnih uslova.

2.6. VODNA INFRASTRUKTURA

2.6.1. Sistemi snabdijevanja vodom

Vodovodnim sistemima u FBiH je obuhvaćeno oko 60 % stanovništva BiH, a u planskom periodu se smatra da će taj odnos biti 84 %.

Današnje ukupne količine koje se zahvataju na izvorištima za potrebe vodosnabdijevanja iznose 261 542 143 m³/god.

Za planski period 2008-2028.g., potrebne količine će iznositi 328 727 760 m³/god, što predstavlja povećanje od gotovo 25%.

Deficiti koji se javljaju u planskom periodu, prema opredjeljenju ovog, ali i ranijih prostornih planova, mogu se nadomjestiti:

- a) izgradnjom vodnih akumulacija
- b) transportom voda na veće daljine i
- c) rekonstrukcijom postojećih sistema vodosnabdijevanja smanjiti značajne gubitke vode.

Bez obzira na promjenu društvenoekonomskih prilika te teritorijalnog ustrojstva BiH još uvijek su na snazi konceptijska opredjeljenja PP BiH (1981-2000) kada je u pitanju segment vodoprivrede, obrađen sveobuhvatno i analitički, uz naglašavanje potrebe njegove stalne adaptacije, korekcije i, po potrebi, preusmjeravanja, kako strateških, tako i srednjoročnih planskih koncepcija. S toga su Prostorni plan BiH (1981-2000) i analiza rješenja datih u njemu, stavljajući ih u današnji vremenski presjek, predstavljali bazu za izradu vodoprivrednog segmenta koncepcije prostornog razvoja F BiH. Utvrđeno je da ne postoje ozbiljni razlozi, izuzimajući neplansku i protuzakonitu zauzetost rezervisanih prostora, za ozbiljnije promjene rješenja iz tog plana. Na to su ukazale i obavljenje rasprave na terenu, koje su, u sklopu međusobne razmjene povratnih planskih informacija (Tuzla, Zenica, Sarajevo), pogotovo kad je u pitanju izravnanje režima voda i korištenje vodnih resursa slivova rijeka Krivaje, Željeznice, Misoče ili zaštita područja od interesa za F BiH, oblikovale konačni prijedlog koncepcije razvoja u kojoj, kao bitno ograničenje i upozorenje, egzistiraju naprijed navedene činjenice, da se radi o ograničenom resursu i da se odluke moraju donositi i realizirati pravodobno.

Koncept vodoprivrednog sistema, postavljenog u okvir ovog Plana, treba posmatrati, uglavnom, kao proces definiran kroz obavezu stalnog prilagođavanja vodnog režima, odnosno, količina, kvaliteta i vremenskog i prostornog rasporeda voda, aktuelnim potrebama stanovništva i privrede.

Kako je to predvidio još Prostorni plan BiH, a čija se postavka i dalje zadržava, jedno od rješenja u podizanju kvaliteta i sigurnosti stalnog i ekonomski prihvatljivog korištenja voda, nalazi se u preorijentaciji lokalnih u regionalne sisteme vodosnabdijevanja, različitih veličina, koji trebaju preuzeti primat nad sistemima vodosnabdijevanja F BiH.

Međutim, konfiguracija terena te karakteristike naseobinskog sistema neće uvijek dopuštati ovakav pristup, te se tada, u koncepciji rješenja, predlaže udruživanje manjih, lokalnih vodovoda u veće jedinice, ako to prostorni i relacijski odnosi dopuštaju.

Radi zadovoljenja potreba za pitkom vodom naselja u dolini rijeke Lašve i grada Zenice, planira se izgradnja regionalnog vodovodnog sistema Plava voda, u dužini od cca 40km.

Značajniji vodoprivredni zahvati, na obezbjeđenju potrebnih količina pitke i tehnološke vode u ovom planskom periodu, se očekuju isključivo u slivu rijeke Bosne (Sarajevska, Zenička i Tuzlanska regija), područjima nantezivnijeg demografskog i privrednog razvoja a najmanjih specifičnih oticaja, tj. vodom najoskudnijih područja kako količinski tako i kvalitetom.

Izgradnjom vodnih akumulacija Crna rijeka i Bijela rijeka poboljšaće se vodni režim rijeke Željeznice iz koje se prihranjuje vodno tijelo vodocrpilišta sarajevskog vodovodnog sistema. Vodna akumulacija Bijela rijeka će u postplanskom periodu, ovisno o rastu potreba za vodom Sarajevske regije u odnosu na raspoložive količine unutar sopstvenog sliva rijeke Bosne, imati posebnu funkciju u procesu transfera voda iz sliva rijeke Neretve ka slivu Bosne. Ovo prevođenje voda će se ostvarivati hidrotehničkim tunelom kojim će se dovesti u spregu akumulacija Bijela rijeka sa akumulacijama planiranog hidroenergetskog sistema gornjeg toka rijeke Neretve, sa akumulacijama HE i RHE Bjelimići. Reverzibilni karakter režima rada ovog hidroenergetskog sistema dobiće u postplanskom periodu poseban vodoprivredni značaj sa čime bi se moralo kalkulirati pri definiranju koncesionih uvjeta za izgradnju hidroenergetskog sistema gornje Neretve.

Izgradnjom vodne akumulacije Stršljenci na rijeci Misoči obezbjeđivale bi se potrebne količine vode za dio Sarajevske i Zeničke regije.

Poseban značaj za obezbjeđivanje potrebnih količina vode Tuzlanske regije, ima izgradnja vodnih akumulacija na rijeci Krivaji, kojima bi se ostvario transfer voda ove rijeke u sliv rijeke Spreče, sliv sa najmanjim koeficijentom oticaja a najintenzivnijih razvojnih procesa. I u ovom slučaju realizaciji ovog vodoprivrednog zahvata prethodila bi realizacija hidroenergetskih objekata HE Buk, HE Kamenica te HE Kruševo na pritoci Krivaje rijeci Bioštici. Izgradnjom ovih hidroenergetskih objekata u ovom planskom periodu, formiraće se ujedno vodoprivredna infrastruktura kojom bi se vršilo prevođenje voda u cilju obezbjeđenja potrebnih količina vode za Tuzlansku regiju, najvjerojatnije s kraja ovog ili početkom postplanskog perioda.

Za razliku od prijeratnog perioda, kada su se proicirali intezivniji razvojni procesi na nivou BIH, predpostavljeni demografski razvoj ukazivao na potrebu značajnijih nadgradnji sistema za vodosnabdijevanje a potrebe privrede za vodom bazirane na tadašnjim, danas ekološki neprihvatljivim tehnološkim postupcima korištenja ogromnih količina vode, u ovom planskom periodu potrebne količine vode su redukovane a time i obim hidrotehničkih zahvata. Izuzimajući regije u slivu rijeke Bosne, veći dio razvoja sistema za vodosnabdijevanje odvijaće se na općinskom, rijetko i na međuopćinskom nivou. Jedan od složenijih planiranih sistema koji je i od međukantonalnog značaja, je regionalni sistem općina Fojnica, Kiseljak i Visoko. Sličnog karaktera je i regionalni sistem općina Čapljina i Ćitluk sa zahvatom vrela Studenčica.

Gradnja međuopćinskog sistema je dugoročno rješenje za općine Bosanska Krupa, Cazin, Bužim i Velika Kladaša, sa zahvatom na Crnom vrelu ili vrelu Krušnice.

Visoki gubici voda su, nažalost, karakteristika gotovo svih vodovodnih sistema u F BiH. Ova činjenica se često neadekvatno tretira a u većini slučajeva efekti rekonstrukcija se podcjenjuju. Posljedica je to duboko ukorenjenog shvatanja o neograničenosti raspoloživih vodnih resursa kojima se mogu podmiriti nedostajuće potrebe a nepredvidivost investicionih ulaganja u ovu vrstu zahvata stvara bojazan da se planirani efekti neće realizirati. Odsustvo ozbiljnijih projekata kojima bi se rješavao ovaj problem, ukazuje na potrebu sistematičnijeg pristupa rekonstrukciji distribuirivne mreže sistema za vodosnabdijevanje. Prioritetno bi se trebali tretirati sistemi sa

primjenom prepumpavanja vode, čime se pored ušteda na količinama vode postižu i uštede na utrošku energije.

2.6.2. Sistemi odvođenja otpadnih voda

Na javni kanalizacioni sistem u F BiH, do 2006.g., bilo je priključeno oko 761 000 st.ili 33 % od ukupnog stanovništva F BiH, dok je ukupna dužina zatvorene kanalizacione mreže je iznosila 2071 km.

Kao što je već u poglavlju o zaštiti izvorišta rečeno, planirana je izgradnja lokalnih i regionalnih kanalizacionih sistema, u cilju poboljšanja kvaliteta površinskih vodotoka i osiguranja adekvatne kanalizacione mreže za korisnike.

Još je Prostorni plan BiH (1988-2000) istakao važnost stimulacije izgradnje regionalnih ili zajedničkih pristupa prikupljanju, odvođenju i prečišćavanju otpadnih voda, sa obezbjeđenjem potrebnih kolektorskih koridora i lokacija za uređaje za prečišćavanje. Medjutim, prostorni plan Federacije BiH u planskom periodu planira samo dva regionalna kanalizaciona sistema i to:

- a) Ljubuški – Čitluk – Čapljina, u dužini od cca 27,0 km
- b) Teslić – Tešanj – Doboj, u dužini od cca 16,5 km

Planiranje samo dva regionalna kanalizaciona sistema ima svoje uporište u činjenici da se koncept regionalnog ili centralnog prikupljanja otpadnih voda i njihovo tačkasto ispuštanje u prirodnu sredinu nakon tretmana sve više zamjenjuje decentraliziranim sistemima koji manje mijenjaju prirodni režim voda određenog područja. Dva zadržana regionalna sistema su prethodno planirana i iz razloga kontinuiteta planiranja zadržana u okviru Prijedloga. Za područja gdje nije predviđeno rješenje zaštite voda regionalnim sistemima kanalizacije, podrazumijeva se (čl. 54. Zakona o vodama F BiH) izgradnja gradskih ili općinskih kanalizacionih sistema i uređaja za tretman.

U FBiH danas postoji i radi sedam postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda, čime je obuhvaćeno tek 3% stanovništva. Karakteristika najvećeg broja naseljenih mjesta jeste nepostojanje objedinjenog sistema za prikupljanje i tretman otpadnih voda, kao i činjenica da veliki broj korisnika rješava pitanje dispozicije otpadnih voda putem septičkih jama, koje se procjeđuju u podzemlje, kontaminiraju podzemne i površinske vode, što je alarmantno i kosi se sa svim postulatima koje zaštita voda i izvorišta nosi sa sobom.

Općinski kolektorski sistemi ostaju u njihovoj nadležnosti, dok se udruživanje u veće sisteme, gdje to konfiguracija terena i međusobne relacije dopuštaju, zasnivaju na međuopćinskim dogovorima i planiraju na kantonalnom nivou.

Posebna pažnja se treba obratiti na sisteme odvođenja otpadnih voda i prečišćavanje otpadnih voda kod industrijskih postrojenja.

2.6.3. Zaštita od voda i uređenje voda

Koncept rješenja zaštite i uređenja voda je preuzet, uz manje modifikacije iz Glavnog preventivnog plana odbrane od poplava u F BiH, Sarajevo 2008.g. Prikazana su rješenja za najugroženija područja na vodotocima koji se nalaze pod direktnom ingerencijom F BiH.

Mjere upravljanja vodama se sastoje od planiranih sistema ustava, nasipa, kanala i regulacija vodotoka.

Obim planiranih radova ovisan je i od prostornih ograničenja vezanih za izbor optimalnog rješenja, usklađen sa uslovima u kojima ova područja egzistiraju. Planiranje izgradnje tkz. čeonih vodnih akumulacija, kao najefikasniji metod kontrole i poboljšanja vodnog režima, dovodi se sve češće u koliziju sa potrebom očuvanja prirodnih vrijednosti vodotoka i njenih

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

dolina. Ipak najčešći razlog koji limitira planiranje vodnih akumulacija je prisustvo izgrađenih naseobinskih i infrastrukturnih struktura, s tendencijom stalnog usložnjavanja nelegalnom i neplanskom izgradnjom. Planirane zahvate zaštite od voda i uređenja voda je moguće svrstati u slijedeće kategorije:

- a) Primjena regulacionih redova sa izradom obaloutvrda manjih vodotoka: u Sarajevu (Miljacka i Željeznica), u Tuzli (Jala i Solina), u Zenici (Babina rijeka i Kočeva), u Tešnju (Tešanjka), u Olovu (Stupčanica), u Lukavcu i Gračanici (Spreča). Planirana izgradnja vodnih akumulacija Crna rijeka i Bijela rijeka smanjit će obim planiranih regulacionih radova na rijeci Željeznici, dok bi eventualna izgradnja vodne akumulacije Čeljigovići, sa značajnijim stepenom izravnjanja vodnog režima na toku rijeke Miljacke kroz RS, stvorila uvjete za kompleksnije korištenje korita Miljacke na nizvodnom toku kroz gradsko područje Sarajeva, kojim bi se mogli riješiti aktuelni prometni problemi te gradnje kolektorskog sistema;
- b) Primjena značajnijih regulacionih radova u dolinama većih rijeka: Una, Sana, Vrbas, Bosna, Drina i Neretva (vodotoci I kategorije), u kojima se pored regulacionih radova primjenjuju dodatne mjere, kao što su izgradnja akumulacija i nasipa. Planiranjem izgradnje vodnih akumulacija na gornjem toku rijeke Unac planira se regulisanje vodnog režima rijeke Une i time u znatnoj mjeri smanji obim regulacionih zahvata na sprečavanju plavljenja područja uz tok Une u Kulen Vakufu i Bihaću. Na isti način gradnjom uzvodnih akumulacija na Krivaji i gornjem toku Neretve, smanjiće se rizik od plavljenja područja uz tok Bosne i donjem toku Neretve. Plavljenja obalnog područja u Goraždu u velikoj mjeri može ublažiti izgradnja vodnih akumulacija planiranih hidroenergetskih objekata na rijeci Drini u RS a eventualno i u FBiH, što će se utvrditi izradom prostornog plana posebnog obilježja doline rijeke Drine uzvodno od Goražda ;
- c) Kraška polja u kojima je problem odbrane od poplava veoma izražen i koji se može riješiti samo primjenom kombiniranih mjera (odvodni tuneli, hidroelektrane, retenzije, nasipi i drugi prateći objekti), te druge mjere kakve se primjenjuju i planiraju primijeniti u Livanjskom , Duvanjskom, Kupreškom, Glamočkom, Bekijskom polju, Mostarskom blatu itd.;
- d) Ravničarska područja uz rijeku Savu u Posavini, za koje je karakteristična primjena kombinovanih mjera izgradnje nasipa, poldera, obodnih kanala, crpnih stanica i pratećih objekata namijenjenih za regulisanje režima voda u obradivom branjenom zemljištu;

U svrhu poboljšanja vodnog režima rijeke Gline u RH, potrebno je ostvariti međudržavni dogovor i rezerviranje prostora za izgradnju manjih vodnih akumulacija na Stabandžici i Caglici (Općine Bužim i Velika kladuša). Na ovaj način bi se smanjila mogućnost periodičnog plavljenja zemljišta u slivu rijeke Gline, te racionalizirao sistem regulacije vodotoka.

2.7. UPRAVLJANJE OTPADOM

Upravljanje krutim otpadom i njegov tretman u planskom periodu će se , prema usvojenom konceptu, bazirati na principu regionalnog deponovanja putem nadležnih organizacija za upravljanje otpadom. Izgradnja regionalnih sanitarnih deponija i formiranje Regionalnih centara za upravljanje otpadom je preduslov za sistematsko rješenje tretiranja otpada u FBiH i BiH.

Načelo regionalnosti, jedno od temeljnih načela Zakona o upravljanju otpadom u BiH, podrazumijeva da razvoj tretmana otpada i izgradnja objekata za njegovo odlaganje treba se vrši na način da pokriva potrebe regiona i omogućava samoodrživost izgrađenih objekata, te kao takvo predstavlja pravnu osnovu za aktivnosti na uspostavi regija za upravljanje otpadom.

Koncept regionalnog odlaganja otpada , takođe, omogućava racionalno korištenje prostora kao ograničenog resursa i smanjivanje troškova zbrinjavanja otpada.

Regionalni koncept podrazumijeva udruživanje općina u regiju, koja ima centralnu regionalnu deponiju, a svaka od općina ima razvijen sistem selektivnog prikupljanja i reciklaže, tretmana, te transfera otpada na sanitarnu regionalnu deponiju.

Odvajanje i reciklaža, stvaraju novu ekonomsku vrijednost, a predtretman, kao što je presovanje otpada, smanjuje potrebe za učestalim transportom, te time i troškove.

Primarna reciklaža i odvojeno sakupljanje otpada provodi se za one otpadne tvari koje se mogu tehnički i financijski vratiti u kružni tok. Temeljni zadatak odvojenog sakupljanja otpada je smanjivanje potencijala komunalnog otpada koji treba odložiti na odlagališta otpada, odnosno obraditi i energetske iskoristiti prije odlaganja.

Zakon o otpadu FBiH nema smjernica u pogledu razvoja planova za regionalno odlaganje.

Posljedice ovakvog stanja u pravnoj regulativi, koja je nedorečena, su da općine trenutno samo dobrovoljno (rukovođene finansijskim mogućnostima, odnosno ekonomskom opravdanošću) pristupaju u sistem regionalnog odlaganja otpada.

Opcije udruživanja općina iz jednog kantona u zajedničke regije mogu biti različite. Udruživanje općina u regiju je dobrovoljno i ne podrazumijeva obavezu udruživanja na području istog kantona, i/ili entiteta. Broj i raspored regionalnih centara je prvenstveno uvjetovan ekonomskim faktorima.

U planskom periodu , nadležni organi dužni su izraditi planove na kantonalnom i općinskom nivou i moraju biti usklađeni s Federalnim planom upravljanja otpadom 2002-2017⁷, koji je provedbeni dokument Strategije upravljanja otpadom u Federaciji BiH 2008-2018. Strategija upravljanja otpadom u Federaciji BiH 2008-2018 godina i Federalni planom upravljanja otpadom su, u stvari osnova za razvoj kantonalnih i općinskih planova upravljanja otpadom kojima se definira upravljanje svim vrstama otpada. Ključna uloga planova upravljanja otpadom je uspostava održivog sistema upravljanja otpadom.

Kantoni trebaju donijeti i propis kojim se definiraju uvjeti za planiranje upravljanja otpadom u općinama, te zadatke općina u izradi općinskih planova upravljanja otpadom.

---

⁷ Vlada Federacije Bosne i Hercegovine donijela Odluku o usvajanju Federalnog plan upravljanja otpadom 2012-2017, (Službene novine Federacije BiH», broj 6/12 *od 20.1.2012.godine*)

Izgradnja regionalnih sanitarnih deponija u BiH kasni i do danas su u funkciji na teritoriji Federacije samo dvije sanitarne deponije u Sarajevu i Zenici. Problem predstavlja odabir lokacije za regionalnu deponiju zbog otpora lokalne zajednice.

Predloženi lokaliteti regionalnih deponija nisu konačni, nego će to biti definirani izradom studija izvodivosti za pojedine lokacije. Problem otpora lokalne zajednice riješiti pravilnim informiranjem i obrazovanjem javnosti, prezentiranjem pozitivnih i negativnih učinaka izgradnje sanitarnih deponija kroz izradu studija izvodivosti. Također je potrebno da sve općine urade Planove upravljanja krutim otpadom i akcione planove za sprovođenje.

Nadležni organi i institucije na svim nivoima vlasti moraju što prije ažurirati postojeća zakonska rješenja, izraditi planove i propise (smjernice ili instrukcije) i detaljnije razraditi način formiranja regionalnih deponija i centara za upravljanje otpadom i način ostvarivanja prava i obaveza općina članica regije.

Federalni plan upravljanja otpadom 2012-2017 godina (FPUO) je osnovni dokument o upravljanju otpadom na području FBiH, a okvir za izradu ovog plana su Strategija upravljanja otpadom u Federaciji BiH 2008-2018 godina (Strategija) , postojeća legislativa u FBiH, te evropske direktive za ovu oblast. FPUO je provedbeni dokument Strategije

Također je potrebno donijeti Pravilnike i strategije o upravljanju po vrstama otpada i usaglasiti ih na svim nivoima vlasti.

Prema obavezama i odgovornostima proisteklim izvažene legislativne Federacija BiH je odgovorna za poslove prekograničnog prometa otpada i postrojenja koji obuhvataju područje dva ili više entiteta , a kantoni su nadležni za upravljanje svim vrstama otpada, određivanje lokacija u poslovima upravljanja otpadom i postrojenjima. Koncept upravljanja otpadom određeni je na nivou kantona kroz kantonalne Planove upravljanja otpadom , isitn je regulisan koncept i uvjeti upravljanja otpadom na općinskoj razini.Na nivou općina je upravljanje komunalnim otpadom, te određivanje lokacije deponije .

Gradnja građevina namjenjena obradi, skladištenju i zbrinjavanju otpada je od interesa za Federaciju Bosne i Hercegovine, tako da su ovim Planom određene lokacije za regionalne deponije od koji će neke postati i regionalni centri za upravljanje otpadom.

Osnovni zadatak Plana je da se u planskom periodu uspostavi integralni sistem upravljanja otpadom, uspostavi mreža regionalnih deponija i centara za upravljanje otpadom, s predobradom prije konačnog zbrinjavanja i odlaganja, uspostavi jedinstveni informacioni sistem sa jedinstvenom bazom podataka koji će objediniti protok informacija o svim vrstama, količinama i porijeklu otpada.

Ovaj sistem će biti u skladu s evropskim načelima upravljanja otpadom:

- prevencija nastajanja otpada,
- reciklaža i ponovna upotreba,
- poboljšanje konačnog zbrinjavanja i nadzora.

Kao i direktivama EU za područje upravljanja otpadom grupisanim u četiri grupe:

- okvir upravljanja otpadom (okvirna direktiva o otpadu i direktiva o opasnom otpadu),
- posebne tokove otpada (direktiva o ambalaži i ambalažnom otpadu, direktiva o zbrinjavanju otpadnih ulja, direktiva o otpadu iz industrije u kojoj se koristi titan-dioksid, direktiva o

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

otpadnim vozilima, direktiva o mulju iz uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, direktiva o otpadnoj električnoj i elektroničkoj opremi, direktiva o baterijama i akumulatorima koji sadrže određene opasne tvari, direktiva o zbrinjavanju polikloriranih bifenila i polikloriranih terfenila),

- pošiljke otpada, uvoz i izvoz otpada (uredba o nadzoru i kontroli otpreme otpada unutar područja, na području i s područja Evropske Unije) i
- građevine za obradu i odlaganje otpada (direktiva o odlagalištima, direktiva o spaljivanju otpada, direktiva o integriranoj prevenciji i kontroli onečišćenja).

Okvir za evropsku politiku upravljanja otpadom sadržan je u rezoluciji EU Vijeća o Strategiji gospodarenja otpadom (97/C76/01) koja se temelji na tada važećoj okvirnoj direktivi o otpadu (75/442/EEC) i drugim evropskim propisima na području upravljanja otpadom.

Najvažnije evropske direktive u sektoru upravljanja otpadom su:

- Direktiva o otpadu 2006/12/EC,
- Okvirna direktiva o otpadu 2008/98/EC,
- Direktiva o odlagalištima otpada 1999/31/EC (dopunjena Pravilnikom (EC) 18882/2003),
- Direktiva o opasnom otpadu 91/689/EEC s dodacima 94/31/EC, 166/2006,
- Direktiva o mulju s uređaja za pročišćavanje otpadnih voda 86/278/EEC,
- Direktiva o spaljivanju otpada 2000/76/EC,
- Direktiva o ambalaži i ambalažnom otpadu 94/62/EC s dodacima 2005/20/EC, 2004/12/EC, 1882/2003
- Direktiva o zbrinjavanju otpadnih ulja (75/439/EEC, s dodatkom 87/101/EEC);
- Direktiva o otpadu iz industrije titanij –dioksida (78/176/EEC),
- Direktiva o odlaganju PCB I PCT (96/59/EC)
- Direktiva o baterijama i akumulatorima (91/157/EC)
- Direktiva o električnom i elektroničkom otpadu (2002/96/EC)
- Pravilnik o transportu otpada

Šesti akcioni plan EU-a »Okoliš 2010.: naša budućnost, naš izbor, usvojen 2001., definiše prevenciju i upravljanje otpadom kao jedan od četiri glavna prioriteta s primarnim ciljem razdvajanja nastajanja otpada od privrednih aktivnosti.

Uspostavom regionalnih centara i integralnim sistemom upravljanja krutim otpadom u planskom periodu predviđa se:

- smanjivanje količina otpada koji nastaje;
- smanjivanje količina otpada koji se odlaže na odlagališta tokom primarnog odvajanja korisnog otpada;
- smanjivanje udjela biorazgradivog otpada u odloženom komunalnom otpadu;
- smanjivanje negativnog uticaja odloženog otpada na okoliš, klimu i ljudsko zdravlje;
- upravljanje proizvedenim otpadom na principima održivog razvoja;
- energetska iskorištavanje otpada za proizvodnju energije.

Planiranje deponija je sastavni dio politike upravljanja otpadom i politike prostornog uređenja pa se vrši kroz plan upravljanja otpadom, te kroz prostorne, urbanističke i regulacione planove. Planiranjem se utvrđuje površina i definiše lokacija za sadašnji i planski period. Važno je definisati zaštitni pojas i uskladiti rad deponije sa zahtjevima razvoja naselja uvažavajući i

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

zaštitu urbane i prirodne sredine. Cilj planiranja deponije je i da se daju osnovni tehničko-ekonomski parametri kao i visina koštanja deponija sa mogućnošću njenog financiranja i prijedlog konačnog korištenja deponije po završetku njene realizacije.

Razvojnim planovima (prostorni i urbanistički plan) utvrđuje se dugoročna politika korištenja deponije 30-40 godina, a lokacija treba imati takve dimenzije za korištenje u periodu od najmanje 20 godina. Urbanistički aspekt tretira prostorni razmještaj deponije i pratećih objekata, njihovu funkciju, te ukĺapanje deponije u planove šireg područja.

Deponija je objekat za finalno odlaganje otpada koji se više ne može iskoristiti (reciklirati, kompostirati, koristiti kao gorivo i sl.), To je zatvoren i kontroliran sistem koji podrazmijeva da podloga na kojoj se radi dreponija mora biti nepropusna i stabilna, lokacija mora biti opremljena komunalnom infrastrukturom - snabdijevanje i tretman procjednih voda, kanalizacijom, sistemom za vodosnabdijevanje, sistemom za prikupljanje i zbrinjavanje deponijskog plina, snabdijevanjem električnom energijom, , te cestovnom infrastrukturom. Bez ove infrastrukture nije moguće zadovoljiti higijensko-sanitarne uvjete, niti osigurati uvjete zaštite okoliša i zaštite od požara.

Regionalni centri za upravljanje otpadom sastoje se od:

- a) ulazne-izlazne zone,
- b) postrojenja za sortiranje otpada, odvajanje sekundarnih sirovina i recikliranje,
- c) reciklažnog dvorišta za prihvrat odvojenih frakcija i otpada koje donose pojedinačni proizvođači,
- d) zone za kompostriranje
- e) zone za odlaganje otpada- sanitarno odlagalište,
- f) zone za prikupljanje i mehaničko-biološku obradu otpada (MBO),
- g) zona za privremeno skladištenje opasnog otpada,
- h) odvodjna spremišta za prihvrat opasnog otpada iz komunalnih izvora.

U regionalnim centrima za prikupljanje otpada se prihvaća otpad sakupljen preko sakupljačke mreže i u njima se otpad tretira na sljedeći način, prije konačnog odlaganja:

- prihvrat, obrada sortiranog ili nesortiranog otpada;
- sakupljanje otpada koji se može ponovno upotijebiti ili reciklirati te sakupljanje i daljnja predaja opasnog otpada;
- sakupljanje i distribucija otpada koji se može koristiti u druge svrhe;
- energetska iskorištavanje pojedinih frakcija otpada;
- odlaganje obrađenog otpada.

Centar za upravljanje otpadom (CUO) može biti uspostavljen na razini nekoliko općina: međuopćinske deponije kako bi investicija bila isplativa. Centri za upravljanje otpadom moraju biti na određenoj udaljenosti od naseljenog područja, u obuhvatu CUO se vrše primarno ili sekundarno sortiranje otpada, izdvajanje iskoristivih reciklažnih materijala uz smanjenje količina otpada koji odlazi na konačno odlaganje. CUO se sastoji od : ulazno-izlazen zone, sortirnice otpada, reciklažnog dvorišta, zone za privremeno skladištenje opasnog otpada iz domaćinstva.

Pretovarna stanica (PS) je građevina za privremeno skladištenje, pripremu i pretovar otpada namijenjenog transportu prema regionalnim centrima.

Reciklažno dvorište (RD) je prostor na kojem se odvojeno skupljaju pojedine vrste otpada (papir, staklo, metal, PVC i drugi) kao sekundarna sirovina.

Prostornim planovima kantona i općina odredit će se lokacije za, reciklažna dvorišta i međustanice – pretovarne stanice. Kantonalnim planovima upravljanja otpadom detaljnije će se definirati tehnologija obrade otpada, obuhvat, rasprostranjenost i namjena pretovarnih stanica, broj i raspored reciklažnih dvorišta kao i tok svih vrsta otpada unutar kantona.

Osnovne komponente sistema upravljanje opasnim otpadom su: prevencija, odgovornost za otpad, skladištenje opasnog otpada, postrojenja za tretman, spaljivanje i konačno odlaganje.

Za definisanje potencijalnih lokacija za gradnju i unaprjeđivanje potrebne infrastrukture za uspostavu sistema upravljanja opasnim otpadom potrebno je poznavanje mjesta nastanka opasnog otpada. Nepostojanje tačnih podataka o opasnom otpadu predstavlja jedan od najvećih problema, te onemogućava adekvatno planiranje upravljanja ovom vrstom otpada.

Opasni otpad u FBiH se zbrinjava od strane komunalnih preduzeća, ovlaštenih preduzeća za zbrinjavanje opasnog otpada, ili se skladišti u industrijskim i bolničkim krugovima.

Opasni otpad je svaki otpad koji je po sastavu i svojstvima određen kao opasni otpad prema Zakonu o otpadu, tj. opasni otpad je određen kategorijama (generatorima otpada po vrstama otpada) a obvezno sadrži jedno ili više svojstava utvrđenih važećim pravilnicim i uredbama. Na načelima tržišta, razvijaju se tehničko-tehnološki kapaciteti za skupljanje, skladištenje i obrađivanje opasnog otpada. Za skupljanje, prevoz i privremeno skladištenje opasnog otpada, poslovni subjekti moraju dobiti dozvole. Način zbrinjavanja opasnog otpada odvija se na neki od sljedećih načina:

- a) termička obrada,
- b) kondicioniranje ugradnjom u opekarske proizvode,
- c) regeneracija otpada, neutralizacija kiselina i lužina,
- d) solidifikacija i stabilizacija,
- e) sterilizacija/dezinfekcija,
- f) elektroliza i razrjeđivanje,

Otpad prikupljen i razdvojen u RD-ima, CUO, RCUO ili skladištima ovlaštenih operatera se predaje operaterima za prevoz opasnog otpada koji otpad izvoze u skladu s odredbama pravilnika o prekograničnom prometu Bazelskom konvencijom ili u Centar za upravljanje opasnim otpadom ili u industrijska postrojenja koja imaju dozvolu za tretman opasnog otpada.

FPUO predviđa izgradnju dva odlagališta otpada: jedno u regiji Tuzla, drugo na području između Sarajeva i Zenice. Za kvalitetno rješavanje pitanja opasnog otpada potrebno je izraditi Krovnu studiju izvodljivosti upravljanja opasnim otpadom i Federalni plan upravljanja opasnim otpadom koji će predvidjeti kapacitete za privremeni prihvata opasnog otpada, definirati tačne lokacije za njegovo zbrinjavanje i sistem upravljanja opasnim otpadom.

Posebne kategorije otpada su; medicinski otpad, otpadna ulja i drugi zauljeni otpad, otpadne gune, otpadne baterije i akumulatori, otpadna vozila, električni i elektronički otpad, otpad iz rudarstva i ekstraktivne industrije, građevinski i inertni otpad, otpadni mulj iz uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, otpad životinjskog porijekla, ambalaža i ambalažni otpad.

FPUO predviđa da se medicinski otpad deponira u krugu proizvođača medicinskog otpada-zdravstvene ustanove, te kod ovlaštenih operatera a u skladu s Pravilnikom za upravljanje medicinskim otpadom. Za otpad iz rudarstva i eksploatacije mineralnih sirovina operater će vršiti aktivnosti upravljanja otpadom, samo ukoliko izradi Plan upravljanja otpadom, što je uslov za dobijanje okolinske dozvole i dozvole za upravljanje otpadom, a u slučaju inertnog otpada od istraživanja mineralnih sirovina otpad koji nije onečišćen prema posebnim propisima operator izrađuje plan upravljanja otpadom u sklopu rudarskog projekta, sukladno legislativi iz oblasti rudarstva. Građevinski otpad i otpad od rušenja je neophodno reciklirati u što većoj mjeri, te se treba odvoziti od reciklažnih dvorišta ili transfer stаница koje bi služile za privremeno skladištenje ovog otpada-postavljene u radijusu od od 50km, sa konačnim odlaganje u RCUO na kojima će biti izgrađeni kapaciteti za prihvata građevinskog otpada. Građevinski otpad je moguće odlagati i na lokacijama kamenoloma i rudnika. FPUO u okviru regionalnih deponija Uborak, Smiljevići, Mošćanica i Desetine predviđa uspostavu opreme za upravljanje inertnim otpadom-postrojenje za reciklažu građevinskog otpada. Problem inertnog otpada se rješava i mobilnim drobilicama-predviđa se jedna drobilica na dva ili tri RCUO.

Koncept zbrinjavanje otpada animalnog porijekla potrebno je organizirati kroz sistem sabirališta, postrojenja za povrat komponenti i u konačnici odlagališta, a u skladu s Pravilnikom o životinjskom otpadu i drugim neopasnim materijalima prirodnog porijekla koji se mogu koristiti u poljoprivredne svrhe. FPUO predviđa tri sabirališta za privremeno skladištenje i kafileriju otvorenog tipa za neškodljivo ukalananje životinjskih proizvoda. Lokacija i kapacitet kafilerije, te izbor lokacije za sabiralište će biti određeno Studijom izvodljivosti najprihvatljivijeg koncepta upravljanja otpadom životinjskog prijekla. FPUO također predviđa na regionalnoj deponiji Mošćanica uspostavu spalionice za animalni otpad.

Prema FPUO ostale vrste posebne kategorije otpada će se prikupljati u okviru sistema odvojenog prikupljanja otpada radi sistema reciklaže i zbrinjavanja uz uvažavanje principa „zagađivač plaća“, a u skladu s Pravilnicima za predmetnu vrstu otpada.

Uspostava regionalnih sanitarnih deponija i razvitak integralnog sistema upravljanja otpadom omogućit će formiranje Regionalnih centara za upravljanje otpadom (RCUO) oko samog odlagališta.

Integralni sistem upravljanja otpadom je treba biti organiziran kao integralna cjelina subjekata na regionalnoj i lokalnoj osnovi organiziran na takav način da omogući uspostavu samoodrživog integralnog sistema upravljanja otpadom.

Integralni sistem upravljanja otpadom nije moguće uspostaviti bez adekvatne edukacije javnosti i bez programa podizanja javne svijesti.

Jedna od osnovnih komponenti integralnog sistema upravljanja otpadom je njegov informativni sistem, koji objedinjuje protok informacija o svim vrstama otpada dajući jednostavan i efikasan pristup informacijama tehničkog, pravnog, institucionalnog i finansijskog karaktera, a u cilju što boljeg planiranja budućih aktivnosti po ovom pitanju.

Informativni sistem upravljanja otpadom će igrati najvažniju ulogu u revizionim ciklusima planiranja, tako što će osigurati kvalitetnu informaciju u cilju poboljšanja prakse upravljanja.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Informativni sistem upravljanja otpadom će biti zasnovan na GIS platformi. Ovakva platforma omogućava da svi podaci budu prostorno definirani. Sistem kategorizuje podatke prvenstveno po vrstama otpada povezujući ih sa njihovim generatorima.

Formiranjem jedinstvenog informacionog sistema sa jedinstvenom bazom podataka, koja bi se ažurirala na osnovu periodičnih izvještaja stanja u postoru i konstantan monitoring stanja okoliša, bi se uspostavio modalitet za permanentnu razmjenu podataka između administracije-vlasti, privrede i civilnog sektora, te uspostavljanje inspekcijskog nadzora i taksi za nepridržavanje propisa.

Informacioni sistem upravljanja otpadom je ujedno i dio informacionog sistema zaštite okoliša, a instrument je za praćenje tokova otpada na osnovu prikupljenih podataka i koji će biti osnov kako za izradu izvještaja i ocjenu stanja na području otpada , tako i za potrebe izvršenja međuentitetskih i međunarodnih obaveza.

Geoinformaciona baza podataka sadrži:

1. Katastar otpada (ujedno i osnova za izradu Registra onečišćavanja okoliša i osnova za međunarodno izvještavanje),
2. Podaci o godišnje proizvedenim,skupljenim i obrađenim količinama otpada po vrstama otpada
3. Registar dozvola za upravljanje otpadom
4. Katastar odlagališta
  - GIS baza podataka o postojećim lokacijama odlagališta (vrsta deponije, period za koji će se vršiti odlaganje na deponiju, i da li je u procesu sanacije , ili rekultivacije, nadležno komunalno preduzeće , način prevoza, vrsta i količina otpada,)
  - GIS baza podataka o planom predviđenim lokacijama odlagališta (vrsta i kapacitet deponije,podaci o postupcima prevencije i reciklaže, preudzeće za upravljanje krutim otpadom,općine koje gravitiraju ,odnosno odlažu smeće, projektna dokumentacija)
5. Podaci o prekograničnom prometu otpada –dozvola, potvrda , količine i godišnji izvještaji o prekograničnom prometu otpada
6. Podaci o posebnim kategorijama otpada
7. Prateći listovi za opasni otpad
8. Planovi upravljanja otpadom proizvođača
9. Praćenje provođenja planova upravljanja otpadom kantona i općina
10. Podaci o laboratorijima, propisima i ostalim relevantni podaci za područje otpada
11. Podaci o projektima o upravljanju krutim otpadom

Baza podataka se formira u regionalnim centrima za upravljanje otpadom, i kontinuirano dograđuje/popunjava a na osnovu obrazaca koje dostavljaju nadležni organi vlasti.

Baze podataka moraju biti ON-LINE za sve institucije, kao i edukaciona i informaciona baza dostupna svima i koja će omogućiti da se sistematski provodi i unapređuje saradnja s građanima.

Planom su se predložili sljedeće lokacije za izgradnju regionalnih deponija:

1. Deponija „Grabež“ (izmještena lokacija, k.o. Čekrlje), općina Bihać,Unsko-sanski kanton. Sve općine USK-a su se usuglasile oko ove lokacija i potpisan je Sporazum o zajedničkom upravljanju otpadom na području USK-a ,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Vremenom, kako se bude razvijao integralni sistem upravljanja otpadom postupnim zatvaranjem postojećih općinskih odlagališta i prelaskom na regionalni koncept upravljanja otpadom, ova deponija će poprimiti karakter regionalnog centra upravljanja otpadom.

Za ovu lokaciju je u toku izrada o Studiji izvodivosti regionalnog centra za upravljanje otpadom

2. Deponija „Jankovački potok“, općina Bihać, Unsko-sanski kanton

Ukoliko studija izvodivosti pokaže da je deponija Grabež nepovoljna, s bilo kog aspekta onda se pristupa promjeni lokacije RCUO, u suprotnom ova deponija će se tretirati kao međuopćinska deponija (centar upravljanja otpadom)

3. Deponija „Desetine“, Tuzlanski kanton, općina Tuzla.

JKP "Regionalni centar za upravljanje čvrstim otpadom" d.o.o.

Formirano je međuopćinsko vijeće za upravljanje čvrstim otpadom koje sačinjavaju predstavnici općina osnivača: Tuzla, Lukavac, Gračanica, Banovići, Doboj-Istok, Kalesija, Srebrenik i Sapna. Vremenom, kako se bude razvijao integralni sistem upravljanja otpadom postupnim zatvaranjem postojećih općinskih odlagališta i prelaskom na regionalni koncept upravljanja otpadom, deponija Desetina će prerasti u regionalni centar upravljanja otpadom

4. Deponija “Mednica” općina Gradačac, Tuzlanski kanton.

Deponiji gravitiraju općine Odžak, Orašje, Gradačac, te mogućnost pridruživanja općina iz RS-a. Ova međuopćinska deponija se nalazi u KO Vučkovci.

5. Deponija “Separacija 1 ” općina Živinice, Tuzlanski kanton

Deponiji gravitiraju općine Živinice, Kladanj i Banovići, u toku je izrada Studije izbora lokacije.

6. Deponija „Mošćanica“, općina Zenica, Zeničko-dobojski Kanton.

Deponiju koriste još i općine Busovača, Travnik, Žepče, Zavidovići, Visoko, Novi Travnik i Vitez.

Vremenom, kako se bude razvijao integralni sistem upravljanja otpadom postupnim zatvaranjem postojećih općinskih odlagališta i prelaskom na regionalni koncept upravljanja otpadom, deponija Mošćanica će poprimiti karakter regionalnog centra upravljanja otpadom

7. Bosansko-podrinjski kanton: općina Goražde, deponija „Trešnjica“

Ovoj deponiji gravitiraju općine Goražde, Foča-Ustikolina i Pale-Prača,

Ova međuopćinska deponija deponija će poprimiti karakter centra upravljanja otpadom.

8. Deponija „Gračanica“, Srednjobosanski kanton, Općina Gornji Vakuf/Uskoplje

Ovoj deponiji gravitiraju općine Gornji Vakuf/Uskoplje, Bugojno, Donji Vakuf i Jajce.

9. Deponija „Uborak“, Herceg-neretvanski kanton: općina Mostar

Ovoj deponiji gravitiraju općine Jablanica, Mostar, Čitluk, Prozor, Konjic.

Vremenom, kako se bude razvijao integralni sistem upravljanja otpadom i postupnim zatvaranjem postojećih općinskih odlagališta i prelaskom na regionalni koncept upravljanja otpadom, deponija Uborak će poprimiti karakter regionalnog centra upravljanja otpadom

10. Deponija “Klepovica”, Herceg-neretvanski kanton: općina Neum

Ovoj deponiji gravitiraju općine Neum, Čapljina, Stolac, Ravno.

11. Deponija „Koričine“, Kanton 10: općina Livno

Deponiju će koristiti općine: Livno, Glamoč i Bosansko Grahovo.

12. Deponija „Pakline“, Kanton 10: općina Kupres

Deponiju će koristiti općine: Tomislavgrad, Kupres i Prozor-Rama

13. Deponija „Grude“, Zapadno-hercegovački kanton: općina Grude

Ovoj deponiji gravitiraju općine Grude, Posušje, Široki Brijeg.

14. Deponija „Smiljevići“, općina Novi Grad, Kanton Sarajevo

Otpad se prikuplja sa područja svih devet općina: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža, Vogošća, Hadžići, Ilijaš i Trnovo.

Vremenom, kako se bude razvijao integralni sistem upravljanja otpadom i prelaskom na regionalni koncept upravljanja otpadom, ova deponija će poprimiti karakter regionalnog centra upravljanja otpadom.

Zakonom o upravljanju otpadom ostavljena je mogućnost izgradnje međuopćinski odlagališta.

Konačna odluka o odabiru Koncepta (regionalni li međuopćinski) ovisi o odredbama kantonalnih planova o upravljanju otpadom, koji se trebaju donijeti u planskom periodu.

Konačna odluka o odabiru koncepta udruživanja općina u regionalne deponije i formiranje regionalnih centara ovisit će o odluci pojedine općine, a na osnovu prostornih i ekonomskih parametara. Ovim planom se ne isključuju druge varijante međuopćinskih udruživanja, te će se, nakon donošenja svih pravnih okvira i Prostornih planova Kantona i općina , kao i Plana upravljanja otpadom, te na osnovu izvještaja o stanju u prostoru ovaj Plan dopuniti.

2.8. MINERALNA NALAZIŠTA

2.8.1. Utvrđene rezerve

Prema dosadašnjim saznanjima (pregled po tabelama), na području Federacije, postoji značajan potencijal za istraživanje, eksploataciju, preradu i izvoz mineralnih sirovina. Imajući ovo u vidu, a u skladu sa principima, kriterijima, ciljevima i smjernicama upravljanja mineralnim sirovinama na području Federacije BiH, uvažavajući specifičnosti vezane za mineralne nalazišta, koncepcija prostornog uređenja se odnosi na striktno sprovođenje navedenih ciljeva i smjernica i to jednako za postojeće i potencijalne prostore. Ti prostori su prikazani na tematskoj karti potencijalnih prostora za istraživanje mineralnih sirovina FBiH.

2.8.1.1. Energetske mineralne sirovine

Najznačajniji dio energetskeg potencijala Federacije Bosne i Hercegovine predstavljaju ugljevi. U Federaciji BiH postoje ležišta treseta, lignita, mrkog uglja i kamenog uglja. Sva važnija ležišta ugljeva su najvećim dijelom istražena, obračunate su rezerve i utvrđen im je kvalitet. Na većini ležišta se odvija eksploatacija, a neka su u pripremi. Eksploatacija uglja se vrši za potrebe proizvodnje energije (Tuzla i Kakanj), za široku potrošnju i jedan manji dio za izvoz. Od ostalih energetskeg sirovina utvrđeno je postojanje potencijala za pronalazak ekonomski interesantnih ležišta nafte i plina.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Rezerve kamenog uglja

R. br.	Ležište	Kategorije bilansnih rezervi (t)				Potencija-lne (t)	Prognoz-ne (t)	Vanbilan-sne (t)
		A	B	C ₁	A+B+C ₁	C ₂	D ₁	A+B+C ₁
1.	Straža – Jasenica (Srebrenik)	123 950	600 000	69 000	792 950	1 140 000		
UKUPNO					792 950	1 140 000		

Rezerve mrkog uglja

R. br.	Ležište	Kategorije bilansnih rezervi (t)				Potencija-lne (t)	Prognoz-ne (t)	Vanbilan-sne (t)
		A	B	C ₁	A+B+C ₁	C ₂	D ₁	A+B+C ₁
1.	Kamengrad – Fajtovci (Sanski Most)	3 744 000	53 491 000	37 483 000	94 718 000	110 000 000		7 870 000
2.	Kamengrad – Zlauše (Sanski Most)	1 283 727	8 599 869	7 400 793	17 283 389	10 000 000		
3.	Kamengrad – istočna sinklinala (Sanski Most)			10 461 000	10 461 000	30 000 000		4 432 000
4.	Bila (Vitez)	1 177 043	8 314 601	6 277 655	15 769 299	19 271 193		12 227 758
6.	Zenica – Stranjani	2 421 454	17 803 443	19 089 450	39 314 347	27 250 150	9 875 219	9 211 883
6.	Zenica – Stara jama	4 758 674	3 224 501	17 695 331	25 678 506	67 339 977	78 425 193	13 953 697
7.	Zenica – Raspočoje	9 388 118	7 810 639	18 501 456	35 700 213	141 151 468	311 345 341	28 883 210
8.	Zenica – Mošćanica	23 582 696	29 322 298	26 245 378	79 150 372	85 981 923		7 881 879
9.	Kakanj – Mošćanica – Repovački potok		9 659 000	20 138 000	29 797 000	6 317 000	10 529 000	5 055 000
10.	Kakanj – Vrtlište	7 973 851	20 819 185	39 629 409	68 422 445	13 365 822		
11.	Kakanj – Stara jama		19 047 000	22 557 000	41 604 000	14 611 000	14 417 000	33 266 000
12.	Kakanj – Haljinići	8 922 000	56 296 000	49 431 000	114 650 000	42 963 000	16 467 000	5 599 000
13.	Breza – Goruša	139 982		3 569 480	3 709 462			
14.	Breza – Sretno – Kamenica	3 065 734	26 660 017	21 287 926	51 012 677			27 530 465
15.	Breza – Koritnik	887 057	589 271	413 545	1 889 873			253 948
16.	Breza – Podgora – Popovići	276 773	627 268	419 614	1 323 655			7 184 156
17.	Crnaja (Cazin)		1 439 000	660 000	2 099 000	638 000		
18.	Drvar		506 425	1 341 488	1 847 913	10 452 000		
19.	Tušnica (Livno)	1 585 277	11 482 000	3 000 000	16 067 277	1 865 000		
20.	Eminovo selo (Tomislavgrad)		1 200 000		1 200 000			
21.	Mostar – Cim – Vihovići	2 692 000	9 441 000	3 990 000	16 123 000			14 290 000
22.	Mostar – Bijelo Polje – Dubrave					12 049 000		14 777 000
23.	Mostar – Bijelo Polje – Lišani	1 750 000	7 604 000	43 485 000	52 839 000	54 717 000		6 594 000
24.	Seona (Banovići)		12 730 000	6 350 000	19 080 000	6 348 000		280 000
25.	Banovići	28 834 636	93 633 037	74 337 170	196 804 843			12 784 234
UKUPNO		102 483 022	400 299 554	433 763 695	936 546 271	654 320 533	441 058 753	212 074 230

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Rezerve lignita

R. br.	Ležište	Kategorije bilansnih rezervi (t)				Potencijalne (t)	Prognozne (t)	Vanbilans-ne (t)
		A	B	C ₁	A+B+C ₁			
1.	Čelebići (Livno)			70 962 000	70 962 000	317 920 000		
2.	Prolog (Livno)	1 408 600	2 972 000		4 380 600			684 000
3.	Prolog – Table (Livno)	250 023	1 693 323		1 943 346			
4.	Sarajlije (Tomislavgrad)							7 261 000
5.	Kongora (Tomislavgrad)	12 969 000	137 788 000	21 700 000	172 449 000	54 532 000		
6.	Bugojno – Prusac-Kotezi - Karadže			137 197 883	137 197 883	761 459 781	396 098 807	
7.	Bugojno – Čipuljići -Šumelji	1 577 254	8 787 052		10 364 306			4 383 632
8.	Gračanica – Dimnjače (G. Vakuf – Uskoplje)	6 871 711	2 347 513	1 437 894	10 657 118	1 437 894		875 240
9.	Gračanica – Donja Ričica (G. Vakuf – Uskoplje)		3 298 043		3 298 043			47 043
10.	Brezove dane (Maglaj)	724 169	2 735 582		3 459 751			
11.	Novi Šeher (Maglaj)					24 200 000		
12.	Pasici (Lukavac)	51 157	11 670		62 827			
13.	Kreka – sjeverni sinklinorij	43 194 526	185 164 318	68 908 165	297 267 009	448 560 192		326 126 523
14.	Kreka Parselo – Tojšići	35 101 000	273 081 000	182 527 000	490 709 000	427 953		169 430 000
15.	Kreka – Šikulje	18 713 134	110 451 494	37 438 831	166 603 459	13 179 699		10 930 971
16.	Kreka – Moluhe	7 041 689	27 646 536	5 575 883	40 264 108	108 006 298		111 527 596
UKUPNO		127 902 263	755 976 531	525 747 656	1 409 626 450	1 729 723 817	396 098 807	631 266 005

Rezerve treseta

Red br.	Ležište	Kategorije bilansnih rezervi (t)				Potencijal-ne (t)	Prognozne (t)
		A	B	C ₁	A+B+C ₁		
1.	Ždralovac (B. Grahovo)	46 427	193 907		240 334		
2.	Crni Lug (Kupres)	2 789 801	9 753 270	5 952 781	18 495 852		
UKUPNO		2 836 228	9 947 177	5 952 781	18 736 186		

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Nafta i plin

Potencijalni prostori za istraživanje nafte i plina su prikazani na karti. Prema dosadašnjem stepenu istraženosti urađena je prognoza rezervi samo za područje Orašja i Tuzlanskog bazena.

Rezerve nafte F BiH

R. br.	Prospekt – područje	Površina (km ²)	Prognozne rezerve (1x10 ⁶ barela)
1.	B – Orašje	min 14,5 max 37	42,5 108,4
2.	C – Tuzlanski bazen	22,5	99,8
UKUPNO		min 37 max 59,5	142,3 208,2

2.8.2. Metalne mineralne sirovine

Na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine je od antičkih vremena do sada eksploatisan i istraživan veći broj metalnih mineralnih sirovina: željezo, olovo, cink, mangan, antimon, zlato, srebro, hrom, kobalt, živa, bakar, arsen, boksit. Do pred samu agresiju na BiH na prostoru današnje Federacije se odvijala eksploatacija: željezne rude, boksita, rude olova, cinka i srebra, te rude mangana. Danas su aktivni samo rudnici boksita na prostorima Jajca, Unsko – sanskog kantona, Posušja, Širokog Brijega, Čitluka, Mostara. Vode se neke aktivnosti na pokretanju eksploatacije boksita u Stocu i Drvaru, rude olova u Olovu, Pb-Zn-Ag-baritne rude u Varešu, rude mangana u Bužimu, te zlata u Bakovićima kod Fojnice.

Boksit*

Boksit se na području Federacije istražuje i eksploatira na područja Jajca, Hercegovine (Posušje, Čitluk, Široki Brijeg) i Unsko-sanskog kantona (Bosanska Krupa-Bihać-Petrovac).

Treba napomenuti da su istražni radovi i eksploatacija boksita u slivu vrela Krušnice (područja Suvaje, Vranjske, Gudavca, V.Jesenice i Vojevca) u koliziji sa zaštitom i očuvanjem ovog izvorišta od strateškog značaja. S toga, u planskom periodu se ne predviđaju nikakvi rudarski radovi na navedenom području koji mogu negativno utjecati na kvalitet voda vrela Krušnice.

Ležišta boksita

Redni broj	Ležište - rejon	Utvrđene rezerve (t)	Potencijalne rezerve (t)
1.	Jajce	734.789	3.396.500
2.	Posušje	2.312.112	2.864.659
3.	Široki Brijeg	902.092	1.131.230
4.	Čitluk	429.759	627.754
5.	Stolac	1.091.115	1.091.115
6.	Bjelaj Bos. Petrovac	46.835	
7.	Bosanska Krupa	131.000	

*Federalni zavod za geologiju posjeduje stare podatke o rezervama boksita na prostoru Federacije BiH. Neposredno uoči agresije na BiH, kao i poslije vršena je, mjestimično i intenzivna, eksploatacija boksita. Često se to radilo (i sada se radi) bez ovjere rezervi, ili su se iste ovjeravale u nadležnim kantonalnim ministarstvima. Većini tih podataka Federalni zavod za geologiju do sada nije imao pristup, stoga nismo u mogućnosti da damo najnovije podatke o rezervama boksita na prostoru Federacije BiH.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Olovo, cink, srebro

Geološkim istraživanjima, utvrđene su rezerve rude olova na području Vareša i Olova. Proizvodnja u Varešu je prekinuta 1989., a u Olovu 1992. godine i do danas nije obnovljena.

Rezerve olova, cinka i srebra

R. br.	Ležište	Kategorije bilansnih rezervi (t)						Potencijalne rezerve C ₂								
		A	B	C ₁	A+B+C ₁	% metala		Metal (t)		Ruda (t)	% metala		Metal (t)			
1.	Veovača (Vareš)	1 318 380	2 307 928	328 359	3 954 667	Pb	0,98	Pb	38 756	67 071	Pb	0,99	Pb	664		
						Zn	1,81	Zn	71 579		Zn	1,02	Zn	684		
						Ag (59 g/t)		Ag			233,325	Ag (59 g/t)		Ag		3,957
						Au (0,3 g/t)		Au			1,186	Au (0,3 g/t)		Au		0,020
2.	Rupice (Vareš)		492 220	1 005 791	1 498 011	Pb	3	Pb	44 940	3 000 000	Pb	3	Pb	90 000		
						Zn	3,5	Zn	52 430		Zn	3,5	Zn	105 000		
3.	Olovo (Olovo)			4 232 000	4 232 000	Pb	4,92	Pb	208 214	20 716 000 (C ₂ +D ₁)	Pb	?	Pb	?		
UKUPNO		1 345 400	2 743 620	1 877 391	5 966 411	Σ Pb metala (t)		291 910		26 447 300	Σ Pb metala (t)		>90 664			
						Σ Zn metala (t)		124 009			Σ Zn metala (t)		105 685			
						Σ Ag metala (t)		233,325			Σ Ag metala (t)		3,957			
						Σ Au metala (t)		1,186			Σ Au metala (t)		0,020			

Mangan

Mangan na području Federacije Bosne i Hercegovine je pronađen na prostoru Bužima, Konjica i Čevljanovića. Detaljna istraživanja i eksploatacija do 1992. godine je vršena na ležištu Popović polje kod Bužima dok je na ostalim lokalitetima ona prekinuta 60-godina 20-og stoljeća.

Rezerve mangana

R. br.	Ležište	Kategorije bilansnih rezervi (t)						Potencijalne rezerve C ₂		
		A	B	C ₁	A+B+C ₁	% metala	Metal (t)	Ruda (t)	% metala	Metal (t)
1.	Popović Polje (Bužim)		445 957	642 271	1 088 228	18,27	198 819	150 000	18,27	27 405
2.	Mamića Brdo (Bužim)		78 253	43 258	121 511	13,63	16 562			
3.	Metla (Bužim)		256 950		256 950	12,8	32 890			
4.	Lubarda II (Bužim)							600 000	12	72 000
5.	Kajte-zovac (Bužim)							60 000	20	12 000
6.	Čevljanovići (Ilijaš)			100 000	100 000			300 000		
7.	Prenj – Koznik (Konjic)							64 000		
UKUPNO			781 160	785 529	1 566 689			1 174 000		

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Zlato

Prema geološkoj literaturi ima mnogo pojava zlatonosnih žica na području Srednjobosanskog škriljavog gorja. Međutim, ekonomski interesantno je samo ležište Bakovići.

Rudne rezerve u Bakovićima prikazane su na sljedećoj tabeli. Po tim podacima rezerve zlata su 1,2 tone, a srebra 4,2 tone.

U toku je utvrđivanje granica ležišta šireg područja planine Vranice.

Na području općine Fojnica turističke agencije nude programe sa ponudom ispiranja zlata i već su dobile koncesije za ovu namjenu.

Željezo

Rezerve željeza

R. br.	Ležište	Kategorije bilansnih rezervi (t)	Potencijalne (t)	Prognozne (t)	Vanbilansne (t)
		A+B+C ₁	C ₂	D ₁	A+B+C ₁
1.	Radovan (G. Vakuf, N. Travnik)	8 390 000			
2.	Tovarnica (Jablanica)	6 140 000			
3.	Smreka (Vareš)	127 217 000			
4.	Droškovac (Vareš)	55 934 000			
5.	Brezik (Vareš)	15 631 000			
6.	Lisac (Novi Travnik)	300 000			
7.	Orašac (Novi Travnik)	200 000			
8.	Goleš (Travnik)	6 000			
9.	Pećine (N. Travnik)	114 000			
10.	Krčevine (Novi Travnik)	400 000			
11.	Korito (Fojnica)	1 447 000			
12.	Kamenica (Fojnica)	210 813			
13.	Borašnica – Šuplji Kuk (Konjic)	120 000			
14.	Borašnica – Brložine (Konjic)	445 000			
15.	Crni Vrh (Jablanica)	200 000			
16.	Crma (Prozor – Rama)		100 000		
17.	Bukva (Prozor – Rama)	67 000			
18.	Nikolin Potok (Bugojno)	100 000			
UKUPNO		217 022 000	100 000		

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

2.8.3. Nemetalične mineralne sirovine

Kamena so

Ležišta kamene soli

LEŽIŠTE	BILANSNE REZERVE (mil t)				VANBILANSNE REZERVE (mil t)			
	A	B	C1	Σ (t)	A	B (t)	C1 (t)	Σ (t)
Tušanj	-	-	-	-	62,6	125,8	124	312,6
Tetima	27	301	-	328	13	33	-	46
Σ	27	301	-	328	75,6	158,8	124	358,6

2.8.4. Eksploataciona i istražna polja mineralnih sirovina

Eksploataciona polja energetske mineralne sirovine, prezentirana u tabelama i grafičkim priložima preuzeta su iz Katastarsa ugljeva Federacije Bosne i Hercegovine sa stanjem - decembar 2008. godine (Formiranje katastra ležišta ugljeva zasnovano je na podacima Federalnog ministarstva energije, rudarstva i industrije (Rješenja o rezervama i kvalitetu uglja), zatim podacima koji su dobiveni na terenu od privrednih subjekata koji se bave istraživanjem i eksploatacijom uglja, te podacima koji se nalaze u fondu stručne dokumentacije Federalnog zavoda za geologiju).

Eksploataciono polje obuhvata površinsku kop-jamu, transportne i pristupne puteve na etaže, prostor za preradu ili oplemenjivanje, odlagališta, vodosabirnike, magazine eksplozivnih sredstava, trafostanice, radionički prostor, uredski i sanitarni prostor.

Energetske mineralne sirovine

Sa stanovišta korištenja i degradacije prostora posebno su značajna eksploataciona polja energetske mineralne sirovine (ugalj). Najveća eksploataciona polja mrkog uglja i lignita su Tuzlanski i Sarajevsko-zenički ugljeni bazen, a manji na području Sanskog Mosta (Kamengrad) i Tomislavgrada (Kongora). U narednim tabelama navedena su sva eksploataciona polja sa površinama, sa lokacijama, prema vrsti mineralne sirovine i načinu eksploatacije na području F BiH.

Ležišta mrkog uglja

Ležište	Općina	P-exp. polja	P-ist. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše	Rudni bazen
Banovići	Banovići		6455,5	Površinska i jamska	"RMU"Banovići"d.d. Banovići, koncesija	Ima	Da	Banovići
Bila	Travnik	2;77		Jamski	D.o.o. RMU "Abid Lolić" Bila	Ima	Da jamski, površinski zatvoren	Srednjobosanski
Breza-Goruša	Breza	27;7		Jamski	RMU "Breza" Breza, koncesija	Ima	Ne, napuštena eksploatacija	Srednjobosanski
Breza-Popović	Breza	98,7		Jamski	RMU "Breza" Breza, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Breza-Sretno-kamenica	Breza	236;9		Jamski	RMU "Breza" Breza, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Đurđevik	Živinice	103;8		Površinska i jamska	RMU "Đurđevik" d.d. Đurđevik, koncesija	Ima	Da	Banovići
Kakanj-zbimo (bez Vrtlišta)	Kakanj	514;4		Površinska i jamska	RMU "Kakanj" Kakanj, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Kakanj-Vrtlište	Kakanj	162;6		Površinski	RMU "Kakanj" Kakanj, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Kakanj-Mošćanica-Repovački potok	Kakanj	257;2		Nije u eksploataciji	Nema	RMU "Kakanj"	Nije u eksploataciji	Srednjobosanski
Kamengrad-Čačunovi	Sanski Most	165;3		Jamski	Nema	D.D. RMU "Kamengrad"	Da	Kamengradski
Kamengrad-Zlašće	Sanski Most	792;8		Površinski	D.D. RMU "Kamengrad" S. Most	Ima	Da	Kamengradski
Seona	Banovići	302;2		Planirana površinska	"RMU"Banovići"d.d. Banovići, koncesija	Ima	Ne	Banovići
Tušnica	Livno	399;1		Površinski	Rudnici ugljena "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Zenica-zbimo (bez Moščanice)	Zenica	447;5		Jamski	"RMU Zenica" d.o.o. Zenica	Ima	Da	Srednjobosanski
Zenica-Mošćanica	Zenica	181;8		Površinski	"RMU Zenica" d.o.o. Zenica, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Ležišta lignita

Ležište	Općina	P-exp. polja	P-ist. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše	Rudni bazen
Prusac-Kotezi-Karadže	Bugojno i D. Vakuf		2189,7	Površinski			Ne	Bugojanski
Čelebići	Livno	7837,3		Površinski	RMU "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Prolog	Livno	727		Površinski	RMU "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Prolog-Table	Livno	316		Površinski	RMU "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Gračanica-Dimnjače	G.Vakuf/Uskoplje	196		Površinski	RU "Gračanica" G.Vakuf/Uskoplje	Ima	Da	Bugojanski
Gračanica-D. Kičica	G.Vakuf/Uskoplje	87		Površinski	RU "Gračanica" G.Vakuf/Uskoplje	Ima	Ne	Bugojanski
Kongora	Tomislavgrad	858,2		Površinski	JP "Elektroprivreda" HZ-HB dd Mostar	Ima	Ne	Duvanjsko polje
Kreka-Sjeverna sinklinala	Tuzla i Lukavac	9654,1		Jamski, ranije i pov.	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Da	Tuzlanski
Kreka-Šikulje	Lukavac	635,8		Površinski	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Da	Tuzlanski
Kreka-Dubrave	Živinice, Tuzla, Kalesija	2168,8		Površinski	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Da	Tuzlanski
Kreka-Tojšći	Kalesija	490,7		Površinski	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Ne	Tuzlanski
Pašići	Lukavac	12,5		Površinski	Nema	Haris d.o.o. iz Lukavca	Da	Tuzlanski

Ležišta treseta

Ležište	Općina	P-exp. polja	P-ist. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše	Rudni bazen
Ždralovac	Bos. Grahovo	1772,1		Površinski	"Invest Ždralovac" Bos. Grahovo	Ima	Da	Grahovski
Cmi Lug	Kupres			Površinski	"Invest Eko" Tomislavgrad	Ima	U pripremi	Kupreški

Nemetalične mineralne sirovine

Ležište kamene soli

Ležište	Općina	P-exp. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše
Tetima	Tuzla	406,4	Izluživanjem slanice bušotinama	SODASO HOLDING Rudnik soli "Tetima" d.d.	Ima	Da od 2002.g.

2.8.5. Mogućnosti korištenja površina nad podzemnim kopovima

U granicama eksploatacionih polja u pravilu se zadržavaju postojeća urbana područja i građevinska zemljišta osim onih čija je stabilnost ugrožena. Ako javni interes zahtijeva ugranicama eksploatacionog polja mogu se graditi javni putevi, željezničke pruge, kanali i druge saobraćajnice, elektrovodovi visokog napona, vodovodi, naftovodi, sonovodi i gasovodi, ako se osiguraju zaštitni stubovi kojima će se spriječiti ugrožavanje života ljudi i izgrađenih objekata.

2.8.6. Deponije

Negativan uticaj odlagališta jalovine, nastaje kroz zauzimanje zemljišnih površina drugih namjena (poljoprivredno, šumsko) i njihovo privremeno isključenje iz biljne proizvodnje (tzv. vanjska odlagališta). U prosjeku, prema iskustvenim pokazateljima vanjska odlagališta okupiraju za gotovo 50% više zemljišnih površina od površinskih kopova.

Drugi način, sa daleko manjim posljedicama je odlaganje jalovine u već postojeće površinske kopove.

Deponije pepela iz TE (u Tuzli i Kaknju) ne samo da zauzimaju znatne površine produktivnog zemljišta nego i emisijom pepela na širokom području čine znatne štete, kako zdravlju stanovništva tako i poljoprivredi. U planskom period predviđene su mjere zaštite kako na aktivnim kasetama (vodeno ogledalo, sistem prskanja suvih površina, biološka zaštita

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

novoizgrađenih nasipa) tako i na pasivnim kasetama (biološke mjere - sijanje višegodišnjih travnih nasada).

Deponije (ha)

Kanton	Deponije	
	Odlagališta jalovine	Industrijske deponije
USK		
Posavski		
Tuzlanski	1678,1	296
ZE-DO	375,6	10,6
BPK		
SBK	5,4	4,0
HNK	219,02	17,7
ZHK		
Sarajevski		
Kanton 10		45
UKUPNO	2278,12	373,3

2.8.7. Sanacija i rekultivacija

Na području F BiH su prisutne značajne površine gdje je došlo do fizičkog oštećenja tla (napušteni površinski kopovi mineralnih sirovina, odlagališta jalovine te industrijskih i "divljih" deponija komunalnog otpada), a kojima je odgovarajućim mjerama moguće vratiti proizvodnu funkciju. U planskom periodu rekultivacija će se izvesti na slijedećim površinama:

Područja rekultivacije (ha)

Kanton	Područja rekultivacije
USK	21,30
Posavski	0
Tuzlanski	456,2
ZE-DO	293,7
BPK	0
SBK	33
HNK	86,7
ZHK	222,3
Sarajevski	7,9
Kanton 10	228,6
UKUPNO	1.349,7

Rijetki su slučajevi uredenog zemljišta preostalog nakon eksploatacije bilo koje od mineralnih sirovina, a posebno ležišta uglja. Uostalom, nikada se nisu ni osiguravala sredstva za rekultivaciju devastiranih terena, mada je to bila zakonska obaveza, tako da se danas u blizini svih većih rudnika, prvenstveno energetskih sirovina (uglja), nalaze veliki kompleksi zemljišta (na području F BiH ovih tzv. „težno-pustinja“ je cca 5.500 ha) koje je potrebno rekultivirati i

privesti odgovarajućoj namjeni. Zakon o rudarstvu obavezuje na ove aktivnosti, ali se one generalno ne sprovode.

Kod nas se u većini slučajeva primenjuje tzv. prirodna rekultivacija degradiranih površina (mada bi odgovarajući termin pre mogao biti – prepuštanje slučaju), jalovina se odlaže na neadekvatan način u blizini samog iskopa, površinski plodni sloj zemljišta trajno se uništava neadekvatnim odlaganjem.

Na oštećenim površinama potrebno je izvesti mjeru rekultivacije i u zavisnosti od vrste objekta odabrati model, tj. da li je potrebna direktna ili indirektna rekultivacija.

Na odlagalištima jalovine, npr. u najvećem broju slučajeva se radi o ilovasto-pjeskovitim materijalima koji posjeduju povoljno svojstvo rekultibilnosti tako da se na ovim krovinskim materijalima može izvoditi direktna rekultivacija, odnosno bez predhodnog nanošenja, plodnog (prirodnog) sloja tla.

Kod izvođenja radova na rekultivaciji treba voditi računa da se mora izvoditi samo prava ili eureka. Ovaj vid rekultivacije uključuje tri faze i to: tehničku, agrotehničku i biološku.

Tehnička faza - obuhvata punjenje kratera krovinskim materijalom, te ravnanje terena i davanje odgovarajućeg nagiba (ne većeg od 5 %).

Agrotehnička faza - uključuje povećanje sadržaja humusa i hraniva posebno azota, te fosfora i kalija. U odnosu na humus, može se u pomanjkanju stajnjaka koristiti zelena gnojidba. Kao kulture za zelenu gnojidbu na ovim krovinskim materijalima pokazale su se naročito povoljne uljana repica i grahorica.

Biološka faza - uključuje sjetvu ili sadnju šumskih i poljoprivrednih kultura.

Nažalost, većina privrednih društava koja su se bavila eksploatacijom mineralnih sirovina, naročito prije devedesetih godina na sada neaktivnim ili napuštenim kopovima (naročito metalnih i tehničkog kamena), danas ne postoji tako da će se problem finansiranja rekultivacije napuštenih kopova u planskom periodu morati riješiti na dugi način.

2.9. PROIZVODNJA I PRENOS ENERGIJE

2.9.1. Elektro-energetika

2.9.1.1. Razvoj elektroenergetskog sistema

Obzirom na strateško opredjeljenje iskazano kroz Strateški plan i program razvoja energetike FBiH o samodostatnosti vlastitih izvora u zadovoljenju sopstvene potrošnje kao i udjela vlastitog elektroenergetskog sistema u otvorenom tržištu neposrednog i šireg okruženja, neophodno je pristupiti obezbjeđenju dovoljnih kapaciteta za snabdjevanje električnom energijom potrošača u FBiH prvenstveno, ali i za snabdjevanje regionalnog tržišta, kroz izgradnju novih i zamjenskih proizvodnih kapaciteta koristeći domaće resurse primarne energije. To podrazumjeva gradnju novih i zamjenskih termoelektrana koje će koristiti domaći ugalj, novih malih i velikih hidroelektrana (ne predviđa se zatvaranje niti jedne postojeće hidroelektrane u planskom periodu), te korištenje obnovljivih izvora energije vjetera, sunca i biomase.

Izgradnju novih proizvodnih objekata prati izgradnja prenosne i distributivne mreže kojom se elektrane uvezuju u elektroenergetski sistem BiH i regiona.

2.9.1.2. Predmet razmatranja plana

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Predmetom razmatranja u okviru Prostornog plana FBiH su objekti definisani kroz:

- Uredbu o objektima od značaja za FBiH (čl.2. stav 2., član 3.. stav 1.)
- Strateški plan i program razvoja energetskog sektora FBiH
- Odluku Vlade Federacije o proglašenju javnog interesa i pristupanju pripremi i izgradnji prioritetnih elektroenergetskih objekata u Federaciji Bosne i Hercegovine
- Katalog projekata izgradnje elektroenergetskih objekata u Federaciji BiH
- Zakon o električnoj energiji FBiH
- Studiju energetskog sektora u BiH

2.9.1.3. Plan razvoja potrošnje

Potrebe za električnom energijom, kao prvi korak u planiranju razvoja elektroenergetike, se utvrđuju kroz predviđanje buduće potrošnje za razmatrani period. Predviđanje potrošnje je jedna od najvažnijih komponenti u analizi rada i razvoja EES. Protekli period je karakterisan stalnim porastom potrošnje električne energije različit po godinama, ali u konstantnom usponu. Time je i potreba za električnom energijom za zadovoljenje potrošača na području FBiH u porastu bez obzira na sporiji ekonomski rast. Predviđanje potrošnje razmatrano je u:

1. Studiji energetskog sektora u BiH [L4], Modul 2 gdje su data tri scenarija porasta potrošnje električne energije, S2 – referentni, S3-s mjerama i S1 – niži za 2010, 2015 i 2020. godinu,
2. Strateškim planom i programom razvoja energetskog sektora FBiH (obuhvata period do 2030. godine)
3. Indikativnom planu razvoja proizvodnje BiH (obuhvata period od 10 godina i radi se svake godine)

Sva tri navedena dokumenta imaju različite procjene stope porasta potrošnje. Studija (L4) predviđa brzinu porasta ukupne finalne potrošnje u promatranom razdoblju za S2 – referentni scenario u prosjeku 3,1 %/godinu. Zbog primjene obnovljivih izvora i mjera energetske efikasnosti, finalna potrošnje električne energije u scenariju S3 - s mjerama raste u prosjeku s 2.8 %/godinu. Scenario S1 – niži pretpostavlja prosječno povećanje potrošnje finalne električne energije stopom od 2,4 %/godišnje.

Strategija (L1) predviđa porast potrošnje od 4 % /godini, a Indikativni plan i program (L7) predviđa za cijelu BiH za pesimističan scenario 1,95%, prema realističnom scenariju je 2,7%, a prema optimističnom scenariju je 3,2%.

Obzirom na ostvarenje porasta potrošnje u proteklom periodu, potrošnja predviđena Strategijom je nerealno visoka, te se kao opredjeljenje uzima prognoza data Studijom za područje FBiH (po vrijednostima je bliska podacima iz Indikativnog plana).

U Tabeli 1 prikazana je potrošnja ukupne električne energije na ulazu u prijenosnu mrežu (koja uključuje i gubitke na prenosnoj i distributivnoj mreži), a koju je potrebno zadovoljiti proizvodnjom iz domaćih elektrana ili nabavkom iz drugih sistema za sva tri razmatrana scenarija. Takođe, dato je i vršno opterećenje sistema i faktor opterećenja sistema.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Tabela 1 - Ukupna potrošnja električne energije, vršno opterećenje sistema i faktor opterećenja sistema u FBiH za tri scenarija potrošnje

Scenarij	S2-referentni			S3-s mjerama			S1-niži		
	Energija	Snaga	Faktor opterećenja	Energija	Snaga	Faktor opterećenja	Energija	Snaga	Faktor opterećenja
	[GWh]	[MW]	%	[GWh]	[MW]	%	[GWh]	[MW]	%
2008.	8349	1389	68,6	8313	1383	68,6	8371	1394	68,6
2009.	8600	1432	68,6	8552	1424	68,6	8632	1439	68,5
2010.	8860	1463	69,2	8798	1442	69,7	8903	1471	69,1
2011.	9133	1509	69,1	9035	1482	69,6	9084	1502	69,1
2012.	9415	1557	69,0	9280	1524	69,5	9270	1533	69,0
2013.	9707	1607	69,0	9534	1567	69,5	9460	1565	69,0
2014.	10011	1659	68,9	9796	1612	69,4	9654	1598	69,0
2015.	10325	1680	70,2	10068	1630	70,5	9853	1616	69,6
2016.	10615	1728	70,1	10306	1670	70,4	10020	1644	69,6
2017.	10915	1779	70,1	10552	1712	70,4	10191	1673	69,6
2018.	11226	1831	70,0	10806	1755	70,3	10365	1702	69,5
2019.	11548	1885	69,9	11069	1799	70,2	10542	1731	69,5
2020.	11881	1941	69,9	11340	1845	70,2	10723	1762	69,5

* Preuzeto iz [L4]

Za područje FBiH ukupna potrošnja električne energije na mreži prenosa u scenariju S2-referentni, s početnih 8.349 GWh u 2008. godini raste na 11.881 GWh u 2020. godini.

Na osnovu prognoza datih u gore navedenim dokumentima za period do 2020.godine, kao i trenda ostvarenog porasta potrošnje realno je očekivati porast potrošnje za period do 2028 godine od 2%. Sa ovakvim procentom porasta potrošnje, na kraju razmatranog razdoblja, za referentni scenarij, ukupno potrebna električna energija na području FBiH iznosi 13.920,5 GWh.

Tabela 2 – Prognoza potrošnje do 2028.godine

Scenarij	S2-referentni	S3-s mjerama	S1-niži
Godina	Energija [GWh]	Energija [GWh]	Energija [GWh]
2021.	12118,6	11566,8	10946,6
2022	12361,9	11798,1	11165,6
2023	12608,2	12034,1	11388,9
2024	12860,4	12274,8	11616,6
2025	13117,6	12520,3	11849,0
2026	13379,9	12770,7	12086,0
2027	13647,5	13026,1	12327,7
2028	13920,5	13286,6	12574,3

2.9.1.4. Bilans električne energije sa postojećim elektranama

Proizvodnja energije sa postojećim izvorima za period 2012 – 2021 za BiH razmatran je u Indikativnom planu razvoja proizvodnje (L9).

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Tabela 3 -Proizvodnja postojećih HE i TE na prenosnoj mreži za period 2012-2021

proizvodnja	(GWh)									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
HE Rama	650	650	650	650	650	650	650	650	650	650
HE Čapljina	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200
HE Mostar	247	247	247	247	247	247	247	247	247	247
HE Jajce 1	233	233	233	233	233	233	233	233	233	233
HE Jajce 2	157	157	157	157	157	157	157	157	157	157
HE Peć-Mlini	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82
HE Jablanica	746	746	746	746	746	746	746	746	746	746
HE Grabovica	286	286	286	286	286	286	286	286	286	286
HE Salakovac	446	446	446	446	446	446	446	446	446	446
HE Mostarsko Blato	167	167	167	167	167	167	167	167	167	167
Postojeće HE Ukupno	3214	3214	3214	3214	3214	3214	3214	3214	3214	3214
Tuzla G-3	266	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tuzla G-4	1.172	1.172	1.172	1.172	1.172	1.172	1.172	0	0	0
Tuzla G-5	936	936	936	936	936	936	936	936	936	936
Tuzla G-6	1.219	1.219	1.219	1.219	1.219	1.219	1.219	1.219	1.219	1.219
Kakanj G-5	573	573	573	573	573	573	0	0	0	0
Kakanj G-6	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240
Kakanj G-7	1.344	1.344	1.344	1.344	1.344	1.344	1.344	1.344	1.344	1.344
Postojeće TE Ukupno	5.750	5.484	5.484	5.484	5.484	5.484	4.911	3.739	3.739	3.739
Ukupno postojeći objekti	8.964	8.698	8.698	8.698	8.698	8.698	8.125	6.953	6.953	6.953

* Preuzeto iz [L9]

Napomena: U navedenu proizvodnju nije uključena proizvodnja MHE

Tabela 4 – Bilans električne energije na prenosnoj mreži FBiH za period 2012-2021 (postojeći izvori) (GWh)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Potrošnja										
Scenario 1	9270	9460	9654	9853	10020	10191	10365	10542	10723	11093
Scenario 2	9415	9707	10011	10325	10615	10915	11226	11548	11881	12223
Scenario 3	9280	9534	9796	10068	10306	10552	10806	11069	11340	11618
Proizvodnja postojeći izvori	8.964	8.698	8.698	8.698	8.698	8.698	8.125	6.953	6.953	6.953
Gubici 3% u odnosu na proizvodnju	269	261	261	261	261	261	244	209	209	209
Bilans za scenario 1	-575	-1.023	-1.217	-1.416	-1.583	-1.754	-2.484	-3.798	-3.979	-4.349
Bilans za scenario 2	-720	-1.270	-1.574	-1.888	-2.178	-2.478	-3.345	-4.804	-5.137	-5.479
Bilans za scenario 3	-585	-1.097	-1.359	-1.631	-1.869	-2.115	-2.925	-4.325	-4.596	-4.874

Prema prognozama datim u L4, već iduće godine FBiH ne bi mogla zadovoljiti svoje potrebe za električnom energijom iz svojih izvora. Međutim, ostvarena potrošnja nije pratila prognoziranu, tako da je u 2010. godini na području FBiH potrošeno 7.647,7 GWh (bez Distrikta Brčko i gubitaka na prenosnoj mreži) što je od najnižeg scenarija manje za 1.150 GWh. U 2011. potrošnja u BiH je porasla za 3,6% i za FBiH iznosi 7.974 GWh. Međutim, uz planirano gašenje termoblokova FBiH će se, bez novih izvora, a uz prognozirani porast potrošnje, već 2014. godine suočiti sa nedostatkom električne energije iz vlastitih izvora.

2.9.1.5. Plan razvoja proizvodnje

Potreba za novim izvorima zbog porasta potrošnje je evidentna, čak i samo za zadovoljenje vlastitih potreba iz svojih izvora. Tu potrebu pojačava saznanje o starosti postojećih proizvodnih objekata od kojih je dobar dio na kraju životne dobi (ekvivalentni MW hidroelektrane je starosne dobi od 33 godine, ekvivalentni MW termoelektrane Tuzla 27,46 godina, a TE Kakanj 22,66 godina uvažavajući i činjenicu rekonstrukcije pojedinih termoblokova) i predviđeno je njihovo gašenje, a obzirom na vrijeme kada su objekti građeni, korištena tehnologija ne obezbjeđuje maksimalno iskorištenje raspoloživih resursa.

Strateškim planom i programom razvoja energetskog sektora FBiH su date mogućnosti razvoja elektroenergetskog sektora kao podloga za donošenje strateških odluka uz opredjeljenje:

- samodostatnost vlastitih izvora u zadovoljenju sopstvene potrošnje
- udjela vlastitog elektroenergetskog sistema u otvorenom tržištu neposrednog i šireg okruženja (prodaja na vanjsko tržište).

Istim dokumentom su razmotreni mogući proizvodni objekti za izgradnju sa aspekta obezbjeđenja i korištenja primarnih resursa, date tehničke karakteristike i dinamika gradnje. Vlade FBiH je donijela i Odluku o proglašenju javnog interesa i pristupanju pripremi i izgradnji prioriternih elektroenergetskih objekata u FBiH. Takođe, TE-TO Zenica je dobila podršku Vlade FBiH i urbanističku saglasnost Federalnog ministarstva prostornog uređenja.

Osim Strateškim planom i programom, izgradnja novih elektrana tretirana je i Studijom energetskog sektora BiH, Indikativnim planom razvoja proizvodnje na nivou BiH (radi ga Nezavisni operator sistema), planovima razvoja elektroprivreda, kantona, općina, kao i kroz pojedinačne zahtjeve potencijalnih investitora.

Broj i karakteristike proizvodnih objekata nominovanih dokumentima navedenim pod 2.9.1.1., je korigovan u skladu sa analizom prostornih mogućnosti i kao rezultat usaglašavanja sa ostalim sektorima u kontekstu korištenja prostora, te su u ovom planskom periodu planirani slijedeći objekti:

Tabela 5 - Pregled planiranih proizvodnih kapaciteta u Federaciji BiH

	Naziv objekta	Okvirna instalisana snaga (MW)	Okvirna godišnja proizvodnja (GWh)	Godina priključenja na EES	Napomena
	Termoelektrane				
1	TE Tuzla, blok 7	450	2527	2018	Zamjenski blokovi
2	TE Tuzla, blok 8	450	2527		
3	TE Tuzla C kombi c.	100	525		
4	TE Tuzla B-1-Banovići	300	1650		
5	TE Kakanj, blok 8	300	1652	2019	Zamjenski blokovi
6	TE Kakanj A kombi ciklus	100	518		
7	TE Kakanj B	450	2495		
8	TE Bugojno 1	300	1675	2022	Koristi se i za toplifikaciju grada
9	TE Bugojno 2	300	1675		
10	TE Kongora	550	3000	2018	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

11	TE Kamengrad 1	215	1190		
12	TE Kamengrad 2	215	1190		
13	TE - TO Zenica (plinska elektrana)	387,5	3250	2014	
	Ukupno TE:	4117,5	23874		
	Hidroelektrane				
14	HE Mostarsko Blato	60	167		U radu od 2010.
15	RHE Vriilo	52	93	2015	
16	RHE Kabolic	52	73	2021	
17	HE Glavatičevo	28,5	108		
18	HE Bjelimići	100	219		
19	PHE Bjelimići	600	1029		
20	HE Ustikolina	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Drina			
21	HE Vranduk	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Bosna			
22	HE Han Skela/Bravnice	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Vrbas			
23	HE Ugar Ušće	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Ugar			
24	HE Čaplje	12	56,8	2017	
25	HE Vrletna Kosa	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Ugar			
26	HE Kruševo sa HE Zeleni vir	9,75+2,13	21,72+8,4	2017	
27	HE Vinac	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Vrbas			
28	HE Ivik	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Ugar			
29	HE Babino Selo	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Vrbas			
	Ukupno HE:	916,39	1775,92		
	Vjetroelektrane				
30	VE Podveležje-M.Glava,Poljice	30	74	2013	
31	VE Podveležje-Sv.Gora, Mali Grad	46	93	2013	
32	VE Velika Vljajna	32	89	2015	
33	VE Mesihovina	44	129	2013	
34	VE Livno (Borova Glava)	52	150	2017	
35	VE Pločno/Rujište	45	113	2013	
36	VE Debelo Brdo	68	179	2013	
37	VE Mokronoge	70	197	2017	
38	VE Srdani	30	77	2018	
39	VE Poklecani	40	116	2016	
40	VE Planinica	28	65	2018	
41	VE Kamena	16	36	2017	
42	VE Bahtijevica/Ratkamen	36	72	2016	
43	VE Crkvine	24	64	2020	
44	VE Velja Međa	18	36	2021	
45	VE Ivan Sedlo	20	39		
46	VE Gradina	70	197	2019	Registar pr. u izgradnji
	Ukupno VE	669	1726		
	Ukupno:	5.701	27.376		

*bez izvora pod red.br.20, 21,22, 23,25, 27,28 i 29

U odnosu na podatke koji su navedeni strateškim dokumentima, analiza prostornih mogućnosti izgradnje elektrana na Vrbasu je pokazala da je izgradnja HE Han Skela/Bravnice i HE Vinac

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

veoma upitna sa stanovišta plavljenja infrastrukture i naseobinskih struktura. Iz tog razloga je planirano područje za izgradnju ovih objekata kandidovano kao područje posebnog obilježja od značaja za FBiH koje osim navedenih objekata obuhvata i HE Babino Selo. Detaljnim prostornim planom područja posebnog obilježja Rijeke Vrbas će se precizno analizirati i definisati obuhvat i ograničenja vezana uz izgradnju pomenutih objekata, kote uspora, te površine planirane za potapanje.

Akumulacija HE Vrhpolje planirana Strateškim planom i programom plavi naseobinske strukture i infrastrukturne objekte općina Sanski Most i Ključ, te dijelom plavi i teritoriju RS-a u čijim planovima nije planirana rezervacija prostora za izgradnju ove akumulacije. Umjesto koncepta izgradnje jedne veće akumulacije, analizirana je izgradnja više manjih hidroelektrana čime bi se umanjili navedeni negativni uticaji na postojeće fizičke strukture, a i dalje se dijelom iskoristio hidropotencijal rijeke Sane. Planirano je 5 malih hidroelektrana (Vrhpolje, Kamičak, Krbavica, Prhovo i Sokolovo).

Kompletan tok rijeke Drine kroz Federaciju BiH se proglašava Područjem posebnog obilježja od značaja za Federaciju BiH za koje će se raditi prostorni plan u skladu sa čl. 17. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH, (vodeći računa da se u obuhvatu ne uzimaju uređena urbana područja za koje je lokalna zajednica donijela detaljne planske dokumente) u cilju sagledavanja potencijala rijeke Drine i sa aspekta zaštite kao prirodno vrijednog dobra i kao energetskog potencijala u kontekstu planiranja hidroakumulacije Ustikolina.

Područje planiranih akumulacija na rijeci Ugru se proglašava Područjem posebnog obilježja od značaja za FBiH iz razloga potrebe za usaglašavanjem sa RS u kontekstu izgradnje ovih objekata (HE Ugar Ušće, HE Vrletna Kosa i HE Ivik).

Izgradnja MHE instalisane snage od 5 MW do 10 MW je u Strateškom planu i programu razmatrana na način da je naznačen potencijal riječnih slivova sa mogućim lokacijama elektrana. Osim ovoga, izgradnja MHE tretirana je i kroz Katalog projekata izgradnje elektroenergetskih objekata u FBiH – Prioriteti, kroz Prostorne planove kantona, razvojne planove elektroprivreda itd. U postupku izrade plana su analizirani svi objekti iz Strateškog plana i programa razvoja elektroenergetskog sektora FBiH, objekti iz Kataloga prioriternih objekata, objekti iz prostornih planova kantona i objekti za koje su elektroprivrede iskazale interes a za koje su dostavljeni neophodni podaci.

U odnosu na prethodno, planirani su oni proizvodni objekti za koje su analize pokazale da postoje prostorne mogućnosti za njihovu izgradnju.

Tabela 6 – Izgradnja MHE

No	Naziv	Rijeka	Strateškim planom i program. MW	Prioritetni objekti-Katalog MW	PP Kantona MW	EP BiH MW	EP HZHB MW	Napomena
1	Kljajići	Sanica	5,897			6,4		
2	Modrac	Spreča	5,61					
3	Poljice	Bosna	9,28		nije navedeno			
4	Dobrinje	Bosna	9,28		nije navedeno			
5	Visoko 1	Bosna	9,28		nije navedeno			
6	Mulići	Bosna	9,28		nije navedeno			

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

7	Janjići	Bosna			10,1	13,3			
8	Kovanići	Bosna			10,1	13,3			
9	Lašva	Bosna			5,3	5,7			
10	Begov Han	Bosna			7,15	7,5			
11	Želeće	Bosna			5,45	5,3			
12	Dolina	Bosna	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Bosna						
13	Globarica	Bosna							
14	Šaj kamen	Bosna							
15	Komšići/Bradići	Bosna							
16	Kamenica	Krivaja			10,4	30			
17	Buk	Krivaja	Prema prostornom planu posebnog obilježja Rijeka Krivaja					Akumulacije planirane kao višenamjenske, sa prvenstvenom ulogom vodosnabdijevanja	
18	Karuše (Matuzići)	Usora	3,7		10,1				
19	Dubrava	Bazen Lištica	5	5			5		
20	Stržanj	sliv G.Cetina	7,38	7,38			7,38		
21	Una-Kostela proširenje					6,4		povećanje kapaciteta postojeće elektrane	
22	Neretvica 15 MHE	sliv Neretvice				26,1 MVA		Planirano postrojenje 110 kV	
23	Vrhpolje	Sana			5			Umjesto planirane HE Vrhpolje 79,4 MW	
24	Kamičak,	Sana			5				
25	Krbavica	Sana			5				
26	Prhovo	Sana			5				
27	Sokolovo	Sana			5				
Ukupno instalisana snaga MHE (okvirno):		226							

Dijelovi toka Rijeke Bosne od granice sa RS-om do Zenice sa nominovanim elektranama i akumulacijama, Dolina, Globarica, Šaj Kamen, Bradići i Vranduk, se takođe kandiduju kao područja posebnog obilježja od značaja za FBiH s ciljem istraživanja mogućnosti izgradnje HE na ovom dijelu, obzirom da prema dostavljenim podacima pojedine kandidovane elektrane potapaju naseobinsku strukturu, te objekte društvene i komunalne infrastrukture, odnosno ugrožavaju objekte kulturnog naslijeđa.

Evidentan je veliki interes investitora za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta, u prvom redu obnovljivih izvora kao što su hidroelektrane i vjetroelektrane. Vjetroelektrane, kao neupravljivi izvori, negativno utiču na regulacione performanse sistema, pa je neophodno obezbjediti povećanu sekundarnu rezervu, te je limitirana snaga takvih izvora na mreži. Nezavisni operator sistema u BiH je na osnovu studije "Analiza integracije vjetroelektrana u elektroenergetski sistem i tržišna pravila" predložio, a DERK odobrio "Procjenu granične snage integracije vjetroelektrana za priključak na prenosnu mrežu". Do 2022. godine za priključenje na prenosnu mrežu BiH odobren je iznos instalisane snage VE do 350 MW s tim da će se ovaj iznos

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

periodično ažurirati. Za FBiH granična snaga VE iznosi 230 MW, a listu izgradnje vjetroelektrana sa utvrđenim redoslijedom priključenja na EES BiH će definisati nadležna tijela. Obzirom da ne postoji strategija razvoja elektroenergetskog sektora BiH, da je jako veliki broj proizvodnih objekata kandidovan od strane dvije elektroprivredne, kantonalnih nosioca prostornog uređenja i neovisnih proizvođača, prostor je prvenstveno rezervisan za objekte navedene dokumentima usvojenim od strane Vlade FBiH (Strateški plan i program razvoja, Katalog projekata izgradnje elektroenergetskih objekata u FBiH i Odluka Vlade FBiH o proglašenju javnog interesa i pristupu pripremi i izgradnji prioriternih elektroenergetskih objekata u FBiH). Navedeno opredjeljenje je u skladu sa preporukom zaključka Strateškog plana i programa koji nalaže „žurno donošenje prostorno planske dokumenacije na nivou FBiH... kojem bi ovaj Strateški plan i program bio jedan od temeljnih dokumenata“. Opredjeljenje da se u ovom planskom periodu planiraju objekti samo iz gore navedenih dokumenata nalazi uporište:

1. u činjenici da je Uredba o jedinstvenoj metodologiji precizirala da se posebni sektorski ciljevi formiraju na osnovu usvojenih strateških dokumenata
2. da je navedenim dokumentima planirana izgradnja oko 4.150 MW novih i 1.850 zamjenskih proizvodnih kapaciteta (što je 2,5 puta više od trenutno raspoloživih), sa novom proizvodnjom oko 3,5 puta više od trenutne proizvodnje,
3. da su potrebe FBiH upola manje od proizvodnje iz novih izvora (bez energija iz postojećih izvora),
4. da je zbog problema regulacije EE sistema ograničena ukupna snaga VE koje se priključuju na prenosnu mrežu (230 MW za FBiH do 2022), a odabranim rješenjem je već planirano 669 MW u VE sa godišnjom proizvodnjom od 1.726 GWh,
5. da za izgradnju ovoliko novih kapaciteta treba i vremena i novca (od 1988. godine do danas izgrađene su samo dvije HE instalisane snage 90 MW),
6. da prognoza potrošnje u sva tri scenarija ne prelazi 14.000 GWh i da je, uz postojeće elektrane, planirana proizvodnja oko 30.000 GWh, te je očigledno da je više od 50 % proizvedene energije neophodno izvesti na tržište izvan F BiH (preko elektroenergetskih sistema susjednih zemalja).

Da bi se omogućilo ispitivanje vjetroenergija, a imajući u vidu sve veća ograničenja po pitanju izgradnje termoelektrana i promocije i obaveznosti izgradnje i korištenja energije iz obnovljivih izvora, za sve prijavljene vjetroelektrane za koje su bile dostupne lokacije je rezervisan prostor za ispitivanja jer najveći dio investitora ne posjeduje dokumentaciju koja potvrđuje mogućnost i isplativost izgradnje kao ni instalisanu snagu. Pri tome, poželjno bi bilo sagledavanje višenamjenskog korištenje prostora te isto riješiti izmjenama važeće legislative i regulative. U fazi ispitivanja isti prostor je namjenjen i za ispitivanje solarne energije. Prostor rezervisan za ispitivanje dat je u tabeli 7.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Tabela 7 - Pregled planiranih proizvodnih kapaciteta u Federaciji BiH u fazi ispitivanja

Red broj	Naziv objekta	Lokacija	Izvor podataka
	Vjetroelektrane		
1.	VE Kamen 1	Livno K.O. Odžak, Bajagića st. K.O. Prolig, lokacija Mala Grd, K.O.Odžak, lokacija Kurej	Registar projekata u ispitivanju
2.	VE Derale	Bosansko Grahovo, KO Tiškovac donji	Registar projekata u ispitivanju
3.	VE Mučevača	Livno, KO SP Livno	Registar projekata u ispitivanju
4.	VE Orlovača	Livno, KO SP Smržani	Registar projekata u ispitivanju
5.	VE Jelovača	Jelovača, Eminovo selo, Tomislavgrad	Registar projekata u ispitivanju
6.	VE Ošljar	Selište, Prisoje Tomislavgrad	Registar projekata u ispitivanju
7.	VE Zukića Kosa	Općina Konjic, Bradina	Registar projekata u ispitivanju
8.	VE Medvedak	Općina Bihać, Teočak	Registar projekata u ispitivanju
9.	VE Rostovo	Općina Bugojno, Ljubnić	Registar projekata u ispitivanju
10.	VE Vlašić	Police, Vlašić	Registar projekata u ispitivanju
11.	VE Ivanica		JP EP HZHB
12.	VE Krstivode		JP EP HZHB
13.	VE Pločno		JP EP HZHB
14.	VE Vlašić	Snježnica	JP EP BiH Indikativni plan razvoja proizvodnje
15.	VE Hojta- Kočarin	Trnovo, Lokalitet između Treskavice i Bjelašnice	JP EP BiH Općina Trnovo, Kanton Sarajevo
16.	VE Borisavac	Konjic, Bahtijeveca, Ratkamen	JP EP BiH Indikativni plan razvoja proizvodnje
17.	VE Bitovnja	Konjic	JP EP BiH Općina Konjic Indikativni plan razvoja proizvodnje
18.	VE Zelene Njive- Blace- Pometenik	Konjic	JP EP BiH Općina Konjic
19.	VE Nevino Brdo	Kupres	Indikativni plan razvoja proizvodnje
20.	VE Golubov Kamen	Ravno	Indikativni plan razvoja proizvodnje
21.	VE Rastićevo	Kupres	Indikativni plan razvoja proizvodnje
22.	VE Kupres	Kupres	Indikativni plan razvoja proizvodnje
23.	VE Ljubuša	Tomislavgrad	Indikativni plan razvoja proizvodnje
24.	VE Pakline	Tomislavgrad	Indikativni plan razvoja proizvodnje
25.	VE Busovača - Suha Jela		Indikativni plan razvoja proizvodnje
26.	VE Stolac- Bačnik		Indikativni plan razvoja proizvodnje
27.	VE Glamoč 1 – Slovinj	Glamoč	Indikativni plan razvoja proizvodnje
28.	VE Glamoč 2 –	Glamoč	Indikativni plan razvoja proizvodnje

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

	Dževa		
29.	VE Ivovik	Tomislavgrad	Indikativni plan razvoja proizvodnje
30.	VE Baljci	Tomislavgrad	Indikativni plan razvoja proizvodnje
31.	VE Grebak		Indikativni plan razvoja proizvodnje
	Solarne elektrane		
32.	SE Hodovo	Stolac	Zahtjev općine/kantona
33.	SE Mišjak	Goražde	Zahtjev općine/kantona
34.	SE Bjelašnica	Lokalitet između Treskavice i Bjelašnice	Zahtjev općine/kantona
35.	SE Podveležje	Mostar	JP EP HiH
36.	SE Medvedak	Bihać	JP EP BiH
	Elektrane na biomasu		
37.	Elektrane na biomasu	Sarajevo	Registar projekata u ispitivanju
38.	Elektrane na biomasu	Livno	Indikativni plan razvoja proizvodnje

*U planu su obilježena sva područja za istraživanje za koje su podaci bili dostupni do 02. jula 2012. godine.

Od ostalih obnovljivih izvora, iz svih prikupljenih podataka i provedenih analiza, može se zaključiti da postoji značajan potencijal primjene sunčeve energije na području BiH. Međutim, dosadašnje korištenje sunčeve energije se može smatrati beznačajnim i svodi se, uglavnom na zagrijavanje sanitarne vode. I iskazani interes za izgradnju postrojenja za proizvodnju električne energije iz energije sunca je jako mali i svodi se na vrlo male instalirane kapacitete iako se ukupan tehnički potencijal u FBiH procjenjuje na 190, 36 TWh (L1). Korištenje ovog potencijala u BiH do danas nije dovoljno sagledano. U skladu sa iskazanim interesima i dostavljenim podacima, rezervisan je prostor za izgradnju solarne elektrane - Hodovo 33 MW na teritoriji općine Stolac. Stoga se uz područja namijenjena za ispitivanje vjetroptencijala, planira istovremeno i ispitivanje sunčeve energije.

Planirana proizvodnja energije iz bio mase prema Indikativnom planu proizvodnje 2012.-2021. predviđa izgradnju elektrane na biomasu Livno instalirane snage 10 MW.

JP Elektroprivreda BiH d.d. – Sarajevo zajedno sa KP Rad i resornim Ministarstvom vodi aktivnosti izgradnje elektrane za proizvodnju električne energije korištenjem otpada na lokaciji gradskog odlagališta otpada. Planirana je izgradnja TE na otpad Sarajevo instalirane snage 50 MW.

Imajući u vidu broj planiranih objekata i trend izgradnje objekata u prethodnom periodu, ovakvo plansko opredjeljenje je teško ostvarivo u planskom razdoblju. Iz tog razloga će biti neophodno vršiti izradu studijske dokumentacije kojom će se provjeravati mogućnosti i opravdanosti izgradnje navedenih objekata i u skladu sa tim istraživanjima vršiti kontinuirano izvještavanje o stanju u prostoru, te ažurirati planska opredjeljenja.

Obzirom na potrebno vrijeme za izgradnju novih proizvodnih objekata kao i očekivani porast potrošnje, neophodno je dati prioritet održivoj potrošnji energije racionalnim planiranjem potrošnje, te implementacijom mjera energetske učinkovitosti, a što je razmatrano i preporučeno Studijom energetskog sektora (L4) pri čemu je održiva gradnja jedan od značajnijih segmenata održivog razvoja.

2.9.1.6. Plan razvoja prenosne mreže

Polazeći od same funkcije prenosne mreže (da međusobno povežu sve izvore i potrošačka čvorišta u elektroenergetskom sistemu radi prenosa električne energije, a prema usvojenim kriterijima kvaliteta, pouzdanosti, sigurnosti i najmanjih troškova) očigledno je da plan razvoja prenosne mreže mora biti u skladu sa planom izgradnje novih elektrana, prognozom potrošnje električne energije i opterećenja EES, te planom razvoja distributivne mreže. Planom razvoja se osigurava buduća opskrba potrošača na području BiH, omogućava siguran plasman energije iz proizvodnih objekata, kao i razmjena energije unutar regije. Takođe, planom razvoja prenosne mreže se moraju osigurati i tržišne aktivnosti kako na području BiH, tako i na području JI Evrope. Plan mora uključiti:

- potrebne vodove za priključak novih elektrana na sistem,
- planirani nivo porasta opterećenja unutar razmatranog vremenskog razdoblja,
- priključak novih TS 110/x kV za napajanje distributivnih i direktnih potrošača,
- potrebe za interkonektivnim vodovima u skladu sa razvojem tržišta Energetske zajednice i potreba plasmana električne energije iz BiH te
- otklanjanje uočenih problema u mreži prenosa utvrđenih u analizi postojećeg stanja.

Razvojem potrošnje i proizvodnje električne energije nameće se potreba izgradnje prenosne elektroenergetske mreže koja će optimalno pokriti teritoriju BiH i obezbjediti prenos električne energije uz što manje investicione i eksploatacione troškove, u skladu sa razmještajem naselja, proizvodnih kapaciteta i položaja države u širem okruženju.

Obzirom na nesigurnosti u izgradnji novih proizvodnih objekata (koji zbog velikih novih količina električne energije na mreži prenosa u najvećoj mjeri imaju uticaj na pravce razvoja prenosne mreže) i plan razvoja prenosne mreže može biti bitno različit. Još jedna nesigurnost u planiranju prenosne mreže je što Kompanija za prenos električne energije pravi desetogodišnje planove, te ne raspolaže podacima dalje od 2021. godine. Razvoj prenosne mreže tretiran je kroz Studiju razvoja energetike BiH ali za vrlo malo novih proizvodnih kapaciteta (samo za zadovoljenje vlastitih potreba BiH) te kao takav nije dostatan. Takođe, zavisno od odabrane trase Koridora Vc, izvršit će se i dodatno sagledavanje potrebe izgradnje novih TS 110/x kV sa priključnim dalekovodima. Koristeći sve raspoložive podatke kao i postojeći Prostorni plan BiH, a imajući u vidu važnost i neophodnost zaštite koridora za prenosne vodove u nastavku je dat popis značajnijih aktivnosti kao i objekata predviđenih za izgradnju.

Kratkoročni razvoj prenosne mreže (do 2014. godine):

- riješiti moguća preopterećenja u 110 kV mreži sa ciljem zadovoljenja kriterija n-1 sigurnosti povećanjem propusne moći postojećih vodova ili izgradnjom novih.
- izgraditi nove 110/x kV transformatorske stanice kao rezultat narastanja potrošnje i pomjeranja centara potrošnje kao i za napajanje koridora Vc i priključiti ih po principu ulaz-izlaz na postojeće dalekovode.
- transformatorske stanice 35/10 kV predviđene za prelazak na naponski nivo 110/xkV dograditi sa 110 kV postrojenjem i uključiti na 110 kV naponski nivo.
  - završiti izgradnju započetih DV 110 kV i TS 110/xkV.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- priključiti nove proizvodne objekte u EES HE Mostarsko blato (završeno), te odobrene VE.
- završiti izgradnju i uklapanje u EES DV 220 kV Rama – Posušje.

Srednjoročni razvoj prenosne mreže (do 2020. godine):

- izgraditi TS 400/x kV Doboj 4 (Tešanjka) i priključiti je na DV 400 kV Tuzla–Banja Luka 6.
- izgraditi nove 110/x kV transformatorske stanice kao rezultat narastanja potrošnje i pomjeranja centara potrošnje i priključiti ih po principu ulaz-izlaz na postojeće dalekovode.
- priključiti nove i zamjenske velike termoblokove formiranjem novih 400 kV veza unutar zemlje (TE_TO Zenica, TE Tuzla 7, TE Kakanj 8, TE Kongora). Elektrane manjih snaga uključiti na 220 kV ili 110 kV prenosnu mrežu (RHE Vrilo, HE Vranduk, MHE na Sani sa HE Čaplje, HE Kruševo sa HE Zeleni vir, te odobrene VE).
- za potrebe priključenja VE na području zapadne Hercegovine, izgraditi TS 220 kV i priključiti je na vod HE Rama - Posušje.
- vezano za mogući izvoz električne energije prema Italiji kao značajnom uvozniku električne energije danas i u budućnosti, a uz ostvarenje proizvodnje električne energije u BiH znatno iznad potreba domaćeg konzuma, morat će se, na osnovu šireg sporazuma sa susjednim zemljama, dogovoriti izgradnja veze ovog regiona sa Italijom podmorskim kablom sa svim potrebnim pojačanjima u mreži 400 kV.
- realizirati završetak 400 kV pravca Tuzla–Banja Luka–Bihać–Hrvatska (Indikativnim srednjoročnim planom razvoja hrvatske prijenosne mreže planirana je interkonekcija s BiH na 400 kV naponu iz B.Luke, preko Bihaća do Ličkog Osika) korištenjem koridora rezervisanog kroz postojeći Prostorni plan BiH sa TS 400/x kV Bihać.
- izgraditi TS 400/x kV Zenica i priključiti je na DV 400 kV Sarajevo – Kakanj – Banja Luka/Doboj 4) korištenjem koridora rezervisanog kroz postojeći Prostorni plan BiH

Dugoročni razvoj prenosne mreže (do 2028. godine):

- izgradnja novih 110/x kV transformatorskih stanica kao rezultat narastanja potrošnje i pomjeranja centara potrošnje i njihovo priključenje po principu ulaz-izlaz na postojeće dalekovode.
- priključenje novih proizvodnih objekata, velikih termoblokova formiranjem novih 400 kV veza unutar zemlje (TE Tuzla Blok 8, TE Tuzla B – Banovići 1, TE Kakanj A Kombi C, TE Kamengrad 1 i 2, TE Bugojno 1 i 2, te HE na gornjem toku rijeke Neretve). Elektrane manjih snaga se uključuju na 220 kV ili 110 kV prenosnu mrežu (RHE Kablič i odabrane VE elektrane).
- obzirom na velike proizvodne kapacitete - kandidate za izgradnju na prostoru zapadne Hercegovine, kao i veliki broj VE, a imajući u vidu slabu razvijenost prenosne mreže tog područja kao i potrebe zatvaranja 400 kV prestena u BiH, zadržan je koridor dalekovoda 400 kV vod Bihać – Mostar 4 iz postojećeg Prostornog plana BiH sa TS 400/x kV Livno.
- za potrebe priključenja TE Bugojno rezervisati koridor dalekovoda 400 kV Zenica – Bugojno – Livno uz postojeće 110 kV dalekovode
- iz postojećeg Prostornog plana BiH za potrebe izvoza električne energije ili tranzita kroz našu zemlju zadržan je i koridor 400 kV interkonektivnog voda Livno – Kongora.

2.9.2. Gas i nafta

2.9.2.1 Gas

Jedan od najvećih izazova današnjice je pronalaženje načina za ostvarivanje održivog razvoja i u tom smislu se pred korisnike energije postavlja zahtjev da se uz zadovoljenje rastućih potreba za energijom u isto vrijeme postigne smanjenje zagađenja okoline na minimum.

U tom smislu, veći udio prirodnog gasa u spektru korištenih energenata, uz korištenje svih komparativnih prednosti koje prirodni gas ima u odnosu na druge raspoložive energente, doprinosi ispunjenju tog cilja. Ovo je polazna osnova za definisanje, provođenje i dalje unapređenje strategije razvoja sektora prirodnog gasa.

Prirodni gas je fosilno gorivo čijim sagorijevanjem nastaje najmanje polutanata, te se smatra ekološki čistim gorivom. U produktima sagorijevanja prirodnog gasa nema pepela niti čađi, udio sumpor dioksida i ugljen-monoksida je minimalan, dok je sadržaj ugljen-dioksida za 20-40% manji nego kod drugih fosilnih goriva. Prirodni gas je izrazito efikasno gorivo čija efikasnost naročito dolazi do izražaja kod njegove neposredne primjene u proizvodnim procesima, te se uz benefit smanjenja emisije polutanata istovremeno postiže i smanjivanje specifične potrošnje energije.

Osim konvencionalnih načina primjene prirodnog gasa u sektoru široke potrošnje i u industriji, sve je više načina korištenja ovog energenta u npr. kombinovanim CCGT i CHP tehnologijama za proizvodnju električne energije, korištenje gasa u sprezi sa drugim izvorima energije kao što su solarna energija, biomasa, itd.

Bosna i Hercegovina nema vlastitih izvora prirodnog gasa, te se snabdijevanje ovim energentom zasniva isključivo na uvozu. Jedini izvor snabdijevanja za sada je ruski gas. Primopredajno mjesto nalazi se u mjestu Beregovo na ukrajinsko-mađarskoj granici, a transport se zatim obavlja kroz transportne sisteme Mađarske i Srbije. Mjesto ulaza u Bosnu i Hercegovinu je Šepak kod Zvornika. Postojanje samo jednog dobavnog pravca i jednog izvora snabdijevanja Bosne i Hercegovine prirodnim gasom, nerazvijen transportni sistem unutar zemlje i predstavljena nepovoljna struktura potrošača osnovne su karakteristike postojećeg sistema. Da bi se iskoristile navedene prednosti prirodnog gasa, značajan aspekt se mora dati sigurnosti snabdijevanja, obzirom da snabdijevanje ima strateški značaj za gasni sektor svake zemlje. Obezbjedenje potrošača prirodnim gasom samo jednim transportnim pravcem i izvorom, svrstava BiH u zemlje sa najnižom sigurnošću snabdijevanja u Evropi.

Važno je istaknuti i to da je jedan od instrumenata ispunjenja navedenih opštih i posebnih ciljeva usvajanje potrebnih zakona i drugih propisa iz oblasti energije i posebno gasa i usaglašavanje istih sa važećim međunarodnim, odnosno evropskim propisima, kao i donošenje jasne i jedinstvene strategije razvoja iz ove oblasti na državnom nivou.

S ciljem poboljšanja postojećeg stanja, predviđaju se dva osnovna pravca razvoja:

- povećanje transportnog kapaciteta postojećeg gasovoda i pridobijanje novih potrošača na postojećem pravcu (posebno među potrošačima koji gas troše kontinuirano tokom godine kao što su industrijski potrošači i elektrane na prirodni gas);

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- izgradnja novih transportnih pravaca kojima će se obezbijediti bolja povezanost sa zemljama iz okruženja te pristup skladištima prirodnog gasa i LNG (tečni prirodni gas) postrojenjima, a čime će biti omogućena diversifikacija pravaca i izvora snabdijevanja. Od posebnog značaja u tom smislu su projekti izgradnje transportnih gasovoda na pravcu Bosanski Brod-Zenica, te pravcu Sarajevo-Mostar-Ploče.

Ciljevi koji se žele postići realizacijom razvojnih projekata gasnog sektora u BiH su veći stepen iskorištenja postojećeg gasovoda, postizanje većeg stepena sigurnosti snabdijevanja BiH prirodnim gasom, te potpuna integracija gasnog tržišta BiH sa regionalnim, a u konačnici sa evropskim gasnim, odnosno energetskim tržištem.

S ciljem povećanja stepena iskorištenja postojećeg transportnog sistema, prepoznati su i predloženi za realizaciju sljedeći projekti:

- Izgradnja priključnog gasovoda i gasifikacija područja obuhvaćenog opštinama Kreševo, Kiseljak i Fojnica;
- Razvoj gasne mreže u opštini Zenica;
- Razvoj gasne mreže u opštini Kladanj;
- Uvođenje prirodnog gasa i njegova upotreba za proizvodnju električne energije u TE Kakanj

Planovi izgradnje novih transportnih/tranzitnih pravaca su bazirani na rezultatima do sada urađenih studija razvoja gasnog sistema i postojeće tehničke dokumentacije, uzimajući u obzir gasne sisteme i planove razvoja gasnih sistema susjednih zemalja i zemalja iz regije, odrednice Strateškog plana i programa razvoja energetskog sektora Federacije BiH i planove BH-Gasa koji je supotpisnik Aneksa Ugovora o kupovini prirodnog gasa i potpisnik Ugovora o transportu kroz Madarsku i Srbiju. Sljedeći projekti su prepoznati kao okosnica širenja gasne transportne mreže:

- Izgradnja magistralnog/transportnog gasovoda Bosanski Brod - Doboj – Maglaj – Zenica u trasi koridora Vc, što će omogućiti gasifikaciju gradova Zavidovići, Žepče, Maglaj i Tešanj. Ovaj projekat se definiše kao prioritetan. U Bosanskom Brodu se očekuje spajanje sa magistralnim gasovodom Zagreb – Kutina – Slavonski Brod u Republici Hrvatskoj, dok se u Zenici ostvaruje spoj sa postojećim gasovodom Zvornik – Sarajevo – Zenica;
- Gasifikacija Srednjobosanskog kantona: izgradnja pravaca Zenica – Travnik (radovi na izgradnji ove dionice su u toku, a predviđen je završetak radova u 2013. g.), Travnik- Gornji Vakuf i Travnik - Jajce, što će omogućiti gasifikaciju naselja na teritoriji općina Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Gornji Vakuf, Bugojno, Jajce, Donji Vakuf;
- Izgradnja magistralnog/transportnog gasovoda Sarajevo – Mostar – Ploče u trasi koridora Vc, a u kontekstu nastavka gasovoda Bosanski Brod-Zenica, omogućit će gasifikaciju gradova Konjic, Jablanica, Mostar i Čapljina, te drugih naselja u Zapadno-hercegovačkom i Livanjskom kantonu. Snabdijevanje Zapadno-hercegovačkog i Livanjskog kantona gasom omogućeno je priključenjem gasne mreže na gasovod u RH iz pravca Imotskog;
- Gasifikacija Unsko-sanskog kantona: izgradnja pravca Tržac – Bosanska Krupa sa odvojcima za Bihać i Veliku Kladušu, u budućnosti nastavak pravcem Bosanski Petrovac – Jajce - Travnik i spajanje sa postojećim pravcem, omogućit će gasifikaciju područja gradova Cazin, Bosanska Krupa, Bihać, Sanski Most, Velika Kladuša, Bosanski Petrovac;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- Gasifikacija Bosansko-podrinjskog kantona izgradnjom priključnog gasovoda Sarajevo – Goražde, u trasi magistralne ceste;
- Gasifikacija Tuzlanskog Kantona izgradnjom pravaca Kladanj – Živinice, Živinice – Tuzla, u trasi magistralne ceste, te izgradnjom gasovoda u trasi autoceste Tuzla – Brčko – Orašje što će omogućiti gasifikaciju naselja na području općina TK; spajanje sa postojećim gasovodom Zvornik – Sarajevo;
- Gasifikacija grada Orašja u kontekstu spajanja sa magistralnim gasovodom Zagreb – Kutina – Slavonski Brod u Republici Hrvatskoj,

U grafičkom prilogu - karta energije, prikazani su okvirni koridori buduće gasne transportne mreže. Na karti su prikazani planirani gasovodi u planskom periodu, te potencijalni gasovodi planirani za postplanski period, a za koje je potrebno predhodno izraditi prefeasibility studije. Napominje se da ovo nisu konačne trase, koje će se precizno definisati prilikom izrade tehničke dokumentacije. Ukoliko se ispostavi opravdano da sa tehničko-ekonomskih, ekoloških, socijalnih ili nekih drugih aspekata postoje bolja rješenja, moguće je istražiti alternativne koridore.

2.9.2.2 Nafta i naftni derivati

Nafta i naftni derivati su jedan od ključnih energenata u bilansu F BiH. Nafta ima jako veliki uticaj i na političke i privredne odnose među državama. U budućnosti se očekuje nastavak trenda da su nafta i naftni derivati najznačajniji uvozni proizvod BiH u robnoj razmjeni u međunarodnoj trgovini.

Tržište naftnih derivata u BiH gotovo je potpuno ovisno o uvozu. Prema raspoloživim podacima potrošnja derivata u Bosni i Hercegovini se kretala od oko 800.000 t u 2000. godini do 1,3 miliona tona u 2005. godini. Uvoz naftnih derivata vrši se najvećim dijelom iz Hrvatske, Srbije, Crne Gore i Mađarske. Prema strukturi finalne potrošnje, najveći udio u finalnoj potrošnji naftnih derivata zauzima promet (gotovo 70%), zatim slijedi industrija s 12%, kućanstva s 10%, poljoprivreda s 8% te sektor usluga sa svega 2%. Prema podacima iz 2005. g. potrošnja pojedinih naftnih derivata u FBiH je iznosila: motorni benzin 167.600 t, dizel gorivo 331.000 t, mlazno gorivo 4.500 t, ekstralako lož ulje 68.800 t, lož ulje 14.900 t, ulja i masti 3.700 t, tečni naftni gas (TNG) 22.100t, bitumen 3.920 t i 19.600 t ostalih naftnih derivata, što je ukupno iznosilo 671.400 t.

Predviđena potrošnja naftnih derivata u planskom periodu prikazana je u tabeli koja slijedi:

Tabela predviđene potrošnje naftnih derivata u FBiH za planski period

	2010.	2015.	2020.	2025.
UNP	32.400	45.800	55.700	61.270
Motorni benzin	195.700	214.600	230.800	242.340
Mlazno gorivo	5.800	7.400	9.300	11.625
Dizel gorivo	421.600	538.700	664.900	797.880
Ekstralako lož ulje	88.400	116.700	126.400	126.400
Lož ulje	13.200	14.700	15.600	15.600
Bitumen	43.100	49.600	57.100	65.665
Maziva	3.600	4.100	4.800	5.760
Ostalo	25.200	29.000	33.300	37.962
Ukupno	829.000	1.020.500	1.197.900	1.364.502

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Napomena: Sve količine prikazane u tonama

U vrijeme energetske zavisnosti velikog broja država o uvozu nafte, u osiguranju stabilnosti snadbjevanja veliku ulogu ima skladištenje nafte i naftnih derivata. Europska Unija je propisala obavezu držanja 90-dnevnih zaliha nafte i naftnih derivata radi osiguranja snadbjevanja ključnih postrojenja kao i adekvatne reakcije na vanjske ili unutrašnje poremećaje u snadbjevanju. Upravljanje obaveznim zalihama je ključni element sistema interventnog reagovanja. Nove države članice kao i one u procesu pridruživanja Europskoj Uniji preuzele su obavezu formiranja obaveznih zaliha nafte i naftnih derivata kao jedan je od važnih zadataka u osiguranju snadbjevanja energijom.

U tabelama koje slijede navedene su potrošnje derivata koji ulaze u strukturu obaveznih zaliha, obavezne zalihe prema EU regulativi, te potrebni skladišni kapaciteti za Federaciju Bosne i Hercegovine.

Tabela ukupne potrošnje naftnih derivata na području FBiH

	2005.	2010.	2015.	2020.
Motorni benzin	167.600	195.690	214.610	230.800
Dizel gorivo	331.000	421.558	538.658	664.909
Mlazno gorivo i petrolej	4.500	5.782	7.372	9.308
Ekstra lako loživo ulje	68.800	88.400	116.730	126.390
Lož ulje	14.900	13.230	14.680	15.610
Ukupno	586.800	724.660	892.050	1.047.017

Napomena: Sve količine prikazane u tonama

Tabela prosječne 90-dnevna potrošnje naftnih derivata na području FBiH

	2005.	2010.	2015.	2020.
Motorni benzin	41.326	48.252	52.918	56.910
Dizel gorivo	81.616	103.946	132.820	163.950
Mlazno gorivo i petrolej	1.110	1.426	1.818	2.295
Ekstralako loživo ulje	16.964	21.797	28.783	31.165
Lož ulje	3.674	3.262	3.620	3.849
Ukupno	144.690	178.683	219.958	258.169

Napomena: Sve količine prikazane u tonama

Tabela potrebnih zapremina skladišnog prostora za skladištenje obaveznih zaliha naftnih derivata (FBiH)

	2005.	2010.	2015.	2020.
Motorni benzin	54.376	63.490	69.628	74.881
Dizel gorivo	96.588	136.771	174.763	215.724
Mlazno gorivo i petrolej	1.460	1.687	2.151	2.716
Ekstralako loživo ulje	20.076	25.796	34.062	36.881
Lož ulje	4.272	3.793	4.209	4.476
Ukupno	176.772	231.537	284.814	334.678

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Napomena: Sve količine prikazane u m³

Tabela postojećeg skladišnog prostora za skladištenje naftnih derivata (FBiH)

Energopetrol - Ploče	84.000
Blažuj	42.000
Zivinice	17.700
Mostar	37.000
Bihać	18.100
Podlugovi	15.000
Dretelj	22.600
Celebić	10.000
Zovko - Zepče	5.000
Misoča - Ilijaš	27.000
UKUPNO:	278.400

Napomena: Sve količine prikazane u m³

Postojeći skladišni kapaciteti nisu dovoljni da se obezbijede minimalne obavezne zalihe, te su neophodna proširenja i dogradnje postojećih skladišnih kapaciteta nafte i naftnih derivata ukupnog kapaciteta cca 60.000 m³, koji trebaju biti u potpunosti opremljeni potrebnom infrastrukturom.

Perspektivna nova ležišta nafte, prema dosadašnjim studijama, u nekoliko područja u BiH predstavljaju značajan potencijal. Nalazišta se nalaze na području oba entiteta pa je potrebno postići konsenzus o tome kako prići organizaciji tih istraživanja. U Federaciji se mogu pojaviti komplikacije u vezi sa konsenzusom budući da su kantoni nadležni za dodjelu koncesije za iskorištavanje mineralnih resursa. Zato je prvo potrebno da se uskladi regulativa koja tretira koncesije u F BiH. Takođe je potrebno naći rješenje i za međuentitetske probleme, budući da se pojedina nalazišta protežu područjima koja se nalaze uz entitetsku granicu.

Na osnovi postojećeg stepena istraženosti, smatra se da postoje rezerve procijenjene na oko 50 miliona tona sirove nafte u četiri prioriteta područja i to:

- Područje južno od Bosanskog Šamca površine oko 22 km²; procjena rezervi iznosi 9,2 miliona tona.
- Područje jugozapadno od Orašja površine oko 37 km² ; procjena rezervi iznosi 6,1÷15,5 miliona tona.
- Područje Tuzlanske regije u dolini rijeke Tinje površine oko 22,5 km²; procjena rezervi iznosi 14,3 miliona tona- Ovo nalazište se kompletno nalazi u F BiH.
- Područje okoline Lopara površine oko 21 km²; procjena rezervi iznosi 11,9 miliona tona- Ovo nalazište se kompletno nalazi u RS.

U cilju utvrđivanja gore navedenih procjena potrebna je razrada mogućnosti izrade geološke Studije o istraživanju i eksploataciji nafte na području F BiH kao i zakonskih obaveza kojima će se regulirati ova oblast (Zakon + Regulativa), te iznaći najpovoljniji model finansiranja istraživanja i raspolaganja pravima proizvodnje. Procijenjena vrijednost nafte u BiH od 50 miliona

tona sirove nafte ili 355 miliona barela, značila bi praktično eksploataciju u periodu od 100 godina. Po procjeni stručnjaka vrijednost naftnih nalazišta po aktuelnoj cijeni od marta 2010 iznosi oko 27 milijardi dolara, a kao prateći produkt bi bila i eksploatacija gasa koji gotovo uvijek ide uz naftu. Time bi se obezbijedili i dodatni prihodi od eksploatacije nafte.

U smislu daljnjeg razvoja privrede Bosne i Hercegovine i FBiH, te pripreme za uključivanja u EU, potrebno je i oblast naftne privrede dovesti na nivo organizovanog, funkcionalnog i stabilnog privrednog sektora koji osigurava, prije svega, kontinuitet i sigurnost snabdijevanja, kvalitet naftnih derivata i ispunjavanje svih tehnoloških i ekoloških standarda.

U cilju daljnjeg razvoja naftnog sektora kao bitnog privrednog faktora Bosne i Hercegovine i FBiH daju u planskom periodu potrebno je:

- Izraditi Strategiju razvoja energetskeg sektora na nivou BiH, a koja bi bila realna osnova za aktivnosti na reformama energetskeg sektora i u Federaciji BiH čime bi se obezbjedile konceptualne postavke za razvoj, istraživanje rezervi, modernizaciju postojećih i izgradnju novih savremenih energetskeg objekata i infrastrukture sa visokim stepenom energetske efikasnosti i održivog razvoja.
- Potrebno je da se uskladi i usvoji regulativa koja tretira koncesije u FBiH. Prema Dejtonskom mirovnom sporazumu entiteti su isključivi titulari mineralnih sirovina. Samo nadležna ministarstva vlade FBiH i RS mogu da na svom prostoru daju rješenja i potpisuju ugovore o koncesijama za istraživanja, odnosno korištenja mineralnih resursa pa i samim tim i nafte. U FBiH su u proceduri izmjene Zakona o koncesijama, kojim bi nadležnost za davanje koncesija s kantona prešla na entitetski nivo.
- Potrebno je naći rješenje i za međuentitetske probleme, budući da se pojedina nalazišta protežu područjima koja se nalaze uz entitetsku granicu. Potreban je dogovor entiteta RS i FBiH o koncesijama naftnih nalazišta.
- Formirati državnu komisiju za odlučivanje o eksploataciji ležišta koja se nalaze na entitetskoj liniji.
- Izrada zakonskih i podzakonska akta na nivou Države BiH kojima će se regulirati strategija razvoja nafte, kojom će se definirati sva pitanja funkcionisanja istraživanja, proizvodnje, prerade, skladištenja, distribucije i tržišta nafte i naftnih derivata u BiH kroz Zakon o nafti i naftnim derivatima u BiH.
- Izrada zakonskog i regulatornog okvira na nivou Države BiH o Uspostavi obaveznih rezervi od 90 dana saglasno Direktivama EU. To je propisano direktivama EU i predstavlja jedan od uslova iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU. Ovim bi se omogućilo kontrolisanje cijena i zaštita potrošača u slučajevima kada dođe do podizanja cijena nafte na svjetskom tržištu.
- U cilju utvrđivanja navedenih procjena nalazišta nafte u FBiH izraditi geološke Studije o istraživanju i eksploataciji nafte na području FBiH. Nastaviti istraživanja nafte i gasa na prostoru Bosne i Hercegovine i FBiH na osnovu povoljnih rezultata do kojih se u dosadašnjim izvršenim istraživanjima došlo. Potrebno je posebnim planom i programom utvrditi razvoj ovog sektora, posebno u pogledu daljnjih istraživanja vlastitih izvora nafte, na nivou BiH, i iznaći najpovoljniji model finansiranja istraživanja i raspolaganja pravima proizvodnje.

2.10. SISTEM SAOBRAĆAJA I VEZA

2.10.1 Transportni sistem

Budući da se transportni sistem BiH godinama razvijao kao jedinstven, transportni sistem FBiH je moguće analizirati isključivo kao podsistem transportnog sistema BiH. Osnovnu mrežu u transportnom sistemu FBiH danas čine magistralne ceste, koje povezuju urbane i administrativne centre, željeznička mreža, koja opslužuje velika industrijska postrojenja i rudnike, te međunarodni aerodromi koji uglavnom opslužuju putnički saobraćaj.

Strateško planiranje transportne infrastrukture ima značajan uticaj ne samo na društvene, već i na ekonomske aktivnosti. Na tok planiranja transportne mreže značajno utiču stepen njene razvijenosti, gustina naseljenosti, raspored stanovništva, reljefno-morfološki uslovi, administrativno uređenje i druge specifičnosti. Razvoj transportnog sistema bi trebao biti u funkciji održivog razvoja, što podrazumijeva policentričan, uravnotežen i integrisan društveno-ekonomski razvoj, kojim bi se udovoljilo zahtjevima za okolinski prihvatljiv, efikasan i siguran protok ljudi i roba.

Prognoze rasta indikatora relevantnih za projekciju razvoja transportnog sistema BiH/FBiH, bazirane su na rezultatima istraživanja/studijama, prezentiranim u periodu 2000.-2010.

U periodu 2000.-2010. godina, ukupan broj registriranih cestovnih vozila u BiH porastao je sa 598.637 na 954.425, što predstavlja ukupno povećanje od skoro 60%. Pri tome je stepen motorizacije u 2000. godini iznosio 155 vozila na 1.000 stanovnika, dok je u 2010. godini ista iznosila 248 vozila na 1.000 stanovnika. Dakle, prosječno godišnje povećanje motorizacije u BiH za posmatrani period iznosilo je 4,36%. Istraživanjem je utvrđena određena funkcionalna zavisnost stepena motorizacije od broja stanovnika, BDP-a po glavi stanovnika i broja putovanja. U skladu sa tako istraženom zavisnošću, prognozirane su slijedeće vrijednosti prosječnog godišnjeg povećanja motorizacije za BiH u planskom periodu:

- 2011.-2015.: 3,45%,
- 2016.-2020.: 3,18%,
- 2021.-2025.: 2,89%, i
- od 2026.do kraja planskog perioda.: 2,57%.

Pri tome bi se ukupan broj registriranih cestovnih vozila u BiH, na kraju planskog perioda, približio cifri od dva miliona vozila.

Navedene vrijednosti u značajnoj mjeri odražavaju i prognozirani rast saobraćaja na cestama u BiH. Prognoze prezentirane u Studiji o Master planu transporta za BiH 2001. godine o prosječnim godišnjim vrijednostima rasta saobraćaja za period 2000.-2020., po vrstama vozila su: 3,55% za putničke automobile, 0,44% autobuse, 3,26% kamione i 3,47% za kamione sa prikolicom ili tegljače sa poluprikolicom. Prosječno godišnje povećanje obima saobraćaja u analiziranom periodu bi iznosilo oko 3,4%, u tzv. „baznom (osnovnom) scenariju“ ekonomskog razvoja zemlje. Za „viši (napredniji) scenario“ ekonomskog razvoja zemlje, to povećanje bi iznosilo oko 4,5% prosječno godišnje za isti period. Pri tome je prognozirana elastičnost povećanja obima saobraćaja u odnosu na povećanje BDP-a iznosila oko 0,5.

U periodu 2000.-2010. godina, prosječan godišnji porast BDP-a iznosio je 6,78% u BiH prema tržišnim cijenama. Vodeći računa o iskustvima zemalja Evropske Unije (EU27), kao i o uticajima lokalnih faktora u BiH, prognoza rasta obima cestovnog saobraćaja treba da je nešto manja od prognoze rasta BDP-a. Na primjer, ukupni kopneni teretni saobraćaj, izražen u netonskim kilometrima, u zemljama EU27 je rastao prosječno godišnje za oko 5,5% više u odnosu

na rast BDP-a u periodu 2005.-2008., ali je učešće cestovnog teretnog saobraćaja iznosilo stabilnih 76% od ukupnog teretnog saobraćaja kopnom.

Istovremeno, ukupni kopneni putnički saobraćaj, izražen u putničkim kilometrima, u zemljama EU27 je rastao prosječno godišnje za oko 5,0% manje u odnosu na rast BDP-a u periodu 2005.-2008., a učešće cestovnog putničkog saobraćaja je iznosilo stabilnih 93% od ukupnog putničkog saobraćaja kopnom.

U „Studiji TER kompatibilnosti željezničkog koridora Vc kroz BiH“ je obavljeno obimno i kvalitetno istraživanje tržišta korisnika prevoza tereta željeznicom. Uz to, ova Studija je uzela u obzir nalaze svih prethodno urađenih dokumenata koji su tretirali sektor transporta u BiH. Definisana su tri scenarija razvoja („niski“, „srednji“ i „visoki“), a prognozirani prevoz tereta željeznicama 2030. u BiH je 16 do 30 miliona tona (ovisno o scenariju). Procijenjeno je da će obim saobraćaja na pruži u Koridoru rasti dinamičnije nego na ostalim prugama.

Tako je „srednjim scenarijom“ prognozirano da će prevoz tereta na cijeloj mreži do 2030. porasti za 2,6 puta (u odnosu na prevoz ostvaren 2006.), a na pruži u Koridoru čak više od četiri puta. Osnovni razlog ovakvog povećanja je očekivano značajno povećanje izvoza tereta koji se prevozi željeznicom, što će za posljedicu imati povećanje udjela međunarodnog saobraćaja. Uvozni saobraćaj bi trebao rasti po istoj stopi kao i ukupni saobraćaj, a udio tranzitnog saobraćaja bi trebao ostati na dosta niskom nivou. U skoro vrijeme se ne očekuju značajnije promjene u strukturi prevoza, tako da će se i dalje najviše prevoziti uglj, željezna i boksitna ruda, glinica i aluminij, te metalni proizvodi. Dugoročno gledano, očekuje se povećano učešće poluproizvoda i gotovih proizvoda u strukturi prevezene robe željeznicom.

Istraživanja na području putničkog željezničkog saobraćaja su do sada rađena u skromnijem obimu. U „Studiji TER kompatibilnosti željezničkog koridora Vc kroz BiH“, analizirana su dva scenarija („srednji“ i „visoki“). Na osnovu ovih prognoza, dat je očekivani broj putničkih vozova u saobraćaju duž Koridora Vc, koji iznose 56 i 90 vozova dnevno duž pruga Sarajevo-Ploče i Sarajevo-B. Šamac respektivno kod „srednjeg“ scenarija, a 74 i 116 vozova dnevno respektivno kod „visokog“ scenarija.

Na buduću prevoz putnika željeznicom, prevashodno će uticati društveno-ekonomski (stanovništvo, motorizacija i dr.) i politički faktori (na pr. subvencioniranje usluga od strane lokalnih zajednica). Sa druge strane, biće neophodno poboljšati kvantitet i kvalitet željezničkog prevoza (uvođenjem većeg broja međunarodnih vozova, integrisanjem željezničkog i autobusnog prevoza, integrisanje željezničkog i gradskog prevoza putnika i sl.).

Prognoza razvoja zračnog saobraćaja za glavni međunarodni aerodrom Sarajevo zasnovana je na nalazima revidovanog Master plana za ovaj aerodrom. Referentni scenario za prevoz putnika je postavljen na osnovu trenda razvoja Međunarodnog aerodroma Sarajevo (definiran od IATA-e), prethodnih prognoza i pokazatelja vezanih za kratkoročni period, te podataka zabilježenih u prvom polugodištu 2009. Prognoza pokriva period do 2028. godine, kada se predviđa obim prometa od oko 1,8 miliona putnika (prosječna godišnja stopa rasta je 6,6%), odnosno oko 19.500 operacija (prosječna godišnja stopa rasta je 6,1%). Dodatna dva scenarija (pesimistični i optimistični) daju okvire razvoja prevoza putnika za period do 2028., sa sljedećim vrijednostima: 1,3 do 2,8 miliona putnika i 15.422 do 30.350 operacija. Prognoza prevoza tereta je jako divergentna u ovom dokumentu, jer snažno zavisi od razvoja lokalnih uslova i općih međunarodnih trendova razvoja ove vrste saobraćaja. Opreznija prognoza se vezuje za ciljnu vrijednost od 5.000 tona godišnje u planskom periodu u uslovima „baznog (osnovnog) scenarija“ ekonomskog razvoja zemlje koji je naveden u „Studiji o Master planu transporta za BiH“.

Razvoj zračnog saobraćaja na međunarodnim aerodromima Mostar i Tuzla prvenstveno zavisi o njihovom tržišnom pozicioniranju kod pružanja usluga zračnog prevoza. Dosadašnji pokazatelji rada ova dva aerodroma nisu ohrabrujući, jer navedeno pozicioniranje na tržištu nije provedeno. Vodeća uloga međunarodnog aerodroma Mostar treba da bude opsluživanje tokova putnika u tržišnom segmentu turizma regije, a naročito Mostara i Međugorja.

U takvom kontekstu, prognozirani je obim saobraćaja od 150.000 putnika godišnje u planskom periodu za ovaj aerodrom. Vodeća uloga međunarodnog aerodroma Tuzla sa Kargo centrom treba da bude opsluživanje tokova u teretnom saobraćaju, što je zasnovano na istraživanjima provedenim u sklopu „Studije o Master planu transporta za BiH“ i „Master plana razvoja aerodroma Tuzla do 2020.“ I ovdje prognoza prevoza tereta jako divergira iz istih razloga kao u slučaju glavnog međunarodnog aerodroma Sarajevo, s tim da su lokalni uslovi za razvoj povojniji kod aerodroma Tuzla sa Kargo centrom u odnosu na aerodrom Sarajevo (raspored i vrsta ekonomskih subjekata, prostor za razvoj, namjena/odnos tokova putnički-teretni saobraćaj, itd.). U skladu sa tim, prognozirani tokovi teretnog saobraćaja na međunarodnom aerodromu Tuzla sa Kargo centrom u planskom periodu variraju od 7.500 do 43.000 tona godišnje. Istovremeno, prognoza putničkog saobraćaja za ovaj aerodrom u planskom periodu je 150.000 putnika godišnje, pri čemu se najveća pažnja posvećuje tokovima stanovnika ovog gravitacionog područja prema određenim destinacijama u Evropi za koje tzv. „niskobudžetni prevoznici“ mogu naći komercijalni interes.

Luke na rijeci Savi bi trebale značajno povećati obim rada od 2012. godine, kada se očekuje završetak obilježavanja plovnog puta, implementacija RIS-a i dostizanje planiranog nivoa plovnosti. Međutim, još uvijek nije jasno u kom pravcu će se kretati budući razvoj luka u BiH, što potvrđuju i niže prezentirane prognoze. Stoga bi bilo poželjno da se država odredi o značaju i pravcima razvoja, kako bi se prevoz unutrašnjim plovnim putevima integrisao u transportni sistem i dao podršku održivom razvoju BiH/FBiH.

Studija razvoja prometa rijekom Sava predviđa da bi najznačajniju ulogu trebala imati luka Šamac, sa duplo većim prognoziranim obimom rada od luke Brčko, dok bi učešće luke Brod u sva tri razrađena scenarija ostalo manje od 10%. U zavisnosti od ostvarenog scenarija, planirani obim rada u 2027. se kreće u širokom opsegu od nešto manje od 3 miliona tona za „niski“ scenario do blizu 7 miliona tona za „visoki“ scenario. Sa druge strane, Studija potražnje i tržišta za transport riječnom plovidbom je pokazala da bi luka Brčko imala najveći obim rada, sve do eventualne izgradnje kanala Dunav-Sava, kada bi primat preuzela luka Šamac. U tim okolnostima predviđa se rad sa preko 8,5 miliona tona u 2030., od čega preko 55% u luci Šamac, 30% u luci Brčko i oko 15% u luci Brod.

Budući da prognoza razvoja intermodalnog transporta u BiH zavisi od dostupnosti usluga intermodalnog transporta i adekvatne infrastrukture, najnepovoljniji scenariji ne predviđaju skori razvoj istog. U nastavku su, ukratko, prezentirani nalazi „Studije tržišta intermodalnog transporta u BiH“. BiH mora izgraditi odgovarajuću infrastrukturu, kako ne bi bila isključena iz međunarodnih transportnih tokova i time usporavala svoj ekonomski razvoj. Procjena buduće potražnje za kontejnerskim saobraćajem u BiH, zasnovana na tokovima kontejnera u morskim lukama koje ju opslužuju, a rezultat je tzv. „srednji scenarij“, kojim se predviđa 110 hiljada TEU 2015., a čak 450 hiljada TEU 2030. godine. Konačno, bitno je naglasiti, kako je praksa pokazala, da je opasnije podcijeniti porast kontejnerizacije, nego ga precijeniti.

2.10.2 Povezanost sistema sa saobraćajem u širem okruženju

Pan-evropski koridori - Još na trećoj Panevropskoj konferenciji o transportu, održanoj u Helsinkiju 1997. godine, usvojena je tzv. "Helsinška deklaracija" u kojoj je definisano deset Pan-evropskih transportnih koridora, sa ograncima. Na sljedećoj slici je prikazan Pan-evropski koridor V sa svim svojim ograncima, koji se povezuje sa evropskom transportnom mrežom najvišeg ranga (TEN-T).

Pan-evropski transportni koridor V sa ograncima

Izvor:<http://www.unece.org/trans/main/ter/Countries/Corridors/corr5.jpg>

Ogranak „c“ Pan-evropskog transportnog koridora V (Budimpešta - Osijek - Sarajevo - Ploče) prolazi kroz BiH, a čine ga: cesta sa evropskom oznakom E-73 Šamac - Doboj - Sarajevo - Mostar - Čapljina - Doljani (do izgradnje autoceste u ovom koridoru), željeznička pruga Šamac - Doboj - Sarajevo - Mostar - Čapljina, međunarodni aerodromi Sarajevo i Mostar, te plovni putevi i pristaništa na Savi, Bosni i Neretvi.

U Studiji izvodljivosti za autocestu u Koridoru Vc kroz BiH (IPSA i IGH, 2006.), procijenjeno je da u području oko ovako definisanog Koridora živi oko 50% stanovništva BiH, koje generira preko 60% GDP-a. Projekcije demografskog i ekonomskog razvoja ne predviđaju znatne promjene prezentiranih veličina u predstojećem periodu, tako da bi, uz očekivano povećanje potražnje za prevozom u BiH/FBiH i značajno povećanje kapaciteta luke Ploče, ovaj Koridor trebao opsluživati najveći dio daljinskih i tranzitnih tokova u BiH / FBiH (u planskom periodu).

SEETO Osnovna Regionalna Transportna Mreža - Nakon što je pristup Evropskoj Uniji (EU) proglašen strateškim prioritetom, naša država je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU 2008. Sastavni dio potpisanog Sporazuma je tzv. "Protokol o kopnenom transportu", koji promoviše saradnju BiH i EU (posebno kada se radi o tranzitnom saobraćaju),

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

sa ciljem omogućavanja razvoja transporta na teritoriju BiH, a u skladu sa načelima EU. Regionalna saradnja zemalja „Zapadnog Balkana“ smatra se preduslovom za buduće članstvo u EU, a Evropska Komisija je potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju i uspostavljanjem Transportnog opservatorija za Jugoistočnu Evropu („South East Europe Transport Observatory“ - SEETO), podržala razvoj Osnovne Regionalne Transportne Mreže **sa ciljem stimulisanja razvoja transportne infrastrukture u Jugoistočnoj Evropi** („SEETO Regional Core Network“). Na ovaj način, definisani su osnovni transportni koridori i postavljen okvir za planiranje i razvoj transportne infrastrukture u regionu. SEETO Sekretarijat je, na prijedlog Ministarstva prometa i komunikacija BiH, u Osnovnu Regionalnu Transportnu Mrežu uvrstio:

Ceste

- Ogranak c, Koridora V kroz BiH: Osijek (R. Hrvatska) - Šamac - Doboj - Sarajevo - Mostar - Ploče (R. Hrvatska);
- Pramac 1: Ploče (R. Hrvatska) - Neum - Dubrovnik (R. Hrvatska);
- Pramac 2a: Okučani (R. Hrvatska) - Banja Luka - Lašva;
- Pramac 2b: Sarajevo - Podgorica (Crna Gora);
- Pramac 3: Sarajevo - Užice (Srbija),

Željezničke pruge

- Ogranak c, Koridora V kroz BiH: Vrpolje (R. Hrvatska) - Šamac - Doboj - Sarajevo - Mostar - Ploče (R. Hrvatska);
- Pramac 9a: Banja Luka - Doboj - Tuzla - Brčko⁸; i

Aerodrome

- Međunarodni aerodrom Sarajevo; i
- Međunarodni aerodrom Banja Luka.

---

⁸Prvobitno je u Mreži bila samo dionica Banja Luka – Doboj. Naknadno, uvršten je produžetak, kojim se koridorska pruga veže sa lukom Brčko na rijeci Savi, prelazeći preko industrijski najrazvijenijeg dijela BiH/FBiH.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

SEETO Osnovna Regionalna Transportna Mreža

Izvor:<http://seetis.seetoint.org/TISWEBseeto/main/fsMainDefault.aspx>

Može se konstatovati da ogranak „c“ Pan-evropskog Koridora V kroz BiH, koji se pruža pravcem sjever-jug, predstavlja primarnu osovinu osnovne transportne mreže BiH/FBiH.

Ostatkom SEETO mreže cesta, glavni grad BiH/FBiH Sarajevo se povezuje sa istočnim susjedima (Srbijom i Crnom Gorom), te sa drugim po veličini gradom u BiH, administrativnim centrom entiteta Republika Srpska, Banja Lukom. Druga željeznička pruga u SEETO mreži povezuje koridorsku prugu sa Banja Lukom, na zapadu i lukom Brčko (rijeka Sava), na istoku.

Na ovaj način su definisane osnovne međunarodne veze, stim da bi u planskom periodu trebalo predvidjeti i početak izgradnje tzv. Jadransko-jonskog transportnog koridora, koji bi prolazeći teritorijom BiH / FBiH, kopnenim putem povezao Italiju i Grčku.

Nakon definisanih međunarodnih pravaca, preostaje povezivanje unutar države, gdje je neophodno planirati i ostvariti kvalitetnu vezu sjeveroistočnog (Tuzla i Brčko Distrikt BiH) i sjeverozapadnog (Bihać) dijela BiH/FBiH sa Koridorom. Ovako formirana osnovna mreža bi se trebala moći integrisati svojim performansama, ne samo u regionalnu (SEETO), već i šire, u evropsku transportnu mrežu (TEN-T). Proces planiranja na nižim nivoima bi uvijek trebao biti u funkciji opsluživanja i poboljšanja karakteristika ovako definisane osnovne mreže.

2.9.3 Saobraćajna infrastruktura sa zaštitnim pojasevima i zonama

Ceste

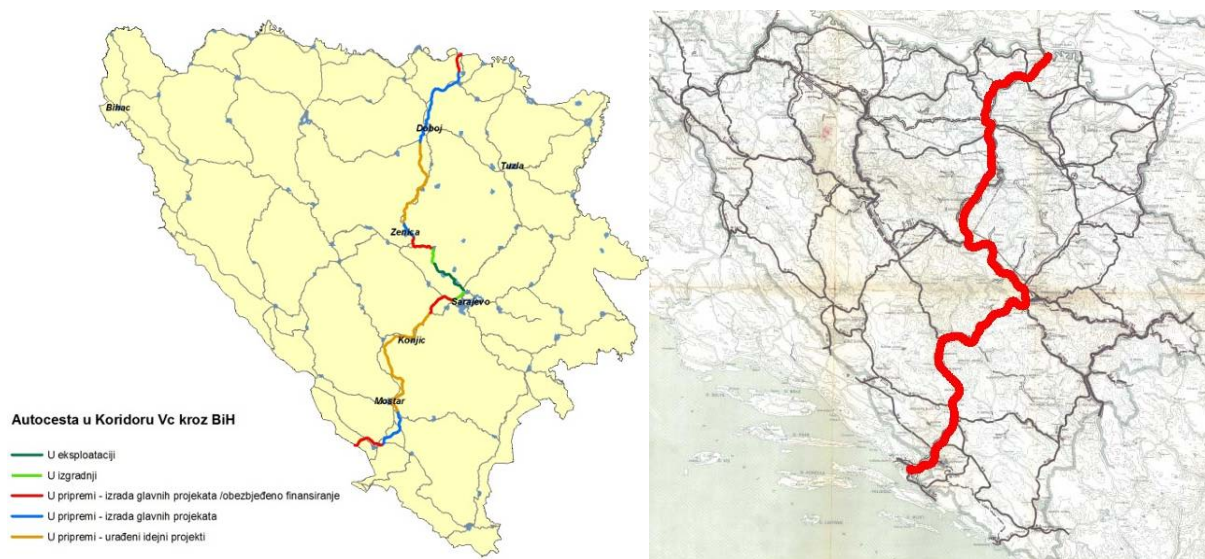
Razvoj cestovne infrastrukture u FBiH u narednom periodu će se zasnivati na projektima izgradnje novih cesta visokog ranga. „Strategija razvoja autocesta i brzih cesta u FBiH“ navodi kako FBiH, sa stanovišta saobraćajnog i geografskog povezivanja, karakterizira izražena potreba

za ubrzanim razvojem cestovnih komunikacija visokog ranga. Razvoj mreže je zasnovan na osmišljenom razlikovanju značenja pojedinih cestovnih pravaca i njihovih regionalnih i makroregionalnih funkcija. Tako je Strategijom, pored povezivanja sa susjednim državama, predviđeno i povezivanje urbanih područja FBiH sa sjedištima kantona/županija. **Vlada FBiH je zadužila Ministarstvo prometa i komunikacija i Ministarstvo finansija da pripreme prijedloge načina finansiranja idejnih rješenja i projekata, studija izvodljivosti i zaštite okoliša za cestovne pravce iz Strategije, a Ministarstvo prostornog uređenja FBiH da, pri izradi prostornog plana FBiH, osigura prostor za cestovne pravce iz Strategije.**

Slijedi analiza po pravcima, sa kratkim opisom stadija dovršenosti i aktivnostima koje su u toku. Mreža planiranih osnovnih cestovnih koridora u FBiH biće osnova za planiranje i razvoj cestovne mreže na nižim nivoima, a u kontekstu ovog Plana poslužiće i za definisanje planirane mreže magistralnih cesta.

Autocesta u Koridoru Vc - Ministarstvo komunikacija i prometa BiH je u 2006. godini, kao nosilac pripreme, kompletiralo studijsku dokumentaciju i idejni projekt trase za „Autocestu na Koridoru V-c“ (Svilaj - Odžak - Doboj - Zenica - Sarajevo - Mostar - Bijača).

Federalno ministarstvo prostornog uređenja, kao organ izvršne vlasti nadležan za planiranje i korištenje prostora na nivou FBiH, je na prijedlog Vlade FBiH donijelo Odluku o utvrđivanju područja od značaja za Federaciju BiH, Autocesta na Koridoru Vc, odnosno Odluku o pristupanju izradi Prostornog plana Autocesta na Koridoru Vc, kako bi se stekli zakonski preduslovi za građenje dionica Autoceste na Koridoru Vc, na dijelovima trase koja se ne poklapa sa trasom iz Prostornog plana SR BiH.

Uporedni prikaz projekta „Autocesta na Koridoru Vc“, sa statusom realizacije po pojedinim dionicama, i trase predviđene Prostornim planom SR BiH

Izvor: IPSA Institut

Obuhvat područja od značaja za FBiH „Autocesta na Koridoru Vc“ je ovom Odlukom definisan geografskim koordinatama po Gauss-Krueger i UTM projekciji po dionicama. U kontekstu ovog Plana, bitno je da će se Prostornim planom „Autocesta na Koridoru Vc“ definisati lokacije povezivanja sa planiranim autocestama, tzv. inter-regionalna čvorišta.

U međuvremenu, kompletirani su glavni projekti i puštena u promet dionica autoceste od Kaknja do Jošanice (dužine 37,5 km), te započela izgradnja dionica Kakanj-Bilješevo-Drivuša (dužine 16 km), Jošanica-Vlakovo („Sarajevska obilaznica“, dužine 11,5 km), Vlakovo-Tarčin (dužine 20,5 km) i Bijača-gr. sa R. Hrvatskom (dužine 5 km). Pored toga, urađen je glavni projekat za dionicu D. Gračanica - Drivuša - Bilješevo (dužine 17 km), Svilaj - Odžak - Doboj (ukupne dužine 48 km, od čega 16 km, kroz FBiH i Mostar sjever - Počitelj - Bijača (dužine 58 km), a u toku je izrada glavnog projekta za dionicu Tarčin-Konjic (dužine 21 km). Planom implementacije projekta „Autocesta u koridoru Vc kroz BiH“, predviđeno je da ova autocesta u cijelosti bude izgrađena do kraja 2018.

Autocesta Tuzla - Orašje - Tuzlansku regiju naseljava više od pola miliona stanovnika, a u njoj se nalaze značajni industrijski i privredni kapaciteti, nalazišta ruda i minerala, kao i brojna prirodna bogatstva, koja mogu predstavljati osnovu za razvoj poljoprivrede i turizma. Da bi se ovi potencijali iskoristili neophodno je razviti transportnu infrastrukturu, a Vlada FBiH je dala prioritet izgradnji autoceste Tuzla - Orašje.

Navedeni projekat se smatra projektom bitnim za kvalitetno povezivanje Tuzle sa Brčko Distriktom BiH i administrativnim centrom Posavskog Kantona, Orašjem. U širem kontekstu, ova autocesta bi omogućila najbržu vezu regije sa Pan-Evropskim Koridorom X (na dionici Zagreb - Beograd) i omogućila kvalitetnije povezivanje unutar regije Dunav - Sava - Drava. Stoga bi bilo poželjno, što prije, pokrenuti aktivnosti na međudržavnom nivou, kako bi se ova cesta produžila i na teritorij susjedne Hrvatske.

U toku je izrada paketa studijsko-projektne dokumentacije, sa ciljem dokazivanja tehničke, ekonomske i finansijske izvodivosti realizacije ovog projekta. Istovremeno, u toku je priprema seta dokumentacije neophodne za dobivanje okolinske dozvole. Projektanti su na nivou idejnog projekta razvili trasu u dužini od oko 63 km, pravcem Orašje - Brčko - Maoča - Majejica - Čanići - Tuzla (Bos. Poljana). Okvirnim planom realizacije, prezentiranim u Studiji izvodljivosti, predviđa se puštanje u promet autoceste (po dionicama) u periodu 2013.-2019. Imajući u vidu stepen dovršenosti studijsko-projektne dokumentacije, biće neophodno ubrzati aktivnosti na pripremi i realizaciji narednih faza ovog projekta, kako bi navedeni rokovi bili ostvareni.

Autocesta Tuzla - Žepče – Ovim projektom je predviđeno adekvatno povezivanje regije Tuzla sa autocestom u Koridoru Vc. Na ovaj način bi bila ostvarena kvalitetna veza dvije najgušće naseljene regije u FBiH, a magistralna cesta Tuzla-Sarajevo bi, i nakon završetka njene rekonstrukcije, predstavljala „usko grlo“ u smislu ovog povezivanja. Kako ova autocesta predstavlja nastavak autoceste Tuzla - Orašje, to je početna tačka ove autoceste definisana sa krajnjom tačkom prethodne. Daljom analizom, utvrđeno je da se za koridor u razmatranju odabere prostor zapadno od jezera Modrac, i dalje dolinom rijeka Turija i Krivaja, do istočnog prilaza Zavidovićima, kojeg obilazi sa južne strane i veže se na Koridor Vc inter-regionalnim čvorom kod Žepča.

Jadransko-jonska autocesta - Planirana Jadransko-jonska autocesta (JJAC) bi omogućila kvalitetniju vezu sedam država „Jadransko-jonske inicijative“ (Italiju, Sloveniju, Hrvatsku, BiH, Crnu Goru, Albaniju i Grčku). Susjedne države su definirale trasu ove autoceste, a JJAC kroz Hrvatsku je većim dijelom i izgrađena. Na nivou državnih ministarstava BiH i Crne Gore je dogovoreno, da se imajući u vidu veliki strateški značaj ovog projekta, što prije uskladi dinamika i intenzivira realizacija JJAC. U „Prostornom planu Republike Srpske do 2015.“ nije ucrtana trasa JJAC, ali je u pravcu pružanja JJAC iz prethodno navedene studije ucrtana trasa „brzog

puta“: Granica RS sa FBiH-Trebinje-Arandelovo (granica BiH / Crna Gora), koja je usklađena sa Prostornim planom Crne Gore.

Osnova za dalja razmatranja na teritoriji FBiH biće „mogući koridorski pravac“ razmatran u okviru „Prostorno-prometne studije cestovne mreže hercegovačko - neretvanske županije/kantona“ iz 2006. Od granice sa RH (Zvirovići) do čvorišta Počitelj ovaj koridorski pravac se poklapa sa trasom autoceste u Koridoru Vc, a u nastavku se pruža pravcem Hutovo - Zavala - Trebinje, prolazeći sjeverno od parka prirode „Hutovo blato“. U međuvremenu, neophodno je nastaviti razgovore sa Crnom Gorom o daljim koracima neophodnim za realizaciju ovog projekta od međunarodnog značaja.

Brza cesta Bihać - Jajce - Travnik - Lašva - Svi planovi razvoja BiH/FBiH zasnovani su na njenom povoljnom geografskom položaju, koji omogućava da se preko njene teritorije ostvari najkraća kopnena veza zapadne evrope sa bliskim istokom. Razvoj međunarodne transportne osovine u BiH pravcem sjeverozapad-jugoistok (uz već afirmisanu osovinu razvoja sjever-jug), je pretpostavka za policentrični održivi razvoj na nivou regija, što je opće-prihvaćeni savremeni pristup razvoju države, čiji je osnovni cilj pridruženje EU. Ovakvo opredjeljenje je potvrđeno i u „Studiji o Master planu transporta za BiH“.

Još 1999. godine je započela analiza raspoložive prostorne i projektantske dokumentacije sa ciljem izbora trase ovog koridora. „Studija o transportnom koridoru sjeverozapad-jugoistok (V.Kladuša - Bihać - Sarajevo - Goražde)“ kompletirana je 2001.

U prvom sektoru, analizirane su dvije trase: V. Kladuša - Bihać - Bos. Petrovac - Jezero i V. Kladuša - Cazin - Sanski Most - Jezero.

Od navedenih sedam kriterijuma, četiri kriterijuma je na strani trase preko Sanskog Mosta (tehničko-eksploatacione karakteristike, socio-ekonomske karakteristike užeg gravitacionog područja, opća saobraćajna pogodnost i pogodnost izgradnje u fazama), dok su dva kriterijuma na strani trase preko Bos. Petrovca (troškovi izgradnje i vrijeme potrebno za izgradnju), a jedan je indiferentan/jednak (uticaj na okoliš). Imajući u vidu rezultat navedene analize, mogućnost racionalizacije tadašnjih rješenja trase (sada se postavlja brza cesta, a ne autocesta) i mogućnost poboljšanja opće saobraćajne pogodnosti uklapanjem u Prostorni plan RS-a (sa približavanjem tokova iz Banja Luke i Prijedora kao najjačih gravitacija regije), predlaže se trasa preko Sanskog Mosta. U drugom sektoru, rezultat analize upućuje na koridor Jezero - Jajce - Oborci - Turbe - Travnik - Lašva, dužine 75,5 km. U međuvremenu je više dokumenata analiziralo predloženi koridor (sa saobraćajnog, prostornog i aspekta zaštite okoliša), urađen je idejni projekat za dionicu Lašva - Vitez, da bi 2010. godine (nakon urađene Studije izvodljivosti i procjene uticaja na okoliš za dionicu Lašva - Donji Vakuf), bio potpisan ugovor za izvođenje glavnog projekta brze ceste, na dionici Lašva - Nević Polje, dužine 23,66 km. Navedeno je u skladu sa rezultatima Studije izvodljivosti, koji su pokazali, da bi do kraja ovog planskog perioda, bilo neophodno izgraditi dionicu brze ceste od Lašve do Travnika. Preostale dionice se, za sada, tretiraju kao koridor u razmatranju sa generalnim pravcem Travnik - Jajce - Jezero - (RS) - Bihać.

Za dalja usaglašavanja, biće neophodna saradnja sa Ministarstvom saobraćaja i veza RS, kako bi se usaglasila trasa ove ceste, te riješilo pitanje veze sa planiranom autocestom Banja Luka - Kupres - Livno - Split koja figurira u „Prostornom planu Republike Srpske do 2015.“. Uz to, neophodno je predvidjeti razvoj trase prema V. Kladuši. U narednim fazama će biti potreban i angažman resornog ministarstva BiH, kako bi se dao značaj povezivanju ove ceste se mrežom adekvatnih saobraćajnica u Hrvatskoj, za širi region, posebno imajući u vidu već realizovane, ali i planirane projekte prekogranične saradnje (prvenstveno u oblasti turizma).

Brza cesta D.Vakuf - Bugojno - Kupres - Livno - Ovom cestom bi se ostvarila najpovoljnija veza Livna, sa središnjom Bosnom, a indirektno se veže i na Koridor Vc, te ostvaruje kvalitetna veza sa glavnim gradom države. Osnova za dalja istraživanja biće koridor Travnik - D. Vakuf - Bugojno - Kupres - Livno. Dalje aktivnosti na realizaciji ovog projekta bi trebalo pokrenuti što prije, a kako je rečeno u „Strategiji razvoja autocesta i brzih cesta u FBiH“. Uz to, bitno je uključiti Ministarstvo prometa i komunikacija BiH, kako bi se pokrenuli pregovori sa resornim ministarstvom R.Hrvatske o produženju ove ceste na teritoriji susjedne države (na osnovu iskazanih interesa iz Splitsko - Dalmatinske Županije). Pri tome je prva ciljna tačka u ovoj zemlji Sinj, a krajnja Split.

Brza cesta Mostar - Široki Brijeg - Grude - Prostorno-prometna studija cestovne mreže Hercegovačko-neretvanske Županije/Kantona, urađena 2006., smatra izgradnju ove ceste „s aspekta sadašnje i buduće prometne potražnje projektom najvećeg prioriteta“. Ovim projektom bi se ostvarila kvalitetna veza zapadne Hercegovine, sa regionalnim centrom-Mostarom. Koridor u razmatranju je, većim dijelom, definisan navedenom Prostorno-prometnom studijom: južna obilaznica Mostara-Mostarsko blato-Široki Brijeg-Grude. Ova trasa je produžena na sjever da bi se ostvarila veza sa autocestom u Koridoru Vc. Očekuje se intenzivniji rad na nedostajućoj projektantsko-studijskoj dokumentaciji, kako bi se do kraja planskog perioda definisala i zaštitila trasa, te u promet pustile prioritetne dionice ove ceste. I za ovaj projekat se predlaže pokretanje aktivnosti na povezivanju ovog pravca sa adekvatnom mrežom cesta u susjednoj Hrvatskoj, gdje bi ciljna tačka takođe bio grad Split.

Brza cesta Sarajevo - Goražde - Ova cesta je razmatrana kao sektor br. 3 u prethodno navedenoj „Studiji o transportnom koridoru sjeverozapad-jugoistok (V. Kladuša - Bihać - Sarajevo - Goražde)“. Međutim, provedene analize nisu dale konkretan odgovor o koridoru za dalja razmatranja. Naime, zahtijevala su se dodatna istraživanja, kako bi se odabrao jedan od dva koridora: Sarajevo - Prača - Goražde - Metaljka ili Sarajevo - Ustikolina - Foča - Vikoč. Dva koridora su bila predmet razmatranja i tokom realizacije prethodnih faza ovog dokumenta: Sarajevo - Prača - Goražde i Sarajevo - Trnovo - Ustikolina - Goražde. U ovom Prostornom planu je zadržana orijentacija povezivanja Goražda za Sarajevom preko oba koridora, s tim da je u planskom periodu predviđeno povezivanje magistralnim cestama.

Pored navedenih autocesta i brzih cesta u FBiH, predlaže se i uvođenje **brze ceste Grude-Posušje-Tomislavgrad-BC Livno-D. Vakuf** u postplanskom periodu. Navedena brza cesta bi zaokružila funkciju unutrašnjeg povezivanja kantonalnih centara u ovom dijelu FBiH sa aglomeracijama do 100.000 stanovnika, a u skladu sa ciljevima definisanim u Strategiji. Pored toga, „Studija o Master planu transporta za BiH“ predviđa ovakvu vezu u kontekstu primarne saobraćajnice od značaja za unutrašnje povezivanje, koja ima isti rang kao i ostale navedene brze ceste.

Za postplanski period se predviđa realizacija **brze ceste Puračić-Šiški Brod-Dubrave-Međaši**. Primarna namjena ove ceste je da se planirani multimodalni terminal Tuzla poveže sa mrežom autocesta i brzih cesta u FBiH. Uz to, omogućava se povezivanje Tuzle i Banja Luke kvalitetnom cestovnom komunikacijom. Istočni krak ove komunikacije od Dubrava prema Međašima treba planirati u kontekstu regionalnog povezivanja sa regijama u susjednoj Srbiji.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

U kontekstu regionalnog povezivanja sa susjednom Hrvatskom, za planski period se takođe planira realizacija **brzije ceste od Livna prema Splitsko-dalmatinskoj županiji**. Pored toga, predviđa se **realizacija brze ceste Neum-veza sa Jadransko-jonskom autocestom u BiH**, koja je u zajedničkoj funkciji unutrašnjeg povezivanja u BiH/FBiH i regionalnog povezivanja sa susjednom R. Hrvatskom.

Poboljšanjem postojeće mreže cesta od značaja za FBiH, uz realizaciju prethodno prezentirane mreže autocesta i brzih cesta, značajno će se poboljšati kvalitet cestovnih veza, prvenstveno u Unsko-sanskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu, te riješiti „problem prometne izolovanosti“ Goražda i Neuma.

U planskom i postplanskom periodu se predviđa realizacija pojedinih cestovnih komunikacija u naseljima, koje imaju za cilj poboljšanje uslova odvijanja prometa u takvim područjima. Ove komunikacije su od značaja za FBiH jer omogućavaju neometane prometne tokove kroz gusto naseljena urbana područja i predstavljaju nastavak međugradskih cesta kroz ta područja, što se posebno odnosi na Sarajevo, Mostar i Tuzlu. U tom kontekstu, ovaj plan posebno ističe slijedeće cestovne komunikacije:

- I i XII transversala, te „gradski autoput“⁹ u gradu Sarajevu,
- sjeverna i južna obilaznica Tuzle, i
- južna obilaznica Mostara.

Planirani karakter ovih komunikacija jeste glavna gradska cesta u skladu sa Zakonom o cestama FBiH iz 2010.

J.P. Ceste FBiH d.o.o. je dovršilo programsku analizu mreže magistralnih cesta, a u nastavku je dat tabelarni pregled prioriternih projekata **J.P. Ceste FBiH d.o.o.**, čije kompletiranje se očekuje u planskom periodu. Pored naziva projekta, u tabeli je dat status-nivo dovršenosti projektantsko-studijske dokumentacije.

Svi projekti su prostorno valorizovani i uneseni u GIS-„planirane magistralne ceste“. Za prvih deset projekata, u cijelosti su preuzeta rješenja trase iz navedene projektne dokumentacije, a za preostale su uspostavljeni koridori u dogovoru sa nadležnim iz **J.P. Ceste FBiH d.o.o.**

Tabela xx. Pregled prioriternih projekata planiranih magistralnih cesta u FBiH

Redni broj	Naziv projekta	Napomena
1	Izgradnja magistralne ceste M17.3 Stolac-Neum	U prvoj fazi se planira izgradnja magistralne ceste, a brza cesta do kraja planskog perioda.
2	Izgradnja južne obilaznice Mostar	Funkcija povezivanja dvije magistralne ceste (karakter glavne gradske ceste).
3	Rekonstrukcija magistralne ceste M4, dionica Drežnik-Šiški Brod	Moguć karakter glavne gradske ceste.
4	Rekonstrukcija magistralne ceste M18 Šiški Brod-Jošanica	Identifikovano 10 dionica za rekonstrukciju, koja sadrži korekciju trase sa izgradnjom novih objekata i penjuću traku za teretna vozila na pojedinim dionicama.

⁹ „Gradski autoput“ kao veza između centra grada Sarajeva i autoceste u Koridoru Vc.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

5	Izgradnja magistralne ceste M14 Bihać-Bosanska Krupa	Nova magistralna cesta koja ima funkciju regionalnog povezivanja sa RS-om (autocesta B. Novi-Prijedor-Banja Luka) i R. Hrvatskom (Zagreb-Sisak-Dvor na Uni).
6	Izgradnja magistralne ceste Sarajevo-Prača-Goražde	Rekonstrukcija ceste u magistralnu (Hrenovica-Hranjen-Goražde) u cilju najkraćeg povezivanja sa budućom brzom cestom I. Sarajevo-Prača-Mesići-Višegrad.
7	Izgradnja sjeverne obilaznice Bihać (Izačić-Kamenica-Orljani)-M5	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste i regionalno povezivanje sa R. Hrvatskom
8	Izgradnja obilaznice Bugojno	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
9	Izgradnja obilaznice Grude	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
10	Izgradnja obilaznice Kalesija	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
11	Izgradnja magistralne ceste M5 Hrenovica-Mesići	Planirano kao poboljšanje postojeće ceste u prvoj fazi, a u perspektivi brza cesta (kao pod tačkom 6).
12	Rekonstrukcija magistralne ceste M5.1 Mostarsko raskršće-Kaonik	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
13	Rehabilitacija magistralne ceste M4.2 Velika Kladuša-Srbaljani	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
14	Rekonstrukcija magistralne ceste M6, dionica Grude-Ljubuški-Čapljina	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
15	Dovršetak izgradnja i rehabilitacija magistralne ceste M15 Sanski Most-Ključ	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
16	Rekonstrukcija magistralne ceste M 18.1 (veza Sarajevo-Goražde)	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste sa posebnom namjenom utvrđenom u Mirovnom sporazumu iz Dayton-a (najkraća dvosmjerna glavna cestovna veza Sarajevo-Goražde kroz teritoriju FBiH, prohodna za promet tokom cijele godine).
17	Izgradnja obilaznice Goražde	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
18	Izgradnja obilaznice Cazin	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
19	Izgradnja obilaznice Čapljina	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
20	Izgradnja obilaznice Ključ	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.
21	Izgradnja obilaznice Donji Vakuf	Ostvarivanje stvarne funkcije magistralne ceste.

Pored navedenih projekata, ovim planom se predviđa razvoj slijedećih cestovnih komunikacija ovog ranga u planskom i postplanskom periodu:

- izgradnja **magistralne ceste Banovići-Dubrave (aerodrom)**, koja će biti u funkciji opsluživanja budućih tokova između Tuzle i Sarajeva,
- izgradnja **magistralne ceste Maglaj-Novi Šeher sa vezom na autocestu u Koridoru Vc**, koja će biti u funkciji boljeg opsluživanja navedenih urbanih cjelina sa izuzetnom perspektivom razvoja,
- **izgradnja obilaznice Odžak**, koja je u funkciji boljeg opsluživanja ovog područja u odnosu na trasu autocestu u Koridoru Vc,

- **rekonstrukcija magistralne ceste M4** (Gračanica-Lukavac i Simin Han-Kalesija) na pojedinim dionicama, koja je u funkciji boljeg opsluživanja tokova istok-zapad u Kantonu Tuzla, i
- rekonstrukcija postojećih regionalnih cesta sa perspektivom njihove prekategorizacije u magistralne ceste II reda s obzirom na značaj za FBiH.

Poboljšanje postojeće mreže cesta, pored održavanja i rekonstrukcije mreže magistralnih cesta, obuhvatiće i prekategorizaciju cesta za koje se utvrdi da svojim značajom i/ili intenzitetom prometa na istim to zaslužuju, a u skladu sa odredbama Zakona o cestama FBiH (na pr. regionalna cesta Mostar-Čitluk-Ljubuški ispunjava kriterije za prekategorizaciju u magistralnu cestu). U kontekstu ovog Plana, tokom procesa prekategorizacije¹⁰ je neophodno posebnu pažnju posvetiti dionicama magistralnih cesta na kojima su planirane brze ceste (npr. obilaznica Vitez i Rilić-Šuica). Za kategorizaciju cesta, presudan bi trebao biti njihov ekonomski, socijalni i prometni značaj u okviru odgovarajuće administrativne jedinice (države, entiteta, kantona ili opštine). Ovako urađena kategorizacija ne bi zanemarivala značaj tehničkih elemenata, a omogućila bi da se ostvari planirana funkcija svake saobraćajnice na najbolji mogući način.

Generalna orijentacija u ovom planu je da se sve regionalne ceste u FBiH, koje prolaze kroz dva ili više Kantona, prekategorišu u magistralne ceste II reda, čime se upotpunjuje njihov značaj sa stanovišta FBiH. Takav pristup podrazumijeva i rekonstrukciju postojećih regionalnih cesta da bi se dostigli minimalno-zahitijevani tehničko-eksploatacioni pokazatelji za utvrđeni rang magistralne ceste.

U odnosu na planiranu cestovnu mrežu, moguće su promjene u funkcionalnom smislu (promjena kategorije), na osnovu odluke nadležnog ministarstva, a bez posebnih izmjena i dopuna Plana. Rekonstrukcija dionice ispravkom ili ublažavanjem loših tehničkih elemenata puta, kao i djelomično izmještanje trase, ne smatra se promjenom trase. Do izgradnje planiranih cesta postojeće zadržavaju dosadašnju kategoriju.

Željeznice

Nalazi "Studije željezničke pruge u koridoru Vc kroz BiH" bazirani na kvalitetnom istraživanju transportnog tržišta u BiH, analizi postojećih kapaciteta i identifikaciji „uskih grla“, uz iscrpnu analizu postojeće studijske dokumentacije (analiziran je period do 2030. godine), potvrdili su neophodnost poboljšanja svih elemenata željezničke infrastrukture, kako bi se dostigli standardi TER mreže i omogućila integracija željezničke mreže BiH u evropsku mrežu željezničkih pruga. Sastavni dio Studije čini tzv. **Plan razvoja**, definisan kao „**vodilja za održivo i primjereno poboljšanje željezničke infrastrukture u BiH, u skladu sa prognozom saobraćaja i nalazima ispitivanja statusa infrastrukture**“.

Sa aspekta značaja i hitnosti realizacije, Studija je izdvojila **dovršetak remonta gornjeg stroja pruga, uz neophodna poboljšanja elemenata trase pruge** (na pojedinim dionicama na kojim je to tehnički i finansijski izvodivo), a kako bi se omogućile veće brzine vozova.

Bosansko hercegovačka željeznička javna korporacija (BHŽJK), kao zajednički predstavnik i koordinirajuće tijelo željezničkog sektora, planira razvoj željezničke infrastrukture na koridorima

---

¹⁰ Prekategorizacija cesta je u isključivoj nadležnosti Ministarstva prometa i komunikacija FBiH, tako da će se u narednim fazama izrade Plana postupati po instrukcijama i preporukama dobivenim od istog.

Trans-Evropskih željeznica u BiH. U skladu sa navedenim nadležnostima, BHŽJK je 2009. godine pripremila „**Plan investiranja u željezničku infrastrukturu u BiH za period 2010-2014. sa projekcijom do 2020.**“. Ciljevi ovog plana su, većinom, usklađeni sa prethodno prezentiranim prioritetima Plana razvoja.

U sljedećoj fazi, Planom razvoja se predviđa **produženje staničnih kolosijeka i priprema plansko-studijske dokumentacije za prioritetne projekte** (rekonstrukcija tunela „Ivan“ i izgradnja drugog kolosijeka pruge u Koridoru, na dionici Zenica - Sarajevo), **te elektrifikacija neelektrificiranog dijela mreže**. Uz to, Planom BHŽJK predviđa se i **priprema plansko-studijske dokumentacije za izgradnju novih pruga** (uz zaštitu prostora-koridora), kao i usklađivanje planova razvoja željezničke infrastrukture na koridorima u BiH, sa planovima razvoja zemalja Jugoistočne Evrope (SEETO). U tom kontekstu, potrebno je planirati izgradnju nove pruge u Koridoru Vc u postplanskom periodu, koja ima znatno poboljšane tehničko-eksploatacione karakteristike u odnosu na postojeću prugu.

Željeznička pruga Čapljina - Trebinje - Nikšić - Ova pruga je dio planiranog Jadransko-jonskog transportnog koridora, čiji su osnovni ciljevi iskazani kroz „Jadransko-jonsku inicijativu“. Osnovni cilj inicijative, je ostvarivanje veze sa „trans-evropskom osovinom“ - Koridorom. Uz to, očekuje se da će izgradnja ove pruge imati izuzetno veliki značaj za cijeli region, tj. da će doprinijeti održivom regionalnom razvoju (baziranom na turizmu i poljoprivredi) i ubrzati razvoj intermodalnog transporta u regionu (i indirektno uticati na razvoj luka na Jadranskom moru). Ovaj projekat ispunjava sve prioritetne zahtjeve EU, tako da je Evropska Komisija finansirala izradu prethodne Studije izvodljivosti za „Regionalnu prugu Čapljina-Trebinje-Nikšić“.

U okviru projekta urađene su preliminarna saobraćajna studija, preliminarna studija o procjeni uticaja na životnu sredinu, preliminarna procjena troškova i studija izvodljivosti za preliminarno projektno rješenje.

U okviru tehničke studije razmatrana su dva koridora i 27 alternativnih varijanti. Za dalje faze izrade studijsko-projektne dokumentacije su predložene sljedeće dionice kroz FBiH: Čapljina-Ravno, Ravno-Hum i Hum-Trebinje, koje čine osnovu za definisanje koridora u razmatranju. Dio trase ove pruge mora biti u potpunosti usklađen sa prostornim ograničenjima zaštićenog područja Hutovo Blato. Iz tog razloga je na ovom području izabran tzv. „južni koridor“ trase ove pruge koja nije u koliziji sa datim ograničenjima.

Željeznička pruga kargo centar Tuzla – Koridor Vc - Ova pruga predstavlja novu vezu između pruge u Koridoru Vc i tuzlanskog kantona, tačnije aerodroma „Dubrave“, gdje je planirana izgradnja multimodalnog kargo centra. Planom BHŽJK, predviđeno je povezivanje postojećih pruga Podlugovi-Vareš i Brčko-Banovići. Prethodno urađene studije su ukazale na nemogućnost ekonomske opravdanosti povezivanja ovih pruga iz više razloga. Naime, pored nepovoljnih reljefno-morfoloških karakteristika terena na neizgrađenom dijelu, veliki problem predstavljaju tehničke karakteristike i trenutno stanje postojećih dionica pruga (posebno pruge Podlugovi - Vareš, koja je projektovana i građena kao industrijska pruga). Sa druge strane, afirmacijom predloženog pravca, moguće je ostvariti kvalitetnu vezu željeznicom na dvokolosiječnu dionicu pruge u Koridoru.

U „**Studiji o intermodalnom transportu u BiH**“ (DB International, 2008. godina), predviđa se uspostavljanje multimodalnog centra Tuzla, s obzirom na značajnost ovog regiona u postojećim i perspektivnim tokovima roba u odnosu na okruženje.

Pri tome se posebno naglašava potreba osposobljavanja kapaciteta za opsluživanje tokova na relacijama Ploče-Tuzla i Brčko-Tuzla.

”**Master plan razvoja međunarodnog aerodroma Tuzla do 2020. godine**“ ukazao je na potrebu osposobljavanja postojeće kolosječne veze od aerodroma do pruge Brčko-Banovići, u kontekstu opsluživanja planiranog multimodalnog terminala u zoni ovog aerodroma.

S obzirom da ne postoji studijska, planska i projektna dokumentacija za ovu prugu, biće potrebno izraditi dokumentaciju za utvrđivanje trase ove pruge i analizu njene izvodljivosti. Za koridor u razmatranju predlaže se postojeća trasa industrijske pruge Aerodrom-Ljubače, zatim pruga Brčko-Banovići (dionica Ljubače-Bosanska Poljana) i pruga Doboj-Tuzla (dionica Lukavac-Bosanska Poljana).

Drugi kolosijek pruge u Koridoru, na dionici Zenica - Sarajevo - Izgradnja drugog kolosijeka na pruzi u Koridoru Vc, dionica Zenica-Sarajevo, bila je planirana za realizaciju početkom 80-ih godina prošlog stoljeća kao tadašnji odgovor na rastuću potražnju za prevoznim uslugama željeznica u BiH duž ovog koridora. Ovaj projekat je bio sadržan u Prostornom planu SRBiH, u kontekstu povećanja propusne moći (kapaciteta) postojeće jednokolosječne pruge, koja je bila na granici kapaciteta na dionici Doboj-Sarajevo. Prethodno je 1978. godine završena izgradnja drugog kolosijeka na dionici Doboj-Zenica. Nastankom opšte ekonomske krize u bivšoj SFRJ i padom potražnje za prevoznim uslugama željeznicom u BiH od 1985. do 1991. godine, odgođena je realizacija ovog projekta na neodređeno vrijeme.

U ”Studiji željezničke pruge u koridoru Vc kroz BiH”, izvršena je analiza transportnog tržišta u BiH, analiza postojećih kapaciteta i identifikacija „uskih grla“ duž ovog koridora za perspektivni period do 2030. godine, što se podudara sa planskim periodom ovog Plana. Rezultati ovih analiza ukazuju na potrebu reafirmisanja izgradnje drugog kolosijeka na dionici Zenica-Sarajevo u datom periodu, u skladu sa predviđenim scenarijima rasta potražnje za prevoznim uslugama duž Koridora Vc. Uz to, ova dionica je i trenutno saobraćajno najopterećenija na pruzi u Koridoru Vc. Idejni projekat, urađen prije 30 godina, neophodno je ažurirati što prije i na taj način krenuti u realizaciju ovog projekta, u koji bi trebalo uključiti i kompletiranje sarajevskog željezničkog čvora (kako je to predvidio PP Kantona Sarajevo).

Osim navedenih projekata, koji imaju prvenstveno međunarodni značaj, neophodno je, u kontekstu realizacije opštih i posebnih ciljeva ovog plana, navesti značaj elektrifikacije neelektrificiranog dijela mreže za održivi razvoj FBiH. U istom kontekstu neophodno je dugoročno posmatrati i projekte povezivanja međunarodnog aerodroma Mostar sa željezničkom prugom u Koridoru Vc, te racionalizaciju željezničkog čvora Sarajevo (pretvaranjem stanice Sarajevo Putna u prolaznu stanicu i izgradnjom „sarajevskog željezničkog prstena“/Blažuj-Vogošća-Velešići).

Mogućnost uvezivanja Goražda sa željezničkim prugama u Koridoru Vc (B. Šamac-Sarajevo-Čapljina) i Koridoru X (Beograd-Bar) zavisi od generalne orijentacije BiH i Srbije za međusobnim povezivanjem navedena dva koridora u širem regionalnom kontekstu. To međusobno povezivanje bi se moglo izvesti izgradnjom nove pruge u postojećem koridoru nekadašnje uskotračne pruge Sarajevo-Višegrad, uz izražen problem povezivanja sa Koridorom Vc u Sarajevu. Međutim, ne postoji nikakav prijedlog u planovima razvoja navedenih područja u kontekstu izgradnje željezničke pruge, kao veze između dva navedena koridora, tako da ni ovaj plan ne tretira željezničko povezivanje Goražda sa navednim koridorima. Pored toga, obim

očekivanih teretnih i putničkih tokova iz/ka Goraždu ne opravdava bilo kakvu izgradnju željezničke komunikacije pored već planiranih cestovnih komunikacija.

Aerodromi

Planom razvoja osnovne transportne mreže u Jugoistočnoj Evropi, koji je 2006. prezentiran u okviru SEETO projekta, **radovi na sarajevskom i banjalučkom aerodromu i program kontrole leta iznad BiH su ocjenjeni prioritetnim**, dok je manji značaj dat radovima na mostarskom i tuzlanskom aerodromu. Analiza razvojnih mogućnosti tri međunarodna aerodroma u FBiH, u okviru studija koje su tretirale sektor civilne avijacije u BiH / FBiH, pokazuju da je, imajući u vidu relativnu blizinu aerodroma i veličinu države, teško očekivati značajan nivo unutrašnjeg zračnog prometa. Pored toga, sve ukazuje na to da će **aerodrom Sarajevo**, sa kvalitetnim vezama ne samo sa ostalim aerodromima u regionu, već i sa ostatkom Evrope i svijeta (preko regionalnih čvorišta Beč, Budimpešta i Istanbul) **zadržati dominantnu ulogu u prevozu putnika, a da bi se strategija razvoja ostalih aerodroma trebala zasnivati na privlačenju niskobudžetnih prevoznika i kargo letova.**

Zaštitni pojasevi i zone definisani su međunarodnim propisima, a sve planirane aktivnosti vezane za proširenje i dogradnju objekata na međunarodnim aerodromima definišu se Master planovima. Imajući u vidu prethodno navedeno, hitno bi se trebalo pristupiti izradi strategije razvoja zračnog saobraćaja u BiH/FBiH, a preporučivo bi bilo, u okviru iste, predvidjeti i ažuriranje master plan studije za tuzlanski aerodrom, te izradu slične studije za mostarski aerodrom, kako bi se konačno definisao razvojni potencijal ova dva aerodroma.

Međunarodni aerodrom Sarajevo ima isključivo civilnu namjenu, dok Međunarodni aerodromi Tuzla i Mostar imaju mješovitu namjenu (civilnu i odbrambenu). Kod Međunarodnih aerodroma Tuzla i Mostar se moraju poštovati već utvrđene linije razgraničenja površina prema vrsti namjene (civilna i odbrambena), s tim da su poletno-slijetne staze oba aerodroma u zajedničkoj upotrebi.

Međunarodni aerodrom Sarajevo - Obzirom na kompleksnu poziciju koju zauzima u prostoru, tako reći „na samoj granici grada Sarajevo“, preuzeta su sva opredjeljenja iz Master plan studije za aerodrom Sarajevo, Urbanističkog plana Sarajeva i Prostornog plana Kantona Sarajevo, potvrđena Strategijom razvoja Kantona Sarajevo.

Navedeni razvojni dokumenti i planovi predviđaju proširenje kompleksa međunarodnog aerodroma Sarajevo. Postavljeni su ciljevi do 2028. godine, a prvim korakom, tj. strateškim razvojnim ciljem za period do 2012. godine, postavljeno je uključenje u mrežu aerodroma Pan-evropskih transportnih koridora. U tom kontekstu, neophodno je obezbijediti da sarajevski aerodrom postane savremeni aerodrom zadovoljavajućeg kapaciteta i tehničkih karakteristika za punu sigurnost i bezbjednost zemaljskih avio operacija i letenja u terminalnoj zoni aerodroma, u skladu sa evropskim normama, što podrazumijeva sljedeće:

- izvršiti proširenje površina kompleksa (otkupom zemljišta - eksproprijacijom prema Urbanističkom planu, kao preduslov za realizaciju ostalih ciljeva),
- uskladiti fizičke karakteristike aerodroma sa međunarodnim standardima, preporukama i pravilima, kao i sa domaćim propisima,
- stvoriti uslove za prihvatanje progresivnog razvoja saobraćaja obezbjeđenjem i građenjem potrebnih aerodromskih infrastrukturnih kapaciteta,
- obezbijediti zaštitu prostora od nelegalnog i legalnog nepropisnog građenja u zonama

zaštitnih ravnina u kojima se moraju trajno obezbjeđivati uslovi za sigurno i bezbjedno izvođenje avio operacija i letenja,

- obezbijediti uslove za razvoj aktivnosti i parametara za uspješno ekonomsko-financijsko poslovanje i stvaranje pretpostavki za investiranje u razvoj Aerodroma.

Kako bi se stvorili preduslovi za realizaciju prethodnih ciljeva, u Urbanističkom planu i Master Planu, napravljena je revizija granica, tako da se zauzima minimum zemljišta za kompleks aerodroma, a da se istovremeno ne koči njegov razvoj.

Mostarski aerodrom bi sa svojim trenutnim kapacitetima mogao opsluživati oko 150.000 putnika godišnje. Instalacijom novog ILS-a, bili bi riješeni kratkoročni zahtjevi. Imajući u vidu stanje infrastrukture (poletno slijetne staze, rulnica, navigacione i druge opreme), može se reći da bi navedeno zadovoljilo čak i dugoročne zahtjeve, uz dodatni uslov da se zgrada terminala prilagodi očekivanom povećanju saobraćaja. Razvoj ovog aerodroma je neophodno posmatrati, u kontekstu poboljšanja turističke ponude cijele hercegovačke regije (grad Mostar, Međugorje, Hutovo blato, Vjetrenica, Trebižat, itd.).

Tuzlanski aerodrom sa Kargo centrom, takođe, može trenutno opslužiti oko 150.000 putnika godišnje. Osnovna pretpostavka za njegov dalji razvoj je izgradnja nedostajuće infrastrukture i poboljšanje sigurnosnih uvjeta, kako bi se zadovoljili međunarodni standardi. Planeri razvoja u Tuzlanskom Kantonu su, sa druge strane, šire područje tuzlanskog aerodroma predvidjeli, za „regionalni kargo centar“, a nalazi Master plana razvoja aerodroma Tuzla, takođe, podržavaju ovaj koncept. Stoga je ovom konceptu razvoja data podrška i tokom izrade ovog Plana, te će se zaštititi širi prostor tuzlanskog aerodroma Dubrave.

Pored navedenih aerodroma, potrebno je planirati u postplanskom periodu razvoj aerodroma na lokaciji Paljike u općini Visoko. Za određivanje karaktera ovog aerodroma je potrebno obaviti višegodišnja i složena detaljna istraživanja u skladu sa ICAO propisima. U komercijalnom kontekstu, ovaj aerodrom bi dugoročno predstavljao dopunski kapacitet aerodromu Sarajevo, kada isti iscrpi sve mogućnosti poboljšanja svog kapaciteta u planskom i postplanskom periodu.

Luke

I pored svih prednosti transporta robe unutrašnjim plovnim putevima, potencijal bosanskohercegovačkih luka na rijeci Savi (prvenstveno Luke Brčko, kao međunarodne luke) je i dalje nedovoljno iskorišten. Ostali plovni putevi u BiH su predviđeni isključivo za lokalni prevoz putnika i za rekreacione aktivnosti. Sa druge strane, razvoj hrvatske luke Ploče, na Jadranskom moru, je direktno vezan za razvoj privrede BiH i FBiH, budući da preko nje tranzitira najveći dio roba iz i za BiH i FBiH.

Što se tiče značaja i uloge morske obale i riječnih plovnih puteva u okviru Federacije FBiH za BiH, preuzimaju se opredjeljenja iz "Prostornog plana Bosne i Hercegovine za period od 1981. do 2000. godine – Prečišćeni tekst" (Sl. list SRBiH broj 33/88), gdje je rečeno: "**Razvoj riječnog i pomorskog saobraćaja treba usmjeravati tako da se postigne veća valorizacija njegovih komparativnih prednosti - prvenstveno stvaranjem uslova za regulaciju rijeke Save, za potrebe plovidbe i da se ubrza gradnja pristaništa na rijeci Savi i u priobalnom području Neuma, za što treba obezbijediti i zaštitni prostor. Vodni saobraćaj treba da se razvija u**

najvećoj mogućoj mjeri na principu kombinovanog i integralnog transporta (željeznica-rijeka, odnosno rijeka-drum). Također je potrebno stvarati uslove za razvoj riječne i pomorske flote.”

Navedeno je u skladu sa nalazima nedavno urađenih studija („Studija potražnje i tržišta za transport riječnom plovidbom“ i „Studija izvodljivosti za rehabilitaciju i razvoj prometa i plovidbe na plovnom putu rijeke Save“), koje kažu, kako je poboljšanje infrastrukture, u smislu adekvatnog označavanja, obezbjeđenje plovnosti i uvezivanje u Riječni Informacioni Sistem osnovna pretpostavka za razvoj transporta unutrašnjim plovnim putevima. Uz to, smatra se da će **razvoj transporta unutrašnjim plovnim putevima zavisiti, ne samo od razvoja lučkih kapaciteta, već i od razvoja cestovne i željezničke infrastrukture, koja čini vezu industrijskih kapaciteta sa lukama na rijeci Savi, a što implicira potrebu za razvojem intermodalnog transporta u BiH i FBiH.**

Kako, zvaničnog strateškog dokumenta na nivou BiH ili FBiH, koji bi definisao pravce razvoja unutrašnjeg vodnog transporta i luka u BiH nema, u nastavku su prezentirani nalazi Studije potražnje i tržišta za transport riječnom plovidbom, koju je u paketu sa prethodno citiranim studijama željezničke pruge u koridoru Vc kroz BiH i Studije intermodalnog transporta u BiH, pripremio konzorcij konsultantskih kuća iz EU, a koji je naručila Delegacija Evropske Komisije u BiH. U okviru navedene Studije, izvršena je SWOT analiza infrastrukture rijeke Save, a nalazi slijede. Glavna prednost rijeke Save je veza sa Dunavom, koji povezuje zemlje Južne i Istočne Evrope sa crnomorskom lukom Konstanca, sa jedne i Centralnom Evropom sa druge strane. Pored toga, rijeka Sava predstavlja za okoliš prilično bezopasnu, a uz to troškovno isplativu transportnu rutu¹¹.

Ukoliko se rijeka adekvatno označi i uslovi za plovidbu poboljšaju (na ECMT i UN nivo IV ili viši), Sava će imati potencijal da poveća značaj teške industrije u BiH, a ukoliko bi se poboljšala infrastruktura, moguć je i razvoj tržišta intermodalnog transporta (npr. transport kontejnera, RoRo). U tom kontekstu, ovim planom se predviđa **izgradnja pristaništa na području Domaljevca** u FBiH, koje treba biti funkcionalno povezano sa već utvrđenom lokacijom slične namjene na području Bosanskog Šamca u RS-u. Uz to se ovim planom predviđa izgradnja pristana na području **Orašja** u kontekstu promocije planiranog nautičkog turizma na ovom području.

Pored međunarodnog plovnog puta rijeke Save, isti status na području FBiH ima 5 rkm rijeke Bosne od njenog ušća uzvodno. Potencijal ovog plovnog puta do sada nije dovoljno istražen, a može dobiti na značaju nakon izgradnje kanala Dunav-Sava u susjednoj Hrvatskoj. Rijeka Neretva je plovna kroz FBiH za plovila II kategorije (ograničenja predstavlja most u Metkoviću i velike sezonske oscilacije vodostaja), tako da se ne predviđa razvoj međunarodnog prevoza roba i/ili putnika.

U Neumu se planira izgradnja pristana i gradske marine u području od hotela „Sunce“ do hotela „Neum“. S obzirom na međunarodni karakter pomorskog puta do ovih pomorskih objekata u Neumu, potrebno je planirati izgradnju objekata u funkciji pomorskog graničnog prelaza, čime se kompletira značaj Neuma kao jedine pomorske turističke destinacije u BiH/FBiH.

¹¹ Jedno plovilo na Savi opterećeno sa 1.000 do 1.200 tona prevozi količinu za koju je potrebno preko 40 kamiona (ili jedan teretni voz), za četvrtinu ili trećinu cijene prevoza željeznicom ili cestama.

Intermodalni/multimodalni terminali

Funkcionalna kombinacija prevoza roba željeznicom i plovnim putevima predstavlja ključni faktor za razvoj transportnih lanaca. Plovidba od i prema lukama na Jadranskom moru i na rijeci Savi, trebala bi biti kombinovana sa željezničkim transportom, kako bi se mogle dokučiti industrijske lokacije, te garantovati efikasni ukupni troškovi lanca snabdjevanja, što dovodi do veće konkurentnosti i povećanja ekonomskog potencijala. Delegacija Evropske Komisije u BiH je uočila nedostatak strateških razvojnih dokumenata u oblasti transporta u BiH, te je finansirala izradu paketa od tri studijska dokumenta, sa akcentom na intermodalni/multimodalni transport. Rezultat je **prijedlog multimodalne strategije BiH, sa sljedećim ciljevima:**

- osigurati da željeznički transport ostane u razmatranju za multimodalni transport,
- integrisati infrastrukturu željezničkog transporta u multimodalnu mrežu,
- **koristiti željezničku mrežu BiH kao okosnicu multimodalnog transporta** sa postojećom mrežom željezničke infrastrukture kao polaznom osnovom,
- **kreirati mrežu multimodalnih centara** koji omogućavaju promjenu vrste transporta,
- koristiti željeznicu za mikroekonomsku distribuciju, na način koji ima manji uticaj na životnu sredinu.

Pretpostavka za realizaciju navedenog je osiguranje podrške na svim nivoima vlasti, formiranjem tzv. „Logističkog odbora“, koji bi trebao da promovise koncept multimodalnosti u BiH i omogući uspostavljanje multimodalnih koridora i mrežu logističkih centara. U okviru strategije, definisani su prioritetni međunarodni multimodalni koridori i mreža multimodalnih terminala, koji bi trebali biti osnova za razvoj intermodalnog transporta u BiH. Konačno, strategija predviđa uspostavljanje “Transportnih klastera” u definisanim koridorima i raspoloživost odgovarajućih transportnih sredstava, uz adekvatnu podršku vladajućih struktura (zakonodavstvo, finansiranje i dr.).

Prioritetni međunarodni multimodalni koridori u BiH

Legenda: crvene linije – željeznički transport, plave linije – vodni transport

Izvor: Studija intermodalnog transporta u Bosni i Hercegovini

Kako se može vidjeti na prezentiranoj slici, prioritetni multimodalni koridori kroz BiH i FBiH su Ploče - Sarajevo - Vukovar i Zagreb - Banja Luka - Tuzla - Brčko, a na teritoriji FBiH su predviđena dva logistička centra: **Sarajevo i Tuzla**. „Pošto se terminali mogu isplanirati i izgraditi za relativno kratko vrijeme, najracionalniji pristup je izgradnja novih terminala u skladu sa potrebama, a ne prema striktnom srednjoročnom ili dugoročnom planu. Glavni kratkoročni zahtjevi (po pitanju ovih terminala) su rezervacija građevinskog zemljišta, uvođenje sistema monitoringa za procjenu potrebe za novim terminalima i prateći planovi koji definišu:

- nacrt terminala,
- analizu tržišta (uključujući analizu potražnje i konkurencije),
- usluge i proizvode,
- organizacionu i predloženu dioničarsku strukturu,
- finansijsku analizu,
- strategiju i plan implementacije (uključujući marketinški plan)“.

Planeri razvoja u Tuzlanskom Kantonu su šire područje tuzlanskog aerodroma predvidjeli kao „regionalni kargo centar“. Imajući u vidu lokaciju (raspoloživost dovoljno velikog prostora za sve osnovne i prateće/dodatne aktivnosti) i vezu sa željezničkom prugom Brčko - Banovići, bilo bi neophodno zaštititi ovaj prostor i postupiti u skladu, sa prethodno navedenim zahtjevima za nove terminale.

U ovom Planu se u potpunosti preuzimaju opredjeljenja/navodi Prostornog Plana Kantona Sarajevo, kako slijedi: „Teretni terminali i lokacije za skladišno-pretovarnu djelatnost, kako zbog znatne složenosti u Sarajevu, tako i zbog trenutnog stanja željezničkog saobraćaja, će u daljim fazama izrade razvojne i provedbene planske dokumentacije zahtjevati izradu posebne studije.“

Može se zaključiti, da je **razvoj intermodalnog transporta tereta u BiH i FBiH, usko povezan sa razvojem željezničkog transporta i transporta unutrašnjim vodnim putevima, ali i jako ovisan o političkoj volji za donošenje i realizaciju odgovarajućih strateških dokumenata**. Navedeno je preduslov za privlačenje privatnog kapitala, koji je neophodan ne samo za finansiranje projekata multimodalnih centara, već i za obezbjeđenje prevoznih sredstava za multimodalni transport.

Konačno, ovim planom je neophodno predvidjeti i razvoj multimodalnih terminala za putnički saobraćaj, koji su od značaja za FBiH. Izdvaja se **putnički terminal Sarajevo**, koji čine željeznička stanica Sarajevo putnička, autobuska stanica Sarajevo i mješoviti (tramvajski i autobuski) terminal gradskog prevoza. Značaj ovog terminala je potvrđen i elaboriran u mnogobrojnim prostornim, studijskim i razvojnim dokumentima, a po broju putnika koji svakodnevno opslužuje daleko je ispred svih ostalih. Ukoliko se budu slijedila strateška opredjeljenja, te opšti i posebni ciljevi Plana, za očekivati je da će vremenom ovaj terminal još više dobivati na značaju. Stoga je neophodno pokrenuti inicijativu za izradu master plana, a u međuvremenu zaštititi širi prostor terminala.

2.10.4. ICT tehnologije, komunikacije i veze

Prisutnost različitih sistema za komunikacije i neminovnost njihovog međusobnog povezivanja nameće potrebu da mreže naredne generacije trebaju imati osobine konvergencije, multiservisnosti, fleksibilnosti, skalabilnosti itd. Uz to treba imati na umu da i dalje ostaje zahtjev za pružanje univerzalnog servisa i usluge, čemu treba posvetiti posebnu pažnju.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Razvoj novih tehnologija i s tim u vezi unapređenje postojećih servisa i kreacija novih servisa, na telekomunikacionom tržištu Bosne i Hercegovine, treba biti pomno razmotrena unutar strategije razvoja.

Širokopolasne pristupne mreže su sagledane u pogledu sprovedbe zaključaka iz “eSEEAgenda +” koja je potpisana od strane ministara vlada zemalja jugoistočne Evrope, te je predviđeno da se ciljevi iz ovog dokumenta provode kroz slijedeće prioritete:

- obezbjeđivanjem širokopolasnih mreža velikih bitskih brzina i pouzdanih servisa,
- podsticanjem razvitka digitalnih sadržaja i servisa,
- provedbom konvencionalnih sadržaja u digitalni format,
- harmoniziranjem pravila i politika iz oblasti telekomunikacija i medija, a koji će biti tehnološki neutralni,
- obezbjeđivanjem kompjutora i širokopolasnog pristupa internetu za sve škole i obrazovne institucije, odnosno daljnji razvitak akademske širokopolasne mreže.

Unutar radiofrekventnog spektra se u planskom razdoblju očekuju značajne izmjene i unaprjeđenja u dosadašnjem načinu upravljanja radiofrekventnim spektrom u BiH, a odnose se na:

- usklađivanje strukture i sadržaja Plana namjene frekvencija BiH prema zaključcima Svjetske radio konferencije i zajedničkog europskog plana namjene;
- razvitak Plana korištenja radiofrekvencija sukladno relevantnim međunarodnim preporukama i interesima sudionika na BiH tržištu;
- oslobađanje radiofrekventnog spektra u opsezima 2GHz i 3,4 – 3,8 GHz od postojećih korisnika te licenciranje UMTS i WiMAX operatera u BiH;
- stavljanje na raspolaganje tržištu radiofrekventnih opsega za potrebe širokopolasnih pristupnih sustava sukladno potrebama i interesima tržišta;
- pružanje podrške sprovedbi tranzicije u zemaljskom TV emitiranju u BiH;
- sudjelovanje u državnim projektima uspostave moderne digitalne radiokomunikacione mreže za potrebe državnih institucija;
- utvrđivanje potreba i način koordiniranja korištenja frekvencija Ministarstva obrane;
- provedba aktivnosti na implementiranju međunarodnog prefiksa „E7“ za označavanje rada radio postaja sukladno zaključcima Svjetske radio konferencije WRC07.

Vezano za razvitak usluga, predviđeno je pored govornih, istovremeni razvitak multimedijalnih usluga, uz preferiranje mrežnih uslužnih platformi.

BiH telekomunikaciono tržište će biti u potpunosti otvoreno za nove tehnologije u oblasti telekomunikacija. U izgradnji širokopolasnih pristupnih mreža bit će poštivan princip tehnološke neutralnosti, što znači da će se moći koristiti sve standardizirane tehnologije uz uvjet garantiranja ponuđenog i propisima zahtijevane kvalitete usluga.

Uvođenjem najnovijih switch tehnologija, virtuelnih privatnih mreža, te korištenjem novih mrežnih protokola, bit će omogućeni jeftiniji servisi visoke kvalitete i sigurnosti, a posebno za

poslovne aplikacije koje traže povećanu sigurnost i zaštitu podataka uz garantirane prijenosne kapacitete.

Podsticanje razvitka optičkih mreža i optičkog umrežavanja od kraja do kraja, će zadovoljiti sve zahtjeve korisnika u budućnosti i omogućiti bolje iskorištenje postojeće optičke mrežne infrastrukture.

Da bi se Federacija Bosne i Hercegovine harmonizirano razvijala u oblasti komunikacionih tehnologija moraju se stvoriti odgovarajuće pretpostavke koje su vrlo bitne i koje su najvećoj mjeri oslonjene na ukupna dešavanja u telekomunikacijskom sektoru u okruženju, Evropi i svijetu obzirom da su telekomunikacije integrirajući faktor kompletne privrede. Na osnovu sveobuhvatne analize postojećeg stanja potrebno je u slijedećem periodu razvijati slijedeće ključne pretpostavke:

- Proširiti backbonene mreže (IP-MPLS) na cijelu teritoriju BiH.
- Širokopojasni pristup predstavlja strateško opredjeljenje s obzirom da je vizija budućnosti širokopojasni set usluga.
- Ubrzati razvoj mreže slijedeće generacije (NGN) i formiranje slojevite strukture mreže.
- Ubrzati konvergentnost servisa fiksne i mobilne mreže: integracija mrežnih elemenata fiksne mreže sa IMS platformom putem softswitch rješenja kao dijela NGN.
- Širiti širokopojasnu mrežu na bazi IP multicast ready xDSL koncentratora (DSLAM, UMUX, MSAN, ...).
- Razviti mrežu širokopojasnih bežičnih pristupnih tačaka, posebno u dijelovima gdje ne postoji adekvatna kablovska infrastruktura (WLL, fiksni bežični pristup).
- Prilikom izgradnje ili rekonstrukcije pristupnih mreža uvoditi optičke kablovske sisteme do naselja (FTTC) ili optika do doma (FTTH) u skladu sa procjenama tržišne snage korisnika.
- Izgraditi jedinstvenu servisnu mrežu (IMS).
- Proširenje 3G širokopojasne mreže i završetak izgradnje GSM 2G mreže
- Vršiti pripreme za 4G mobilne telefonije

Razvoj optičke mreže je stalan proces i mora se odvijati na međunarodnim, međuoperatorskim, magistralnim i lokalnim nivoima. Karakteristike optičkih kablova moraju biti u skladu sa ITU-T standardima za potrebe NGN mreže.

Vlakno predstavlja dugoročnu investiciju, a formira i temelj današnje mrežne infrastrukture. Iz tog razloga danas instalirano vlakno mora zadovoljiti potrebe koje će sigurno narasti u planskom periodu. Pri instaliranju novog vlakna mora se voditi računa o njegovoj potpunoj kompatibilnosti sa prethodno instaliranim optičkim vlaknima. Odabir optičkog vlakna po preporuci ITU-T G.652.D u potpunosti ostvaruje veoma bitan balans između mogućnosti vlakna i kompatibilnosti. Odabir ovog vlakna je pravi izbor za sadašnje i buduće potrebe.

Vodeći računa o budućem razvoju evropske i svjetske TK mreže, a s ciljem usklađivanja sa njihovim potrebama i zahtjevima, a da bi našu zemlju stavili u poziciju tranzita sistema prenosa na dugim rastojanjima, potrebno je instalirati takav optički kabl na transportnom nivou koji će pored odabranog ITU-T G.652.D imati i jednu cjevčicu ispunjenu sa tipom vlakna po preporuci ITU-T G.655.C.

Blagovremen odgovor na kapacitivne zahtjeve koje postavljaju širokopojasne usluge kao i sve druge usluge i planiranje optičke infrastrukture kako u pristupnom dijelu tako i u jezgru transportnog sistema ima presudan značaj. Prvi korak koji je u tom smislu potrebno učiniti je rekonstrukcija optičkih spojnih puteva na relacijama na kojima se već sada približavamo maksimalnoj popunjenosti kapaciteta kao što je to slučaj kod optičkog prstena Sarajevo-Zenica-Tuzla-Sarajevo. Kao optimalno rješenje ovdje se nameće sanacija i korištenje rezervne cijevi na ovoj relaciji i upuhavanje kabla sa dovoljnim brojem vlakana koji će sa svojim karakteristikama moći zadovoljiti potrebe mreža nove generacije. Jedan od glavnih ciljeva je bilo uvezivanje Bihaća putem optičkog kabla. Spajanje Bihaća u prstenastu strukturu optičkog kabla će se izvršiti na dva načina: Realizacijom veze Jezero-Velečevo i veze Oštrej-Kupres.

Osim magistralnih prstenasto zaštićenih pravaca, treba planirati i realizovati izgradnju međunarodnih i međuoperatorskih pravaca optičkih kablova sa konkretnim akcentom na direktne veze po optičkom kablju sa Telekomima Srbije, Crne Gore i Italije.

Poseban pažnja treba biti posvećena izgradnji telekomunikacionih sistema prilikom izgradnje velikih infrastrukturnih objekata, kao što su autoceste, brze ceste i magistralne ceste, a posebno kroz zajednička ulaganja sa elektroprivrednim kompanijama u cilju polaganja optičkih kablova u dalekovodne sisteme, te željeznicama kroz polaganje optičkih kablova sa signalizacionim kablovima.

Kao alternativne sisteme optičkim sistemima potrebno je omogućiti izgradnju pouzdanijih, kvalitetnijih, jeftinijih i autonomnih radio-relejnih sistema prenosa kao i otvoriti dalje mogućnosti širenja mreže na području Federacije BiH, kao i RS, koje bi služile za projektovanje i izgradnju kvalitetnijih RR sistema za potrebe FBiH. Primjer takvih lokacija su: Leotar, Veliki Žep, Kozara, Trebević, Mojmiło Brdo.

Strateška opredjeljenja u oblasti RR sistema predstavljaju izgradnja pouzdanih radio-relejnih sistema prenosa nove generacije na područjima na kojim trenutno nije moguća izgradnja optičke infrastrukture. Na svim lokacijama bi se instalirali NG uređaji sa FE i GB Ethernet funkcionalnostima preko radija. Ovi sistemi mogu biti brzo realizovani i u početku eksploatacije služiti kao osnovni pravci, a nakon izgradnje optičkih kablovskih sistema biti sigurnosni, back-up sistemi.

RR sistem prenosa Sarajevo-Bihać je proširen i zamjenjen uređajima nove generacije kapaciteta prenosa od 4X155Mbit/s, koji je već sada popunjen sa 80% i ne može odgovarati rastućim potrebama mobilne i fiksne mreže koji se odnosi na TDM saobraćaj. Novi izazov predstavlja IP saobraćaj za potrebe paketske mreže i rasta ADSL korisnika na području Unsko-Sanskog kantona.

Trenutno raspoloživi kapacitet ne može zadovoljiti buduće potrebe imajući u vidu dinamičan trend širenja usluga koje pruža IP i NGN tehnologije, tako da treba instalirati RR SDH NGN uređaji nove generacije koji će pored prenosa klasičnog TDM saobraćaja, omogućavati prenos IP saobraćaja (Ethernet over SDH, Eos).

Strateteški treba izvršiti i proširenje RR sistema prenosa BiH-Mađarska i BiH-Srbija ukoliko saobraćajni podaci budu iskazali potrebu za proširenjem, kao i izgraditi RR sistem prenosa BiH-Crna Gora i BiH-Slovenija.

Posebno treba napomenuti da treba formirati na nivou Federacije BiH timove za realizaciju kombinovanih transportnih sistema koji bi se koristili u skladu sa potrebama pojedinih subjekata. To se prije svega odnosi na telekom operatore u vlasništvu FBiH sa drugim infrastrukturnim

kompanijama, kao što su Željeznice BiH, Elektroprivreda BiH, CIPS, Javni RTV servis, Vojska F BiH, MUP BiH, TV operatori i drugi imaoci sistema veza.

2.10.4.1. Radiotelevizija

Snažan tehnološki razvoj uzrokuje značajne transformacije u cjelokupnom sektoru radiodifuzije.

Provođenje aktivnosti na digitalizaciji zemaljske TV difuzije stvorilo se prostor za pružanje značajno većeg broja TV kanala od onog koji je moguće danas obezbjediti u analognoj tehnologiji. Međunarodnim sporazumom zaključenim u Ženevi 2006.g o digitalnom emitovanju, osigurano je pravo za korištenje 7 UHF i 1 VHF multipleks za pokrivanje cjelokupne teritorije BiH. Ovo znači da će se primjenom savremenih digitalnih tehnologija (predviđene Strategijom o digitalnom zemaljskom emitovanju u BiH) omogućiti pružanje između 60 - 80 TV kanala standardne definicije slike na cjelokupnom prostoru BiH. Istim sporazumom osigurano je pravo za korištenje i još po 2 dodatna multipleksa za lokalno pokrivanje u većini naseljenih mjesta u BiH tako da možemo reći da je konačan kapacitet za zemaljsko emitovanje blizu 100 TV kanala. Opravdano je očekivati da cjelokupan potencijal digitalnog plana neće biti iskorišten (vidjeti danas broj TV stanica u BiH). Višak frekvencijskih resursa će se dijelom koristiti za pružanje poboljšanih kvaliteta slike (HDTV) ali i pružanje drugih usluga kao što su programski vodič i sl. Slične transformacije je moguće očekivati i u radiodifuziji.

Druga značajna tehnološka transformacija se očekuje u oblasti kablovske distribucije. Uvođenjem IPTV od strane telekom operatera sa jedne te uvođenje fiksnih bežičnih pristupnih sistema u opsezima 24GHz, 27GHz, a posebno u 40GHz stvaraju se preduslovi za uspostavljanje konkurencije u pružanju multimedijalnih usluga na ovom do sada relativno nekonkurentnom segmentu tržišta. Ovo će za posljedicu imati potrebu stalnog poboljšanja kvaliteta usluga kablovskih operatera u BiH. Uticaj digitalizacije zemaljskog emitovanja sa jedne i uvođenje ovih novih kablovskih tehnologija može uzrokovati značajne fluktuacije u broju pružalaca usluga tradicionalne kablovske distribucije ali i broju korisnika kablovske distribucije. Sve navedeno će dalje biti praćeno pojačanim investiranjem upravo u ovom segmentu tržišta.

Preduslovi za ispunjenje ovih razvojnih predviđanja su prije svega obezbjeđene adekvatnih emisionih lokacija za sve vidove novih tehnologija. Prije svega, rekonstrukcija matičnih objekata Majevisa, Plješevica, Velež trebalo bi da predstavlja prioritetan zadatak u kratkoročnom periodu uvođenja digitalne televizije obzirom da se digitalni plan upravo veže za navedene matične objekte. Takođe, može se predvidjeti potreba za izgradnjom novih emisionih lokacija za dopunsko pokrivanje i popunjavanja emisionih „crnih rupa“ za potrebe digitalnog emitovanja.

Pored emisionog dijela, ne smije se izgubiti iz vida potreba za zaštitom postojećih i izgradnja novih magistralnih mikrotalasnih radiolinkovskih koridora kojim se omogućava prenos TV ali i drugih signala do određenih emisionih objekata. Podsticanje izgradnje nove infrastrukture za realizaciju novih magistralnih pravaca ostvaruju se višestruko značajni efekti a koji se mogu sumirati u činjenici da se povećavaju frekvencijski resursi teritorije BiH čime se omogućava uvođenje novih tehnologija, uvođenje konkurencije u svim segmentima tržišta te direktno povećavaju državni prihodi po osnovu doprinosa za korištenje RF spektra.

Problemu prelaska sa analogne na digitalnu televiziju posvećuje se značajna pažnja u posljednjih nekoliko godina. Rađeno je više analiza mogućih rješenja digitalnih prenosnih sistema, najzahtjevnijeg zahvata u procesu prelaska, a urađen je i Projekat digitalizacije prenosnog

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

sistema JRTVS BiH, sa RR linkovima, koji se čini i najprihvatljivijim rješenjem u ovom trenutku.

Projekat je baziran na jednom prenosnom mediju i to mikrotalasnim radio linkovima (u daljem tekstu RR linkovima).

Predložena digitalna mikrotalasna mreža predstavlja konvergentnu mrežu koja obezbeđuje istovremeni prenos radijskih i televizijskih signala između tri produkciona centra i 16 ITC centara, direktna javljanja sa terena iz bilo kog dijela BiH, prijenos podataka, telefonije i multimedijalne informacije (video konferencije).

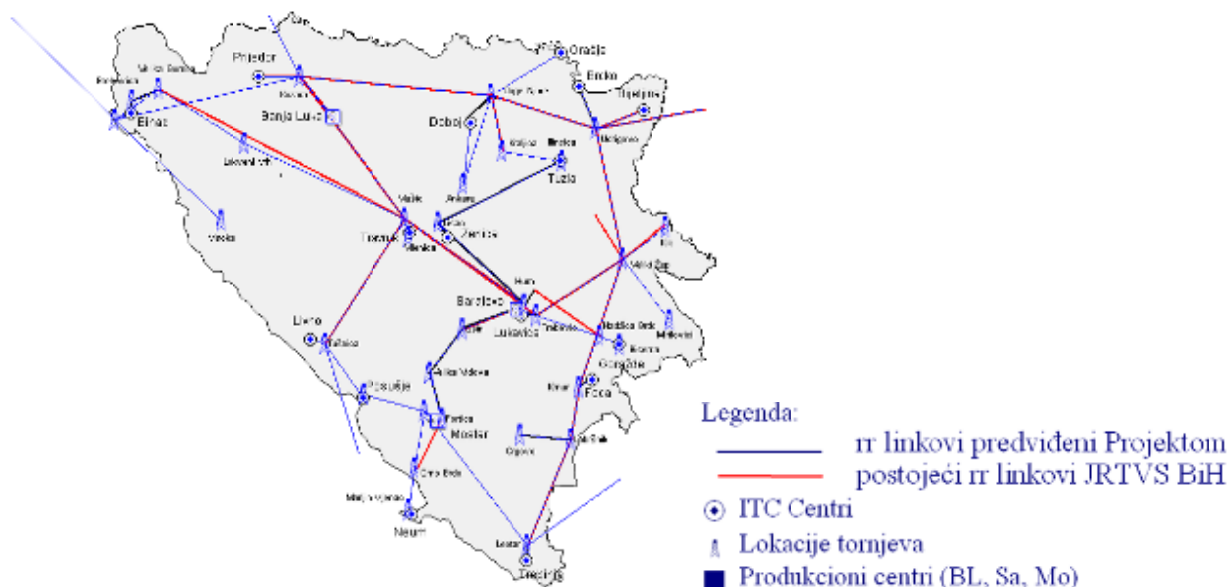
Osnovni uslovi koje mreža mora zadovoljiti su distribucija i kontribucija radio i TV signala na cijelom teritoriju BiH sa vrhunskom kvalitetom, odgovarajućom zaštitom od prekida u svim vremenskim uslovima, i sa minimalnim vremenskim kašnjenjem od početnog do krajnjeg odredišta.

Zakonom o Javnom RTV sistemu predviđena su tri produkciona centra: Sarajevo, Banja Luka i Mostar. ITC-i , odnosno dopisništva odabrani su prema do sada poznatim programsko produkcionim zahtjevima: Bihać, Prijedor, Doboj, Tuzla, Bijeljina, Brčko, Orašje, Zenica, Travnik, Livno, Neum, Posušje, Goražde, Foča, Istočno Sarajevo (Lukavica) i Trebinje (ukupno 16 ITC).

Pri izboru lokacija objekata preko kojih se ostvaruju veze pošlo se od postojećih objekata koji se trenutno koriste za analogne veze u okviru sistema Javnog emitovanja (BHRT, RTV FBiH i RTRS).

Prostorni raspored ovih objekata JRTVS BIH je zahtjevao da se u Projekat uključe i nekoliko objekata koji su u vlasništvu drugih subjekata (BH Telekom, HT- Mostar , Telekom Srpske). Broj takvih objekata je sveden na minimum i to su objekti: Jastrebinika, Lokveni Vrh i Kraljica.

Na slici je dat uporedni prikaz planirane i postojeće strukture prenosnog sistema JRTVS BiH.

Uporedni prikaz planiranog i postojećeg prenosnog sistema JRTVS BIH

JRTVS BiH ostavlja mogućnost da se optički medij, mož integrisati kao dio prenosnog sistema JRTVS BiH kojim će proširiti svoje prenosne kapacitete, a nakon izgradnje osnovne digitalne prenosne mreže bazirane na RR linkovima kako je to već predloženo pomenutim Projektom. Za dovođenje dijela ovog prenosnog sistema u funkciju zadovoljavanja potreba JRTVS BiH potrebno je izvršiti analizu kompletnog projekta mreže i sačiniti specifikaciju opreme kojom bi se predmetna mreža prilagodila i dogradila potrebama JRTVS BiH.

2.10.4.2. Pošta

Razvojni concept poštanske djelatnosti u Federaciji BiH obzirom na postojanje dva poštanska operatora u državno svojini te veliki broj alternativnih operatora je relativno teško definisati. Prije svega iz razloga različitog tehnološkog razvoja pojedinih operatora, ali obzirom da su svi oni dio svjetskog poštanskog sistema i trebaju se povinovati međunarodnim standardima to u konačnici opredjeljuje svakog od njih da striktno poštuju principe poštanskog poslovanja uz obavezu poštivanja odredbi Zakona o poštama kojima se uređuje tržište Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti.

Poštanski operatori trebaju svoje poslovanje unapređivati u skladu sa svjetskim trendovima, posebno u oblasti sistema za prenos tereta, barkodova, navigacijskih sistema, sredstava za obavljanje platnog prometa, sistema sortiranja i kovertiranja, sistema za raspoznavanje adresa, unapređenja sistema dostave, sistema brze pošte te mnogih drugih segmenata poštanskog saobraćaja i dr.

Obzirom da je system poštanskih komunikacija uvođenjem Internet servisa, elektronske pošte te drugih sistema elektronskog poslovanja u značajnoj mjeri promijenio svoje principe, očigledno je da poštanski operatori moraju svoje poslovanje veoma brzo prilagođavati novonastaloj situaciji. Zadovoljavanje građana sa ovim servisom se može bazirati na pružanju usluga platnog prometa za plaćanje komunalnih usluga, u putničkog saobraćaja, te druge podrške građanima u cilju stvaranja ugodnijeg ambijenta za život. Pružanje usluga u skladu sa Zakonom o poštama stavlja korisnike poštanskog saobraćaja u poseban položaj i svakako treba svima omogućiti puni set usluga uz maksimalno zadovoljstvo.

Konkretizirajući dio naprijed iskazanog budući razvoj poštanskog saobraćaja na području Federacije će prioritarno biti usmjeren na:

- povećanje dostupnosti kapacitetima poštanske mreže, naročito u gradskim područjima, izgradnjom i otvaranjem novih jedinica poštanske mreže, čime bi se obezbjedili uslovi da se broj stanovnika koje opslužuje jedna jedinica poštanske mreže na području Federacije u dogledno vrijeme smanji na ispod 5.000,
- u općinskim mjestima, pored poštanskih jedinica univerzalnog tipa, gdje postoje opravdani zahtjevi korisnika, otvoriti šalterske pošte i izdvojene šaltare,
- u mjestima u kojima ne postoji jedinica poštanske mreže, a postoji ekonomski interes, otvoriti pomoćne pošte ili mobilne pošte,
- postojeće jedinice poštanske mreže koje ne mogu pokrивati osnovne troškove postojanja moraju se transformisati u nove racionalne organizacione oblike – ugovorna pošta ili ugovorni šalter,

- u cilju poboljšanja kvaliteta dostave poštanskih pošiljaka uvesti motorizovanu dostavu u ruralnim dijelovima Federacije i povećati broj obilazaka dostavnih rejona,
- omogućiti uvođenje i eksploataciju najsavremenijih mašina i uređaja za rad na šalterima jedinica poštanske mreže,
- uvesti nove racionalne oblike transporta poštanskih pošiljaka, čime se neposredno utječe na podizanje ukupnog nivoa kvaliteta usluga i skraćanja vremena prijenosa i uručenja poštanskih pošiljaka, kao i novih oblika (transport novca i vrijednosnica, transport roba i usluga za treća lica),
- okončati izgradnju mrežne infrastrukture na svim organizacionim jedinicama – poštama i instalaciju novog aplikativnog softvera šalterskog poslovanja za pružanje poštanskih usluga na bazi novih informacionih tehnologija i dr.

Prioritetnim projektima, odnosno njihovom realizacijom treba činiti pomak ka hibridnim rješenjima sa povećanim procentom učešća ICT tehnologija u oblasti poštanskog saobraćaja na području Federacije BiH.

2.10.5. Granični prelazi

Granični prelazi su definisani članom br.2 Uredbe o građevinama i zahvatima od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine (“Sl.novine FBiH”, broj85/07 i 29/08) kao objekti i zahvati od značaja za FBiH.

U okviru građevina saobraćaja i veza kao objekti od značaja za FBiH tretiraju se i međunarodni granični prelazi koji se mogu podijeliti u četiri kategorije:

- granični prelazi za međunarodni robni i putnički promet prema
- granični prelazi za međunarodni željeznički saobraćaj
- granični prelazi za međunarodni putnički saobraćaj
- granični prelazi za pogranični promet.

Granični prelazi se formiraju u cilju :

- unaprjeđenja prometa roba i kretanja građana između dvije države ,
- lakšeg međunarodnog i međudržavnog saobraćaja preko zajedničke državne granice,
- podrška državnoj strategiji integrisanog upravljanja granicama Bosne i Hercegovine.

Sporazumne strane određuju granične prelaze na zajedničkoj državnoj granici , njihovu kategorizaciju, inspektorske službe, radno vrijeme, granične prelaze preko kojih se obavlja saobraćaj putnika i robe.

„Bosna i Hercegovina i Republika Hrvatska su potpisale 30.srpnja 1999 godine Ugovor o granici. Definirana je granična crta prema granici koja je postojala na dan priznanja državnosti Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske od strane Evropske Unije (6. april 1992.g .).

Temelj za potpisivanje ovoga ugovora bili su :Opći okvirni Sporazum za mir u Bosni i Hercegovini od 14.prosinca 1995 godine, Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske i Mišljenje broj 3 Arbitražnog povjerenstva Konferencije o bivšoj Jugoslaviji (Badinterova komisija). Topografske karte TK 1:25000 ,sa ucrtanom i usuglašenom graničnom crtom , potpisane su 16.srpnja 1999 godine.

Duljina granice između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske je 1001 Km.U dosadašnjem radu sa predstavnicima Republike Hrvatske potpisani i ratificirani su sljedeći dokumenti:

- **Ugovor o određivanju graničnih prijelaza -Sporazum o kategorizaciji graničnih prijelaza**
- **Ugovor o zajedničkim lokacijama na graničnim prijelazima-Sporazum o pograničnom prometu i suradnji**

Na dvanaestoj sjednici Međudržavnog diplomatskog povjerenstva za granice BiH i RH održanoj 24.03.2005 godine u Sarajevu, verificiran je precizan i opis granice , u skladu sa odredbama potpisanog Ugovora o granici.

Temeljem čl.2 st.3 Ugovora o granici između BiH i RH, ali i zapisnika sa 12 sjednice Međudržavnog diplomatskog povjerenstva za državnu granicu između BiH i RH , 23.studenog 2005. godine u proceduru ratifikacije prema Vijeću Ministara poslati su:

- **Opis državne granice na TK 1:25000**
- **Popis koordinata karakterističnih lomnih točaka i**
- **Zapisnici o lokalitetima**

Duljina Granice između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije je 335 km.Pregovori sa Republikom Srbijom, koja je u to vrijeme bila u sastavu SR Jugoslavije, započeti su 2000 godine. Usuglašeni i parafirani su sljedeći dokumenti:

- Sporazum o graničnim prijelazim
- Sporazum o pograničnom prometu
- Sporazum o pojednostavljenoj proceduri ljudi i roba na graničnom prijelazu Uvac-Uvac

Duljina granice između Bosne i Hercegovine i Republike Crne Gore je 268 Km. Granica između BiH i RCG razmatrana je u okviru granice između BiH i SRJ , te Bosne i Hercegovine i Državne zajednice Srbije i Crna Gore , a od 2009 godine razgovori Bosne i Hercegovine i Republike Crne Gore. Održana su tri zajednička sastanka , a istovremeno sastaju se i zajednička radna tijela. Bitan je zaključak dvaju povjerenstava da već postignuta rješenja budu osnova za daljnji rad.“

U cilju implementacije aktivnosti definisnim pravilnikom , međudržavna diplomatska komisija oformila je određen broj ekspertih grupa:

- zajednička ekspertna grupa za identifikaciju granične crte.
- zajednička ekspertna grupa za markiranje, stabilizaciju, mjerenje i održavanje granične crte.
- zajednička ekspertna grupa za identifikaciju granične crte u zoni graničnih prelaza.
- zajednička ekspertna grupa za dokumentaciju identifikovane, markirane, stabilizovane i izmjenjene granične crte između BiH i republike Hrvatske.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Bosna i Hercegovina se zalaže za izgradnju modernih graničnih prijelaza, u čemu ima potporu i pomoć Evropske komisije u okviru CARDS-a i svijetske banke (Izačić, Orašje, Rača, Gorica, Bosanski Brod, Gradina, Bos Šamac, Klobuk i Ivanica). Osim toga Evropska komisija je u okviru CARDS-a dodjelila fondove za pomoć u blokiranju ilegalnih graničnih prelaza prema Republici Hrvatskoj, Raspored i broj graničnih prelaza na teritorij BiH i FBiH je prikazan na sljedećoj slici:

Tabelarni pregled graničnih prelaza po grupama

I GRANIČNI PRELAZI ZA MEĐUNARODNI ROBN I PUTNIČKI PROMET PREMA REPUBLICI HRVATSKOJ		
RED.BR.	NAZIV PRELAZA	KATEGORIJA GRANIČNOG PRELAZA ZA MEĐUNARODNI DRUMSKI PROMET
I-1	BRČKO - GUNJA	I KATEGORIJA
I-2	ORAŠJE - ŽUPANJA	I KATEGORIJA
I-3	BOSANSKI ŠAMAC - SLAVONSKI ŠAMAC	I KATEGORIJA
I-4	BOSANSKI BROD - SLAVONSKI BROD	I KATEGORIJA
I-5	GRADIŠKA - STARA GRADIŠKA	I KATEGORIJA
I-6	KOSTAJNICA - HR.KOSTAJNICA	I KATEGORIJA
I-7	VELIKA KLADUŠA - MALJEVAC	I KATEGORIJA
I-8	IZAČIĆI - LIČKO PETROVO SELO	I KATEGORIJA
I-9	BOSANSKO GRAHOVO - STRMICA	I KATEGORIJA
I-10	KAMENSKO - KAMENSKO	I KATEGORIJA
I-11	GORICA - VINJANI DONJI	I KATEGORIJA
I-12	DOLJANI - METKOVIĆ	I KATEGORIJA
I-13	NEUM I - KLEK	I KATEGORIJA
I-14	NEUM II - ZATON DOLI	I KATEGORIJA
I-15	GRADINA - JASENOVAC *	II KATEGORIJA

* Međunarodni granični prelaz Gradina- Jasenovac od 15.03.2012.godine funkcioniše kao zajednički prelaz za promet roba II kategorije.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

II GRANIČNI PRELAZI ZA MEĐUNARODNI ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ		
II-1	BRČKO - DRENOVCI	I KATRGORIJA
II-2	BOSANSKI ŠAMAC - SLAVONSKI ŠAMAC	I KATRGORIJA
II-3	DOBRLJIN - VOLINJA	I KATRGORIJA
II-4	MARTIN BROD - LIČKO DUGO POLJE	I KATRGORIJA
II-5	ČAPLJINA - METKOVIĆ	I KATRGORIJA

III GRANIČNI PRELAZ ZA MEĐUNARODNI PUTNIČKI SAOBRAĆAJ		
III-1	UŽLJEBIĆ - RIPAČ	PUTNIČKI
III-2	BLJAČA - PRUD	PUTNIČKI
III-3	DUBICA - DUBICA	PUTNIČKI
III-4	NOVI GRAD - DVOR	PUTNIČKI
III-5	PRISKA - ARŽANO	PUTNIČKI
III-6	OSOJE - VINJANI GORNJI	PUTNIČKI
III-8	ORAHOVlje - ORAH	PUTNIČKI
III-8	CRVENI GRM - MALI PROLOG	PUTNIČKI
III-9	GABELA GABELA POLJE I	PUTNIČKI
III-10	IVANJICA - BRGAT	PUTNIČKI

Granični prelazi prema republici Hrvatskoj navedeni u tabeli I, II i III određeni su Ugovorom o određivanju graničnih prelaza između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske potpisanog 14.03.1996.godine i Aneksom tog ugovora potpisanog 26.09.1997.godine("Sl.Glasnik BiH", broj4/02). kategorizacija graničnih prelaza određena je Protokolom o kategorizaciji graničnih prelaza između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske potpisanog 11.12.2001.

IV GRANIČNI PRELAZ ZA POGRANIČNI PROMET		
	STALNI OTVORENI 05.MAJ.2003	STALNI KOJI NISU OTVORENI
	A	B
IV-1	SVILAJ - DONJI SVILAJ	DOMALJEVAC - DUBOČICA
IV-2	DAVOR - SRBAC	BOSANSKA BOJNA - OBLJAJ
IV-2	PAŠIN POTOK - ZAGRAD	PLAZIKUK - GEJKOVAC
IV-3	BOGOVLJA - HADŽIN POTOK	TRŽAČKA RAŠTELA - KORDUNSKI LJESKOVAC
IV-4	BILI BRIG - VAGANJ	KALDRMA - LIČKA KALDRMA
IV-5	DVORIŠTE - SUBAŠIĆ	M.VINICA - ARŽANO PAZAR
IV-6	JOVIČAMOST - ČITLUK	PODBILA - RIČICE
IV-7	SEBIŠINA - DRINOVCI	GLIBUŠA - GABELA II
IV-8	SLIVNO - DRINOVAČKO BRDO	RADEŽ - VUKOV KLANAC
IV-9	POD PROLOG - PROLOG	TREBIMLJA - ČEPIKUČE
IV-10	UNKA - UNKA	ORAHOV DO - SLANO
IV-11	IMOTICA - DUŽI	

SEZONSKI GRANIČNI PRELAZI ZA POGRANIČNI PROMET		
IV-12	BURUMI - TOLISA (SKELSKI)	
IV-13	BUGAR - DONJI VAGANAC	

Granični prelazi za pogranični promet navedeni u tabeli pod IV određeni su Sporazumom između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o pograničnom saobraćaju i saradnji potpisanog 05.03.2003.godine, a objavljenog u " Sl.Glasniku BiH- Međunarodni ugovori ", broj 09/05 od 07.10.2005.godine. Carinska kontrola je uspostavljena samo na graničnom prelazu Svilaj Donji Svilaj
Napomena: Granični prelazi broj I-1 i II-1 se nalaze na području Brčko Distrikta, a granični prelazi broj I-4, I-5, I-6, I-15, II-3, III-4, III-5 i IV-2 na području Republike Srpske

Planom su predviđeni i granični prelaz s R Hrvatskom : Orašje (novo- autocesta Tuzla-Orašje), Svilaj (Koridor Vc), Velika Kladuša (brza cesta), Bosanska krupa – Ivanjska(magistralna cesta), Sebišna-Drinovci(brza cesta Split Grude), Bijača Koridor Vc), Livno-Split (brza cesta , na ulazu u tunelsku dionicu).

I GRANIČNI PRELAZI ZA MEĐUNARODNI ROBN I PUTNIČKI PROMET PREMA REPUBLICI SRBIJI I REPUBLICI CRNOJ GORI		
A - GRANIČNI PRELAZI ZA MEĐUNARODNI DRUMSKI SAOBRAĆAJ		
RED.BR.	NAZIV PRELAZA	
1	RAČA - SREMSKA RAČA	
2	POPOVI - BADOVINCI	REPUBLIKA SRBIJA
3	KARAKAJ - MALI ZVORNIK (NOVI MOST)	REPUBLIKA SRBIJA
4	VARDIŠTE - KOTOROMAN	REPUBLIKA SRBIJA
5	UVAC - UVAC	REPUBLIKA SRBIJA
6	USTIBAR - VAGAN	REPUBLIKA SRBIJA
7	METALJKA-METALJKA	REPUBLIKA CRNA GORA
8	HUN - ŠČEPAN POLJE R	REPUBLIKA CRNA GORA
9	DELEUŠA - VRAČENOVIĆI R	REPUBLIKA CRNA GORA
10	KLOBUK ILINO BRDO	REPUBLIKA CRNA GORA

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja
Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

B - GRANIČNI PRELAZI ZA MEĐUNARODNI ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ	
RED.BR.	NAZIV PRELAZA
1	BIJELJINA - SREMSKA RAČA
2	ZVORNIK - BRASINA
3	ŠTRPČI - PRIBOJ

II GRANIČNI PRELAZ ZA MEĐUNARODNI PUTNIČKI SAOBRAĆAJ		
RED.BR.	NAZIV PRELAZA	
1	ŠEPAK -TRBUŠNICA	REPUBLIKA SRBIJA
2	BRATUNAC - LJUBOVIJA	REPUBLIKA SRBIJA
3	SKELANI-BAJINA BAŠTA	REPUBLIKA SRBIJA
4	VITINA - ŠULA	REPUBLIKA CRNA GORA
5	ZUPCI - SITNICA	REPUBLIKA CRNA GORA

Izvor podataka:

1. Ugovor o određivanju graničnih prelaza između Bosne i hercegovine i Republike Hrvatske
2. Protokol o kategorizaciji graničnih prelaza između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine
3. Odluka o ratifikaciji sporazuma o određivanju graničnih prijelaza između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore

2.11. PRIVREDA

Razvoj privrede i osnovni faktori razvoja

Faktori razvoja, prezentirani u Prostornoj osnovi, pružaju pouzdan uvid u raznovrsnost, količinu i ekonomski kvalitet njihove razvojne valorizacije, tako da mogu biti dovoljno pouzdane podloge za prognoze razvoja do 2028.g.. Ovo tim više, što se u datim vremenskim, organizacijskim okolnostima oslanjamo na proekcije reskatibilne stručne vladine institucije, Federalnog zavoda za programiranje razvoja. Međutim budući set proekcije do 2020. g. a PP-Federacije se odnosi na 2008.-2028. g. naša saznanja i premise nas ohrabljaju da za nedostajeći period 2021.-2028. g. damo svoje procijene i to počevši od globalnog scenarija do makro ekonomskih indikatora i raspodjele GDP-a. Doduše, ocijene za 2009. g. i procijene za 2011. g. zbog nepredvidivih unutrašnjih i vanjskih okolnosti se nisu potvrdile u ostvarenju, no mišljena smo da u ovom trenutku nema potrebe da korigujemo osnovni kvantitativni model i njegovu logičnu konzistentnost.

Osnovni indikatori scenarija i premise na kojima se temelje

- a) 2010. g., sa stopom rasta GDP-a do 1 %;
- b) period 2011. – 2015. g. prosječna stopa rasta GDP-a 5,3%;
- c) period 2016. – 2020. g. prosječna stopa rasta GDP-a 8%;
- d) period 2021. – 2028. g. prosječna stopa rasta GDP-a 8,5%;

a) Ostvarivanje najavljenog oporavka na svjetskim tržištima u toku 2010. godine će se, uz nešto kašnjenja, prenijeti i na BiH/FBiH. Povećanje izvozne tražnje u zemljama glavnim trgovinskim partnerima imaće odraza na porast industrijske proizvodnje (u Federaciji su to bazni metali i proizvodi od metala, hemijska industrija, proizvodi od drveta i povećanje proizvodnje namještaja), te izvoza prerađivačke industrije, što će direktno uticati na oporavak ukupne

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

ekonomije u zemlji. U ovoj godini nastaviće se proces zakočene privatizacije strateških preduzeća FBiH vrijedan približno milijardu KM, što će povećati direktna ulaganja za više od tri puta, od čega se očekuje stranih ulaganja u energerski sektor od cca 200 miliona KM. Oporavak u Federaciji BiH u 2010. godini bi se u ovakvim uslovima ostvario stopom rasta GDP do 1 %, industrijskog rasta od preko 2 %, te zaustavljenim rastom nezaposlenosti (broj zaposlenih bi se smanjio do 1 %) i blagim rastom zaposlenosti do 0,5 %.

b) Nakon blagog oporavka u 2010. godini i rasta do 1 %, u razdoblju 2011.-2015. godina Federacija BiH može produkovati ciljnu stopu rasta od 5,5 %, što bi predstavljao nastavak predrecesijskog relativno visokog rasta. Uz rast broja malih i srednjih preduzeća (od 3,0 % u periodu 2011.-2015. i 4,5 % u periodu 2016.-2020.), kapitalna ulaganja u energetiku i putnu infrastrukturu, s 15 %-tnim rastom investicija, pokrenuli bi investicioni ciklus koji bi omogućio zaustavljanje pada nezaposlenosti i rast stope zaposlenosti od 2 %. Od 2011. godine se očekuje intenzivni nastavak privatizacije, uključujući provođenje privatizacija „BH Telekom“ i „HT Mostara“, tako da se očekuje dolazak direktnih stranih ulaganja do 2-3 milijarde KM i intenzivni nastavak ulaganja u elektroenergetski sektor i direktna strana ulaganja od strane izabranih partnera. Interesi za ulaganja u energetske sektor i smanjenje rizika poslovanja sprovođenjem mjera strukturalne reforme, pogodovali bi dobijanju statusa kandidata za članstvo BiH u EU (vjerovatno u toku 2011. godine) i stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (u toku 2012. godine), dok bi odredbe o prostoru slobodne trgovine bile realizovane u predviđenom roku (do jula 2013. godine). GDP p.c. Federacije bi u ovakvom scenariju sa 6.482 KM u 2009. godini porastao na 8.510 KM u 2015. godini.

c) U razdoblju 2016.-2020. godina otvaraju se pristupni pregovori sa EU tako da se može pretpostaviti da će postojeći način ispunjavanja obaveza na putu EU integracija biti zamjenjen Pristupnim partnerstvom. U strukturnom smislu ovaj bi period trebao biti najpovoljniji za domaće i strane investitore i za poslovni ambijent uopće. U uslovima ispunjenja mjera iz strateškog cilja poboljšanja poslovne okoline, modernizacije i standardizacije poslovanja i konkurentnosti u izvozu, sa okončanim strukturalnim reformama, ekonomski rast bi dosegao ciljanih 8 % godišnje. Pri ovakvom scenariju procijenjeno je da bi GDP p.c. u Federaciji BiH u 2020 godini iznosio 12.485 KM.

d) Treća dekada razvoja F BiH u 21 .stoljeće započeće sa znatno povoljnije razvojne osnove, raspolagaće se dva puta većim GDP-om po stanovniku od sadašnjeg, funkcionisaće u znatno kompetentnijem poslovnom ambijentu i bitno poboljšanom vanjskim okruženjem.

Realno je pretpostaviti da će dominantan dio gospodarstva poslovati sa novim generacijama opreme i tehnologija, primjenjivati principe razvijenog, prije svega evropskog okruženja i na taj način vrlo atraktivan za direktna strana ulaganja i , ono što je gotovo izvjesno u periodu do 2028. postati sastavni dio gospodarstva EU. Pri tome imamo osobito u vidu da su sve tranzicijske zemlje, bez izuzetka, naravno, uz poštivanje normi i standarda EU, ulazeći u taj ekskluzivni klub najrazvijenijih zemalja svijeta ostvarile izuzetno povoljne razvojne rezultate. Razumije se, nesmiju se zanemariti ni teškoće kroz koje prolazi EU u svom razvoju, osobito ovu krizu kroz koju upravo prolazi. Racionalno je, po našem sudu očekivati da EU raspolaze dovoljnim potencijalima, gospodarskim kapacitetima, znanjem i političkom voljom da te teškoće prevlada i nastavi as proširivanjem, pa tako i uključenjem BiH u krug svojih ravnopšravnih članova.

Imajući, u vidu, očekivani nivo razvijenosti F BiH oko 2020. , potencijal sa kojim će raspolagati, poslovno i razvojno iskustvo i mudrost kojom će raspolagati, te evropski ambijent u koji će se integritat, cijenimo da je realno prognozirati da F BIH, kao srednje razvijeni ekonomski prostor,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

u periodu od 2021-2028. god. ostvari prosječnu stopu rasta GDP-a od 8,5% . Radi se o stopi koju je F BiH ostvarila u periodu od 1998-2008. god. , odnosno u periodu od 2001.2008. god.. Realnost ove stope postaje još veća ukoliko se kvalitetno sačini, usvoji, implementira i u kontinuitetu inovira upravo Prostorni plan F BiH 2008-2028. godine. Tim više, ukoliko se ostvare optimistička predviđanja pronalaska ekonomski isplativih rezervi nafte i plina.

Naravno, veliki broj faktora utiče na ostvarivanje ciljanog rasta, posebno u dugom periodu, što se prije svega odnosi na investicije, industrijsku proizvodnju, zapošljavanje, uvoz i izvoz. Gledano u cjelini planirane stope rasta i njihovo ostvarivanje, u prvom redu, zavise od realizacije sektorskih strategija kao i strategija razvoja na nivou BiH. Iz ovog razloga, planirane stope rasta treba posmatrati više kao okvir odnosno trend, a njihovo realnije sagledavanje utvrđivat će se *Mjerama tekuće ekonomske politike* i operativnim planovima u periodu provođenja predmetnih strategija.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE I RASPODIJELA
(Tržišne cijene)

ELEMENTI	U milionima KM						Struktura u %				
	Ostvareno	Ocjena	Procj.	Predviđanje			Ostvareno	Ocjena 2009.	Procj.	Predviđanje	
	1990.	2009.	2010.	2015.	2020.	2028.	1990.	2010.	2015.	2020.	2028.
BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE(I+II)	22.156,7	27.936,0	28.300,5	34.250,0	48.670,0	89.036,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I. MEĐUFAZNA POTROŠNJA	11.019,2	15.671,9	15.989,8	18.323,8	25.308,0	44.073,2	49,7	56,1	56,5	52,0	49,5
II. DODANA VRIJEDNOST (a+b+c+d+e)	11.137,5	12.264,1	12.310,7	15.926,3	23.362,0	44.963,6	50,3	43,9	43,5	46,5	50,5
a) Amortizacija	1.684,8	1.927,6	1.981,0	2.500,3	3.650,0	6.855,8	7,6	6,9	7,0	7,3	7,7
b) Sredstva zaposlenih	5.567,9	7.598,7	7.612,8	9.590,0	13.871,0	26.355,0	25,1	27,2	26,9	28,0	29,6
c) Porez na promet	-	670,5	735,8	924,8	1.314,0	2.403,4	-	2,4	2,6	2,7	2,7
d) Subvencija	-	139,7	113,2	171,3	244,0	445,2	-	0,5	0,4	0,5	2,5
e) Poslovnji višak	-	1.927,6	1.867,9	2.740,0	4.283,0	8.903,7	-	6,9	6,6	8,0	10,0
III. Porezi na proiz. i usl. i uvoz minus subv.	-	2.820,9	2.925,3	3.938,8	5.838,0	11.129,6	-	10,1	10,3	11,5	12,5
IV. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) II+III	11.137,5	15.085,0	15.236,0	19.865,0	29.200,0	56.093,2	-	54,0	53,8	58,0	63,0
GDP per capita u KM											
Stalno stanovništvo	4.066,2	5.287,4	5.335,0	6.850,0	10.050,0		-	-	-	-	-
Prisutno stanovništvo	4.066,2	6.482,6	6.539,0	8.510,0	12.485,0		-	-	-	-	-

Napomena: Podaci za 1990. godinu su svedeni na političko teritorijalni nivo poslije Dejtona radi mogućnosti statističkih poređenja.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE I RASPODJELA - INDEKSI
(Tržišne cijene)

ELEMENTI	INDEKSI										Prosječna stopa rasta							
	2010.		2015.		2020.		2021.		2028.		2011-2015		2016-2020		2011-2020		2021-2028	
	2009.	2010.	2010.	2015.	2010.	2015.	2010.	2015.	2020.	2028.	2010.	2015.	2016-2020	2011-2020	2021	2028	2011	2028
BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE(=II)	101,3	121,0	142,1	172,0	182,9	314,6	182,9	314,6	182,9	314,6	3,9	7,3	5,6	7,8	6,6	7,8	6,6	6,6
I. MEĐUFAZNA POTROŠNJA	102,0	114,6	138,1	158,3	174,1	275,6	174,1	275,6	174,1	275,6	2,8	6,7	4,7	7,2	5,8	7,2	5,8	5,8
II. DODANA VRIJEDNOST (a+b+c+d+e)	100,4	129,4	146,7	189,8	192,5	365,2	192,5	365,2	192,5	365,2	5,3	8,0	6,6	8,5	7,5	8,5	7,5	7,5
a) Amortizacija	102,8	126,2	146,0	184,3	187,8	346,1	187,8	346,1	187,8	346,1	4,8	7,9	6,3	8,2	7,1	8,2	7,1	7,1
b) Sredstva zaposlenih	100,2	126,0	144,6	182,2	190,0	346,2	190,0	346,2	190,0	346,2	4,7	7,7	6,2	8,4	7,1	8,4	7,1	7,1
c) Porez na promet	109,7	125,7	142,1	178,6	182,9	326,7	182,9	326,7	182,9	326,7	4,7	7,3	6,8	7,8	6,8	7,8	6,8	6,8
d) Subvencija	81,0	151,3	142,5	215,5	182,4	393,3	182,4	393,3	182,4	393,3	8,6	7,3	8	8	7,9	8	7,9	7,9
e) Poslovni višak	96,9	146,7	156,3	229,3	207,9	476,6	207,9	476,6	207,9	476,6	8,0	9,3	8,7	4,6	9,1	4,6	9,1	9,1
III. Porezi na proiz. i usl. i uvoz minus subv.	103,7	134,6	148,2	199,6	190,6	380,5	190,6	380,5	190,6	380,5	6,1	8,2	7,2	8,4	7,7	8,4	7,7	7,7
IV. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) II+III	101,0	130,4	147,0	191,7	192,1	368,3	192,1	368,3	192,1	368,3	5,5	8,0	6,7	8,5	7,5	8,5	7,5	7,5
GDP per capita u KM																		
Stalno stanovništvo	100,9	128,4	146,7	188,4	191,3	360,4	191,3	360,4	191,3	360,4	5,1	8,0	6,5	8,4	7,4	8,4	7,4	7,4
Prisutno stanovništvo	100,9	130,1	146,7	190,9	141,3	365,3	141,3	365,3	141,3	365,3	5,4	8,0	6,7	8,5	7,4	8,5	7,4	7,4

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) – STRUKTURA PO DJELATNOSTIMA

PODRUČJA - DJELATNOSTI	U milionima KM										Struktura u %					
	Ostvareno		Ocjena	Procjena 2010.		Predviđanje		Ostvareno	Ocjena	Procj. 2010.	Predviđanje					
	1990.	2009.	2009.	2015.	2020.	2028.	1990.	2009.	2010.	2015.	2020.	2028.				
A Poljoprivreda, lov i šumarstvo	1.223,1	769,3	792,3	1.092,6	1.606,0	2.972,7	11,0	5,1	5,2	5,5	5,5	5,3				
B Ribarstvo	14,6	1,5	1,7	2,1	2,2	2,7	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0				
C Rudarstvo	393,7	316,8	304,7	397,3	584,0	1.171,9	3,5	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0				
D Prerađivačka industrija	2.778,3	1.976,1	1.980,7	2.681,0	4.057,0	8.716,6	24,9	13,1	13,0	13,5	13,9	15,5				
E Snabdjevl. energ. gasom i vodom	1.200,4	603,4	609,4	794,6	1.168,0	2.243,7	10,8	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0				
F Građevinarstvo	824,6	769,3	775,6	1.033,0	1.506,0	3.085,1	7,4	5,1	5,1	5,2	5,5	5,6				
G Trg. na vel. i malo; popr. mot. voz. te pred. za lič. up.	1.096,7	2.004,8	2.010,9	2.581,2	3.650,0	6.507,9	9,8	13,3	13,2	13,0	12,5	11,2				
H Ugošiteljstvo	256,0	331,9	335,2	437,0	642,0	1.188,3	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1				
I Saobraćaj, skladištenje i veze	796,5	1.071,0	1.066,5	1.450,1	2.190,0	4.207,0	6,8	7,1	7,0	7,3	7,5	7,5				
J Finansij. posredovanje	212,2	588,3	609,4	794,6	1.168,0	2.162,0	1,9	3,9	4,0	4,0	4,0	3,8				
K Posl. nekretnin; iznajmlj. i posl. usluge	166,9	1.282,2	1.264,6	1.469,9	2.190,0	3.904,8	1,5	8,5	8,3	7,5	7,5	7,0				
L Javna uprava i odbrana,	733,9	1.327,5	1.314,7	1.628,8	2.336,0	3.866,1	6,6	8,8	8,5	8,2	8,0	6,9				
M Obrazovanje	623,7	724,1	742,2	993,3	1.460,0	2.804,6	5,6	4,8	4,9	5,0	5,0	5,0				
N Zdravstv. i soc. zaštita	601,0	678,8	685,6	893,9	1.314,0	2.524,2	5,4	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5				
O Ostale javne. društ. i soc. i lič. uslužne djelat.	256,0	347,0	320,0	357,6	408,8	509,7	2,3	2,3	2,1	1,8	1,4	1,0				
UKUPNO DJELATNOSTI	11.137,5	12.792,1	12.813,5	16.627,0	24.382,0	4.6837,8	100,0	84,8	84,1	83,7	83,5	83,5				
Imputirane bankarske usluge-FISIM (minus)	-	528,0	502,8	695,3	1.022,0	4.463,2	-	3,5	3,3	3,5	3,5	3,5				
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) bazne cijene	-	12.264,1	12.310,7	15.931,7	23.360,0	44.874,6	-	81,3	80,8	80,2	80,0	80,0				
Porezi na proizvode i usl. i uvoz minus subvencije(+)	-	2.820,9	2.925,3	3.933,3	5.840,0	11.218,6	-	18,7	19,2	19,8	20,0	20,0				
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) tržišne cijene	11.137,5	15.085,0	15.236,0	19.865,0	29.200,0	56.093,2	-	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				

Napomena: Podaci za 1990. godinu su svedeni na političko teritorijalni nivo poslije Dejtona radi mogućnosti statističkih poređenja.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) – STRUKTURA PO DJELATNOSTIMA - INDEKSI

PODRUČJA - DJELATNOSTI	INDEKSI										Prosječna stopa rasta			
	2008 2007	2009. 2008	2010. 2009.	2015. 2010.	2020. 2015.	2020 2010	2021 2020	2021 2020	2011 2010	2011 2010	2016 2020	2016 2020	2021 2020	2021 2020
A Poljoprivreda, lov i šumarstvo	106,5	94,7	103,0	137,9	147,0	202,7	185,1	375,2	6,6	8,0	7,3	8,0	8,0	7,6
B Ribarstvo	130,0	57,7	113,3	123,5	104,8	129,4	122,8	158,8	4,3	1	2,6	2,6	2,6	2,6
C Rudarstvo	112,1	92,2	96,2	130,4	147,0	191,7	192,1	369,2	5,5	8,0	6,7	8,5	8,5	7,5
D Prerađivačka industrija	116,9	97,5	100,2	135,4	151,3	204,8	214,8	440,0	6,2	8,6	7,4	10,0	8,6	8,6
E Snabdjev. energ. gasom i vodom	137,3	98,0	101,0	130,4	147,0	191,7	199,5	368,2	5,5	8,0	6,7	9,0	9,0	7,5
F Građevinarstvo	127,4	95,3	100,8	133,2	155,5	207,1	192,1	397,7	5,9	9,2	7,6	8,5	8,5	8,0
G Trg. na vel. i malo; popr. mot. voz. te pred. za lič. up.	119,1	97,8	100,3	128,4	141,4	181,5	185,1	323,6	5,1	7,2	6,1	8,0	8,0	6,7
H Ugostiteljstvo	107,9	92,2	101,0	130,4	146,9	191,5	185,1	354,5	5,5	8,0	6,7	8,0	8,0	7,3
I Saobraćaj, skladištenje i veze	107,6	97,5	99,6	136,0	151,0	205,3	199,5	394,5	6,3	8,6	7,5	9,0	9,0	7,9
J Finansij. posredovanje	105,2	93,5	103,6	130,4	147,0	191,7	185,1	334,8	5,5	8,0	6,7	8,0	8,0	7,3
K Posl. nekretnin; iznajmlj. i posl. usluge	108,3	98,5	98,6	117,8	147,0	173,2	188,1	308,7	3,3	8,0	5,6	8,2	8,2	6,5
L Javna uprava i odbrana,	115,6	97,3	99,0	123,9	143,4	177,7	175,3	294,1	4,4	7,5	5,9	7,5	7,5	6,2
M Obrazovanje	118,7	94,2	102,5	133,8	147,0	196,7	192,1	377,8	6	8,0	7	8,5	8,5	7,7
N Zdravstv. i soc. zaštita	120,1	99,1	101,0	130,4	147,0	191,7	192,1	369,2	5,5	8,0	6,7	8,5	8,5	7,5
O Ostale javne, društ. i lic. uslužne djelat.	107,7	103,4	92,2	111,8	114,3	127,8	124,7	159,3	2,3	2,7	2,5	2,8	2,8	2,6
UKUPNO DJELATNOSTI	115,1	96,9	100,2	129,8	146,6	190,3	192,1	365,5	5,4	8,0	6,6	8,5	8,5	7,5
Imputirane bankarske usluge-FISIM (minus)	104,2	105,4	95,2	138,3	147,0	203,3	192,1	390,4	6,7	8,0	7,4	8,5	8,5	7,9
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) bazne cijene	115,6	96,5	100,4	129,4	146,6	189,8	192,1	364,5	5,3	8,0	6,6	8,5	8,5	7,5
Porezi na proizvode i usl. i uvoz minus subvencije(-)	102,1	96,3	103,7	134,5	148,5	199,6	192,1	382,4	6,1	8,2	7,2	8,5	8,5	7,8
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) tržišne cijene	112,8	96,5	101,0	130,4	147,0	191,7	192,1	369,2	5,5	8,0	6,7	8,5	8,5	7,5

² Odnosi se na 1990. godinu

³ Ocjena

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Iz navedenih pregleda vidljivi su slijedeći ciljani makroekonomski indikatori do 2028. godine:

a) Izražena u dinamičkim fazama (u 2010. godini sa 1 %; u perioda 2011.-2015. sa 5,5 %; u periodu 2016.-2020. sa 8,0 %; i u periodu 2021-2028. sa 8,5%) ciljana prosječna stopa ekonomskog rasta u periodu 2010-2028. godine iznosi 7,5 % po kojoj GDP p.c od 2010. do 2028 narasta za 365,3 %, sa 6.482 KM na oko 23.890 KM.

b) U prethodnom periodu od 2000. do 2009. godine evidentirana je stagnacija zapošljavanja, a posebno je izražena u 2002. i 2009. godini, sa prosječnom stopom rasta zaposlenosti od tek 0,4 %. U narednom periodu (2011.-2028. godina) predviđena stopa zapošljavanja iznosi 2,5 %. Sa izvršenjem planiranih stopa rasta broj zaposlenih bi iznosio u 2015. godini 451.400, u 2020. godini 523.620, a u 2028. godini 667.616.

Stepen zaposlenosti mjeran brojem zaposlenih u odnosu na prisutno stanovništvo u 2009. godini iznosio je 18,3 %, a prema projekciji za 2015. iznosi 19,3 %, u 2020. godini 22,4 %, a u 2028. godini 28,4 %. Napominjemo da je broj prisutnog stanovništva (2.327.000) uzet kao osnovica. Ukoliko bi se stopa rasta zapošljavanja ostvarivala prema predviđenoj dinamici, broj nezaposlenih bi se znatno smanjivao, u prvom redu u periodu od 2012.-2015. godine, a posebno u periodu 2016.-2020. godine. Ovo je razumljivo pošto se u ovim periodima treba da ostvari snažnije investiranje i bitno poveća poslovna aktivnost u Federaciji BiH. Stepenn nezaposlenosti koji je u 2009. godini iznosio 45,4%, procjena je da će se u 2015. smanjiti na 43,5%, u 2020. godini na 36,8%, a u 2028. godini na 26,8%.

c) Rast plaća u principu prati rast GDP-a. Prosječna plaća bi u 2015. godini iznosila 1.038 KM, u 2020. godini 1.525 KM, a u 2028. godini 2.930 KM. Poređenja radi Hrvatska ima (II/2010. godine) prosječnu plaću koju planira FBiH ostvariti 2020. godine.

d) Značajan iznos planiran je za realizaciju strateških investicionih projekata. Najveći dio se odnosi na promet i komunikacije, elektroenergetski sektor, vodoprivredu i turizam. Na ove sektore od ukupno predviđenih investicionih ulaganja otpada 86,4%. Koliki će se iznos u planskom periodu realizirati zavisi od raspoloživih finansijskih izvora i načina realizacije predmetnih investicija. Treba imati u vidu da se znatan dio investicionih projekata, bez obzira što su odluke donesene u jednom planskom periodu, prenosi u drugi. Ovo se posebno odnosi na investicije velike predračunske vrijednosti sa dužim periodom izgradnje. Podaci govore da ostvarene investicije u FBiH u 2008. godini iznose 4,3 milijarde KM. Predvidjeli smo da se u planskom periodu povećavaju sa prosječnom stopom rasta u periodu 2011.-2028. godine od 15 %. Od realizacije planiranih investicija umnogome zavise stope rasta ostalih makroekonomskih pokazatelja.

e) Strateški cilj je da se izvoz povećava bržom dinamikom od uvoza. U kom iznosu i dinamici će se ostvarivati izvoz, u prvom redu, zavisi od konkurentnosti domaćih proizvoda, ostvarene proizvodnje, prometa i usluga, tržišta, (CEFTA, EU i ostatak svijeta), podsticajnih mjera i dr. Kada je u pitanju robna razmjena cilj je u narednom periodu ostvarivati brži rast izvoza od uvoza kako bi stopa pokrivenosti uvoza izvozom bila veća i kako bi se smanjivao deficit u robnoj razmjeni. Sa prosječnom stopom rasta izvoza u periodu od 2011.-2028. godine u procentu od 10 % i uvoza od 6%, pokrivenost uvoza izvozom (u 2009. godini je iznosila 44,9%), u 2015. bi iznosila 55,5%, u 2020. godini 66,6 %, a u 2028. godini 92,8%.

e) Što se tiče ostalih pokazatelja predviđa se prosječna stopa rasta u periodu 2011-2028.: industrije u procentu od 8,6 %, poljoprivrede 8 %, šumarstva 2,9 %, građevinarstva 7,4 %, saobraćaja 4,3 %, trgovine 7,4 %, ugostiteljstva 7,3%, prosječne plaće 7,4 % i inflacije do 6,0 %.

Razvoj poslovnih zona

Kao proizvod društvenog i prostornog planiranja iz osamdesetih godina prošlog stoljeća došlo je do formiranja poslovnih zona u općinama. Zone su formirane sukladno demografskim kapacitetima i potrebama za radnim mjestima. Ove zone su najčešće nastajale na periferiji gradova centara općina. One su bile u principu industrijske zone, dok su pojedinačni industrijski objekti nastajali u sekundarnim općinskim centrima.

U posljednje vrijeme počinju se formirati i čisto trgovačke zone van gradova kao nova pojava i to prije svega uz jake cestovne pravce.

Generalno gledajući, u poslijeratnom periodu je došlo do nekontrolirane izgradnje poslovnih objekata na slobodnim lokacijama bez potrebe da se prostori za poslovne djelatnosti osmišljeno planiraju, grupiraju i racionalno iskorištavaju. Ako bi se i grupirali objekti onda njihova raznorodnost, različita djelatnost nije dopuštala formiranje uređenih, infrastrukturom opremljenih prostora.

Zbog svega ovoga u novije vrijeme skoro da ne možemo govoriti o poslovnim zonama sa grupiranjem određene djelatnosti ili srodnih djelatnosti, već, kao u pravilu, o poslovnim zonama u kojima su pomiješane sve djelatnosti i privredne grane. Teško u zonama možemo otkriti neku od djelatnosti kao dominantnu. Obilježja poslovnih zona nastalih u poslijeratnom razdoblju kao rezultat stihijskog djelovanja su sljedeća:

1. Bez dominantne su djelatnosti, tako da se teško mogu okarakterizirati kao industrijske, uslužno – servisne ili trgovačke;
2. Bez infrastrukturne su opremljenosti ili sa veoma lošom opremljenošću;
3. Kao u pravilu ove zone su nastale uz magistralne prometnice. Na ovakav način su smetnja normalnom obavljanju prometa.
4. Unutarnja organizacija prostora, a time i infrastruktura je neracionalna, kako prometa, tako snabdijevanja vodom i odvodnjom otpadnih voda i td.;
5. Zone ne vrše nijednu zajedničku funkciju, već se ponašaju kao skup samostalnih neovisnih objekata i djelatnosti (javne rasvjete, osiguranja i td.);
6. Zone nisu hortikulturno uređene;
7. Okolišni pristup je nezadovoljavajući;
8. Masovna pojava samostalnih pojedinačnih objekata van poslovnih zona i dalje pospješuje kaos i neorganiziranost u prostoru;
9. Vrlo često ove zone su potrošile najkvalitetnije poljoprivredno zemljište kao nenadoknadiv resurs.

Uz to, došlo je i do izmjene konceptijskog pristupa razvoju privrede. Ono se sad temelji na privatnom vlasništvu i tržišnoj privredi, ali je njegovo oživljavanje u početnom stadiju.

Zbog svega navedenog, a prije svega zbog nepostojanja smišljenog i organiziranog procesa planiranja, neophodno je pristupiti planskom lociranju poslovnih zona.

U tom procesu se treba riješiti status postojećih proizvodnih objekata, izvršiti njihova konsolidacija i aktiviranje obnovljene ili nove proizvodnje. Postojeći objekti velikih prijeratnih sistema predstavljaju bazni potencijal za te procese.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Boljom prometnom povezanošću smanjiti će se vrijeme putovanja, povećati sigurnost u prometu i znatno povećati razina prometne usluge. Ovo će znatno utjecati na kvalitetu transportnih usluga kao osnove razvoja privrede, a posebno na brz i kvalitetan plasman specifičnih bosansko-hercegovačkih proizvoda i turističku aktivnost

Radne zone F BiH površine 5 i više ha (po kantonima i općinama)

R. br.	Kanton	Općina	Površina (ha)	Ukupno
1	Unsko-Sanski	BIHAC	7,11	
2	Unsko-Sanski	BIHAC	5,19	
3	Unsko-Sanski	BIHAC	33,59	
4	Unsko-Sanski	BIHAC	22,64	
5	Unsko-Sanski	BIHAC	8,53	
6	Unsko-Sanski	BIHAC	30,90	
7	Unsko-Sanski	BIHAC	9,98	
8	Unsko-Sanski	BIHAC	57,01	
9	Unsko-Sanski	BIHAC	7,13	
10	Unsko-Sanski	BIHAC	11,11	
11	Unsko-Sanski	BIHAC	10,18	
12	Unsko-Sanski	BIHAC	9,76	
13	Unsko-Sanski	BIHAC	11,87	
14	Unsko-Sanski	BIHAC	9,64	
15	Unsko-Sanski	BIHAC	6,57	
16	Unsko-Sanski	BIHAC	6,43	
17	Unsko-Sanski	BIHAC	5,23	
18	Unsko-Sanski	BIHAC	5,41	
19	Unsko-Sanski	BIHAC	7,56	
20	Unsko-Sanski	BIHAC	7,12	
21	Unsko-Sanski	BIHAC	13,96	
22	Unsko-Sanski	BIHAC	12,34	
23	Unsko-Sanski	BIHAC	6,51	
24	Unsko-Sanski	BIHAC	12,46	
25	Unsko-Sanski	BIHAC	15,65	
26	Unsko-Sanski	BIHAC	19,02	
27	Unsko-Sanski	BIHAC	16,92	
28	Unsko-Sanski	BIHAC	22,63	
29	Unsko-Sanski	BIHAC	5,35	
30	Unsko-Sanski	BIHAC	10,88	
31	Unsko-Sanski	BIHAC	15,39	
32	Unsko-Sanski	BIHAC	9,16	
33	Unsko-Sanski	BIHAC	20,83	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

34	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	6,74	
35	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	13,68	
36	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	34,85	
37	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	48,85	
38	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	37,86	
39	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	17,17	
40	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	7,15	
41	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	16,90	
42	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	5,63	
43	Unsko-Sanski	BOSANSKI PETROVAC	7,49	
44	Unsko-Sanski	SANSKI MOST	20,09	
45	Unsko-Sanski	SANSKI MOST	7,80	
46	Unsko-Sanski	SANSKI MOST	12,11	
47	Unsko-Sanski	SANSKI MOST	19,56	
48	Unsko-Sanski	BUZIM	11,28	
49	Unsko-Sanski	BUZIM	7,40	
50	Unsko-Sanski	BUZIM	6,71	
51	Unsko-Sanski	BUZIM	7,42	
52	Unsko-Sanski	BUZIM	6,95	
53	Unsko-Sanski	BUZIM	5,72	
54	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	14,05	
55	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	7,35	
56	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	10,51	
57	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	16,84	
58	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	20,75	
59	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	6,28	
60	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	40,07	
61	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	22,73	
62	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	26,03	
63	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	18,62	
64	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	21,79	
65	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	5,07	
66	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	11,08	
67	Unsko-Sanski	BOSANSKA KRUPA	17,25	
68	Unsko-Sanski	KLJUC	9,54	
69	Unsko-Sanski	KLJUC	12,46	
70	Unsko-Sanski	KLJUC	5,71	
71	Unsko-Sanski	KLJUC	5,78	
72	Unsko-Sanski	KLJUC	24,28	
73	Unsko-Sanski	KLJUC	5,23	
74	Unsko-Sanski	KLJUC	41,18	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

75	Unsko-Sanski	KLJUC	11,04	
76	Unsko-Sanski	CAZIN	5,86	
77	Unsko-Sanski	CAZIN	7,79	
78	Unsko-Sanski	CAZIN	16,35	
79	Unsko-Sanski	CAZIN	10,55	
80	Unsko-Sanski	CAZIN	8,21	
81	Unsko-Sanski	CAZIN	5,87	
82	Unsko-Sanski	CAZIN	5,36	
83	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	31,90	
84	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	6,00	
85	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	13,42	
86	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	9,79	
87	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	11,43	
88	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	12,52	
89	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	6,73	
90	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	5,02	
91	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	6,74	
92	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	10,36	
93	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	32,43	
94	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	5,94	
95	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	38,83	
96	Unsko-Sanski	VELIKA KLADUSA	5,97	1366,13
97	Kanton Posavski	ODZAK	96,09	
98	Kanton Posavski	ODZAK	42,51	
99	Kanton Posavski	ODZAK	50,04	
100	Kanton Posavski	ODZAK	8,36	
101	Kanton Posavski	ODZAK	10,79	
102	Kanton Posavski	ORASJE	6,66	
103	Kanton Posavski	ORASJE	9,99	224,44
104	Tuzlanski	BANOVICI	5,61	
105	Tuzlanski	CELIC	19,08	
106	Tuzlanski	DOBOJ-ISTOK	9,85	
107	Tuzlanski	GRACANICA	13,74	
108	Tuzlanski	GRACANICA	6,28	
109	Tuzlanski	GRACANICA	12,19	
110	Tuzlanski	GRACANICA	20,45	
111	Tuzlanski	GRACANICA	6,71	
112	Tuzlanski	GRADACAC	19,23	
113	Tuzlanski	GRADACAC	7,50	
114	Tuzlanski	GRADACAC	14,00	
115	Tuzlanski	GRADACAC	8,81	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

116	Tuzlanski	GRADACAC	5,83	
117	Tuzlanski	GRADACAC	8,71	
118	Tuzlanski	GRADACAC	7,84	
119	Tuzlanski	GRADACAC	19,06	
120	Tuzlanski	GRADACAC	57,86	
121	Tuzlanski	GRADACAC	17,34	
122	Tuzlanski	GRADACAC	16,35	
123	Tuzlanski	GRADACAC	6,13	
124	Tuzlanski	GRADACAC	17,08	
125	Tuzlanski	GRADACAC	36,07	
126	Tuzlanski	GRADACAC	19,44	
127	Tuzlanski	KALESIJA	18,59	
128	Tuzlanski	KALESIJA	5,50	
129	Tuzlanski	KALESIJA	13,06	
130	Tuzlanski	KALESIJA	7,96	
131	Tuzlanski	KALESIJA	5,32	
132	Tuzlanski	KALESIJA	15,90	
133	Tuzlanski	KALESIJA	7,40	
134	Tuzlanski	KLADANJ	19,25	
135	Tuzlanski	KLADANJ	6,04	
136	Tuzlanski	KLADANJ	41,29	
137	Tuzlanski	LUKAVAC	8,68	
138	Tuzlanski	LUKAVAC	16,56	
139	Tuzlanski	LUKAVAC	15,90	
140	Tuzlanski	LUKAVAC	15,08	
141	Tuzlanski	LUKAVAC	197,49	
142	Tuzlanski	LUKAVAC	254,64	
143	Tuzlanski	LUKAVAC	139,81	
144	Tuzlanski	LUKAVAC	128,20	
145	Tuzlanski	LUKAVAC	6,97	
146	Tuzlanski	LUKAVAC	28,47	
147	Tuzlanski	LUKAVAC	5,79	
148	Tuzlanski	SREBRENİK	8,32	
149	Tuzlanski	TUZLA	49,79	
150	Tuzlanski	TUZLA	16,80	
151	Tuzlanski	TUZLA	17,25	
152	Tuzlanski	TUZLA	5,76	
153	Tuzlanski	TUZLA	27,44	
154	Tuzlanski	TUZLA	10,54	
155	Tuzlanski	TUZLA	6,77	
156	Tuzlanski	TUZLA	8,08	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

157	Tuzlanski	TUZLA	5,18	
158	Tuzlanski	TUZLA	90,65	
159	Tuzlanski	TUZLA	18,65	
160	Tuzlanski	TUZLA	44,75	
161	Tuzlanski	ŽIVINICE	7,37	
162	Tuzlanski	ŽIVINICE	13,25	1643,66
163	Zeničko-Dobojski	BREZA	23,86	
164	Zeničko-Dobojski	DOBOJ-JUG	14,07	
165	Zeničko-Dobojski	DOBOJ-JUG	46,92	
166	Zeničko-Dobojski	KAKANJ	15,89	
167	Zeničko-Dobojski	KAKANJ	20,71	
168	Zeničko-Dobojski	MAGLAJ	48,54	
169	Zeničko-Dobojski	OLOVO	11,93	
170	Zeničko-Dobojski	TESANJ	18,29	
171	Zeničko-Dobojski	TESANJ	11,37	
172	Zeničko-Dobojski	TESANJ	7,66	
173	Zeničko-Dobojski	TESANJ	7,94	
174	Zeničko-Dobojski	TESANJ	11,54	
175	Zeničko-Dobojski	TESANJ	19,00	
176	Zeničko-Dobojski	USORA	11,57	
177	Zeničko-Dobojski	USORA	17,36	
178	Zeničko-Dobojski	VARES	7,74	
179	Zeničko-Dobojski	VARES	15,17	
180	Zeničko-Dobojski	VISOKO	7,58	
181	Zeničko-Dobojski	VISOKO	5,95	
182	Zeničko-Dobojski	VISOKO	19,55	
183	Zeničko-Dobojski	VISOKO	28,46	
184	Zeničko-Dobojski	VISOKO	30,95	
185	Zeničko-Dobojski	VISOKO	13,89	
186	Zeničko-Dobojski	VISOKO	100,20	
187	Zeničko-Dobojski	ZAVIDOVICI	13,49	
188	Zeničko-Dobojski	ZAVIDOVICI	42,88	
189	Zeničko-Dobojski	ZAVIDOVICI	9,61	
190	Zeničko-Dobojski	ZENICA	35,36	
191	Zeničko-Dobojski	ZENICA	318,28	
192	Zeničko-Dobojski	ZENICA	8,20	
193	Zeničko-Dobojski	ZEPCE	14,84	
194	Zeničko-Dobojski	ZEPCE	33,88	
195	Zeničko-Dobojski	ZEPCE	17,70	
196	Zeničko-Dobojski	ZEPCE	27,42	
197	Zeničko-Dobojski	ZEPCE	13,18	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

198	Zeničko-Dobojski	ZEPCE	8,10	1059,08
199	Bosansko-Podrinjski	GORAŽDE	22,04	
200	Bosansko-Podrinjski	GORAŽDE	11,76	
201	Bosansko-Podrinjski	GORAŽDE	25,28	59,08
202	Srednjobosanski	BUGOJNO	37,00	
203	Srednjobosanski	BUGOJNO	12,19	
204	Srednjobosanski	BUGOJNO	8,68	
205	Srednjobosanski	BUGOJNO	8,06	
206	Srednjobosanski	BUSOVACA	13,44	
207	Srednjobosanski	BUSOVACA	16,69	
208	Srednjobosanski	BUSOVACA	11,49	
209	Srednjobosanski	BUSOVACA	17,93	
210	Srednjobosanski	BUSOVACA	14,11	
211	Srednjobosanski	DOBRETICI	14,20	
212	Srednjobosanski	GORNJI VAKUF-USKOPLJE	18,00	
213	Srednjobosanski	GORNJI VAKUF-USKOPLJE	28,21	
214	Srednjobosanski	JAJCE	10,78	
215	Srednjobosanski	JAJCE	5,50	
216	Srednjobosanski	JAJCE	5,04	
217	Srednjobosanski	JAJCE	5,21	
218	Srednjobosanski	JAJCE	10,05	
219	Srednjobosanski	JAJCE	7,80	
220	Srednjobosanski	KISELJAK	5,65	
221	Srednjobosanski	KISELJAK	19,53	
222	Srednjobosanski	KISELJAK	7,78	
223	Srednjobosanski	KISELJAK	6,65	
224	Srednjobosanski	KISELJAK	29,75	
225	Srednjobosanski	KISELJAK	6,03	
226	Srednjobosanski	KISELJAK	5,20	
227	Srednjobosanski	KISELJAK	5,83	
228	Srednjobosanski	KRESEVO	12,83	
229	Srednjobosanski	KRESEVO	9,83	
230	Srednjobosanski	KRESEVO	8,66	
231	Srednjobosanski	KRESEVO	8,63	
232	Srednjobosanski	NOVI TRAVNIK	30,25	
233	Srednjobosanski	NOVI TRAVNIK	50,54	
234	Srednjobosanski	TRAVNIK	12,37	
235	Srednjobosanski	TRAVNIK	10,39	
236	Srednjobosanski	TRAVNIK	5,15	
237	Srednjobosanski	TRAVNIK	13,69	493,14
238	Hercegovačko-Neretvanski	CAPLJINA	44,81	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

239	Hercegovačko-Neretvanski	CAPLJINA	22,93	
240	Hercegovačko-Neretvanski	CAPLJINA	35,45	
241	Hercegovačko-Neretvanski	CAPLJINA	56,16	
242	Hercegovačko-Neretvanski	CAPLJINA	13,11	
243	Hercegovačko-Neretvanski	CITLUK	41,09	
244	Hercegovačko-Neretvanski	CITLUK	57,41	
245	Hercegovačko-Neretvanski	CITLUK	11,60	
246	Hercegovačko-Neretvanski	CITLUK	8,07	
247	Hercegovačko-Neretvanski	JABLANICA	9,33	
248	Hercegovačko-Neretvanski	JABLANICA	24,90	
249	Hercegovačko-Neretvanski	JABLANICA	15,92	
250	Hercegovačko-Neretvanski	JABLANICA	11,96	
251	Hercegovačko-Neretvanski	JABLANICA	5,59	
252	Hercegovačko-Neretvanski	KONJIC	6,94	
253	Hercegovačko-Neretvanski	KONJIC	5,63	
254	Hercegovačko-Neretvanski	KONJIC	35,49	
255	Hercegovačko-Neretvanski	KONJIC	7,54	
256	Hercegovačko-Neretvanski	KONJIC	5,88	
257	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	10,20	
258	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	13,98	
259	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	12,01	
260	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	20,38	
261	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	14,44	
262	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	7,28	
263	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	6,14	
264	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	13,71	
265	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	6,72	
266	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	14,05	
267	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	22,58	
268	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	7,37	
269	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	22,16	
270	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	34,29	
271	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	141,66	
272	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	31,81	
273	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	9,14	
274	Hercegovačko-Neretvanski	MOSTAR	37,06	
275	Hercegovačko-Neretvanski	PROZOR-RAMA	12,76	
276	Hercegovačko-Neretvanski	PROZOR-RAMA	32,71	
277	Hercegovačko-Neretvanski	PROZOR-RAMA	22,47	
278	Hercegovačko-Neretvanski	STOLAC	9,86	922,59
279	Zapadno-Hercegovački	GRUDE	8,96	

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

280	Zapadno-Hercegovački	GRUDE	42,78	
281	Zapadno-Hercegovački	LJUBUSKI	46,12	
282	Zapadno-Hercegovački	LJUBUSKI	5,60	
283	Zapadno-Hercegovački	LJUBUSKI	44,96	
284	Zapadno-Hercegovački	POSUSJE	12,36	
285	Zapadno-Hercegovački	POSUSJE	13,92	
286	Zapadno-Hercegovački	SIROKI BRIJEG	47,69	222,39
287	Kanton Sarajevo	CENTAR SARAJEVO	10,63	
288	Kanton Sarajevo	HADZICI	119,46	
289	Kanton Sarajevo	ILIDZA	89,01	
290	Kanton Sarajevo	ILIDZA	419,99	
291	Kanton Sarajevo	ILIJAS	148,77	
292	Kanton Sarajevo	NOVI GRAD SARAJEVO	94,59	
293	Kanton Sarajevo	NOVI GRAD SARAJEVO	284,56	
294	Kanton Sarajevo	NOVO SARAJEVO	6,94	
295	Kanton Sarajevo	NOVO SARAJEVO	14,20	
296	Kanton Sarajevo	VOGOSCA	90,07	
297	Kanton Sarajevo	VOGOSCA	38,70	1316,92
298	Kanton 10	DRVAR	72,00	
299	Kanton 10	GLAMOC	193,59	
300	Kanton 10	KUPRES	33,68	
301	Kanton 10	LIVNO	50,46	
302	Kanton 10	LIVNO	32,54	
303	Kanton 10	TOMISLAV GRAD	61,82	
304	Kanton 10	TOMISLAV GRAD	13,62	457,71
UKUPNO			7765,14	7765,14

Prostorni razmještaj proizvodno privrednih kapaciteta

Usmjeriti plasmane investicija za nove proizvodne privredne kapacitete na prostore, sa direktnim pristupom budućim razvojnim koridorima koji su koincidentni sa koridorima kapitalne transportne infrastrukture (transportna čvorišta, prigradski i vangradski kompleksi uz kapitalnu transportnu infrastrukturu kao i područja spajanja mreže nižeg ranga na istu).

2.12. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Razvoj društvenih djelatnosti, kao najvažnijeg elementa društvenog standarda, je primarni način ostvarivanja napretka i razvoja ljudskih resursa svake društvene zajednice. U narednom planskom razdoblju ovakav razvoj zasnivati će se na unapređenju obrazovnog nivoa i naučnog i kulturnog stvaralaštva, očuvanju zdravlja stanovništva, odnosno na potpunijem zadovoljavanju zajedničkih potreba stanovništva po obimu, kvaliteti i dostupnosti. Pri tome, neophodno je obezbijediti uz štoracionalnije korištenje prostora, skladniji i brži razvoj svih društvenih djelatnosti koje neposrednije utječu na poboljšanje uslova života i rada stanovništva i racionalnije

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

korištenjem materijalnih i ljudskih resursa pojedinih naselja i područja u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Bilansi potreba

Prema odredbama projektnog zadatka i zahtjevima nositelja pripreme ovog plana, bilo je nužno izvesti pokazatelje planiranja potrebnog prostora za smještanje društvenih djelatnosti, te u nastavku prezentirane vrijednosti treba prihvatiti kao okvirne iznose, budući je preciznije normative moguće dobiti jedino u slučajevima detaljnijeg planiranja prostora.

Polazeći od orijentacijski utvrđenih odnosa namjene površina prema ukupnoj površini teritorijalnog obuhvata plana, moguće je planirati potrebnu površinu za obavljanje funkcija centraliteta konkretnog prostora. S obzirom na planirani broj stanovnika koji bi se trebao doseći na kraju planskog razdoblja, utvrđenisu urbanistički normativi za društvene, gospodarske i tehničko-infrastrukturne funkcije centraliteta u FBiH, što je prezentirano u narednoj tablici:

Planirane potrebe i urbanistički normativi namjene površina za FBiH, 2028. godina

namjena	koeficijent odnosa površina *	površina FBiH km ²	planirana potrebna površina km ²	planirani broj stanovnika FBiH 2028.	normativ m ² /st
centralne funkcije	0,05	26.344	13,2	2.288.721	5,76
sport i rekreacija	0,04	26.344	10,5	2.288.721	4,60
zaštitne zelene površine	0,15	26.344	39,5	2.288.721	17,27
stanovanje	0,36	26.344	94,8	2.288.721	41,44
industrija	0,11	26.344	29,0	2.288.721	12,66
parkovi	0,13	26.344	34,2	2.288.721	14,96
promet	0,16	26.344	42,2	2.288.721	18,42
	1,00		263,4		115,10

*Izvor: „Teorija namjene površina u urbanizmu“, Ante Marinović - Uzelac, Zagreb 1989.

Budući je ovdje riječ o planiranju potreba za sadržajima društvene infrastrukture u FBiH, u daljem razmatranju ćemo uzeti u obzir dobijene normative za centralne funkcije i sport i rekreaciju, te je vidljivo da oni iznose 5,76 odnosno 4,60m²/stanovniku. To znači da za obavljanje funkcija centraliteta koje uključuju upravu i administraciju, obrazovanje i nauku, kulturu, sport i rekreaciju, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, vjerske, komercijalne i slične uslužne sadržaje, treba okvirno, za svakog stanovnika u FBiH, planirati nešto više od 10 m² prostora. Prema tome moguće je dati procjenu ukupnih potreba za površinama namijenjenim društveno uslužnim djelatnostima u svakom od kantona u FBiH.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Prostorne potrebe za sadržajima društvene infrastrukture po kantonima u FBiH, 2028. godina

područje	planirana površina za sadržaje društvene infrastrukture
Unsko sanski kanton	3,07 km ²
Posavski kanton	0,38 km ²
Tuzlanski kanton	5,14km ²
Zeničkodobojski kanton	4,14km ²
Bosanskopodrinjski kanton	0,30km ²
Srednjobosanski kanton	2,66km ²
Hercegovačkoneretvanski kanton	2,23km ²
Zapadnohercegovački kanton	0,84km ²
Sarajevski kanton	4,23km ²
Kanton 10	0,71km ²
FEDERACIJA BIH	23,71km ²

Zaključno slijedi da je do kraja 2028. godine u FBiH potrebno osigurati sveukupno 23,71km² prostora namijenjenog smještaju sadržaja društvene infrastrukture. Preporučuje se da pri planiranju osiguranja potrebnog prostora za obavljanje funkcija centraliteta, treba voditi računa o iskorištenju već postojećih napuštenih objekata, kakvih se može naći među prostorima koji su služili nekada u gospodarske svrhe ili se radi o nekadašnjim vojnim objektima predanim civilnim strukturama na raspolaganje.

Također se u cilju povećanja učinaka u dostizanju kvalitete usluga društvenih djelatnosti predlaže reorganiziranje koje će omogućiti racionalno korištenje kako postojeće infrastrukture, tako i kadrovskih i materijalnih resursa, a sve u skladu sa proračunskim mogućnostima i potrebama tržišta. To znači da budući razvoj društvene infrastrukture u FBiH treba planirati u skladu sa gravitirajućim brojem stanovnika i ostvarenim BDP. Sukladno tome u planskim dokumentim općina i kantona rezervirati površine za razvoj istih.

U ostvarenju ciljeva racionalizacije svih raspoloživih resursa moguće je u oblasti visokog i višeg obrazovanja izvršiti integraciju srodnih visokoškolskih ustanova, te prema planskim dokumentima kantona oformiti mrežu univerziteta u FBiH. Istovremeno je nužno u cjelokupnoj oblasti obrazovanja osigurati dovoljno prostora za smještaj kako studenata, tako i učenika, odnosno izgradnju svih ostalih pratećih objekata učeničkog, odnosno studentskog standarda. Površina prostora namijenjenog obrazovnim ustanovama bi trebala zadovoljiti urbanistički normativ od 0,5 m²/stanovniku, te slijedi da bi na kraju planskog razdoblja ukupna površina školskih objekata u FBiH iznosila 1,14km² (1.144.361 m²). Detaljnijim planiranjem rukovoditi se pedagoškim standardima utvrđenim po korisniku prostora, kako za objekte tako i za komplekse školskih a i ustanova za smještaj učenika i studenata.

Posebnu pažnju treba poklanjati materijalnom i kadrovskom jačanju naučnoistraživačke djelatnosti te stvarati uslove da se kreiranje i ostvarivanje politike prostornog uređenja više zasniva na naučnim osnovama, a rezultati naučnih istraživanja trebaju biti više respektovani u procesu korištenja prostora. To nameće potrebu stalnog praćenja rezultata naučnoistraživačkog rada i njihovu dosljednu primjenu u prostornom uređenju, kao i potrebu usklađivanja politike i prakse prostornog uređenja sa politikom i praksom razvojskih drugih djelatnosti.

Što se tiče kapaciteta zdravstvene zaštite u FBiH, modernizacijom postojećih i izgradnjom novih površina za potrebe vanbolničke i bolničke zdravstvene zaštite obezbijedili bi se objekti i prostor

za efikasno organizovanje savremene medicinske djelatnosti, kako je predviđeno u planskim dokumentima kantona. Kako je prema urbanističkom normativu predviđeno planiranje od 0,62 m²/stanovniku, to bi ukupna površina kapaciteta zdravstvene zaštite u FBiH trebala iznositi 1,42 km² (1.419.007 m²).

Sugerira se, u cilju racionalizacije korištenja postojećih resursa i osiguranja dostupnosti korištenja usluga zdravstvene zaštite, voditi se pri određivanju gravitacijskog stanovništva, kriterijumom najkraće udaljenosti, bez obzira na teritorijalnu nepodudarnost u pripadnosti korisnika i zdravstvene ustanove istom kantonu.

Razvoj u oblasti kulture neophodno je temeljiti na potrebama i interesima stanovništva i materijalnim mogućnostima društva, u cilju osiguranja potpunijeg i kvalitetnijeg zadovoljavanja kulturnih potreba stanovnika i racionalnijeg korištenja prostora.

U skladu sa opštim razvojem i zahtjevima za ujednačavanje nivoa razvijenosti pojedinih područja, potrebno je ostvariti proširenje mreže kulturnih ustanova, povećanje stepena korištenja postojećih prostornih i kadrovskih kapaciteta, uz primjenu novih tehnologija koje suvremeno društvo donosi.

Postojeće profesionalne institucije u oblasti kulture, federalnog i regionalnog značaja, treba dalje razvijati i politikom prostora uređenja stvarati povoljnije uslove kako bi rezultati njihovog rada bili dostupniji stanovnicima u širim geografskim prostorima. Ako se za objekte kulture, kao urbanistički normativ potrebne površine, uzme minimalno 0,30 m²/stanovniku, onda bi u FBiH, na kraju 2028. godine, trebalo raspolagati sa 0,69 km² (686.616 m²) prostora namijenjenog sadržajima kulturne djelatnosti.

Međutim, neophodno je da se na osnovi naučne i stručne analize, utvrde standardi u pogledu organizacije smještaja pojedinih sadržaja društvene infrastrukture (posebice iz oblasti kulture i sporta) pojedinačno za kantone. To znači da će u ovisnosti o finansijskim mogućnostima i potrebama gravitacijskog područja, u većim centrima biti primjerena monofunkcionalna, a u centrima nižeg stupnja multifunkcionalna organizacija.

Što se tiče uključenosti stanovništva u raznovrsne aktivnosti fizičke kulture, kao i njihovih objektivnih potreba i interesa za rekreativne, sportske i druge aktivnosti, u kreiranju i ostvarivanju politike prostornog uređenja potrebno je stvarati uslove da se sportske površine do kraja planskog razdoblja povećaju, kako bi se osigurao minimum od 2,4 m²/stanovniku za korisnu površinu objekta (sveukupno u FBiH 5,49 km²), 0,5 m²/stanovniku za otvorene naseljske sportsko rekreativne površine (sveukupno u FBiH 1,14 km²) i 1,7 m²/stanovniku za otvorene terene (sveukupno u FBiH 3,89 km²). Pri tome je naročito izražena potreba većeg obuhvata djece predškolskog uzrasta i lica starijih dobnih skupina odgovarajućim oblicima fizičke kulture.

Potrebno je u narednom planskom razdoblju razvijati i unaprijeđivati sve oblike socijalne zaštite. Pri tome je nužno dati prioritet razvijanju preventivnih oblika socijalne zaštite i u tom smislu razvoju centara za socijalni rad i ustanova za smještaj lica koja su u stanju socijalne potrebe. U skladu s tim osigurati dovoljno smještajnog kapaciteta u ustanovama socijalne zaštite, proširenjem postojećih i izgradnjom novih objekata za: stara lica, djecu bez roditeljskog staranja, lica s posebnim potrebama, maloljetnike društveno negativnog ponašanja, beskućnike, žrtve porodičnog nasilja, ovisnike i ostale ugrožene kategorije stanovništva. Uz normativ od minimalno 0,43 m²/stanovniku površine u oblasti socijalne zaštite, trebalo bi u FBiH računati sa sveukupno 984.150 m² (0,98 km²) ove vrste prostora.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Prostorne potrebe FBiH po društvenim djelatnostima u FBiH, 2028. godina

društvene djelatnosti	urbanistički normativ	potrebna površina	
	m ² /stanovnik	m ²	km ²
obrazovanje i nauka	0,50	1.144.361	1,14
zdravstvena zaštita	0,62	1.419.007	1,42
kultura	0,30	686.616	0,69
sport i rekreacija	4,60	10.528.117	10,53
socijalna zaštita	0,43	984.150	0,98
ostale društvene djelatnosti	3,91	8.948.899	8,95
Federacija BiH sveukupno:	10,36	23.711.150	23,71

Tabličnim prikazom pojedinačno su, zahvaljujući utvrđenim urbanističkim normativima iskazane buduće potrebe planiranog broja stanovnika FBiH za djelatnostima obrazovanja i nauke, zdravstvene i socijalne zaštite, kulture, sporta i rekreacije, dok su ostale ostale funkcije centraliteta, kao što su uprava i administracija i razne druge vrste usluga i osnovnog servisa, objedinjeni. Stoga je u uslovima planiranja na nižim nivoima neophodno izvesti pokazatelje primjerene konkretnim zahtjevima i uslovima potreba i mogućnosti.

Prostorni razmještaj infrastrukturnih kapaciteta

visoko i više obrazovanje i naučnoistraživačke djelatnosti

Visoko obrazovanje će se u FBiH odvijati u postojećim, racionalno organiziranim centrima u Sarajevu, Mostaru, Tuzli, Zenici, Travniku i Bihaću, uz mogućnost specijaliziranja za pojedine oblasti (poljoprivredni, turistički, zdravstveni i slični centri), što bi omogućilo studentima organizovan sistematski naučnoistraživački rad i veće sticanjestručnopraktičnihznanja i iskustava. Stručna usmjeravanja je moguće organizovati kroz izbor skupa predmeta karakterističnih za određene stručne spreme. U tu svrhu mogu se formirati departmani korištenjem kapaciteta sadašnjih fakulteta.

zdravstvena zaštita

Prema Uredbi o građevinama i zahvatima od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH br. 85/07, 29/08), od objekata zdravstvene zaštite izdvajaju se univerzitetski klinički centri u Sarajevu i Tuzli, dok zbog svog regionalnog značaja pribraja se i kompleks objekata zdravstvene zaštite u Mostaru.

Prema utvrđenim sadašnjim potrebama nužno je osigurati povećanje prostora za djelatnost Univerzitetskog kliničkog centra u Tuzli, dok klinički centar u Sarajevu raspolaže, uz određeno prestrukturiranje, dovoljnim prostornim kapacitetom za zadovoljenje potreba zdravstvene zaštite stanovnicima koji gravitiraju ovoj zdravstvenoj ustanovi.

U kantonalnim centrima (koji imaju kantonalne bolnice) planskim dokumentima kantona i općina rezervirati prostor za razvoj kantonalnih bolnica u odnosu na broj stanovnika koji im gravitira.

kultura

S ciljem daljeg razvoja kulturnih djelatnosti predlaže se za svaki kantonalni centar osiguranje dovoljno prostora za smještaj osnovnih kulturnih sadržaja, a optimalno bi bilo posjedovanje arhiva, zavoda za zaštitu spomenika, muzeja, biblioteke, galerije, pozorišta, kina, muzičke škole, koncertne dvorane i slično. Organizovanje kulturne djelatnosti odvijace se u zavisnosti od postojećeg stepena centraliteta naselja, pa se u onima nižeg reda sugerira iznalaženje prostora za planiranje muzeja, pozorišta sa polivalentnom dvoranom i galerije.

sport

Predlaže da se u svim kantonalnim centrima planira atletska staza sa podlogom koju nalažu međunarodni standardi, atletska dvorana za zimske pripreme atletičara, sportska dvorana za košarku -odbojku, rukomet i tenis, otvoreni i zatvoreni bazen dimenzija 50x25m, otvoreni teniski tereni. Izgradnja i opremanje prostora predviđenih za sportske sadržaje prilagoditi će se gravitacijskom području svakog konkretnog centra, u pogledu materijalnih mogućnosti i potreba stanovnika.

Uredbom o građevinama i zahvatima od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH br. 85/07, 29/08) utvrđeno je da u kategoriju sportskih objekata spadaju olimpijski i objekti od međunarodnog značaja. Shodno tome, postojeći sportski objekti i kompleksi olimpijskog karaktera, Skenderija, Zetra, Koševo, Trebević, Bjelašnica, Igman, se zadržavaju, uz mogućnost rekonstrukcije i povećanja tehničke i prostorne opremljenosti u skladu sa međunarodnim pravilima i propisima za pojedine kategorije sportskih objekata.

Budućim planskim rješenjima treba formirati mrežu sportsko rekreativnih objekata i centara koji će omogućiti omasovljavanje rekreativnog sportskog i školskog sporta u FBiH. U tu svrhu predlažu se slijedeći lokaliteti: Ruište i Vlašić – za upotpunjenje kapaciteta za razvoj zimskih sportova; sportski kompleks u Međugorju – pogodan za pripreme državne reprezentacije; nogometni stadioni u Zenici i Sarajevu – za međunarodna natjecanja, Plivska jezera, bazen Otoka u Sarajevu i planiranje objekata u Neumu – međunarodni vodeni sportovi; boćarski dom Biberon u Grudama – međunarodni turnir u boćanju, sportski aerodromi u Tuzli i Visokom za međunarodna sportskatakmičenja. Ovi objekti i centri predstavljaju kategorije specijalizovane za pojedine grane sporta koji imaju državni značaj i mogućnost razvoja takmičarskog sporta.

socijalna zaštita

Razvoj djelatnosti socijalne zaštite u FBiH podrazumijeva u kantonalnim centrima planiranje prostora za ustanove standardnih oblika smještaja starih lica, djece bez roditeljskog staranja, lica s posebnim potrebama, ali i alternativnih oblika brige i smještaja korisnika, kao što su maloljetnici društveno negativnog ponašanja, beskućnici, žrtve porodičnog nasilja, ovisnici i ostale ugrožene kategorije stanovnika.

vjerski objekti

Među najznačajnije sakralne objekte islamske kulture spadaju u Alipašina džamija, Gazi Husrevbegova džamija i Careva džamija u Sarajevu, Karadžozbegova džamija u Mostaru, Fethija džamija u Bihaću; Šarena džamija u Gračanici, Šišman Ibrahim-pašina džamija u Počitelju, Turhan Emin-beg Džamija u Ustikolini, Šerefudinova Bijela Džamija u Visokom, Šarena (Sulejmanija) džamija u Travniku, Beglučka (Lala-pašina, Mustafa-pašina, Beglek) džamija u Livnu.

Najpoznatije rimokatoličke crkve u FBiH nalaze se u Sarajevu, Travniku, Bugojnu, Livnu, Jajcu, Bihaću i Tolisi, dok su najznačajniji samostani franjevačke provincije Bosna srebrena u Fojnici, Visokom, Kreševu, Kaknju i Livnu. Sakralni objekti rimokatoličke crkve u Hercegovini su Duvanjska bazilika u Tomislavgradu, te crkve i samostani u Širokom Brijegu, Čapljini i Mostaru. Od objekata pravoslavne vjeroispovjesti izdvajaju se Crkva Presvetog Trojstva u Novom Sarajevu, Crkva sv. Ćirila i Metodija u Sarajevu, Crkva Vavedenja Bogorodice u Zavalu, Manastir Žitomislić i Saborna crkva – Crkva svete trojice u Mostaru

Razmjешtaj objekata društvene infrastrukture od značaja za FBiH, 2028. godina

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

OBJEKTI DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU BOSNE I HERCEGOVINE		Unsko sanski	Posavski	Tuzlanski	Zeničkodo bojski	Bosansko odrinjski	Srednjobosanski	Hercegovačkoneretvanski	Zapadnohercegovački	Sarajevski	Kanton 10
Vjerski objekti	Objekti većeg značaja										
	Zimski sportovi										
	Vodeni sportovi										
Međrodna sportska natjecanja	Pripreme reprezentacija										
	Bocanje										
	Nogomet										
	Sportski aerodrom										
Objekti sportske infrastrukture	Olimpijski objekti										
Visoko obrazovanje i nauka	Univerzitetski centri										
Zdravstvo	Klinički centri										

2.13. POSEBNO ZAŠTIĆENI PROSTORI /PODRUČJA OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU BIH I PODRUČJA POSEBNOG OBILJEŽJA FEDERACIJE BIH-

Specifičnost Prostornog plana Federacije BiH se, između ostalog, ogleda i kroz analizu posebno zaštićenih prostora, koja se prema članu 29. Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata tretiraju i kao područja od značaja za Federaciju BiH.

Prema članu 9. Stav 3. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou FBiH Prostornim planom Federacije utvrđuju se područja od značaja za Federaciju. Ovim stavom određeni su i sadržaji koji se naročito, tj. obavezno utvrđuju kao područja od značaja za Federaciju. Najznačajniju grupaciju sadržaja a koje se obavezno utvrđuju područja od značaja za Federaciju čine sadržaji područja posebnih obilježja Federacije, definisana članom 17. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou FBiH te njegovim Izmjenama i dopunama. Prema ovom članu područja posebnog obilježja Federacije su, u suštini, područja od značaja za Federaciju za koja se utvrđuje obaveza donošenja prostornog (ili detaljnog) plana područja posebnih obilježja Federacije. Prema stavu 1. ovog člana područja posebnih obilježja Federacije se utvrđuju Prostornim planom Federacije, a stavom 2. se, do donošenja Prostornog plana Federacije, definišu sadržaji za koje se obavezno utvrđuju područja posebnih obilježja Federacije. Članom 37. Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata potvrđuje se privremeni karakter stava 2. Člana 17. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou FBiH, kao prelazno rješenje, do donošenja Prostornog plana Federacije, za utvrđivanje područja posebnih obilježja Federacije BiH.

Uvažavajući specifičnosti ovog Plana te zakonsku odredbu da se Planom utvrđuju područja od značaja za Federaciju i područja posebnih obilježja Federacije (posebno zaštićeni prostori), pristupilo se iznalaženju adekvatne klasifikacije sadržaja čiji se prostorni obuhvati tretiraju kao područja od značaja za Federaciju i područja posebnih obilježja Federacije.

Predložena klasifikacija je bazirana na odredbama Uredbe o građevinama i zahvatima od značaja za FBiH, specifičnim odrednicama projekcije razvoja prostornih sistema s aspekta međunarodnih, međuentitetskih i međukantonálnih odnosa te valorizaciji prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa. Dodatni kriterij je bio uvjet da se ovom klasifikacijom obuhvate i tretiraju svi planirani elementi strateških dokumenata nosioca razvoja pojedinih djelatnosti. Na taj način se omogućuje kvalitetnija valorizacija ovih strateških dokumenata i donošenje kvalitetnijih odluka kroz dodatnu analizu koja bi se eventualno, ako postoje dileme, provela izradom Prostornih planova posebnog obilježja. Klasifikacija sadržaja predstavlja adekvatan kriterij za određivanje područja od značaja za Federaciju (što ujedno znači da daje elemente za izmjenu i dopunu Člana 9. stav 3. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH i stava 2. Člana 17. istog Zakona).

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

1. Objekti i trase prometne infrastrukture međunarodnog, državnog ili federalnog značaja, kao i interes dvaju i više susjednih kantona.
2. Objekti vodne infrastrukture i prostori koji se tretiraju vodoprivrednim sistemima međunarodnog, državnog ili federalnog značaja, kao i interes dvaju i više susjednih kantona.
3. Objekti, trase i prostori eksploatacije energetskih sirovina, te proizvodnje i prenosa energije međunarodnog, državnog ili federalnog značaja
4. Područja međunarodnog, međuentitetskog ili međukantonalnog usaglašavanja korištenja prostora i resursa.
5. Objekti i prostori od značaja za odbranu.
6. Objekti i područja graditeljskog i prirodnog nasljeđa koje kao nacionalne spomenike utvrdi komisija za očuvanje nacionalnih spomenika u skladu sa aneksom 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH.
7. Područja izuzetnih prirodnih vrijednosti.
8. Područja za razvoj turizma, sporta i rekreacije međunarodnog, državnog, ili federalnog značaja.
9. Posebno ugrožena područja za čiju sanaciju je neophodno međudržavno, međuentitetsko ili međukantonalno usaglašavanje.

Na osnovu projekcije prostornog razvoja i projekcije razvoja prostornih sistema izvršena je analiza prostornih karakteristika planiranih fizičkih struktura, tj. definisan je prostorni obuhvat u funkciji planiranih zahvata imajući u vidu i eventualna alternativna rješenja. Mogućnost potrebe za alternativnim rješenjima naročito je prisutna pri trasiranju saobraćajnica u složenim morfološkim, geološkim i hidrogeološkim uvjetima.

Poseban značaj pri definisanju ovih prostornih obuhvata dat je prostornim analizama neposrednih i posrednih uticaja planiranih zahvata. Analize su pokazale da se formirani prostorni obuhvati pojedinih područja od značaja (posebnih obilježja) a Federaciju "preklapaju", što znači da je za njihove zajedničke dijelove potrebno usaglašavati interese potencijalnih korisnika prostora. U većini slučajeva radi se o komplementarnim planskim aktivnostima i interesima, te je stoga bilo potrebno uspostaviti odnos dominantne i prateće aktivnosti. Naprimjer, uspostava režima zaštite unutar područja izuzetnih prirodnih vrijednosti komplementarna je sa režimom zaštite izvorišta pitke vode.

Usklađivanje aktivnosti i interesa razvoja sporta, rekreacije i turizma sa uspostavom režima zaštite traži dobro odabrane i odmjerene planerske intervencije ali i određene prostorne diferencijacije. Prostorna simbioza ove djelatnosti sa prostorima prirodnih vrijednosti je gotovo pravilo i veoma je značajna za opstojnost i jednog i drugog sadržaja. Sličan planerski pristup je prisutan kod usklađivanja i prostorne diferencijacije režima zaštite područja prirodnih vrijednosti sa područjem zaštitnih zona planiranih vodnih akumulacija. Prostor vodne akumulacije, bez obzira na njenu namjenu, treba posmatrati kao sadržaj razvojne fizičke strukture pa ga treba i jasno prostorno odvojiti od prostora zaštite prirodnih vrijednosti. Međutim, kada se radi o akumulacijama sistema za vodosnabdijevanje, uz prostor akumulacije se vrši rezervacija prostora za uspostavljanje zona sanitarne zaštite čiji je režim zaštite istog karaktera, a ponekad i strožiji od režima zaštite prirodnih vrijednosti. Iz tih razloga ovaj prostor treba posmatrati integralno kao dio prostornih cjelina oba područja od značaja za Federaciju.

Veoma česti su slučajevi kada je neophodno integralno unutar odredjenih prostornih cjelina, posebnim analizama, utvrditi optimalan odnos pojedinih sadržaja u cilju smanjivanja negativnih

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

posljedica nekompatibilnosti planiranih djelatnosti . Najčešći primjeri su uskladjivanje trasa prometnih koridora unutar prostora pod posebnim režimom zaštite.

Na osnovu ove klasifikacije sačinjen je prikaz analiziranih područja od značaja za Federaciju - posebno zaštićenih prostora, uz napomenu da pored dominantnog sadržaja, koji ga čine područjima od značaja za Federaciju mnoga imaju i prateće sadržaje.

2.13.1. Objekti i trase prometne infrastrukture međunarodnog, državnog ili federalnog značaja, kao i interes dvaju i više susjednih kantona

1a. Na osnovu projekcije prostornog razvoja cestovnog prometa i projekcije razvoja prostornih sistema za područja od posebnog značaja za Federaciju određeni su koridori:

- Autocesta u koridoru Vc
- Autocesta Orašje – Tuzla – Zepče sa trasom željezničke pruge Turija - Zavidovići
- Jadransko-jonska autocesta
- Brza cesta V. Kladaša – Bihać – Jajce –D.Vakuf- Travnik – Lašva
- Brza cesta D.Vakuf - Bugojno - Kupres – Livno – granica sa R Hrvatskom (Split)
- Brza cesta Mostar - Široki Brijeg – Grude (ogranak za Split) – Posušje -Tomislavgrad
- Mokronoge (konekcija za Livno i Kupres)
- Brza cesta Sarajevo - Goražde

1b. Na osnovu projekcije prostornog razvoja željeznickog prometa i projekcije razvoja prostornih sistema za područja od posebnog značaja za Federaciju određeni su koridori:

- Željeznička pruga u Koridoru Vc
- Željeznička pruga Čapljina - Trebinje – Niksic
- Željeznička pruga Turija– Banovici - Tuzla („Kargo centar“) sa trasom magistralne ceste Turija – Banovici - „Kargo centar“ – Kalesija – Zvornik

1c. Na osnovu projekcije prostornog razvoja vazdusnog prometa i projekcije razvoja prostornih sistema za područja od posebnog značaja za Federaciju određeni su međunarodni aerodromi:

- Međunarodni aerodrom Sarajevo
- “Kargo centar” Tuzla
- Međunarodni aerodrom Mostar

1d. Na osnovu projekcije prostornog razvoja riječnog i pomorskog prometa i projekcije razvoja prostornih sistema za područja od posebnog značaja za Federaciju određeni su:

- Tok rijeke Save
- Rekonstrukcija i proširenje luke Šamac na teritoriju općine Domaljevac.
- Pristan Orašje za razvoj nautičkog turizma.

S ciljem ostvarenja optimalne prostorne organizacije u okruženju planiranih prometnih zahvata utvrđen je obuhvat područja posebnih obilježja za prometne koridore sa širinama od:

- u skladu sa postojećim Odlukama za koridore za koje je već donesena Odluka o proglašenju područja od posebnog značaja,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- 500 m unutar prostora izvan urbanih područja te 100 m unutar urbanih područja za ostale koridore
- Obuhvat ovih područja može biti preispitan u procesu planiranja sa aspekta njegove racionalnosti i odnosa prema naznačenim ciljevima, te u tom smislu planski dokument može ponuditi i drukčije prostorno rješenje i obuhvat koji će se u konačnici definirati Odlukom o provođenju plana.

Specifičnost obuhvata područja posebnih obilježja autocesta, brzih cesta i željezničkih pruga se ogleda u izraženoj longitudinalnosti. Kreiranje veličine i oblika obuhvata je rezultat tri osnovna faktora:

- Tačke konekcije trasa autocesta sa R Hrvatskom su rezultat međudržavnog dogovora uvažavajući karakter evropskih koridora.
- Generalni pravci pružanja koridora podržavaju geomorfološke pogodnosti na primarnim razvojnim osovinama BiH, koji su rezultat demografskih i privrednih razvojnih procesa.
- Širina obuhvata je rezultat analize neposrednih uticaja ovog zahvata na okruženje, te geoloških, hidrogeoloških, morfoloških i kompleksnih prostornih uvjeta.

Cilj planiranja područja posebnih obilježja je da definiše obuhvat neposrednog uticaja autoceste u kojem će se planerskim intervencijama regulirati prostorna organizacija značajna za gradnju i funkciju autoceste, objekta i zahvata od federalnog značaja.

Temeljna organizacija prostora bazira se na uspostavi principa da se u korištenju prostora trajno osiguraju njegove vrijednosti. Prostornim planovima područja posebnog obilježja organizacija prostora usmjerena je preventivno na izgradnju objekta autoceste kao najznačajnijem razvojnom resursu, te uspostavljanju privrednih zona duž koridora autoceste.

Prostornim Planom područja posebnog obilježja su definirane površine za izgradnju autoceste i pratećih objekata u funkciji autoceste, namjena zemljišta u zaštitnom pojasu određena člankom 58. Zakona o cestama Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH 12/10 od 15.03.2010.godine), građevno zemljište van urbanog područja i privredne/gospodarske zone.

Obuhvat ovog plana generalno se sastoji iz tri prostorne cjeline:

- I - Prvu prostornu cjelinu čine cestovna zemljišta koje čine površine zemljišta na kojim treba izgraditi cestovnu građevinu, površine cestovnog pojasa, te površina zemljišta na kojima se trebaju izgrađivati građevine za potrebe održavanja ceste i pružanja usluga vozačima i putnicima, te naplatu cestarina.
- II - Drugu prostornu cjelinu čine površine zaštitnog pojasa prema članu 58. Zakona o cestama FBiH (Sl. novine FBiH 12/10) na kojem važi poseban režim gradnje i uspostavlja se s ciljem zaštite autoceste i sigurnosti saobraćaja na njoj od štetnih uticaja i različitih aktivnosti u prostoru. S planskog aspekta unutar ove prostorne cjeline nije planirana daljna gradnja koja nije u funkciji autoceste. Planskim rješenjima izvršena je rezervacija prostora za izgradnju servisnih i javnih cesta te ostalih infrastrukturnih objekata u cilju smanjenja i anuliranja štetnih uticaja autoceste na funkcije u okolnom prostoru. Projekcijom namjene površina favoriziraju se šumske površine i zaštitne šume u cilju smanjenja kontaminacije tla izvan ovog pojasa kao posljedica djelovanja štetnih izduvnih gasova, stabilizacije nestabilnog terena, te smanjenja uticaja vjetrova.
- III - Treću prostornu cjelinu čine površine izvan zaštitnog pojasa autoceste do granice obuhvata plana, tj. do granice neposrednog uticaja autoceste. Planskim rješenjima u ovoj prostornoj cjelini stimulišu se razvojni procesi, naročito u zonama čvorišta, rezervacijom

prostora za formiranje radnih zona. Odlukom prostornog plana posebnog obilježja se može dati mogućnost izmjene namjene površina, unutar ove prostorne cjeline , planovima nižeg reda (prostorni planovi općina)

2.13.2. Objekti vodne infrastrukture i prostori koji se tretiraju vodoprivrednim sistemima međunarodnog, državnog ili federalnog značaja, kao i interes dvaju i više susjednih kantona.

Na osnovu projekcije prostornog razvoja vodne infrastukture i projekcije razvoja prostornih sistema za vodosnabdjevanje i uredjenje voda, za područja od posebnog značaja za Federaciju određeni su sljedeći prostorni obuhvati:

- Slivno područje vodnih akumulacija Buk i Kamenica na rijeci Krivaji,
- Slivno područje vodne akumulacije Stršljenci na rijeci Misoci ,
- Slivno područje vodne akumulacije Crna Rijeka
- Slivno područje vodne akumulacije Bijela Rijeka
- Slivno područje vodnih retenzija- akumulacija u gornjem toku rijeke Unac
- Slivno područje vodnih akumulacija na rijeci Ugar, čija je osnovna namjena energetska ali i vodosnabdjevačka
- Slivno područje izvorišta Plava voda unutar područja izuzetnih prirodnih vrijednosti Vlašić
- Slivna područja vrela Krušnice i Crnog vrela (B. Krupa) te Sanice unutar područja izuzetnih prirodnih vrijednosti Grmeč
- Slivno područje izvorišta Bačevo unutar područja od značaja za Federaciju "Igman, Bjelašnica, Rakitnica, Visočica"
- Područje regulacije rijeke Spreče u međuentitetskom području

Najveći dio ovih područja čine prostorne cjeline (izuzimajući područje regulacije rijeke Spreče u međuentitetskom području) izuzetnih prirodnih vrijednosti sa planiranom uspostavom režima zaštite komplementarnog režimu zaštite kvaliteta vode koja se koristi za vodosnabdjevanje. Dominantnost jednog ili drugog sadržaja (prirodne vrijednosti područja ili vodnog resursa) u ovakvim slučajevima nije bitan faktor . Zaštita ovih vrijednosti nije u međusobnoj koliziji što pretpostavlja i relativno jednostavan pristup pri definisanju smjernica izrade planova područja posebnog obilježja , odvojenim ili integralnim prostornim cjelinama.

Nesto blaži uvjeti ,kada je u pitanju kvalitet vode, uspostavljaju se u slivnom području vodnih retenzija- akumulacija u gornjem toku rijeke Unac, koje se prostorno oslanja na zaštićeno područje planine Šator. Planirana izgradnja manjih vodnih akumulacija sa retenzionom funkcijom , ima za cilj poboljšanje vodnog režima, izrazito bujičavog karaktera, rijeke Unac, najznačajnije pritoke rijeke Une uzvodno od Bihaća. Njihovom izgradnjom značajno bi se uticalo na smanjenje rizika od periodičnog plavljenja Bihaća i Kulen Vakufa velikim vodama rijeke Une a i Drvara velikim vodama rijeke Unac.

Osnovni cilj, ili jedan od značajnih ciljeva, je uspostava zaštite značajnih vodnih resursa koji se koriste, ili se planira njihovo korištenje, za vodosnabdjevanje regija i regionalnih centara.

Obzirom da se radi o području izrazitih prirodnih vrijednosti, te da je glavni cilj zaštititi isto, proizilazi da je osnovna funkcija područja unaprijed poznata i tačno određena u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode.

Područje regulacije rijeke Spreče u međuentitetskom području ima pored dominantnog sadržaja (prostor koji se tretira vodoprivrednim objektom) i karakter **međuentitetskog usaglašavanja korištenja prostora**. Naime , rijeka Spreča u ovom području meandrira i periodično ,ovisno o intenzitetu velikih voda, mijenja svoj tok ,stvarajući pri tome probleme pri korištenju ovog zemljišta. Intenzivan razvoj u ovom području , koji se ogleda kroz poslijeratno formiranje i planiranje radnih zona, uvjetuje konačno rješavanje problema regulacije Spreče u cilju racionalnijeg korištenja ovog prostora.

Potreba međuentitetskog usaglašavanja je prisutna i u području hidroelektrana sa vodnim akumulacijama na rijeci Ugar. Položaj entitetske granice u ovom slučaju određuje i međuentitetsku raspodjelu koristi od izgradnje planiranih objekata. Pored energetske funkcije ovih planiranih objekata potrebno je uzeti u obzir i vodosnabdjevačku. Iz tog razloga planom ovog područja posebnog obilježja se obuhvata slivno područje gornjeg toka rijeke Ugar na kojem se planiraju ovi objekti.

2.13.3.Objekti, trase i prostori eksploatacije energetskih sirovina, te proizvodnje i prenosa energije međunarodnog, državnog ili federalnog značaja

Na osnovu projekcije prostornog razvoja i projekcije razvoja prostornih sistema za područja od posebnog značaja za Federaciju određena su područja:

- Eksploataciono područje ugljenokopa sa termoelektranom Banovići
- Eksploataciono područje ugljenokopa sa termoelektranom Bugojno
- Eksploataciono područje ugljenokopa sa termoelektranom Kongora
- Eksploataciono područje ugljenokopa sa termoelektranom Kamengrad
- Hidroenergetskih objekata na rijeci Sani
- Hidroenergetskih objekata gornjeg toka Neretve unutar područja od značaja za Federaciju "Igman,Bjelašnica,Rakitnica,Visočica"
- Hidroelektrane Ustikolina na rijeci Drini
- Hidroelektrane Šaj Kamen na rijeci Bosni
- Hidroelektrana Bradići, Globarivca i Dolina na rijeci Bosni u cilju utvrđivanja uvjeta izgradnje
- Hidroelektrana Vranduk na rijeci Bosni
- Hidroelektrane Kruševo na rijeci Bioštici
- Hidroelektrane Babin potok na rijeci Vrbas sa nizvodnim područjem u kojem se iznalazi optimalna mogućnost korištenja hidropotencijala ovog vodotoka
- Pumpnoreverzibilne hidroelektrane Kablić
- Pumpnoreverzibilne hidroelektrane Vrilo
- Hidroenergetski sa hidromelioracionim sistemom Kupreskog i Šuickog polja sa akumulacijama i retezijama Mrtvica, Milac, Šuica i Mokronoge

Prvu grupaciju čine područja planirane eksploatacije uglja sa termoenergetskim objektima, zahvata i objekata sa izuzetno značajnim uticajima na prostor i okoliš. Pored uticaja na okoliš te privremenu i trajnu transformaciju namjene površina velikih prostornih obuhvata, značajni su uticaji na postojeće infrastrukturne objekte i sisteme , naseobinsku strukturu te sadržaje društvene infrastrukture. Uticaju na fizičke strukture treba dodati i vema značajan sociološki, socioekonomski i druge materijalno nemjerljive aspekte . Valja istaći da se pri pristupanju izradi prostornih planova posebnog obilježja primjenjuje planski period određen periodom

eksploatacije i rekultivacije sto često izlazi iz uobičajenih planskih horizonata . Posebnu specifičnost ovoj vrsti planova daje i potreba definiranja dinamike i etapnosti eksploatacije (tkz. usmjerena eksploatacija) kako bi se omogućili neki pozitivni efekti privođenja konačnoj namjeni i korištenja otkrivke za prateće projekte. Otkrivka u procesu modeliranja terena za planirane namjene u širem okruženju ima značajnu ulogu a planiranim odnosom unutarnjih i vanjskih odlagališta se postižu značajni efekti rekultivacije terena.

Drugu grupaciju područja od posebnog značaja za Federaciju čine područja izgradnje hidroenergetskih objekata i sistema. Hidroenergetski sistem gornjeg toka rijeke Neretve se nalazi unutar područja od značaja za Federaciju “Igman, Bjelašnica, Rakitnica, Visočica” pa se zbog te činjenice sagledava integralno.

Hidroenergetski sistem kojim se vode Kupreškog, Duvanjskog i Glamočkog polja prevode u Livanjsko, i na taj način pojačava transfer voda iz BIH ka hidroenergetskom sistemu “Orlovac” u R Hrvatskoj, čine tri zasebne prostorne cjeline HE Vrilo , HE Kablić te hidroenergetskog i hidromelioracionog sistema Kupreškog i Šuickog polja. U ovim prostornim cjelinama nije izražajan prostorni konflikt planiranih sadržaja sa posebno vrijednim prirodnim i stvorenim resursima.

Zbog izrazenog konflikta sa fizickom strukturom u kanjonu rijeke Vrbas planiranih hidroenergetskih objekata, područje toka ove rijeke između Jajca i Donjeg Vakufa se tretira kao područje od posebnog značaja za Federaciju. Izradom plana posebnog obilježja ovog područja utvrdit će se uvjeti izgradnje HE Babin potok i HE Vinac , tj. koja kota maksimalnog uspora se dozvoljava za njihovu izgradnju i koje su jos mogućnosti korištenja raspoloživog hidropotencijala u kanjonu Vrbasa usklađujući se sa planiranjem trase brze ceste na potezu Jajce – Babino selo.

Područje toka rijeke Drine uzvodno od Goražda se može posmatrati kako s aspekta zaštite prirodnih vrijednosti ovog vodotoka tako i s aspekta energetske koristenja njenog hidropotencijala (planiranja izgradnje HE Ustikolina). Cilj izrade plana posebnog obilježja ovog područja je da valorizira sve negativne i afirmira pozitivne aspekte, s jedne strane zaštitom prirodnih vrijednosti a s druge strane energetske i vodoprivrednog tretmana rijeke Drine. Pored do sada jasno definiranog energetske aspekta neophodno je dodatnim istraživanjima utvrditi mogućnosti regulisanja vodnog režima rijeke Drine eventualnom izgradnjom hidroenergetskih objekata uzvodno od Gorazda te utvrditi stepen smanjenja rizika od periodičnog plavljenja velikim vodama uzrokovanih prirodnim hidrolskim pojavama ili nereguliranog režima rada HE Mratinje.

U cilju definisanja uvjeta izgradnje HE Bradići , HE Globarica i HE Dolina na rijeci Bosni utvrđeno je područje posebnog obilježja ovog dijela toka rijeke Bosne. Sličnog karaktera je i područje izgradnje HE Šajin kamen na pograničnom toku rijeke Bosne sa RS.

Potreba usaglašavanja interesa sa RS odredila je ovo područje kao područje posebnog obilježja kao što je i područje izgradnje HE Kruševo na rijeci Bioštici. Planirana kota maksimalnog uspora je odabrana principom izbjegavanja usporne linije unutar RS što znači da rep vodne akumulacije doseže do entitetske granice. Postizanjem dogovora sa RS oko povećanja kote maksimalnog uspora mogli bi se značajno uvećati energetske efekti izgradnje hidroelektrane te rezervacijom dijela uvećane akumulacije postići određeni vodoprivredni efekti kojim bi se smanjile velike vode rijeke Bioštice u Olovu i time smanjila mogućnost plavljenja.

Ovim Planom isključena je mogućnost izgradnje HE Vrhpolje na rijeci Sani, a na inicijativu lokalne zajednice usvojen koncept izgradnje manjih hidroelektrana koji je i bio predmet usvajanja Prostorne osnove.

2.13.4. Područja međunarodnog, međuentitetskog ili međukantonalnog usaglašavanja korištenja prostora i resursa

Ovim Planom utvdjuju se dva područja od značaja za Federaciju prema kriteriju potrebe međunarodnog usaglašavanja korištenja prostora i resursa i to:

- Područje vojnog aerodroma Željava
- Područje dijela akvatorija i poluotoka Neum-Klek sa planiranim pristanom

Područje aerodroma Željava je karakteristično po tome što se nalazi dijelom na teritoriji R. Hrvatske, a dijelom na teritoriji BiH i kao takvo se tretira kao područje međudržavnog usaglašavanja korištenja prostora. U prijeratnom periodu ovaj vojni aerodrom je bio veoma značajan s aspekta vojne doktrine oruzanih snaga bivše države. Svojom podzemnom i nadzemnom infrastrukturom, zavidnog kapaciteta u evropskim okvirima, prostirao se na teritoriju R. Hrvatske i BiH. Postojale su određene inicijative sa nivoa lokalne zajednice da se ovo područje transformira u bezcarinsku zonu, civilni aerodrom itd. ali nijedna nije zaživjela zbog složenih vlasničkih odnosa. Dodatnu složenost čini položaj ovog kompleksa unutar zaštitne zone vrela Klokot značajnog izvorišta pitke vode grada Bihaća. Ove činjenice ukazuju da bi se pitanje korištenja ovog prostora moglo riješiti na međudržavnom nivou usaglašavanja.

BiH ima izlaz na more na području FBiH, teritorija općine Neum, tako da značaj i ulogu morske obale za državu Bosnu i Hercegovinu treba tretirati u okviru prostora Federacije BiH. Ponukan tom činjenicom Nosioc pripreme Plana je definirao cilj i smjernicu za izradu osnovnog koncepta Plana kojim se naglasava značaj obalnog područja Neuma za ostvarenje adekvatnog pomorskog prometnog kapaciteta:

Uvažiti značaj i ulogu morske obale u okviru prostora entiteta Federacije BiH za državu Bosnu i Hercegovinu kao pomorsku državu.

U skladu sa gore navedenim ciljem dio područja poluotoka Klek sa pripadajućim akvatorijem u Malostonskom zalivu utvrđuje se područjem posebnog obilježja od značaja za Federaciju u svrhu razvoja i pozicioniranja promocije države BiH kao pomorske države sa međunarodnim plovnim putevima što podrazumijeva razne aspekte razvoja međunarodnog pomorskog saobraćaja.

Ovom smjernicom nije preciziran karakter plovnog puta i prateće obalne infrastrukture, niti je to bio cilj. Naime, ovakvom formulacijom daje se mogućnost dodatnih istraživanja i valoriziranja postojećih opredjeljenja kroz proces pripreme i izrade plana posebnog obilježja, jer trenutno ne postoji konsenzus svih subjekata planiranja po pitanju jasnog preciziranja karaktera i kapaciteta planiranih sadržaja.

Treba istaći da je tretman obalnog područja područjem posebnih obilježja FBiH naišlo na jak otpor lokalne zajednice, izazvan sa bojazni od mogućnosti korištenja ovog prostora za izgradnju luke i jakog infrastrukturnog čvorista koje bi ugrozilo dosadašnji i planirani razvoj turizma.

Sa druge strane javna rasprava po ovom pitanju ukazuje na potrebu očuvanja strateskih pozicija BiH u odnosu na susjeda R. Hrvatsku. Prihvatanje ovakvog stava, kojim se prvenstveno štiti interes BiH, zadovoljava različito pozicionirane, pomalo i konfrontirane subjekte. Radikalniji zahtjevi ističu neupitnost potrebe za izgradnju putničke i teretne luke Neum, sa preusmjerenjem planiranih prometnih sadržaja ka njoj, neuvazavajući interese R. Hrvatske za

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

ocuvanje kvaliteta vode u Malostonskom zalivu te zadržavanja pozicije luke Ploče u regionalnim robnoprometnim okvirima. Zagovornicima izgradnje luke Neum neprestavlja protuargument ni potreba obezbjeđenja ogromnih sredstava za realizaciju ovog projekta. Za razliku od radikalnih zahtjeva, zagovornici realnijeg pristupa ekonomsku opravdanost gradnje luke dovode u isti kontekst opravdanosti izgradnje tkz. Peljesackog mosta od strane R. Hrvatske, a mogućnost izgradnje luke Neum tretiraju kao krajnje nuzan potez kojim bi se reagovalo na neuspješnost ostvarivanja interesa BiH u luci Ploče.

Na osnovu prijedloga Federalnog ministarstva prometa i komunikacija, a na osnovu Općih ciljeva, za ovu temu preuzetih iz prostornog plana SRBiH, utvrđeno je Područje posebnog obilježja Federacije Bosne i Hercegovine „Međunarodni granični prelaz, pristan i gradska marina u Neumu“ u funkciji putničkog prometa, a bazirana na turističkim potrebama FBiH. Ovaj putnički pristan, u sklopu integralnog prometnog sustava FBiH je dio utvrđenog područja od značaja za Federaciju BiH.

Vezano za moguću izvoz električne energije prema Italiji kao značajnom uvozniku električne energije danas i u budućnosti, a uz ostvarenje proizvodnje električne energije u BiH znatno iznad potreba domaćeg konzuma, morat će se, na osnovu šireg sporazuma sa susjednim zemljama, dogovoriti izgradnja veze ovog regiona sa Italijom podmorskim kablom sa svim potrebnim pojačanjima u mreži 400 kV. Pri tome bi bila poželjna direktna veza BiH sa Italijom.

2.13.5. Objekti i prostori od značaja za odbranu

Objekti i prostori od značaja za odbranu su objekti i prostori od posebnog značaja za FBiH. Prostori koji se koriste za vojne potrebe imaju utvrđene režime zaštite u skladu sa postojećim zakonskim aktima koji tretiraju ovu oblast.

Ove prostore treba obavezno adekvatno tretirati kroz izradu detaljnih planskih dokumenata a koje rade nadležne službe pri Ministarstvu obrane. Nadležni organi na svim nivoima vlasti/civilne strukture su dužne obezbijediti distribuciju svih vrsta podataka i dati iscrpne informacije Ministarstvu odbrane za prostore i objekte u okruženju lokacija posebne namjene, a u cilju lakše i brže realizacije planiranih aktivnosti na objektima i prostorima od značaja za odbranu, mogućnosti usuglašavanja vojnih i civilnih struktura i dobivanja odobrenja Ministarstva obrane BiH za površine u neposrednom okruženju.

U sljedećem tabelarnom prikazu dat je spisak perspektivnih lokacija Ministarstva obrane BiH i Oružanih snaga BiH. Podaci su dobiveni od Ministarstva odbrane BiH:

Pregled perspektivnih lokacija MO BiH i OS BiH					
R br.	Naziv	Vrsta	Mjesto	Pov. zemljišta [ha]	Pov. Objekata [ha]
1	MO BiH	Administracija	Sarajevo-Stari Grad	2,20	1,00
2	ZŠ OS BiH	Administracija	Sarajevo-Stari Grad	0,30	0,50
3	Dom oružanih snaga BiH	Dom-objekat	Sarajevo-Stari Grad	0,20	0,40
UKUPNO 3 OBJEKTA				2,70	1,90
4	Glamoč	Poligon	Glamoč	18,00	
5	Gorica	Poligon	Čapljina	66,50	

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

6	Vrtače-Grebak	Poligon	Ustikolina-Foča	1,00	0,03
UKUPNO 3 OBJEKTA				85,50	0,03
7	Paša bunar	Strelište	Tuzla	2,90	0,03
8	Ovčarevo	Strelište	Travnik	6,20	
UKUPNO 2 OBJEKTA				9,10	0,03
9	Krupa	Skladište	Hadžići	40,00	0,60
10	Teufik Buza	Skladište	Visoko	13,70	1,10
11	Gabela	Skladište	Čapljina	21,80	2,00
12	Stojkovići	Skladište	N. Travnik	24,70	0,20
13	Kozlovac	Skladište	Tuzla	191,70	0,30
14	Grabež	Skladište	Bihać	17,60	0,30
15	Čelebići	Skladište	Konjic	23,00	0,30
UKUPNO 7 OBJEKATA				332,50	4,80
16	Mato Lučić-Maturica	Kasarna	Kiseljak	10,80	1,10
17	Josip Krimović-Grabo	Kasarna	Žepče	6,90	0,20
18	Božan Šimović	Kasarna	Čapljina	23,20	2,20
19	Kasarna SBK	Kasarna	Mostar	0,30	0,20
20	Orlovača "Ante Bruno Bušić"	Kasarna	Livno	10,20	0,30
21	Butile	Kasarna	Sarajevo-N.Grad	109,90	4,10
22	Rajlovac	Kasarna	Sarajevo-N.Grad	113,70	2,50
23	Kasarna Zaim Imamović I poligon Šavnici	Kasarna+Poligon	Hadžići	168,90	0,90
24	Miralem Jugo	Kasarna	Mostar	41,80	0,60
25	7 Muslimanske brigade	Kasarna	Zenica	14,90	1,60
26	Travnik	Kasarna	Travnik	14,00	2,20
27	Adil Bešić	Kasarna	Bihać	66,40	2,40
28	Sinovi Posavine	Kasarna	Orašje	13,90	0,50
29	Kosova	Kasarna	Ustikolina-Foča	11,00	0,40
30	Butmir	Kasarna	Ilidža	6,00	
UKUPNO 15 OBJEKATA				611,90	19,20
31	RR Okresanica	RR čvorište	Srebrenik	6,50	0,10
32	RR Konjuh	RR čvorište	Kladanj	0,50	0,05
33	RR Opaljenik	RR čvorište	Travnik	0,30	0,02
34	RR Pločno	RR čvorište	Mostar	0,30	0,10
35	RR Ćubren	RR čvorište	Kiseljak	0,30	0,05

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

36	RR Velež	RR čvorište	Mostar	2,50	0,20
37	RR Velika Mahnjača	RR čvorište	Žepče	0,90	0,08
38	Bosut	RR čvorište	Sarajevo-Stari Grad	1,60	0,20
UKUPNO 8 OBJEKATA				12,90	0,80
39	Tuzla-Dubrave	Aerodrom	Živinice	198,2	3,5
39	Ortiješ	Aerodrom	Mostar	303,9	0,9
UKUPNO 2 OBJEKTA				502,10	4,40
SVUKUPNO 45 OBJEKATA :				1556,70	31,16

Perpektivne lokacije OS BiH specifične po tome što je dio prostora dat na korištenje civilnim strukturama su:

- Kasarana SBK u Mostaru : objekti kapelica, prijavnica i objekti 4,5,6 su ostali u posjedu OS BiH, a preostali dio je dat na korištenje sveučilištu u Mostaru,
- Aerodrom Ortiješ u Mostar dio prostora je ustupljen za potrebe civilnog saobraćaja s tim da je poletno – slijetna staza u zajedničkoj uopotrebi (vojna + civilna)
- Aerodrom Tuzla-Dubrave dio prostora je ustupljen za potrebe civilnih aktivnosti (putnički i cargo saobraćaj) s tim da je poletno – slijetna staza u zajedničkoj uopotrebi (vojna + civilna), kao i željeznički kolosijek koji ide kroz ovo područje, s tim da je moguće proširenje aerodroma za potrebe i perspektivan razvoj civilnih aktivnosti : regionalni cargo centar.

Ovaj obuhvat bi se naslanjao na postojeću ogradu (obuhvat) ovog područja i mogao bi se realizirati prema smjernicama i uvjetima izgradnje na ovim površinama i površinama u neposrednom okruženju lokacija posebne namjene, a u skladu s zakonskim aktima koji tretiraju ovu oblast, uz usaglašavanje vojnih i civilnih struktura i dobivanje odobrenja od Ministarstva obrane BiH.

U slijedećim tabelarnim prikazima je dat pregled neperspektivnih lokacija Ministarstva obrane BiH i Oružanih snaga BiH predatih Vladi Federacije BiH i civilnim strukturama.

Na tim lokacijama je moguće izvršiti prenamjenu prostora i planirati korištenje u druge svrhe.

Za određene lokacije je već izvršena prenamjena, što je vidljivo u tabelarnim prikazima.

Pregled predatih lokacija civilnih strukturama do 01.01.2006. godine						
R. br	Naziv lokacije	Vrsta (kategorija)	Mjesto	Entitet. MO	Br obj.	Napomena
1	2	3	4	5	6	7
1	Konak „Arif Pašalić,,	Administracija	Mostar	FMO	8	Predato Odlukom Vlade F BiH 569/05.
4	Džamija na Igmanu	Administracija	Ilidža	FMO	1	
5	Vojna ambulanta Goražde	Administracija	Goražde	FMO		Nalazi se u prizemlju stambene zgrade, vlasništvo općine Goražde u ulici Hadžić mahala b.b - prostor bivše TO.
9	Dom VF	Dom	Zenica	FMO	2	Odluka Vlade FBiH V br.569/05 od 19.10.2005. Predato 19.12.2005.općina Zenica.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

10	Dom VF	Dom	Tuzla	FMO	1	Odluka Vlade FBiH V br.569/05 od 19.10.2005. Predato 21.12.2005. Kanton Tuzla/ Univerzitet Tuzla.
11	„Dom Pilota,,	Dom	Bihać	FMO	1	Predato Odlukom VF 739/05 od 29.12.2005.
15	Đački dom Borici	Dom	Bihać	FMO		Predato Odlukom Vlade F BiH.
17	Vojna bolnica	Bolnica	Sarajevo-Centar	FMO	7	
20	Skladište „Ahmet Fetahagić,,	Skladišta	Visoko	FMO	19	Odlukom Vlade V br.569/05 od 19.10.2005. Predato 20.12.2005. Franjevačkom provincijalatu Bosne Srebre.
21	Skladište „Vila,,	Skladišta	Lukavac	FMO	1	
30	Objekat „Bare,,	Kasarna	Pale-Prača	FMO	1	Na privatnoj zemlji izgrađen objekat.
32	Kasarna „Fojnica,,	Kasarna	Fojnica	FMO		Predato Odlukom općini Fojnica.
33	Kasarna „Gubavica,,	Kasarna	Mostar	FMO	1	Napuštena lokacija.
34	Kasarna „Hajatuša,,	Kasarna	Lukavac	FMO	3	Napuštena lokacija.
35	Kasama „NesibMalkić,,	Kasarna	Živinice	FMO	22	Napuštena lokacija.
36	Kasama „Višća,,	Kasarna	Zivinice	FMO	7	Napuštena lokacija.
37	Kasama „Par Selo,,	Kasarna	Tuzla	FMO	4	
38	Kasama „Pišoe,,	Kasarna	Vitez	FMO	1	Napuštena lokacija.
39	Kasama „Tarčin,,	Kasama	Hadžići	FMO	1	Objekat izgrađen na opštinskom zemljištu.
40	Kasarna „Mustafa Hajrulahović-Talijan,,Zmajevac	Kasarna	Sarajevo-Stari G	FMO	6	
41	Zgrada Komande 1. Korpusa	Kasarna	Sarajevo-Novi G	FMO	1	
42	Kasama „Olovo,,	Kasarna	Olovo	FMO	1	Napuštena lokacija.
43	Kasama „Poganac,,	Kasarna	Kupres	FMO		
45	Kasama „Ušivak,,	Kasarna	Hadžići	FMO	21	Odlukom Vlade F BiH V br.569/05 od 19.10.2005. Predato 20.12.2005. Crvenom križu Kantona Sarajevo.
46	Kasarna „Orljani,,	Kasarna	Bihać	FMO	11	Odluka Vlade F BiH V br.569/05 od 19.10.2005. Predato 19.12.2005. Vladi USK.
47	Kasarna „ZamoDučić,,	Kasarna	Ilijaš	FMO	4	Odluka Vlade F BiH V br.569/05 od 19.10.2005 Predato 21.12.2005. Vladi Kantona Sarajevo.
48	Kasama „Kiseljak,,	Kasarna	Tešanj	FMO	27	Odluka Vlade F BiH 749/05, Odluka FMO br. 08-03-17-1680/05. Predato Općini Tešanj.
49	Kasama „Vrbnički potok,,	Kasarna	Foča-Ustikolina	FMO		Svi objekti bili porušeni. BPK koristi kao zatvor.
50	Kasama „Hrenovica,,	Kasarna	Pale-Prača	FMO		Odlukom Zamjenika ministra br. 18-49/98 od 03.04.1998. Lokacija predana na korištenje Općini Pale-Prača na 10 god. bez naknade.
51	Kasama „Ustikolina,,	Kasarna	Foča-Ustikolina	FMO	1	Odlukom Vlade F BiH V br.569/05 od 19.10.2005. Predato 19.12.2005. Općini Foča-Ustikolina.
52	Kasama „Južni logor,,-bolnica	Kasarna	Mostar	FMO		Predato Odlukom Vlade R BiH 147/96.
57	Kasarna „Kemal Musić,, Smoluća	Kasarna	Tuzla	FMO	1	
58	Kasarna „Maršal Tito,,	Kasarna	Sarajevo-Centar	FMO	45	Odluka Vlade F BiH 147/96 od 3.06.1996. Dio prodan američkoj ambasadi.
59	Kasarna „Ramiz Salčin,,	Kasarna	Sarajevo-Novi G	FMO	2	Smješten sud i tužilaštvo BiH,
60	Kasarna „Sjeverni logor,, univerzitet	Kasarna	Mostar	FMO		Predato Odlukom Vlade R BiH 147/96.
65	„Ratna bolnica Uvno,, Sturba li 2	Podzemni objek	Livno	FMO		
68	„Matuzići,,	Podzemni objek	Doboj - Jug	FMO		
69	Stara vojna bolnica	Zemljište	Sarajevo-Centar	FMO		
70	Brigec	Zemljište	Mostar	FMO	1	
71	Betanija	Zemljište	Sarajevo-Centa	FMO		

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

73	Aerodrom „Butmir,,	Aerodrom	Ilidža	FMO		
----	--------------------	----------	--------	-----	--	--

Pregled predatih lokacija civilnih strukturama poslije 01.01.2006. godine						
Re dbr	Naziv lokacije	Vrsta (kategorija)	Mjesto	Entitet. MO	Br obj.	Napomena
1	2	3	4	5	6	7
1	FMO H. Kreševljakovića	Administracija	Sarajevo- Stari Grad	FMO	1	Odluka Vlade F BiH V br 521/2006 od 07. 09. 2006.
2	Garnizona ambulanta	Administracija	Tuzla	FMO	3	Vladi F BiH predana 12. 02.2009.
3	Dom VF	Dom	Mostar	FMO	1	Odluka Vlade FBiH V br 739/05 od 15 12 2005 I Zaključak V br 74/2006 od 09 03 2006 Predato 04 07 2006 JOB grada Mostara
4	Dom VF	Dom	Travnik	FMO	1	Odluka Vlade FBiH V br 749/05 od 08 12.2005 I Zaključak V br 74/2006. Od 09 03 2006 Predato 06. 07. 2006 Općini Travnik
5	Dom VF i kotlovnica Harmani	Dom	Bihać	FMO	1	Odlukom Vlade FBiH V br 739/05 od 15. 12. 2005. I Zaključkom V br.74/2006 od 09 03 2006 Pradato 30. 06. 2006 .Vladi USK
6	Armijski medicinski centar	Bolnica	Sarajevo-Centar	FMO	2	Odluka Vlade F BiH V br 591/2006 od 05 10 2006
7	Mirsad Fidanić	NC obuka	Tuzla	FMO	21	Odluka Vlade F BiH br 749/05 od 08. 12. 2005.I Zaključak V br 74/2006 od 09.03. 2006. Nije predato Kantonu Tuzla, u Klinički centar Tuzla zbog neposredne blizine magacina MES.
8	Skladište „Raštani,,	Skladišta	Mostar	FMO	12	Odlukom Vlade F BiH V br 522/2006 od 07. 09.2006. o davanju na korištenje
9	Skladište „Misoča,,	Skladišta	Ilijaš	FMO	21	Odluka Vlade F BiH V br 522/2006 od 07. 09. 2006. o davanju na korištenje preduzeću „ Terminali, Federacije-nije izvršena primopredaja.
10	Skladište Pasci	Skladišta	Živinice	FMO		Odluka Vlade F BiH V br 522/2006 od 07 09.2006 o davanju na korištenje preduzeću „ Terminali,, Federacije-nije izvršena pnmopredaja.
11	Skladište „Pokoj,,	Skladišta	Bihać	FMO	16	Odluka Vlade F BiH V br 522/2006 od 07. 09. 2006. odavanju na korištenje preduzeću „ Terminali, Federacije-nije izvršena pnmopredaja
12	Skladište „Kamenica	Skladišta	Jajce	FMO	14	Odluka Vlade F BiH V br 739/05 od 15.12.2005 I Zaključka V br 74/2006 od 09. 03. 2006. Predato 21.07.2006. „Srednjobosanske šume,,d o o Donji Vakuf
13	Skladište „Rodoč3.	Skladišta	Mostar	FMO	2	Odluka Vlade F BiH V br 512/2006 od 07 .09. 2006.
14	Skladište „Masle.	Skladišta	Kalesija	FMO	7	Odlukom Vlade F BiH 749/05 br 03-02-388-9/06 od 11 04.2006 Predato 11 09.2006 Općini Kalesija
15	Skladište p/g „Dretelj,	Skladišta	Čapljina	FMO	1	Odluka Vlade F BiH V br 522/2006 od 07. 09. 2006. o davanju na korištenje preduzeću Terminali,, Federacije-nije izvršena primopredaja Kao vlasništvo prijavila Hercegovačka Banka
16	Kasama , Nedžanći,	Kasarna	Ilidža	FMO	11	Odluka Vlade F BiH V br 513/2006 od 07 .09 .2006.
17	Kasama „Grmeč,	Kasarna	Bihać	FMO	31	Odlukom Vlade F BiH V br 749/05 od 08.12 .2005 i Zaključka V br 74/2006 od 09. 03.2006 Predato 30 06 2006 Univerzitetu u Bihaću
18	Kasama „Delijaš,,	Kasarna	Trnovo	FMO	4	Predato Vladi F BiH 23. 01.2009.

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

**Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-**

19	Kasama „Nemila,,	Kasarna	Zenica	FMO	14	Odluka Vlade F BiH V br 739/05 od 15.12.2005 i Zaključka V br 74/2006 od 09.03.2006. Predato 07.07.2006. Općini Zenica.
20	Kasama „Šimić-Martinović,, Vedro polje	Kasarna	Bihać	FMO		Odluka Vlade F BiH 749/05 od 08.12.2005 i Zaključak V br 74/2006 od 09.03.2006. Predato 05.09.2006 Poljoprivrednom zavodu USK Drugi dio predat 13.09.2006 Banjalučkoj biskupiji
21	Kasama „Bijela Tabija,	Kasarna	Sarajevo-Stari Grad	FMO		Odlukom Vlade F BiH V br 739/05 od 15.12.2005 i Zaključka V br 74/2006 od 09.03.2006. Predato 07.09.2006 Grad Sarajevo
22	„Pajtov Han,,	Podzemni objekat	Vareš	FMO	16	Odluka Vlade F BiH V br 522/2006 od 07.09.2006. o davanju na korištenje preduzeću .Terminali, Federacije-nije izvršena primopredaja
23	Zemljište Jeginov gaj	Zemljište	Kalesija	FMO		Odlukom Vlade F BiH br 739/05 od 15.12.2005 i Zaključka V br 74/2006 od 09.03.2006. Predato 13.07.2006 .Općini Kalesija
24	RRČ „Bjelašnica,	RR čvorište	Trnovo	FMO		Predato Vladi F BiH 14.11.2008.
25	Dugo polje Brestovsko	Aerodrom	Kiseljak	FMO		Odlukom Vlade F BiH br 749/05 od 18.12.2005. i Zaključka V br 74/2006 od 09.03.2006 Predato 28.06.2006. Općini Kiseljak
26	Grdonj	Zemljište	Sarajevo-Centar	FMO		Predato Vladi F BiH 09.04.2009
27	Kasama „Goražde 1-Vojni logor,	Kasarna	Goražde	FMO		Predato Vladi F BiH 12.10.2009.
28	Skladište „Brizjak"	Skladišta	Vitez	FMO		Predato 30.07.2009.
29	Kasama „Sišeta,,	Kasarna	Goražde	FMO		Predato Vladi F BiH 12.10.2009.
30	Skladište .Ljubače ,	Skladišta	Zivinice	FMO		Predato Vladi F BiH 21.09.2011.
31	Kasarna „Slimena,,	Kasarna	Travnik	FMO	24	Predato odlukom V br 182/2012 od 22.02.2012, predato Vladi F BiH 18.06.2012.

Pregled neperspektivnih lokacija za OS BiH (za predaju civilnim strukturama)					
R. br.	Naziv lokacije	Vrsta (kategorija)	Mjesto	Entitet. MO	Broj objekata
1	5	3	4	5	6
1	RRČ „Zlatar,,	RR čvorište	Konjic	FMO	1
2	Kasama „Safet Zajko,,	Kasarna	Sarajevo	FMO	53
3	Kasama „Rajlovac inž. bataljon,,	Kasarna	Sarajevo	FMO	11
4	Kasama „Bradina 2,,	Kasarna	Konjic	FMO	1
5	Kasama „Safet Hadžić-Jajce,,	Kasarna	Sarajevo	FMO	6
6	Kasama „23. Maj,, Planje	Kasarna	Tešanj	FMO	5
7	„Gorica,,	Podzemni objekat	Mostar	FMO	
8	RRČ „Hadžića Ravan,,	RR čvorište	Goražde	FMO	1
9	Kasama „Hašim Spahić,,	Kasarna	Vareš	FMO	2
10	Kasama „Mirvići,,	Kasarna	Goražde	FMO	1
11	Skladište „Kačuni,,	Skladišta	Busovača	FMO	5
12	Kasama „Kaonik,,	Kasarna	Busovača	FMO	6
13	Kasama „Enveršehović,, Semizovac	Kasarna	Vogošća	FMO	54
14	Kasama „Šemso Baručija,,	Kasarna	Sarajevo	FMO	5
15	Kasama „Dragan Akrap-Mance,, skl Draga	Kasarna i skladište	Busovača	FMO	24
17	Kasama „SBK,,	Kasarna	Mostar	FMO	60
18	Kasama „Vratnica,,	Kasarna a	Visoko	FMO	10
19	ObjekatD „o,,	Podzemni objekat	Konjic	FMO	1
20	Skladište „Matrez,,	Skladišta	Visoko	FMO	4

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

21	Skladište „Daljani,,	Skladišta	Donji Vakuf	FMO	15
22	Skladište „LJubače,,	Skladišta	Živinice	FMO	7
23	Skladište „Bačevićj,,	Skladišta	Mostar	FMO	5
24	Kasama „Blažuj,,	Kasarna	Ilidža	FMO	23
25	Kasama „Komanči,, Ciljuge	Kasarna	Živinice	FMO	77
26	Kasama „HKG,,	Kasarna	Tuzla	FMO	61
27	Kasama "A.U. Šutak"	Kasarna	Bugojno	FMO	13
28	Kasama „SBS,, Žunovnica	Kasarna	Hadžići	FMO	10
29	Kasama „Konjičkih brigada,,	Kasarna	Konjic	FMO	19
30	Strelište Čizma	Strelište	Kiseljak	FMO	2
31	Mošćanica	Poligon	Zenica	FMO	
32	Zalik	Strelište	Mostar	FMO	
33	RR Gomila	RR čvorište	Cazin	FMO	
34	Tušnica	RR čvorište	Tomislavgrad	FMO	

U slijedećem tabelarnom prikazu dat je pregled nezaposjednutih kolacija od strane OS BiH, na području Federacije, koje su bile u posjedu oružanih snaga , ali nikad nisu bile korištene od strane OS. Na ovim površinama se takođe može izvršiti prenamjena i planirati korištenje u druge svrhe.

Pregled nezaposjednutih lokacija od strane OS BiH						
R.. broj	Naziv lokacije	Vrsta (kategorija)	Mjesto	Entitet. MO	Broj objekata	Napomena
1	2	3	4	5	6	7
1	„Objekat TO Livno,,	Administracija	Livno	FMO		
2	Dom VF	Administracija	Kiseljak	FMO		
3	Dom VF	Dom	Čapljina	FMO		
5	Poligon „Daljani,,	Poligon	Hadžići	FMO		
6	Poligon za obuku „Ljeskovac,,	Poligon	Tešanj	FMO		
7	Poligon „Dubrava,,	Poligon	Čapljina	FMO		
8	Tehnička radionica	Objekti	Mostar	FMO		
9	Skladište „Klade,,	Skladišta	Donji Vakuf	FMO		
10	Skladište „Dokanj,,	Skladišta	Tuzla	FMO		
11	Skladište „Bare farma,,	Skladišta	Mostar	FMO		
12	Skladište „Rodoč 2,,	Skladišta	Mostar	FMO		
13	Skladište „Žunovnica,,	Skladišta	Hadžići	FMO		
14	Objekat „KZR 139 Spbr,,	Kasarna	Gornji Vakuf-Uskoplje	FMO		
15	Kasarna „Pirota,,	Kasarna	Travnik	FMO		
16	Kasarna „Baš Bunar,,	Kasarna	Travnik	FMO		
17	Objekat „Vrščić,,	Kasarna	Bosanski Petrovac	FMO		
18	Kasarna „Zlatko Grgić-Ćelo,,	Kasarna	Donja Dubica	FMO		
19	Kasarna „Usorski branitelj,,	Kasarna	Ušora	FMO		
20	„Ostružnica,,	Podzemni objekat	Fojnica	FMO		
21	„Višnjica,,	Podzemni objekat	Kiseljak	FMO		
22	„Špionica,,	Podzemni objekat	Srebrenik	FMO		
23	„Vis tt 692,,	Podzemni objekat	Gračanica	FMO		
24	„Štije,,	Podzemni objekat	Tešanj	FMO		
25	„Stražbenica,,	Podzemni objekat	Kiseljak	FMO		
27	„Kleke,,	Podzemni objekat	Konjic	FMO		
28	„Borašnica,,	Podzemni objekat	Konjic	FMO		
29	„Ljepunice,,	Podzemni objekat	Tuzla	FMO		
30	Zemljište Brezovača	Zemljište	Hadžići	FMO		
31	Rajlovac	Zemljište	Sarajevo-Novi Grad	FMO		
32	Trubačeva kosa	Zemljište	Sarajevo-Novo Sarajevo	FMO		
33	Strelište Grbavica	Zemljište	Sarajevo-Novo Sarajevo	FMO		
34	Mrzine	Zemljište	Travnik	FMO		
35	Lendići	Zemljište	Jajce	FMO		
36	Vinac	Zemljište	Jajce	FMO		
37	KO Mile Brezina Grabež	Zemljište	Jajce	FMO		

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

38	Privori	Zemljište	Kiseljak	FMO		
39	Lokalitet „ Pođi,,	Zemljište	Visoko	FMO		
40	Lokalitet „ Klopče,,	Zemljište	Zenica	FMO		
41	Lokalitet „Luke,,	Zemljište	Živinice	FMO		
42	Trbič polje	Zemljište	Konjic	FMO		
43	Sutina	Zemljište	Mostar	FMO		
44	Trg 1 Maja	Zemljište	Mostar	FMO		
45	Dužice	Zemljište	Mostar	FMO		
46	Blagaj	Zemljište	Mostar	FMO		
47	Vrapčica	Zemljište	Mostar	FMO		
48	Bišće Polje	Zemljište	Mostar	FMO		
49	Gnojnice	Zemljište	Mostar	FMO		
50	Kulina	Zemljište	Mostar	FMO		
51	Ledine	Zemljište	Mostar	FMO		
52	Tasovčići	Zemljište	Čapljina	FMO		
53	Čuka	Zemljište	Čapljina	FMO		
54	Halapić	Zemljište	Glamoč	FMO		
55	Brezina	Zemljište	Drvar	FMO		
56	Lička Kaldrma	Zemljište	Drvar	FMO		
57	Selo Pritoka	Zemljište	Bihać	FMO		
58	Dolovi - Guste kruške	Zemljište	Bihać	FMO		
59	Živodol	Zemljište	Bihać	FMO		
60	Dužice	Zemljište	Grude	FMO		
61	S. Mujčić	Zemljište	Mostar	FMO		
62	Rudarska ulica	Zemljište	Mostar	FMO		
63	Bijeli brijeg	Zemljište	Mostar	FMO		
64	Jagomir	Zemljište	Sarajevo-Centar	FMO		
65	Vojno zemljište „Igralište,,	Zemljište	Živinice	FMO		
66	Grabovina	Zemljište	Čapljina	FMO		
67	Račić	Zemljište	Bihać	FMO		
69	RRČ „ Domanovići,,	RR čvorište	Čapljina	FMO		
70	RRČ „Sretnica,,	RR čvorište	Čitluk	FMO		
71	Heliodrom „Jasenice,,	Aerodrom	Mostar	FMO		
72	Aerodrom „Glamoč,,	Aerodrom	Glamoč	FMO		

Aerodrom „Željava” u Bihaću je takođe nezaposjednuta lokacija od strane OS BiH, ali je bio u njihovom posjedu. Ovo područje karakteristično po tome što se dio aerodroma nalazi na teritoriji Republike Hrvatske a dio na teritorije Federacije Bosne i Hercegovine/Države Bosne i Hercegovine. Ovo područje je ovim Planom određeno kao područje od značaja za FBiH jer se tretira kao područje međudržavnog usaglašavanja korištenja prostora.

2.13.6. Objekti i područja graditeljskog i prirodnog naslijeđa koje kao nacionalne spomenike utvrdi komisija za očuvanje nacionalnih spomenika u skladu sa aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH

Popis proglašanih nacionalnih spomenika kulturne (zaključno sa 02.07.2012.godine)

1. UNSKO-SANSKI KANTON (47)
Općina Bihać (17)
1. Fethija džamija sa haremom, devet grobnih ploča i natpisima, graditeljska cjelina (Br. 08.2 – 6-795/03-8, 2.7.2003. g.)
2. Hidroelektrane (Mala HE „Bihać“, ili HE Jarak ili HE Kanal Una) na Jarku, industrijska graditeljska cjelina (Odluka nije objavljena.)
3. Kapetanova kula, historijska građevina (Br. 07.2-2-923/03-21, 12.9. 2007.g.)
4. Konak, mjesto i ostaci historijske građevine (Br. 06.1-02.3-77/11-6 od 11.3. 2011.g.)
5. Prahistorijska gradina, srednjovjekovni i osmanski grad Sokolac u selu Sokolcu,

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>historijsko područje (Br. 05.2-2-62/07-4 12. 9. 2007.g.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Ripač, arheološko područje (Br. 06-6-541/03-9, 6.5.2003.g) 7. Srpski pravoslavni manastir Rmanj sa ostacima originalnih fresaka u Martin Brodu, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br. 06.1-2-186/05-25, 7.3. 2007. g) 8. Turbe – Mauzolej, historijska građevina (Br. 07.2-2-923/03-15, 10.11.2006. g) 9. Ulomak kamene japodske urne sa predstavom japodskih konjanika» iz Založja, pokretno dobro (Br. 05-6-100/03-1, 6. 5. 2003. g) 10. Zbirka umjetničkih djela Dževada Hoze u Muzeju Unsko-Sanskog kantona u Bihaću, pokretno dobro (04.2-2.2-40/2009-61, 2.12. 2009. g) 11. Zbirka umjetničkih djela Jovana Bijelića u Muzeju Unsko-Sanskog kantona u Bihaću, pokretno dobro (Br. 04.2-2.2-40/2009-60, 2. 12. 2009. g) 12. Zgrada Kloстера (Samostan i škola časnih sestara Klanateljica Krvi Kristove i Zgrada I zasjedanja AVNOJ-a (Muzej AVNOJ-a), graditeljska cjelina (Br. 06.2-2-40/09-16, 11.3.2009. g) 13. Zgrada Krajina-puteva, historijski spomenik (06.1-2-40/09-14, 11.3.2009. g) 14. Župna crkva sv. Ante Padovanskog sa grobnicom bihačkog plemstva (grobnica hrvatskih velikaša), graditeljska cjelina (07.2-2-923/03-14, 10.11.2006. g) 15. «Ploča desne bočne strane japodske kamene urne» iz Golubića, pokretno dobro (05-6-99/03-1, 6.5.2003. g) 16. Spomen park žrtava fašističkog terora Garavice, kulturni pejzaž (Odluka nije objavljena) 17. Ostrovica –Ostrovački grad, povijesno područje (Odluka nije objavljena.)
<p>Općina Bosanska Krupa (4)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stari grad Jezerski u Jezerskom, graditeljska cjelina (Br.06-6-891/03-3, 2.7.2003.g) 2. Tvrđava u Bosanskoj Krupi, historijsko područje (05.2.2-148/07-4, 12.9.2007. g) 3. Zavičajna zbirka Boška Karanovića, smještena u Centru za kulturu, obrazovanje i informisanje, pokretno dobro (04.1-2.3-77/11-7, 11. 3.2011. g) 4. Filijalna crkva Blažene djevice Marije, mjesto i ostaci historijske građevine (Odluka nije objavljena.)
<p>Općina Bosanski Petrovac (3)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ostaci srednjovjekovne crkve i nekropola sa stećcima na lokalitetu Crkvina u Koluniću, arheološko područje (Br. 05.2-2-34/07-3, 7. 3.2007. g) 2. Stari grad Bjelaj (Bilaj) u Bjelaju, historijska cjelina (05.2-2-39/07-2, 7.3.2007.g) 3. Zbirka umjetničkih djela i ličnih predmeta Jovana Bijelića, pokretno dobro (Br. 04-02-40/09-1, 21.1.2009. g)
<p>Općina Bužim (3)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stara drvena džamija u Bužimu, graditeljska cjelina (Br. 07-6-547/03-1, 2.7.2003. g) 2. Stara džamija u Lubardi, historijska građevina (Br. 07.2-2-148/06-13, 10.11. 2006. g.) 3. Stari grad Bužim, graditeljska cjelina (Br.06-6-546/03-3, 2.7.2003.g)
<p>Općina Cazin (5)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kajtazovića nišani, Donja Lučka, grobljanska cjelina (Br. 07.2-02-65/05-4, 15.3.2006. g) 2. Kuća Nurije Pozderca (Kuća porodice Pozderac), historijska građevina (Br.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

07.2-2-40/09-22, 11.3.2009. g)
3. Stari grad Bijela Stijena, graditeljska cjelina (Br. 05.2-2-968/03-5, 25.1.2005.g)
4. Stari grad Cazin sa džamijom, graditeljska cjelina (Br.05.2-2-50/05-3, 16.3.2005. g)
5. Kuća Ibri Alagića, historijska građevina (Br. 06.1-2.3-73/12-6, 27.03.2012.g)
Općina Ključ (2)
1. Stari grad Kamičak, historijsko područje (05.1-02.3-71/10-17, 26.10. 2010. g)
2. Stari grad Ključ, graditeljska cjelina (Br. 06-6-741/03-3, 6.5.2003. g)
Općina Sanski most (5)
1. Memorijalni kompleks Šušnjar, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-959/03, 2.7.2003. g)
2. Most u Starom Majdanu (poznat kao Rimski Most), historijski spomenik (Br. 07.2-2-159/07-2, 29.3. 2008. g)
3. Musalla sa grebljem u Kamengradu, graditeljska cjelina (Br. 08.2.-6-896 /03-3, 2.7.2003.g)
4. Stari grad Kamengrad, historijsko područje (Br. 05.1-2-160/07-6, 29.3.2008. g)
5. Zgrada II zasjedanja ZAVNOBIH-a, historijski spomenik (Br. 06.2-2.3-73/12-7, 27.03.2012. g)
Općina Velika Kladuša (8)
1. Crkva svetog Velikomučenika Georgija, historijski spomenik (Br. 06.2-02.3-71/10-6, 10.02.2010.)
2. Gradska džamija sa haremom, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-493 /03-5, 7.5.2003. g)
3. Stari grad Todorovo (Novigrad) i džamija u Todorovu, historijsko područje (Br. 06.2-2-40/09-53, 9.9.2009. g)
4. Utvrda Vrnograč u Vrnograču, graditeljska cjelina (Br. 06.2-2.2-40/09-67, 2.12.2009. g)
5. Utvrđeni grad Podzvizd, graditeljska cjelina (Br. 06.2-02.3-71/10-28, 26.10.2010. g)
6. Džamija Zagrad sa haremom, graditeljska cjelina (Br. 06.2-2.3-77/11-27, 07.09.2011. g)
7. Harem u Grahovu, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)
8. Harem u Šabićima, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)
2. POSAVSKI KANTON (2)
Općina Odžak (1)
1. Zgrada općine (Beledija ili Mala Vijećnica) u Odžaku, historijska građevina (Br.06-6-13/03-3, 2.7.2003. g)
Općina Orašje (1)
1. Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i franjevački samostan u Tolisi, zajedno sa pokretnom imovinom, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-215/06-4, 17.1. 2007. g)
3. TUZLANSKI KANTON (28)
Općina Banovići (1)
1. Stećci u Banovići Selu, historijski spomenik (Br. 05.1-02-204/05-4, 2.9. 2005.g)
Općina Gračanica (8)
1. Donja džamija u selu Lukavica, zaseok Delići, historijska građevina (Br. 07.2-02-

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>239/03-3, 9.11.2005. g)</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Konak – Vijećnica, historijska građevina (Br. 02-2-40/09-56, 9.9.2009. g) 3. Korića han, arheološko područje (Br. 06-6-95/03-1, 6.5.2003. g) 4. Kuća Mare Popović, istorijska građevina (Br. 06-6-94/03-1, 7.10.2003. g) 5. Sahat kula, historijska građevina (Br. 06-6-90/03-2, 6.5.2003. g) 6. Stara džamija Soko u Sokolu, graditeljska cjelina (Br. 06-6-91/03-2, 6. maja 2003. g) 7. Stari grad Soko u Sokolu, graditeljska cjelina (Br. 06-6-89/03-1, 6.5. 2003.g) 8. Lipanjska (Hadži Džaferova, Lipa) džamija sa haremom, graditeljska cjelina (Br. 06.3-2.3-77/11-40, 22.11.2011.g)
Općina Gradačac (2)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Husejnija džamija, graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-255/04-5, 2.11.2004. g) 2. Stari grad Gradačac sa Gradašćevića kulom, historijsko područje (Br. 02-35-83/04, 2.11.2004. g)
Općina Kladanj (2)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kuršumlja (Hadži Bali-begova) džamija, graditeljska cjelina (Br. 09-2-238/04-3, 15.3. 2005. g) 2. Nekropola sa stećcima u Olovcima, historijsko područje (Br. 05.1-02-103/05-4, 3.5. 2005. g)
Općina Lukavac (1)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Hram Svetog proroka Ilije u Puračiću, historijska građevina (Br. 02-2-40/2009-32, 13.5. 2009. g)
Općina Srebrenik (5)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Praistorijska gradina na lokalitetu Grabovik – Zaketuša iznad sela Straža, arheološko područje (Br. 05.2-02-307/05-6, 15.3. 2006. g) 2. Praistorijsko gradinsko naselje na lokalitetu Gradina ispod Kuga, naselje Bjelave, arheološko područje (Br. 05.2-2-93/06-4, 05.09.2007. g) 3. Stara džamija sa haremom u Špionici, graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-296/03-3, 7.3.2007. g) 4. Stari grad Srebrenik, historijsko područje (Br. 05.2-2-246/04-2, 2.11.2004. g) 5. Džamija u Čojluku, graditeljska cjelina (Br. 07.1-2.3-77/11-41, 22.11.2011. g)
Općina Tuzla (9)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dvor Srpskopравoslavne zborničko-tuzlanske eparhije sa pokretnim naslijeđem, historijska građevina (Br. 06.1-02-125/07-2, 4.7.2007. g) 2. Fondovi i zbirke JU Arhiv Tuzanskog kantona u Tuzli, pokretno dobro (Br. 04.2-2.2-40/2009-62, 2. 12.2009. g) 3. Nekropola sa stećcima u Starim kućama, Donje Breške, historijsko područje (Br. 05.1-02.3-71/10-38, 26.10.2010. g.) 4. Poljska (Turalibegova) džamija sa grebljem i turbetom, graditeljska cjelina (Br. 09-2-129/04-4, 16.3. 2005. g) 5. Pravoslavna crkva Svetog Velikomučenika Georgija sa grobljem na Trnovcu, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-40/09-41, 8.7.2009. g.) 6. Pravoslavna crkva Vaznesenja Gospodnjeg u Požarnici, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-40/2009-35, 13.5.2009. g.) 7. Proizvodnja soli u Tuzli, industrijsko naslijeđe (Br. 06.1-2-118/06-8, 21. 11.2007. g.)

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>8. Saborni hram Uspenja Presvete Bogorodice sa pokretnim naslijeđem, historijska građevina (Br. 06.1-02-28/06-6, 4.7.2007. g.)</p> <p>9. Šarena (Časna, Atik, Gradska, Behram-begova) džamija sa haremom, ulazni portal i mjesto Behram-begove medrese, graditeljska cjelina (Br. 06.3-02.3-71/10-8, 11. februar 2010. g.)</p>
4. ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON (46)
Općina Breza (1)
1. Kasnoantička bazilika na Crkvini, arheološko područje (Br. 05.1-02-31/04-3,6.7.2004. g.)
Općina Kakanj (8)
<p>1. Džamija u Kraljevoj Sutjesci, graditeljska cjelina (Br. 07-6-44/03-1 , 9.10.2003.g.)</p> <p>2. Franjevački samostan i crkva sv. Ive Krstitelja u Kraljevoj Sutjesci, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-41/03-3, 20.1. 2004. g.)</p> <p>3. Kuća Ive Duspera, Kraljeva Sutjeska, historijska građevina (Br. 02-02-43/03-2, 15.3.2006. g)</p> <p>4. Prahistorijsko neolitsko naselje Obre II na lokalitetu Gornje polje u naselju Obre, arheološko područje (Br. 02-2-40/09-51, 9.9.2009.g)</p> <p>5. Vladarski dvor iz 14. i 15. stoljeća u Kraljevoj Sutjesci, arheološko područje (Br. 06-6-42/03-3, 8.10.2003.g)</p> <p>6. Zbirka od 22 inkunabule, pokretno dobro u vlasništvu Franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci (Br. 05-6-88/03, 21.1.2003. g)</p> <p>7. Glavica u Bilješevu, historijsko područje (Odluka nije objavljena)</p> <p>8. Zgrada poznata kao „Turski sud“ (Kula hadži Muhamed-bega) u Ribnici, historijski spomenik (Odluka nije objavljena)</p>
Općina Maglaj (3)
<p>1. Kalavun Jusuf pašina (Kuršumljija) džamija sa haremom i česmom, graditeljska cjelina (Br. 02-02-35/04-7,15.3.2006. g.)</p> <p>2. Stari grad Maglaj, graditeljska cjelina (Br. 05.2-2-78/04-5, 31. 8.2005. g.)</p> <p>3. Uzeirbegovićeve konak, historijska građevina (Br. 02-02-79/04-4 ,15.3.2006. g)</p>
Općina Olovo (9)
<p>1. Crkva Majke Božje sa pokretnom imovinom, historijska građevina (Br. 07.3-02.3-71/10-22, 26. 10.2010. g)</p> <p>2. Drvena džamija u Solunu, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-40/09-40,8.7.2009.)</p> <p>3. Most poznat kao Rimski most na rijeci Orli kod sela Klinčići, historijski spomenik (Br. 02-2.3-77/11-11, 11.3.2011.)</p> <p>4. Nekropola sa stećcima na lokalitetu 'Mramorje' u selu Moguš, historijsko područje (Br. 02-02-94/08-5, 28.5.2008.g)</p> <p>5. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Navitak u selu Boganovići, historijsko područje (Br. 02-02-66/08-7, 28.5.2008. g)</p> <p>6. Nekropola sa stećcima „Mramor“ u Musićima, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)</p> <p>7. Nekropola sa stećcima “Mramorje“ i starim nišanima u Lavšićima, historijsko područje (Br. 02-02-228/07-9, 5.11.2008.g)</p> <p>8. Nekropole sa stećcima, nišanima, obeliskom i ostacima ckve sv. Roka u Bakićima Donjim, prirodno i historijsko područje (Br. 02-02-170/08-12,</p>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>10.9.2008. g)</p> <p>9. Stara drvena džamija u Miljevićima, mjesto i ostaci historijskog spomenika (Br. 07.2-02-124/07-4, 4.7.2007. g)</p>
<p>Općina Tešanj (3)</p>
<p>1. Čaršijska (Gazi Ferhad-begova) džamija, graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-248/04-4, 17.1.2007. g)</p> <p>2. Eminagića konak, historijska građevina (Br. 07.2-2-963/03-7, 27.6.2005. godine)</p> <p>3. Stari grad Tešanj, graditeljska cjelina (Br. 06-893/03-2, 2.7. 2003.g)</p>
<p>Općina Vareš (6)</p>
<p>1. Crkva posvećena Pokrovu Presvete Bogorodice sa pokretnom imovinom, historijski spomenik (Br. 06.2-2-40/09-15, 11.3.2009. g)</p> <p>2. Dabravine sa ostacima iz bronzanog doba i kasne antike, arheološko područje (Br. 05.1-2-1068/03-4, 2.3.2004.g)</p> <p>3. Nekropole sa stećcima i starim nišanima u naselju Budoželje, historijsko područje (Br. 02-02-40/09-2, 21.1.2009. g)</p> <p>4. Srednjovjekovni kraljevski grad Bobovac, historijsko područje (Br. 01-277/02, 06.11.2002.g)</p> <p>5. Župna crkva u Varešu, graditeljska cjelina (Br. 08.2- 6 – 971/03-5, 9.10.2003. g)</p> <p>6. Kovačnice (majdani) u selu Očevlje, historijsko područje (Odluka nije objavljena)</p>
<p>Općina Visoko (6)</p>
<p>1. Crkva sv. Prokopija, graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-32/04-3, 2.3.2004. g)</p> <p>2. Mile, arheološko područje - Krunidbena i grobna crkva bosanskih kraljeva, Arnautovići (Br 06-6-894/03-2, 2.7.2003. g)</p> <p>3. Praistorijsko naselje na lokalitetu Okolište u naseljima Okolište i Radinovići, arheološko područje (Br. 05.2-2-159/06-3, 5.9.2006. g)</p> <p>4. Stari grad Visoki, historijsko područje (Br. 05.1-2-1047/03-2, 2.3.2004.g)</p> <p>5. Tabačka (Tabačica) džamija u Visokom, graditeljska cjelina (Br. 08.2- 6-801/03-9, 9.10.2003. g)</p> <p>6. Samostan Sv. Bonaventure sa pokretnim naslijeđem, graditeljska cjelina (Odluka nije objavljena)</p>
<p>Općina Zavidovići (2)</p>
<p>1. Manastir Vozuća u Vozući, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-1043/03-8, 20.1.2004. g)</p> <p>2. Stara džamija u selu Rujnica, graditeljska cjelina (Br. 06.1-02.3-71/10-5, 10.2.2010. g)</p>
<p>Općina Zenica (7)</p>
<p>1. Crkva Rođenja Presvete Bogorodice, historijska građevina (Br. 02-2-177/05-2, 17.1.2007. g)</p> <p>2. Crkva svetog Ilije sa župnim uredom, graditeljska cjelina (Br. 02-2-178/05-2, 17.1.2007. g)</p> <p>3. Ploča velikog sudije Gradeše, vlasništvo Muzeja grada Zenice, pokretno dobro (Br. 05-6-786/03, 6.5.2003. g)</p> <p>4. Sejmenska džamija, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br. 07.2-02-174/05-3, 23. 5.2007. g)</p> <p>5. Stari grad Vranduk, graditeljska cjelina (Br. 05.2-2-274/04-4, 25.1.2005. g)</p>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

6. Sultan-Ahmedova džamija i medresa, graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-173/05-4, 7.3.2007. g)
7. Stara džamija sa haremom u Orahovici, graditeljska cjelina (Odluka nije objavljena)
Općina Žepče (1)
1. Trzanska (Alibegova, džamija na Trznju) džamija sa haremom, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br. 07.1-02-40/09-8, 22.1.2009. g)
5. BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON (6)
Općina Foča-Ustikolina (2)
1. Groblje na Presjeci, grobljanska cjelina (Br.07.2-2-1056/03-4, 4.5.2004. g)
2. Most na Kožetini, historijski spomenik (Br. 07.2-2-768/03-2, 30.8.2005. g)
Općina Goražde (3)
1. Nekropola sa stećcima u Hrančićima, historijsko područje (Br. 05.2-02.3-71/10-33, 26.10.2010. g)
2. Nekropola sa stećcima u selu Kosače, historijsko područje (Br. 05.1-2-770/03-6, 1.9.2005. g)
3. Neolitsko naselje Lug, arheološko područje (Br. 05.1-2-240/07-12, 29. 3.2008.g)
Općina Pale-Prača (1)
1. Semiz Ali-paše turbe sa haremom Semiz Ali-pašine džamije, graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-99/06-4, 5.7.2006. g)
6. SREDNJE-BOSANSKI KANTON (74)
Općina Bugojno (6)
1. Crkva (Grudine) u Čipuljiću, arheološko područje (Br. 05.2-2-223/04-5, 31.8.2005. g)
2. Pod, prahistorijsko gradinsko naselje, arheološko područje (Br. 05.2-222/04-6, 28.6.2005. g)
3. Rustempašića kula u Odžaku, historijska građevina (Br. 06.1-2-211/05-5,17. 5.2006. g)
4. Stari grad Vesela straža, historijsko područje (Br. 05.2-02-192/05-7,9.11.2005. g)
5. Sulejmanpašića kula u Odžaku, mjesto i ostaci historijske građevine (Br. 06.1-2-216/05-7, 17.1.2007. g)
6. Turbe Malkoča i Skenderpašića u Kopčiću, graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-94/07-6, 12.9.2007. g)
Općina Busovača (1)
1. Crkva sv. Ante Padovanskog, historijska građevina (Odluka nije objavljena.)
Općina Donji Vakuf (6)
1. Handanija džamija (Handan-begova, Hajdar Čehajina ili Čaršijska džamija) u Pruscu, gr. cjelina (Br. 09-2-17/05-6,15.3. 2005. g.)
2. Kasnoantička bazilika u Oborcima, arheološko područje (Br. 05.2-2-1044/03-3, 20.1.2004.g)
3. Kasnoantička grobnica na svod i ostaci temelja sakralnog objekta, arheološko područje (Br. 05.1-2.2-40/2009-63, 2.12.2009.g)
4. Pruščakova (Hasana Kjafije) džamija u Pruscu, graditeljska cjelina (Br. 07.1-02-130/05-3, 15.3.2006. g)
5. Sahat-kula, historijski spomenik (Br. 02-02-172/08-6, 10.9.2008. g)
6. Stari grad Prusac, historijsko područje (Br. 06-6-1045/03, 21.1.2004.g.)

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Općina Fojnica (4)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Musafirhana (Salihagića kuća) u Fojnici, historijski spomenik (Br. 06.1-2-36/2008-8, 29.3.2008. g) 2. Muzejska zbirka i bibliotečki fond franjevačkog samostana Duha svetoga, pokretno dobro (Br. 04-02-15/04-3, 31.8.2004. g) 3. Crkva svetoga Duha i Franjevački samostan, prirodno graditeljska cjelina (Odluka nije objavljena.) 4. Tekija u Živčićima, graditeljska cjelina (Odluka nije objavljena.)
Općina Gornji Vakuf (1)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sahat-kula, historijski spomenik (Br. 02-02-238/08-6, 5.11.2008. godine)
Općina Jajce (25)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bedemi i tabije starog grada Jajca, historijsko područje (Br. 05.2-02-508/03-1, 20.1.2004. g) 2. Burića kuća u Jajcu, mjesto i ostaci historijske građevine (Br. 07.2-2-512/03-2, 20.1.2004. g) 3. Crkva Presvete Bogorodice, sa pokretnim naslijeđem, mjesto i ostaci povijesne građevine (Br. 07.2-2-517/03-1, 21.1.2004. g) 4. Crkva sv. Ive u Podmilačju, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-498/03-1, 6.5.2003. g) 5. Crkva sv. Marije (pretvorena u Fethija, odnosno Sultan Sulejmanovu džamiju, 1528. godine) sa zvonikom sv. Luke, graditeljska cjelina (Br. 07-6-1/03-1, 21.1.2003. g) 6. Dizdareva ili Ženska džamija, historijska građevina (Br. 08.2-6-2/03-1, 21.1.2003. g) 7. Dom AVNOJ-a u Jajcu sa pokretnom imovinom (Br. 01-281/02-1, 04.9.2002. g) 8. Čaršijska (Esme Sultanije) džamija sa pratećim objektima: šadrvanom, stambenim objektom, mektebom i haremom, područje i ostaci graditeljske cjeline (Br. 08.2-6-4/03-4, 21.1.2003. g) 9. Historijski spomenik zvani Kraljev grob u Zastinju (Br. 05.2-02-520/03-2, 6.7.2004. g) 10. Jajce, historijsko gradsko područje (Br. 08.2-6-1042/03, 7.7.2004. g) 11. Katakombe u Jajcu, historijski spomenik (Br. 06-6-742/03-1, 21.1.2003. g) 12. Kršlakova kuća (Kapetanovića kuća, Kršlakova kuća Br 2), historijska građevina (Br. 07.2-2-91/04-1, 3.3.2004. g) 13. Kršlakova stara kuća, mjesto i ostaci historijske građevine (Br. 07.2-2-522/03-1, 21.1.2004. g) 14. Mitrej u Jajcu, historijski (antički sakralni) spomenik (Br. 06-6-743/03, 21.1.2003. g) 15. Musafirhana u Jajcu, mjesto historijske građevine (Br. 07.2-2-523/03-1, 20.1.2004. g) 16. Nekropola sa stećcima u Vincu, historijsko područje (Br. 05.1-02.3-71/10-39, 26.10.2010. g) 17. Omerbegova kuća, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-511/03-1, 2.7.2003. g) 18. Plivska jezera sa kompleksom mlinova na Plivi, kulturni krajolik (Br. 09-2-40/09-21, 12.3. 2009. g.) 19. Rimokatoličko groblje Hrast, grobljanska cjelina (Br. 07.2-2-506/03-1,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>21.1.2004. g)</p> <p>20. Saračeva kuća, zgrada Financija (Niža stručna škola) i Stara osnovna škola (Niža muzička škola), graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-516/03-1, 3.3.2004. g)</p> <p>21. Sinan-begova ili Okića džamija, historijska građevina (Br. 08.2-6-3/03-1, 21.1.2003. g)</p> <p>22. Stara ili Hafizadića česma, historijski spomenik (Br. 08.1-6-496/03-4, 4.3.2003.g.)</p> <p>23. Stari grad Vinac, historijsko područje (Br. 05.2-2-519/04-1, 4. maja 2004. g)</p> <p>24. Tvrđava u Jajcu, graditeljska cjelina (Br.06-6-504/03-1, 21.1.2003. g)</p> <p>25. Stari grad Komotin, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)</p>
<p>Općina Kiseljak (2)</p> <p>1. Prahistorijska gradina, kasnoantička utvrda – refugij, ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji i nekropole sa stećcima u Podastinju, spomenička cjelina i historijsko područje (Br. 02-2-40/09-10, 11.3.2009. g)</p> <p>2. Srednjovjekovna nekropola između sela Zabrdje i Toplice, historijsko područje (Br. 05.2-02-126/04-4, 6.7.2004. g)</p>
<p>Općina Kreševo (7)</p> <p>1. Franjevački samostan sa pokretnom imovinom, graditeljska cjelina (Br. 08.1-6-526/03-4, 3.7.2003. g)</p> <p>2. Kreševo, historijsko gradsko područje (Br. 08.1-6-527/03-6, 3.7. 2003. g)</p> <p>3. Most poznat kao 'Rimski most' u selu Vranci, historijski spomenik (Br. 02-2.3-77/11-12, 11.3.2011. g)</p> <p>4. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Klupe i nekropola sa stećcima lokalitetu Crvenjak u Komarima, historijsko područje (Br. 02-2-909/03-10, 21.11.2007. g)</p> <p>5. Stari grad u Kreševu, historijsko područje (Br. 05.2.02-748/03-2, 30.8.2004. g)</p> <p>6. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kose u Crnićima, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)</p> <p>7. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Brdo (Križ) u Deževicama, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)</p>
<p>Općina Novi Travnik (9)</p> <p>1. Grob sa stećkom u selu Bistro, povijesni spomenik (Br. 05.1-2-40/09-50, 9.9.2009. g)</p> <p>2. Nekropola sa dva antropomorfna nadgrobnika koji podsjećaju na križ kod sela Orašac, povijesno područje (Br. 05.1-2-40/09-49, 9.9.2009. g)</p> <p>3. Nekropola sa stećcima Bistro, povijesno područje (Br. 05.1-2-40/2009-24, 13.5.2009. g)</p> <p>4. Nekropola sa stećcima Maculje, povijesno područje (Br. 05.1-2-78/05-6, 12.9.2007. g)</p> <p>5. Nekropola sa stećcima Opara, povijesno područje (Br. 05.1-2-40/2009-25, 13.5.2009. g)</p> <p>6. Nekropola sa stećcima, antropomorfnim nadgrobnicima koji podsjećaju na križ i tumulusom Sebešić, povijesno područje (Br. 05.1-2-40/09-48, 9. 9.2009. g)</p> <p>7. Nekropola sa stećcima, krstačama i nišanom na lokalitetu Kaurlaš u Zagrlju, povijesno područje (Br. 05.1-2-40/2009-26, 13.5.2009. g)</p> <p>8. Stara džamija u selu Šenkovići, historijska građevina (Br. 07.2-02-77/05-4, 9.11.2005. g)</p>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

9. Nekropola žrtvama fašizma, kulturni pejzaž <i>(Odluka nije objavljena.)</i>
Općina Travnik (13)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Batalova grobnica u Turbetu kod Travnika, arheološko područje <i>(Br. 05.1-2-284/04-3, 25.1.2005.g)</i> 2. Crkva sv. Mihovila u Ovčarevu, historijska građevina <i>(Br. 06.1-02-36/06-5, 4.7.2007. g)</i> 3. Crkva Uspenja Presvete Bogorodice sa pokretnom imovinom i zgrada nekadašnje Prve Srpske škole, graditeljska cjelina <i>(Br. 07.3-02.3-71/10-9, 10.2.2010. g)</i> 4. Džamija u Gornjoj Čaršiji (džamija Mehmed-paše Kukavice, Hadži-Alibegova džamija) i sahat kula, graditeljska cjelina <i>(Br. 06.2-2-299/04-4, 16.3.2005. g)</i> 5. Jeni (Hasan-agina) džamija, graditeljska cjelina <i>(Br. 07.2-02-296/04-5, 4.5.2005. g)</i> 6. Muzička škola, historijska građevina <i>(Br. 07.3-02.3-71/10-11, 10. 2.2010. g)</i> 7. Ostaci rimskog naselja, kasnoantičke bazilike i grobnice na Crkvini u Varošluku, Turbe, arheološko područje <i>(Br. 05.1-2-283/04-5, 26.1.2005. g)</i> 8. Sahat kula na Musali, historijski spomenik <i>(Br. 06.2-2-298/04-3, 25.1.2005. g)</i> 9. Stari grad u Travniku, graditeljska cjelina <i>(Br. 05.2-2-268/04-6,25.1.2005. godine)</i> 10. Turbeta pod lipom ili turbe Abdulah-paše, Dželal-paše i Perišan Mustafa-paše sa česmom, graditeljska cjelina <i>(Br. 07.2-2-300/04-3, 25.1.2005. g)</i> 11. Zgrada nekadašnjeg Samostana i škole časnih sestara Milosrdnica, historijska građevina <i>(Br.02-2-281/04-14, 30.1.2008. g)</i> 12. Zgrada Oficirskog doma, historijska građevina <i>(Br. 07.3-2.2-40/2009-72, 5.12.2009. g)</i> 13. Šarena (Sulejmanija) džamija, graditeljska cjelina <i>(Br. 07.1-2-295/04-4, 27.1.005. g)</i>
7. HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON (129)
Općina Čapljina (7)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Crkva Preobraženja Hristovog u Klepcima, zgrada škole i groblje, područje i ostaci graditeljske cjeline <i>(Br. 07-6-982/03-2,9.10.2003. g)</i> 2. Gabela, arheološko područje <i>(Br. 01-274/02,06.11.2002.g)</i> 3. Most u Klepcima, historijska građevina <i>(Br. 08.2-6-725/03,21.01.2003. g)</i> 4. Pašića kula sa dvorima u Bivoljem Brdu, graditeljska stambena cjelina <i>(Br. 06.2-2-215/05-9,20.1.2006. g)</i> 5. Počitelj, historijsko – gradsko područje <i>(Br. 01-278/02, 21.1.2003. g)</i> 6. Rimski vila (Villa Rusticae) – Višići, (lokalitet „Kućišta“) s ostacima iz rimskog antičkog razdoblja, ranog i kasnog srednjeg vijeka (slavensko naselje i groblje), arheološko područje <i>(Odluka nije objavljena.)</i> 7. Utvrđena kasnoantička vila Mogorjelo, arheološko područje <i>(Br. 01-273/02,06.11.2002.g)</i>
Općina Čitluk (1)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Groblje Mainovac i područje Bedra kao pretpostavljeno arheološko nalazište, historijsko područje <i>(Br. 06-6-892/03-3, 8.10.2003.g)</i>
Općina Jablanica (5)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Memorijalni kompleks Bitka za ranjenike na Neretvi, historijsko područje <i>(Br. 02-2-40/09-42, 8.7.2009. g)</i>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

2. Nekropola sa stećcima Dugo polje na Blidinju, historijsko područje (Br. 05.1-2-1046/03-4, 20.1.2004.g)
3. Nekropola sa stećcima Ponor, historijsko područje (Br. 05.1-02-245/05-3, 9.11.2005.g)
4. Nekropola sa stećcima Risovac, historijsko područje (Br. 05.1-02-231/05-4, 9.11.2005.g)
5. Prahistorijski tumulusi, nekropole sa stećcima i nišanima u selu Sovići, grupa grobljanskih cjelina (Br. 05.2-2.2-40/2009-65, 2.12.2009.g)

Općina Konjic (33)

1. Arheološki spomenici u sklopu Parka na Vardi ispod Društvenog doma (Br. 05.2-02-1026/03-4, 15.3.2006. g)
2. Blatačko jezero, sa dijelom kanjona rijeke Rakitnice i nekropolama sa stećcima, nišanima i praistorijskim grobnim gomilama, naselje Blace, kulturni pejzaž (Br. 02-2-40/09-52, 9.9.2009. g)
3. Crkva sv Vasilija Velikog sa pokretnim naslijeđem (pet ikona), historijski spomenik (Br. 06.2-2-947/03-3, 21.11.2007. g)
4. Dva stećka na lokalitetu "Gromile" u zaseoku Račica, historijsko područje (Br. 02-02-40/09-3, 21.1.2009.g)
5. Čaršijska (Junuz-Čauš) džamija, graditeljska cjelina (Br. 07.2-02-02-602/03-12, 15.3.2006. g)
6. Franjevački samostan, graditeljska cjelina (Br. 07.1-2-900/03-2, 18.5.2005. g)
7. Nekropola sa stećcima Česmina glava u Odžacima, historijsko područje (Br. 05.1-02-40/09-5, 21.1.2009. g)
8. Nekropola sa stećcima Gradić u Odžacima, historijsko područje (Br. 05.1-02-40/09-6, 21.1.2009. g)
9. Nekropola sa stećcima i grobovima u Gračanima, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)
10. Nekropola sa stećcima i ostaci crkve Grčka glavica u selu Biskup, historijsko područje (Br. 05.1-2-1073/04-1, 7.5.2004.g)
11. Nekropola sa stećcima i ostaci srednjovjekovne crkve na lokalitetu "Crkvina" u Razićima, historijsko područje (Br. 02-2-40/09-12, 11.3.2009.g)
12. Nekropola sa stećcima na lokalitetima Kaurško groblje (Ciklice) i Brdo u Vrbljanima, historijsko područje (Br. 05.2-2-221/05-2, 17.5.2006.g)
13. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kaurško groblje u Borcima, historijsko područje (Br. 05.2-02-258/04-3, 15.3.2006. g)
14. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Križevac u Doljanima, historijsko područje (Br. 05.2-2-313/05-2, 17.5.2006.g)
15. Nekropole sa stećcima lokalitet Ograda (Vlah), povijesno područje (Br. 05.1-02.3-71/10-2, 10.2.2010. g)
16. Nekropola sa stećcima Poljice, lokalitet Veliko Jezero, historijsko područje (Br. 02-02-64/08-3, 28.5.2008. g)
17. Nekropola sa stećcima u Glavatičevu, lokalitet Gajine, historijsko područje (Br. 02-02-264/08-5, 5.11.2008.g)
18. Nekropole sa stećcima u selu Čičevo, povijesno područje (Br. 05.1-02.3-71/10-1, 10.2.2010. g)
19. Ostaci Starog kamenog mosta u Konjicu, historijska građevina (Br. 08.1-6-5/03-

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>4, 2.7.2003. g)</p> <p>20. Prahistorijski tumulus i nekropola sa stećcima na lokalitetu Dabića (Velika) poljana, na obroncima planine Bahtijevice, historijsko područje (<i>Odluka nije objavljena.</i>)</p> <p>21. Pravoslavna crkva Svetih apostola Petra i Pavla u Borcima, istorijska građevina (<i>Br. 06.1-02-1021/03-1, 15.3.2006. g</i>)</p> <p>22. Prirodno i historijsko područje u selu Gorani (<i>Br. 02-2-40/09-39, 8.7.2009. g</i>)</p> <p>23. Repovačka džamija, graditeljska cjelina (<i>Br. 06.2-2-708/03-3, 12.9.2007. g</i>)</p> <p>24. Selo Lukomir (Gornji Lukomir), kulturni krajolik (<i>Br. 02-2-40/09-47, 9.7.2009. g</i>)</p> <p>25. Stara džamija u Gornjoj Mahali, Seonica, historijska građevina (<i>Br. 07.2-02-614/03-3, 17.5.2006. g</i>)</p> <p>26. Tekijska (Muhamed-Mehmed-Čauševa) džamija, graditeljska cjelina (<i>Br. 06.2-02-603/03-4, 15.3.2006. g</i>)</p> <p>27. Zbirka drvorezbarskih proizvoda poznata kao muzej «Mulićev-Rekord», pokretno dobro (<i>Br. 04-02-143/05-2, 15.3.2006. g</i>)</p> <p>28. Zbirka namještaja porodice Nikšić, vlasništvo Armina Nikšića, pokretno dobro (<i>Br. 04-2-156/05-2, 17.5.2006. g</i>)</p> <p>29. Zbirka namještaja porodice Nikšić, vlasništvo Besima Nikšića, pokretno dobro (<i>Br. 04-02-142/05-2, 15.3.2006. g</i>)</p> <p>30. Šantića vila u Borcima, mjesto i ostaci historijske građevine (<i>Br. 06.2-02-738/03-4, 15.3.2006. g</i>)</p> <p>31. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Mašeti u području zaseoka Velika, Bradina, historijsko područje (<i>Odluka nije objavljena</i>)</p> <p>32. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Ravnice u Dubočanima, historijsko područje (<i>Odluka nije objavljena</i>)</p> <p>33. Nekropola sa stećcima, nišanima i krstačama u Gornjoj Bradini, historijsko područje (<i>Odluka nije objavljena</i>)</p>
<p>Grad Mostar (40)</p> <p>1. Blagaj, historijsko gradsko područje (<i>Br. 07.1-02-1029/03-37, 5.5.2005. g</i>)</p> <p>2. Careva džamija ili Sultan Sulejmanova džamija u Blagaju, graditeljska cjelina (<i>Br. 06-6-586/03-3, 21.1.2004. g</i>)</p> <p>3. Džamija Hadži Ali-bega Lefe sa haremom, područje i ostaci graditeljske cjeline (<i>Br. 08.2-6-539/03-1, 21.1.2003. g</i>)</p> <p>4. Džamija u Podhumu (Derviš-paše Bajezidagića džamija), mjesto i ostaci graditeljske cjeline (<i>Br. 06.2-2-28/04-9, 25.1.2005. g</i>)</p> <p>5. Jevrejsko groblje u Mostaru, grobljanska cjelina (<i>Br. 07.2-02-6/03-3, 30.8.2004. g</i>)</p> <p>6. Karadoz-begov hamam u Blagaju, historijska građevina (<i>Br. 08.1-6-1029/03-6, 6.12.2003. g</i>)</p> <p>7. Karadoz-begov most u Blagaju, historijska građevina (<i>Br. 08.1-6-1029/03-7, 6.12.2003. g</i>)</p> <p>8. Karadoz-begova džamija, graditeljska cjelina (<i>Br. 07.1-2-113/04-1, 4.5.2004.g</i>)</p> <p>9. Kasnoantička bazilika u Cimu, arheološko područje (<i>Br. 06-6-1034/03-3, 20.1.2004.g</i>)</p> <p>10. Kasnoantička dvojna bazilika i nekropola sa stećcima u Žitomislcima,</p>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- arheološko područje (Br. 06-6-1033/03-5, 20.1.2004.g)
11. Katolička crkva sv. Trojstva u Blagaju, graditeljska cjelina (Br. 07.2-02-1029/03-84, 28.5.2008. g)
  12. Kolakovića kuća u Blagaju, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br. 09-2-1029/03-10, 22.01.2004. g)
  13. Koski Mehmed-pašina džamija i medresa, graditeljska cjelina (Br. 07.1-35-8/04-1, 20.1.2004.g)
  14. Kulturni pejzaž sa natpisom Mastana Bubanjica u Donjoj Drežnici (Br. 05.1-2-309/05-6, 17.5.2006.g)
  15. Manastir Žitomisljić, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br. 01-279/02, 6.11.2002.g)
  16. Mitropolija (Vladikin dvor ili Episkopska palata), graditeljska cjelina (Br. 07.1-2-999/03-1, 5.5.2004.g)
  17. Mostar, historijsko gradsko područje (Br. 08.1-6-1005/03-10, 8.7.2004.g)
  18. Nekropola sa stećcima lokalitet Crkvina (Pod) i ostaci temelja srednjovjekovne građevine, Donja Drežnica (Donji Jasenjani), povijesno područje (Br. 05.1-2-40/09-37, 8.7.2009.g)
  19. Nekropola sa stećcima Šarapovlje (Vitina) u Kruševu, historijsko područje (Br. 02-2-40/09-43, 8.7.2009.g)
  20. Nesuh-age Vučijakovića džamija, graditeljska cjelina (Br. 02-2-95/04-1, 8.5.2004.g)
  21. Nezir-agina džamija, graditeljska cjelina (Br. 02-2-569/03-3, 8.5.2004.g)
  22. Partizansko spomen-groblje, graditeljska cjelina (Br. 07.1-2-924/03-4, 21.1.2006.g)
  23. Pravoslavna crkva sv. Vasilija Ostroškog u Blagaju zajedno sa pokretnim naslijeđem, graditeljska cjelina (Br. 09-02-134/08-4, 29.5.2008.g)
  24. Roznamedži Ibrahim-efendije džamija, graditeljska cjelina (Br. 02-2-94/04-1, 8.5.2004.g)
  25. Saborna crkva - Crkva svete trojice u Mostaru, mjesto i ostaci historijske građevine (Br. 06.2-2-1067/033, 22.1.2004.g)
  26. Sahat kula, historijska građevina (Br. 07.1-2-1005/03-14, 4.5.2004.g)
  27. Sevri-hadžići Hasanova džamija, graditeljska cjelina (Br. 02-2-93/04-1, 8.5.2004.g)
  28. Sinagoga, historijska građevina (Br. 08.2-6-7/03-1, 3.7.2003.g)
  29. Stambena graditeljska cjelina porodice Muslibegović (Br. 09-02-1001/03-1, 18.7.2004.g)
  30. Stambeni kompleks Bišćevića-Lakšića, graditeljska cjelina (Br. 09-2-92/04-1, 4.5.2004.g)
  31. Stambeni kompleks porodice Velagić (Velagićevina) u Blagaju, prirodno-graditeljska cjelina (Br. 06.2-02-716/03-7, 7.7.2004.g)
  32. Stara Biskupska rezidencija u Vukodolu (Biskupija u Vukodolu), graditeljska cjelina (Br. 09-2-40/09-20, 12.3.2009.g)
  33. Stara pravoslavna crkva u Mostaru, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-965/03-3, 9.10.2003.g)
  34. Stari grad Blagaj (Stjepan-grad), povijesno područje (Br. 06-6-1029/03-5, 6.12.2003.g)

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>35. Stari križevi u Drežnici, historijsko područje (Br. 05.1-2-295/05-4, 20.1.2006.g)</p> <p>36. Stari most sa kulama, graditeljska cjelina (Br. 07.1-02-903/03-29, 8.7.2004.g)</p> <p>37. Staro pravoslavno groblje na Bjelušinama u Mostaru, grobljanska cjelina (Br. 08.2-6-1037/03, 9.10.2003.g)</p> <p>38. Staro pravoslavno groblje na Pašinovcu u Mostaru, grobljanska cjelina (Br. 08.2-6-1037/03, 9.10.2003.g)</p> <p>39. Tekija u Blagaju na Buni, prirodno - graditeljska cjelina (Br. 06-6-1029/03-8, 6.12.2003.g)</p> <p>40. Zelena pećina - prahistorijsko pećinsko naselje, Blagaj, arheološko područje (Br. 05.1-2-135/07-5, 21.11.2007.g)</p>
<p>Općina Neum (7)</p>
<p>1. Hutovski grad (Hadžibegova tvrđava), historijsko područje (Br. 05.1-2-63/04-7, 5.5.2004.g)</p> <p>2. Katolička crkva sv. Ane u Neumskom Gradcu, historijska građevina (Br. 09-2-84/04-2, 7.5.2004.g)</p> <p>3. Natpis Radovca Vukanovića u Novkovića klancu u Hutovu, arheološki spomenik (Br. 05.2-2-136/06-2, 5.9.2006.g)</p> <p>4. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Crkvina u Hutovu, arheološko područje (Br. 05.2-2-162/06-3, 5.9.2006.g)</p> <p>5. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Groblje stećaka na rimokatoličkom groblju kod Jurkovića kuća u Brštanici, Donje Hrasno, arheološko područje (Br. 05.2-2-130/06-4, 5.9.2007.g)</p> <p>6. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Međugorje u Glumini, arheološko područje (Br. 05.2-2-135/06-2, 5.9.2006.g)</p> <p>7. Ostaci rimskog naselja i srednjovjekovna nekropola sa stećcima u Vranjevom selu, arheološko područje – odluka nije objavljena</p>
<p>Općina Prozor (4)</p>
<p>1. Džamija u Lizopercima sa mektebom i haremom, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-540/03-5, 9.10.2003.g)</p> <p>2. Franjevački samostan i crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Šćitu, kulturni pejzaž i područje (Br. 06.1-02-261/04-7, 15.3.2006.g)</p> <p>3. Spomenik na Makljenu, graditeljska cjelina (Br. 02-02.3-71/10-26, 26.10.2010.g)</p> <p>4. Stara tvrđava Prozor, arheološko područje i ostaci (Br. 05.2-02-83/07-3, 23.5.2007.g)</p>
<p>Općina Stolac (30)</p>
<p>1. Begovina, graditeljska stambena cjelina (Br. 09-02-1020/03-7, 29.5.2008. g)</p> <p>2. Crkva sv. Nikole u Trijebnju, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-38/03-4, 21.1.2003. g)</p> <p>3. Crkva sv. Petra i Pavla sa grobljem, sudačkim stolicama, dvorištem, zidom i pokretnom imovinom u Ošanićima kod Stoca, historijska, cjelina (Br. 08.2-6-12/03-1, 21.1.2003. g)</p> <p>4. Đulhanumina kuća, graditeljska cjelina (Br. 08.1-6-912/03, 4. 3.2003. g)</p> <p>5. Čaršijska džamija i Čaršija u Stocu, graditeljska cjelina (Br. 08.1-6-915/03, 6.5.2003. g)</p> <p>6. Grob Moshe Danona sa okolnim prostorom i havrom na Krajšini, graditeljska cjelina (Br. 08.2-6-19/03-1,21.1.2003. g)</p>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

7. Hamam na Ćupriji, mjesto i ostaci historijske građevine (Br. 09-2-123/06-3, 6.7.2006. g)
8. Helenistički grad Daorson u Ošanićima, arheološko područje (Br. 06-6-563/03-1, 21.1.2003. g)
9. Korito Bregave sa mlinicama, stupama i mostovima, prirodno-graditeljska cjelina (Br. 02-6-993/03-1, 8.10.2003. g)
10. Kuća na Luci (Vakuf Hatidže Hajdarbegović), stambena graditeljska cjelina (Br. 06.2-2-284/05-3, 17.1.2007. g)
11. Kuće porodice Behmen u sklopu mahale Behmenluk u Stocu, stambena graditeljska cjelina (Br. 07.1-02-75/07-12, 12.9.2008. g)
12. Mejtef Mektebi Ibtidaije, historijska građevina (Br. 07-6-492/03-, 7. 10. 2003. g)
13. Nekropola sa stećcima i nišanima (Stari harem) na Gorici, povijesno područje (Odluka nije objavljena.)
14. Nekropola sa stećcima na lokalitetu kod Boškailovih kuća (Glavica i Haremi), zaselak Brdo, naselje Hodovo, arheološko područje (Br. 05.2-2-78/06-4, 5.7.2006.g)
15. Nekropola sa stećcima na lokalitetu kod Boškailovih kuća (Radan krst), zaselak Brdo, naselje Hodovo, arheološko područje (Br. 05.2-2-137/06-2, 5.7.2006. g)
16. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Perića njiva u zaseoku Perići, naselje Hodovo, arheološko područje (Br. 05.2-2-140/06-2, 5.7. 2006.g)
17. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Pogrebnice u zaseoku Brdo, naselje Hodovo, arheološko područje (Br. 05.2-2-138/06-2, 5.7.2006.g)
18. Nekropola stećaka I i II Boljuni, historijsko područje (Br. 01-276/02, 06.11.2002. g)
19. Nekropola stećaka Radimlja, historijsko područje (Br. 01-275/02, 06.11.2002.g)
20. Paleolitsko nalazište Badanj u Borojevićima, arheološko područje (Br.06-6-538/03-1, 21.1.2003. g)
21. Podgradska džamija (poznata i kao džamija na Mejdanu, džamija u Maloj Čaršiji, džamija Hadži Saliha Bure, Zulfikar-kapetanova džamija i džamija Ali-paše Rizvanbegovića), područje i ostaci historijske građevine (Br. 07-6-732/03, 21.1.2003. g)
22. Stambena graditeljska cjelina Hadži Junuz-age Mehmedbašića (Br. 06.2-2-283/05-5, 8.11.2006. g)
23. Stambena graditeljska cjelina porodice Čokljat sa dućanom u mahali Zagrad (Br. 02-2-40/09-55, 9.9.2009. g)
24. Stari grad Stolac, historijsko područje (Br. 06-6-32/03-4, 21.1.2003. g)
25. Turkovića kula, graditeljska cjelina (Br. 02-2-40/09-34, 13.5.2009.)
26. Uzunovića džamija (džamija Ismail-kapetana Šarića), graditeljska cjelina (Br. 07-6-532/03-1, 21.1.2003. g)
27. Vakuf Zejne Elezović (stambeni kompleks Zejne Elezović, Vakufski dvor) u Stocu, stambena graditeljska cjelina (Br. 06.2-02-1051/03-18, 5.11.2008. g)
28. Ćuprijska (Hadži-Alije Hadžisalihovića) džamija, područje i ostaci graditeljske cjeline (Br. 07-6-731/03, 21.1.2003. g)
29. „Javno ljetno kupalište – Kupaje“, graditeljska cjelina (Br. 02-2-12/04-12, 21.11.2007. g)
30. Šarića kuća (Galerija Branka Šotre) u Stocu, sa stalnom muzejskom postavkom,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

graditeljska cjelina <i>(Br. 08.1-6-132/03-6, 6.5.2003.g)</i>
Općina Ravno (2)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Crkva Vavedenja Bogorodice u Zavali, graditeljska cjelina <i>(Br. 08.2-6-148/03-2, 5.3.2003.g)</i> 2. Crkvina u Zavali, arheološko područje <i>(Br. 06-6-711/03-15, 2.7.2003.g)</i>
8. ZAPADNO-HERCEGOVAČKI KANTON (8)
Općina Ljubuški (6)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Antički vojni logor na Gračinama u Humcu, arheološko područje <i>(Br. 06-6-975/03-2, 8.10.2003. g)</i> 2. Džamija Ali-bega Kapetanovića u Vitini, graditeljska cjelina <i>(Br. 09-2-689/03-4, 7.9.2006.g)</i> 3. Lalića kula sa dvorima u Ljubuškom, graditeljska cjelina <i>(Br. 06.3-02.3-71/10-7, 11.2.2010.g)</i> 4. Nekropola sa stećcima Bijača, historijsko područje <i>(Br. 05.1-02.3-71/10-40, 26.10.2010.g)</i> 5. Nekropola sa stećcima Mramorje, Gornji Studenci, historijsko područje <i>(Br. 05.1-02-67/08-6, 28.5.2008.g)</i>
Stari grad Ljubuški, graditeljska cjelina <i>(Br. 06-6-976/03-2, 8.10.2003.g)</i>
Općina Posušje (1)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nekropola sa stećcima Donje Bare, historijsko područje <i>(Br. 05.1-02-232/05-4, 9.11.2005.g)</i>
Općina Široki Brijeg (1)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Franjevački samostan i crkva, graditeljska cjelina <i>(Br. 06.2-02-210/06-5, 23.5.2007.g)</i>
9. KANTON SARAJEVO (116)
Općina Centar Sarajevo (28)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Alipašina džamija sa haremom, graditeljska cjelina <i>(Br. 06.2-2-128/04-6, 25.1.2005.g)</i> 2. Crkva sv. Josipa na Marijin Dvoru, opština Centar Sarajevo, historijska građevina <i>(Br. 02-2-287/04-4, 29.3.2008.g)</i> 3. Debelo brdo, praistorijsko gradinsko naselje, antički i kasnoantički odbrambeni objekat, arheološko područje <i>(Br. 05.2-02-806/03-12, 4.5.2005.g)</i> 4. Fondovi i zbirke Historijskog arhiva Sarajevo, pokretno dobro <i>(Br. 02-2-40/09-38, 8.7.2009.g)</i> 5. Gospođicina kuća u ulici Hamdije Kreševljakovića Br 1, historijska građevina <i>(Br. 07.3-2.3-77/11-14, 11.3.2011.g)</i> 6. Hotel Zagreb, historijska građevina <i>(Br. 07.3-2.3-77/2011-16, 11.3.2011.g)</i> 7. Jevrejsko groblje u Sarajevu, grobljanska cjelina <i>(Br.07.2-02-201/04-4, 30.8.2004.g)</i> 8. Kuća Damić u Radićevoj ulici Br 10, historijska građevina, općina Centar <i>(Br. 02-2-40/2009-31, 13.5.2009.g)</i> 9. Magribija džamija, historijski spomenik <i>(Br. 06.2-2-213/04-10, 15.3.2005.g)</i> 10. Narodno pozorište, opština Centar Sarajevo, historijska građevina <i>(Br. 02-2-131/07-5, 12.9.2007.g)</i> 11. Oficirski paviljoni, graditeljska cjelina <i>(Br. 07.3-02.3-71/10-18, 26.10.2010.g)</i> 12. Palata Musafija, historijska građevina <i>(Br. 02-2-74/04-98, 30.1.2008.g)</i>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<ol style="list-style-type: none">
13. Salomova palata u Sarajevu, historijska građevina (Br. 02-2-74/04-99, 30.1.2008.g)
14. Sarajevska Hagada, pokretno dobro u vlasništvu Bosne i Hercegovine (Br. 05-6-80/03-2, 17.1.2003.g)
15. Stambeni kompleks na Džidžikovcu, graditeljska cjelina (Br. 02-2-73/04-7, 30.1.2008.g)
16. Stećak i staro muslimansko groblje u Mrkovićima, historijsko područje (Odluka nije objavljena.)
17. Vatrogasna kasarna, historijska građevina (Br. 02-02-164/08-8, 16.7.2008g)
18. Zgrada Ante Štambuka, historijska građevina (Br. 07.3-02.3-71/10-20, 26.10.2010.g)
19. Zgrada Društva Crvenog krsta, historijska građevina (Br. 02-2-40/09-17, 11.3.2009.g)
20. Zgrada Marijin Dvora i unutrašnje dvorište, historijska građevina (Br. 02-2-235/05-8, 21.11.2007.g)
21. Zgrada Narodne (Centralne) banke sa pokretnom imovinom, historijska građevina (Br. 07.3-2.2-40/2009-71, 2.12.2009.g)
22. Zgrada Penzionog fonda (zgrada na uglu ulica Maršala Tita i Hamze Hume) u Sarajevu, općina Centar Sarajevo, historijska građevina (Br. 02-02-74/04-121, 28.5.2008.g)
23. Zgrada Predsjedništva Bosne i Hercegovine (Zgrada zemaljske vlade I) sa pokretnim naslijeđem u Sarajevu, općina Centar Sarajevo, historijska građevina (Br. 06.2-02-249/07-9, 28.5.2008.g)
24. Zgrada zemaljske vlade II (Zgrada željeznica), opština Centar Sarajevo, historijska građevina (Br. 06.2-2-248/07-5, 29.3.2008.g)
25. Zgrada Zemaljskog vakufa (Rijaseta IZ u BiH i Vakufske direkcije) i Hadin Alipašinog vakufa, opština Centar Sarajevo, historijska građevina (Br. 02-2-132/07-8, 12.9.2007.g)
26. Crkva svetog Vinka Paulskoga sa Samostanom i Školom, graditeljska cjelina (Odluka nije objavljena)
27. Filmski materijal Kinoteke Bosne i Hercegovine, pokretno dobro (Odluka nije objavljena)
28. Stambeno-poslovni objekat Vakufa Čokadži Sulejmana, historijska građevina (Br. 07.3-2.3-77/11-43, 23.11.2011.g)
Općina Novo Sarajevo (3)
<ol style="list-style-type: none">
1. Crkva Prenos mošti Sv. Oca Nikolaja i zgrada Bogoslovije u Reljevu, graditeljska cjelina (Br. 07.3-02.3-71/10-23, 26.10.2010.g)
2. Crkva presvetog Trojstva, historijska građevina, općina Novo Sarajevo (Br. 06.2-2-40/2009-33, 13.5.2009.g)
3. Spomen-park Vraca, graditeljska cjelina (Br. 07.1-02-192/04-5, 5.5.2005.g)
Općina Stari grad Sarajevo (63)
<ol style="list-style-type: none">
1. Abdesthana (Šejh Feruhova džamija) sa grobljem i česmom, graditeljska cjelina (Br. 02-2.3-77/11-1, 11.3.2011.g)
2. Alifakovac, grobljanska cjelina (Br. 06.2-02-127/05-7, 4.5.2005.g)
3. At Mejdan, arheološko područje (Br. 05.2-2-114/04-5, 25.1.2005.g)
4. Aškenaski hram, opština Stari Grad, istorijski spomenik (Br. 07.1-2-126/06-4, 6.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- juli 2006.g)*
5. Banka na Obali (bivši Objekat Filijale austro-ugarske banke), historijski spomenik (*Br. 02-2.2-40/2009-68, 2.12.2009.g)*
  6. Bašćaršijska (Havadže Duraka) džamija, opština Stari Grad, historijska građevina (*Br. 06.2-2-58/05-7, 5.9.2006.g)*
  7. Bijela džamija (džamija Divan katiba Hajdara), graditeljska cjelina (*Br. 07.2-2-21/05-4, 15.3.2005.g)*
  8. Brusa bezistan (Rustem-pašin bezistan, Mali bezistan) sa dućanima, opština Stari Grad, graditeljska cjelina (*Br. 06.1-2-55/05-3, 5.7.2006.g)*
  9. Careva džamija, graditeljska cjelina (*Br. 06.1-2-206/04-7, 3.11.2004.g)*
  10. Careva ćuprija, općina Stari Grad, historijski spomenik (*Br. 02-2-40/09-19, 11.3.2009.g)*
  11. Crkva Svetog Ćirila i Metoda sa Bogoslovijom, graditeljska cjelina (*Br. 07.3-2.3-77/11-9, 11.3.2011.g)*
  12. Čekrekčijina džamija, graditeljska cjelina (*Br. 06.1-2-205/04-3, 3.11.2004.g)*
  13. Despića kuća, historijska građevina (*Br. 07.2-02-56/05-2, 16.3.2005.g)*
  14. Električna centrala na Hridu (Dudinom Hridu), industrijska graditeljska cjelina (*Br. 06.1-2.2-40/09-66, 02.12.2009.g)*
  15. Ferhadija džamija, graditeljska cjelina (*Br. 07.1-02-204/04-3, 4.11.2004.g)*
  16. Firuz-begov hamam, opština Stari grad Sarajevo, mjesto i ostaci historijske građevine (*Br. 02-2-137/2008-14, 29.3.2008.g)*
  17. Franjevački samostan i crkva sv Ante zajedno sa pokretnom imovinom, graditeljska cjelina (*Br. 06.1-2-191/06-8, 8.11.2006.g)*
  18. Gazi Husrev-begov bezistan sa dućanima, opština Stari Grad, graditeljska cjelina (*Br. 07.2-2-124/06-5, 5.9.2006.g)*
  19. Gazi Husrev-begova džamija, graditeljska cjelina (*Br. 07.2-2-125/06-6, 10.11.2006.g)*
  20. Gazi Husrev-begova medresa sa mjestom i ostacima Hanikaha, opština Stari Grad, graditeljska cjelina (*Br. 07.2-2-155/06-2, 5.9.2006.g)*
  21. Graditeljska cjelina poznata kao kuća Alije Đerzeleza (*Br. 09-2-22705-10, 31.8.2005.g)*
  22. Gradska tržnica (Markale, ili Markthalle), opština Stari grad Sarajevo, historijski spomenik (*Br. 06.1-2-235/07-10, 29.3.2008.g)*
  23. Gradska vijećnica, opština Stari Grad, istorijska građevina (*Br. 06.1-2-270/05-13, 5.9.2006.g)*
  24. Grupa objekata Gazi Husrev-begovog vakufa u Sarajevu, općina Stari Grad (*Br. 02-2-40/2009-29, 13.5.2009.g)*
  25. Hadži Sinanova (Silahdar Mustafa paše) tekija sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem, ambijentalna cjelina (*Br. 09-2-63/05-7, 16.3.2005.g)*
  26. Hadžijska (Vekil Harčova) džamija u Sarajevu, graditeljska cjelina (*Br. 06.2-02-57/05-4, 4.5.2005.g)*
  27. Hadžimuratovića Daire (Velike Daire), graditeljska cjelina, opština Stari Grad (*Br. 09-02-207/06-8, 23.5.2007.g)*
  28. Hadžišabanovića kuća, stambena graditeljska cjelina, Općina Stari Grad
  29. Hastahana (zgrada Vakufske bolnice), graditeljska cjelina, općina Stari Grad (*Br. 07.1-2-73/06-11, 18.1.2007.g)*

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

30. Hotel Stari Grad (nekadašnji han Gazi Husrev-begovog vakufa, Hotel Gazi) i stambeni objekat Kadić, djela arhitekta Josipa Vancaša, graditeljska cjelina (Br. 02-2-226/07-11, 30.1.2008.g)
31. Isa-begova zawija, prirodno-graditeljska cjelina (Br. 07.2-2-135/03-17, 16.3.2005.g)
32. Jajce kasarna u Sarajevu, graditeljska cjelina, općina Stari Grad (Br. 02-2-40/2009-30, 13.5.2009.g)
33. Katedrala (Katedralna crkva Srca Isusova) , historijska građevina (Br. 06.1-2-285/04-4, 25.1.2005.g)
34. Kazandžiluk, Male Daire i Luledžina ulica, općina Stari Grad Sarajevo, ambijentalna cjelina (Br. 09-2-40/09-46, 7.7.2009.g)
35. Kompleks Svrzine kuće, stambena graditeljska cjelina (Br. 06.2-2-33/04-8, 3.11.2004.g)
36. Kompleks vila iz austrougarskog perioda u Petrakijinoj ulici (Vila Mandić, vila Heinricha Reitera, vila Hermine Radisch i vila Forstratha Miklaui), općina Stari Grad, graditeljska cjelina (Br. 02-2-40/09-18, 11.3.2009.g)
37. Konak zajedno sa pokretnim naslijeđem, opština Stari grad Sarajevo, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-150/07-10, 12.9.2007.g)
38. Kozija ćuprija, historijski spomenik (Br. 07.2-02-218/04-2, 1.9.2004.g)
39. Latinska ćuprija, historijska građevina (Br. 07.1-02-200/04-3, 3.9.2004.g)
40. Muzička akademija (Zavod Svetog Augustina), historijska građevina, općina Stari Grad (Br.02-2-40/09-58, 9.9.2009.g)
41. Nekropole sa stećcima i nišanima Grčko groblje/Svatovsko groblje (Greblje) u selu Donji Moćioći, općina Stari Grad, prirodno i historijsko područje (Br. 02-02-68/07-17, 10.9.2008.g)
42. Oficirska kasina (Dom Armije, Dom vojske Federacije), općina Stari Grad, historijski spomenik (Br. 07.2-02-311/05-9, 15.3.2006.g)
43. Palata Ješue D. Saloma na Obali Kulina bana 20, historijska građevina (Broj: 02-02-167/08-5, 5.11.2008.g)
44. Pravoslavna Mitropolija zajedno sa pokretnim naslijeđem, opština Stari Grad, istorijska građevina (Br. 06.1-2-166/06-3, 5.9.2006.g)
45. Saborna crkva (crkva Presvete Bogorodice) sa pokretnim naslijeđem, opština Stari Grad, historijska građevina (Br. 06.2-2122/06-5, 5.7.2006.g)
46. Saburina kuća, stambena cjelina (Br. 06.2-2-24/05-7, 23.5.2006.g)
47. Sahat kula, opština Stari Grad, historijski spomenik (Br. 07.2-2-151/06-2, 5.7.2006.g)
48. Stara pravoslavna crkva (Crkva svetih arhanela Mihaila i Gavrila), opština Stari Grad, graditeljska cjelina (Br. 07.1-2-23/05-2, 5.9.2006.g)
49. Stari grad Vratnik, graditeljska cjelina (Br. 05.1-2-269/04-6, 16.3.2005.g)
50. Stari jevrejski hram, ili Il kal grandi (Veliki hram), ili Il kal vježu (Stari hram), ili Stara sinagoga, historijska građevina (Br. 06-6-977/03-3, 7.10.2003.g)
51. Staro groblje na Kovačima, grobljanska cjelina, općina Stari Grad (Br. 07.2-2-25/05-5, 17.1.2007.g)
52. Šeher ćehajina ćuprija u Sarajevu, historijski spomenik (Br. 06.2-2-208/04-3, 26.1.2005.g)
53. Školske zgrade u Gimnazijskoj ulici, graditeljska cjelina (Br. 07.3-2.3-77/11-10,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>11.3.2011.g)</p> <p>54. Tašlihan, arheološko područje (Br. 05.1-2-241/04-8, 3.11.2004.g)</p> <p>55. Vila Stefanija u ulici Mjedenica Br 5, historijska građevina (Br. 02-2-40/09-57, 9.9.2009.g)</p> <p>56. Zgrada Jozefa Zadika Danona, historijska građevina (Br. 07.3-02.3-71/10-19, 26.10.2010.g)</p> <p>57. Zgrada Srpskog kulturno-prosvjetnog društva „Prosvjeta“, historijska građevina, općina Stari Grad (Br. 02-02-40/09-9, 21.1.2009.g)</p> <p>58. Zgrada željezničke stanice Bistrik, historijska građevina (Br. 06.2-2140/06-6, 5.7.2006.g)</p> <p>59. Rodna kuća Vladislava Skarića (Kuća Jeftana Despića, Objekat Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti BiH), stambena graditeljska cjelina (Br. 02-2.3-77/11-26, 07.09.2011.g)</p> <p>60. Stambeno-poslovni objekat Vakufa Hovadža Kemaludina (Mekteb), historijska građevina (Odluka nije objavljena)</p> <p>61. Stambeno naselje Crni Vrh, graditeljska cjelina (Odluka nije objavljena)</p> <p>62. Nekropola sa stećcima i nišanima u Faletićima, historijsko područje (Odluka nije objavljena)</p> <p>63. Ženska gimnazija, historijska građevina (Odluka nije objavljena)</p>
<p>Općina Ilidža (9)</p> <p>1. Crkva kod sela Vrutci, ostaci predromaničke crkve i srednjovjekovno groblje, historijsko područje (Br. 05.1-02-203/04-2, 1.9.2004.g)</p> <p>2. Katolička crkva Uznesenja Marijina na Stupu, Ilidža, historijska građevina (Br. 06.1-02-71/03-1, 15.3.2006.g)</p> <p>3. Mezarje Velika drveta (Stari nišani) na Stupu, grobljanska cjelina</p> <p>4. Most u Plandištu (“Rimski” most; most preko rijeke Bosne u Plandištu), prirodno-graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-75/03-3, 15.3.2005.g)</p> <p>5. Most u Plandištu arheološko područje</p> <p>6. Pravoslavna crkva sv. Save u Blažuju sa grobljem, opština Ilidža, graditeljska cjelina (Br. 06.1-02-73/03-5, 3.5.2005.g)</p> <p>7. Rimske iskopine na Ilidži, arheološko područje (Br. 05.1-02-78/03-7, 30.8.2004.g)</p> <p>8. Stara željeznička stanica na Ilidži, historijska građevina (Br. 06.2-2-67/03-3, 7.3.2007.g)</p> <p>9. Zildžića kuća u Sarajevu, općina Ilidža, historijska građevina</p>
<p>Općina Ilijaš (6)</p> <p>1. Nekropola sa stećcima Mramorje u Čevljanovićima, historijski spomenik (Br. 02-2-23/2008-5, 29.3.2008.g)</p> <p>2. Nekropola sa stećcima Srednje, historijsko područje (Br. 02-2-227/07-9, 30.1.2008.g)</p> <p>3. Nekropola sa stećcima u Donjim Ivančićima, historijsko područje (Br. 02-02-43/08-9, 28.5.2008.g)</p> <p>4. Nekropola sa stećcima u Kopošiću, historijsko područje (Br. 06-6-15/03-5, 8.10.2003.g)</p> <p>5. Ostaci srednjovjekovnog grada i nekropola sa stećcima Luka, arheološko područje (Br. 05.2-02.3-71/10-15, 26.10.2010.g)</p>

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

6. Stari grad Dubrovnik u Višnjici, arheološko područje (Br. 06-6-14/03-3, 8.10.2003.g)
Općina Trnovo (7)
1. Džamija u Umoljanima, graditeljska cjelina (Br. 06.1-02-110/07-9, 10.9.2008.g) 2. Nekropola sa stećcima Delijaš, historijsko područje (Br. 05.1-2-1070/03-6, 1.9.2005.g) 3. Nekropola sa stećcima Kaursko groblje u Prečanima, povijesno područje (Br. 05.1-02-111/04-4, 7.7.2004.g) 4. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Han u Šabićima, historijsko područje (Br. 05.2-2-308/05-4, 20.1.2006.g) 5. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kapova selišta (Borija) u Ledićima, historijsko područje (Br. 05.2-2.3-77/11-3, 11.3.2011.g) 6. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Zlatarić u Ledićima, historijsko područje 7. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Dolovi, nišani iznad lokaliteta Dolovi, ostaci objekta na lokalitetu Crkvina, osamljeni stećak i nekropola sa šest stećaka podno sela Umoljani, kulturni pejzaž (Br. 02-2-40/2009-28, 13.5.2009.g)
10. KANTON 10 (29)
Općina Glamoč (2)
1. Stari grad Glamoč, graditeljska cjelina (Br. 05.2-02-230/05-3, 9.11.2005.g) 2. Ostaci Kasnoantičke bazilike, Vrba, arheološko područje (Br. 05.1-2.3-77/11-33, 21.11.2011.g)
Općina Kupres (3)
1. Crkva Blagovijesti Presvete Bogorodice u Donjem Vukovskom, graditeljska cjelina (Br. 02-2-143/07-4, 21.11.2007.g) 2. Otinovci, arheološko područje s ostacima crkava iz V, XV, i XIX vijeka (Br. 05.1-2-142/07-4, 22.11.2007.g) 3. Prapovijesna gradina i nekropola sa stećcima Ravanjska Vrata (Donja i Gornja nekropola), historijsko područje
Općina Livno (22)
1. Balagija (Balaguša) džamija sa haremom, graditeljska cjelina (Br. 02-02-1040/03-5, 4.5.2005.g) 2. Beglučka (Lala-pašina, Mustafa-pašina, Beglek) džamija, graditeljska cjelina (Br. 06.1-2-125/2004-5, 6.7.2004.g) 3. Crkvina (Ledenica) sa pokretnim nalazima u Potočanima, arheološko područje (Br. 05.1-2-934/03-3, 12.9.2007.g) 4. Džumanuša (Sinan Čauševa ili Džemanuša) džamija sa haremom, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br. 09-2-93/07-4, 12.9.2007.g) 5. Čurčinica džamija sa haremom, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br. 09-02-657/03-5, 23.5.2007.g) 6. Firduzov mezaristan, grobljanska cjelina (Br. 02-02-189/04-3, 6.7.2004.g) 7. Franjevački samostan Gorica, graditeljska cjelina (Br. 07.1-2-930/03-6, 16.3.2005.g) 8. Groblje sv. Ive, arheološko područje (Br.05.2-02-932/03-3, 6.7.2004.g) 9. Lištani – Podvornice, arheološko područje (Br. 05.1-2-936/03-4, 12.9.2007.g) 10. Milošnik (Bušatlijina ili Milosnik) džamija sa haremom, graditeljska cjelina (Br. 09-2-656/03-3, 13.9.2007.g)

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

<p>11. Most na Dumanu, historijska građevina (Br. 09-2-193/04-5, 13.9.2007.g)</p> <p>12. Nekropola sa stećcima Mramorje u Grborezima, povijesno područje (Br. 05.1-2-218/07-7, 30.1.2008.g)</p> <p>13. Pirijina (Smailagića) kula, hivistorijska građevina (Br. 02-02-132/04-5, 4.5.2005.g)</p> <p>14. Prapovijesna gradina, željeznodobne grobnice, rimsko naselje, nekropola i pokretno naslijeđe u Vašarovinama, Priluka, arheološko područje (Br. 05.1-2.2-40/2009-64, 2.12.2009.g)</p> <p>15. Prapovijesna „Velika gradina“ u Vidošima, arheološko područje (Br. 05.1-02-40/09-4, 21.1.2009.g)</p> <p>16. Rapovine, arheološko područje (Br. 05.1-2.3-77/11-1, 11.3.2011.g)</p> <p>17. Rešetarica, arheološko područje s ostacima ranokršćanske bazilike iz V/VI stoljeća, nekropolom iz IX/X stoljeća, srednjovjekovnom nekropolom Kraljičin nasip i pokretnim naslijeđem (Br. 05.1-2-935/03-4, 21.11.2007.g)</p> <p>18. Srpska pravoslavna crkva Uspenija Presvete Bogorodice, zajedno sa pokretnom imovinom, historijska građevina (Br. 06.1-02-122/04-3, 7.7.2004.g)</p> <p>19. Stari grad u Livnu (Bistrički grad), historijsko područje (Br. 05.2-02-121/04-3, 7.7.2004.g)</p> <p>20. Veliki i Mali Han u Lištanima, prapovijesni tumulus i nekropola sa stećcima, historijsko područje</p> <p>21. Zavra džamija, graditeljska cjelina (Br. 09-02-655/03-5, 6.7.2004.g)</p> <p>22. Župna crkva Bezgrešnog začeca u Vidošima, historijska građevina (Odluka nije objavljena)</p>
Općina Tomislavgrad (2)
<p>1. Čaršijska džamija (Džudža Džaferova džamija) sa haremom, graditeljska cjelina (Br. 02-02-662/03-11, 10.9.2008.g)</p> <p>2. Praistorijsko naselje i srednjovjekovna nekropola sa stećcima Barzonja, arheološko područje (Br. 05.1-2-282/05-3, 20.1.2006.g)</p>
UKUPNO FEDERACIJA BiH 451 NACIONALNA SPOMENIKA*
*Zaključno sa datumom 02.07.2012.godine

Tablica 2. Popis nacionalnih spomenika kulturne s Privremen liste (zaključno sa 02.07.2012.godine)

1. UNSKO-SANSKI KANTON (33)	
Općina Bihać (8)	<p>1. Grobljanska kapela i groblje - Golubić</p> <p>2. Groblje pod Ostrovicom</p> <p>3. Harmansko groblje</p> <p>4. Lohovska Brda - Grobljanska kapela sv. Jurja</p> <p>5. Mauzolej hrvatskih velikana</p> <p>6. Stari grad - Brekovic</p> <p>7. Toranj crkve sv. Ante</p> <p>8. Tvrđava Havala</p>
Općina Bosanska Krupa (2)	<p>1. Mlinovi - Otoka</p> <p>2. Stari grad Otoka</p>
Općina Bosanski Petrovac (3)	<p>1. Kolunička kula</p> <p>2. Ostaci crkve sv. Georgija - Kolunić</p> <p>3. Srednjovjekovna crkva - Kolunić</p>
Općina Bužim (3)	<p>1. Grad Varoška Rijeka</p> <p>2. Prahistorijska gradina na Radostovu</p>

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

	3. Stari grad - Čavnik
Općina Cazin (4)	1. Džamija - Šturlić 2. Džamija u tvrđavi Pecigrad 3. Ostaci starog grada i utvrda (gradina iz starijeg željeznog doba, srednjevj. Ostrožac) 4. Stari grad Pećigrad
Općina Ključ (3)	1. Gradska crkva (pravoslavna) 2. Stari grad Kamičak 3. Župna crkva
Općina Sanski most (8)	1. Briševo - Stara Rijeka - Filijalna crkva 2. Hamza-begova džamija 3. Lušci Palanka – Crkva na Gredaru 4. Rimsko naselje na ušću Dabra u Sanu 5. Sasina – Sasina Župna crkva Rođenja BDM 6. Stara Rijeka - Župna crkva sv. Antuna Pustinjaka 7. Tomašica - Sasina - Filijalna crkva 8. Župna crkva Uznesenja BDM u Sanskom Mostu
Općina Velika Kladuša (2)	1. Pravoslavna crkva 2. Tvrđava - Velika Kladuša
2. POSAVSKI KANTON (1)	
Općina Odžak (1)	1. Donja Dubica – Bogorodičina crkva
3. TUZLANSKI KANTON (9)	
Općina Gračanica (1)	1. Pravoslavna crkva i manastir sv. Nikole u Petrovu - Petrovo
Općina Gradačac (2)	1. Fadil-paše medresa 2. Gradašćevića kuća
Općina Kalesija (1)	1. Dubnica-Rudine - Nekropola Brkića groblje
Općina Kladanj (1)	1. Brateljevići - Srednjovjekovna nekropola
Općina Tuzla (3)	1. Bijela džamija u Tuzli 2. Džindijska džamija 3. Jalska (Krzlar - djevojačka) džamija
Općina Živinice (1)	1. Vrpolje - Srednjovjekovna nekropola Đurđevik
4. ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON (10)	
Općina Breza (2)	1. Stambeni objekt "Bečarska" 2. Stambeni objekt "Činovnička"
Općina Maglaj (2)	1. Fazli-pašina džamija 2. Tabhana česma
Općina Tešanj (2)	1. Ferhad-begov sarkofag 2. Sahat-kula
Općina Visoko (3)	1. Alaudinova (Šadravska) džamija 2. Arnautovići - Samostan 3. Naksibendijska džamija
Općina Zavidovići (1)	1. Ostaci manastira Udrim – Gostović
5. BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON (3)	
Općina Foča / Ustikolina (1)	1. Mjesto Turhan-begove džamije
Općina Goražde (2)	1. Sinan-begova džamija 2. Sopotnica - Crkva sv. Georgija
6. SREDNJOBOSANSKI KANTON (25)	
Općina Bugojno(2)	1. Spomenička cjelina, rimski municipij Bosute - Gradine - Čipuljići 2. Stećci
Općina Donji Vakuf (2)	1. Crkva Uspenja Bogorodice 2. Turbe Ajvaz dede - Prusac
Općina Fojnica (6)	1. Naksibendijska tekija - Oglavak

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Turbe šeih Huseina - Živčići 3. Turbe šejh Abdurahmana Sirje i šejha Abdullatifa - Oglavak 4. Turbe šejh Hasana i nejkove žene - Živčići 5. Turbe šejh Huseina - Oglavak 6. Turbe šejh Mejlje - Živčići
Općina Jajce (4)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Franjevački samostan i crkva sv. Luke 2. Ibrahim-begova džamija 3. Mlinovi na rijeci Plivi 4. Samica džamija (Hadži Muhareмова)
Općina Kiseljak (1)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kamensko - Srednjovjekovna nekropola Kamensko
Općina Travnik (10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crkva sv. Ivana Krstitelja u Travniku 2. Dolac - Turbe Ibrahim dede 3. Dolac - Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije 4. Guča Gora – Franjevački samostan 5. Guča Gora – Groblje 6. Isusovačka gimnazija 7. Lukačka džamija 8. Medresa 9. Varoška džamija 10. Vlašić – Prirodno dobro
7. HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON (51)	
Općina Čapljina (3)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crkva sv. Franje Asiškog 2. Crkva sv. Stjepana - Gabela 3. Park prirode - Hutovo Blato
Općina Čitluk (4)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brdo Križevac - Međugorje 2. Crkva sv. Blaža - Gradnići 3. Crkva sv. Jakova - Međugorje 4. Crkva Sv. Stjepana - Čerin
Općina Konjic (3)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crkva sv. Ivana Krstitelja 2. Nekropola stećaka na Visočici 3. Prkanjska (Hadži Zulfikar) džamija
Općina Mostar (26)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Biskupski dvor 2. Blagaj – Lekina ćuprija 3. Buna – Mjesto džamije Ali-paše Rizvanbegovića na Buni 4. Cernički Sibjan mekteb 5. Džamija Ahmed-age Lakišića 6. Česma na Musali 7. Gimnazija 8. Gradsko kupatilo (Banja) 9. Hotel Neretva 10. Ibrahim-age Šarića džamija 11. Kajtažova kuća 12. Katedrala Majka Crkve 13. Klaustar Franjevačkog samostana 14. Kriva ćuprija 15. Kruševo –Crkva sv. Ilije 16. Kujundžiluk čarsija 17. Mjesto Baba Beširove džamije na Balinovcu 18. Muzička škola 19. Potoci - Karadžbegova džamija 20. Rodna kuća Svetozara Ćorovića 21. Simfonijski orkestar (bivši mekteb) 22. Stara Biskupija u Vukodolu 23. Tabačica džamija

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

	<ul style="list-style-type: none"> 24. Ćevvan Ćehajin mekteb 25. Ćose Jahja hodžina džamija 26. Šejh Jujino turbe
Općina Prozor (2)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Ćaršijska džamija 2. Prozor (Rama) - Sahat kula
Općina Ravno (2)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Crkva sv. Mitra sa starim grobovima 2. Trebimlja – Crkva sv. Roka
Općina Stolac (11)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Bijeljani - Džamija Telarevića 2. Crkva sv. Ilije s rimskim ostacima u dvorištu 3. Crkva sv. Mihovila sa župnim stanom - Prenj 4. Crnići – Selo i krajolik 5. Kompleks Ada 6. Kuća Aiše Rizvanbegović 7. Rotimlja – Župna crkva sv. Petra i Pavla 8. Sahat kula - Stolac 9. Stolac - Crkva Vaznesenja Hristovog 10. Turkovića kuća 11. Žujina kuća
8. ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON (13)	
Općina Grude (3)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Crkva sv. Kate 2. Crkva sv. Mihovila - Drinovci 3. Gorica - Sv.Stjepan
Općina Ljubuški (3)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Franjevačka crkva i samostan na Humcu 2. Veljaci – Katolička crkva 3. Vitina - Župna crkva sv. Paskvala
Općina Posušje (4)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Crkva Bezgrešnog začeća BDM 2. Gradac – Crkva Uznesenja BDM 3. Rakitno – Crkva Sv. Ivana Nepomuka 4. Vir - Crkva sv. Jure
Općina Široki Brijeg (3)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Kočerin – Crkva sv. Petra i Pavla 2. Ljuti Dolac - Crkva sv. Ane 3. Mokro – Nekropola stećaka
9. KANTON SARAJEVO (27)	
Općina Centar Sarajevo (9)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Akademija likovnih umjetnosti 2. Arheološki lokalitet na Marijin Dvoru 3. Ćoban Hasan vojvode džamija 4. Narodna banka 5. Pošta 6. Zemaljski Muzej 7. Zgrada Gajreta 8. Zgrada Napretka 9. Zgrada gradske skupštine
Općina Novo Sarajevo (1)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Isusovačka teološka škola i seminar
Općina Stari g. Sarajevo (13)	<ul style="list-style-type: none"> 1. Carev most 2. Gradska ambijentalna cjelina 3. Kekeki - Sinanova džamija (Bakarevića) 4. Mokro (Sarajevo)- Crkva Uspenja Bogorodice 5. Muzej književnosti 6. Muzej “Mlade Bosne” 7. Sarajevska pivara 8. Sebilj česma 9. Tabački mesdžid (Hadži Osmanov) 10. Topal Inhan džamija (Lubina) 11. Zgrada Prosvjete 12. Šejh Feruhova džamija

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

	13. Šerijatska sudačka škola
Općina Trnovo (2)	1. Crkva sv. Velikomučenika Georgija 2. Spomen-kosturnica
Općina Ilijaš (2)	1. Crkva sv. Apostola Petra i Pavla - Nišići 2. Crkva sv. Ilije
10. KANTON BR.10 (16)	
Općina Bosansko Grahovo (2)	1. Rodna kuća Gavrila Principa 2. Župna crkva sv. Ilije Proroka
Općina Drvar (1)	1. Manastir Rmanj - Rmanj
Općina Glamoč (2)	1. Župna crkva sv. Ilije Proroka - Glamoč 2. Župna kuća
Općina Livno (7)	1. Glavica džamija 2. Groblje na Gorici 3. Kovačić - Ljubunčić - Filijalna crkva 4. Lusnić - Ljubunčić - Filijalna crkva i groblje 5. Mali Gubar - Filijalna crkva 6. Sahat kula u Livnu 7. Strupnić - Ljubunčić - Filijalna crkva
Općina Tomislavgrad (4)	1. Crkva sv. Mihovila 2. Crkva sv. Nikole i parohijski dom 3. Raško Polje – Crkva sv. Ivana Krstitelja 4. Tomislavgrad - Franjevački samostan
SVEUKUPNO	188 SPOMENIKA NA PRIVREMENOJ LISTI NACIONALNIH SPOMENIKA Zaključno sa datumom 02.07.2012.godine

Odlukama Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine na osnovu člana 4. Anex.a 8 Općeg sporazuma za mir u BiH (Službeni glasnik BiH, br. 6/05), nacionalnim spomenicima BIH proglašena su historijskim gradskim područjima područje Mostar, Pocitelj i Blagaj.

2.13.7. Područja izuzetnih prirodnih vrijednosti

Uvažavajući legislativni kontinuitet u oblasti zaštite prirode u Bosni i Hercegovini, usvojeni koncept prostornog razvoja u oblasti zaštite prirode sadržanog u prostornom planu SR Bosne i Hercegovine – separat: Prirodno i kulturno-historijsko naslijeđe, postojeće stanje zaštićene prirode u Federaciji Bosne i Hercegovine, smjernica IUCN (međunarodne unije za konzervaciju prirode) u oblasti zaštite prirode, kao i na bazi postojećih literaturnih podataka i naučnih rezultata brojnih terenskih istraživanja realiziranih u poslijeratnom periodu, izvršena je bazna valorizacija prirodnih potencijala Federacije Bosne i Hercegovine. Istraživačka metodologija koja je primijenjena u valorizaciji prirodnog diverziteta i prijedloga za određivanje kategorija zaštićenih područja bazirana je na Zakonu o zaštiti prirode Federacije Bosne i Hercegovine kao i na smjernicama koje je za ove aktivnosti predložila IUCN (i koje su prilagođene prostoru Federacije Bosne i Hercegovine). Osim navedenih, jedan od osnovnih elemenata na kojem se bazirao koncept planiranja zaštićenih područja, jeste sadašnji relativno mali procenat i generalno loše stanje zaštićene prirode, kako na nivou cijele države, tako i na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

U strukturi i obuhvatu pojedinih predloženih područja od posebnog značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine sa izrazitim prirodnim vrijednostima, osim prirodnog diverziteta (kao osnovnog elementa valorizacije i korištenja prostora) obuhvaćeni su i drugi oblici namjene i korištenja

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

prostora, kao što su: hidroakumulacije, sportsko-rekreativni centri i infrastrukturni objekti (autoputevi i sl.).

Detaljnou analizom prirodnog diverziteta predloženih područja od posebnog značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine sa izrazitim prirodnim vrijednostima, a analogno prethodno iznesenim smjernicama, u konceptu prostornog razvoja u oblasti zaštite prirode mogu se uspostaviti sljedeće kategorije zaštite:

- nacionalni park – IUCN kategorija II,
- spomenik prirode – IUCN kategorija III (za područja sa izrazitim prirodnim vrijednostima koja se nalaze na prostoru dva ili više kantona, koja se nalaze na prostoru oba bosanskohercegovačka entiteta ili su zaštićena područja koja spadaju u domen prekogranične saradnje a nalaze se na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine),
- zaštićeni pejzaž (za područja sa izrazitim prirodnim vrijednostima u kojima su dozvoljeni određeni nivoi ekonomske valorizacije, koja se nalaze na prostoru dva ili više kantona, koja se nalaze na prostoru oba bosanskohercegovačka entiteta ili su zaštićena područja koja spadaju u domen prekogranične saradnje a nalaze se na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine).

Detaljne granice prostornog obuhvata i zonacija predloženih područja od posebnog značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine sa izrazitim prirodnim vrijednostima definirane se prostornim planovima područja posebnih obilježja koji će se uraditi pojedinačno za svako područje.

Poseban aspekt u konceptu prostornog razvoja u oblasti zaštite prirode u Federaciji Bosne i Hercegovine predstavljaju NATURA2000 područja u Bosni i Hercegovine, koja čine obavezni dio evropske ekološke mreže. S obzirom da je projekat odabira NATURA2000 područja u Bosni i Hercegovine u fazi prijedloga šire liste ovih područja, potrebno je naglasiti da će, nakon završetka procesa njihovog odabira, i ona predstavljati obavezni dio koncepta prostornog razvoja u oblasti zaštite prirode u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Prostorni planovi područja posebnih obilježja za područja izrazitih prirodnih vrijednosti jedno su od temeljnih sredstava zaštite, uređenja i održanja područja. Prilikom izrade Prostornog plana područja posebnih obilježja treba imati u vidu da je uloga Prostornog plana prvenstveno restriktivna (zaštitna), ali da ima i razvojnu komponentu kako bi se ostvario princip održivosti na zaštićenom području.

Cilj izrade Prostornih planova područja posebnih obilježja koja imaju izrazit prirodni značaj, je očuvanje prirodnih obilježja, prirodnog izgleda i ambijenta u izvornom stanju. Mjere i akcija unapređenja prirodne sredine podrazumjevaju da su uvijek, bez iznimke i ustupka, usmjerene na poboljšanje uslova koji prostoru povećavaju kvalitetu prirodne sredine izvornog stanja. Kod ostalih vrsta prostornih planova osnovni cilj nije zaštita, ona je samo jedan od ciljeva, nego optimalni raspored stanovništva, njihovih djelatnosti i materijalnih dobara u prostoru.

Prirodni uslovi i prirodni resursi su osnovni elementi za osmišljavanje racionalnih uslova organizacije prostora u ovim područjima . U ovom procesu je korištenje resursa, upravljanje investicijama, orijentacija ka dostignutim nivoima tehnološkog razvoja i institucionalne promjene, osnov da se u harmoniji podjednako povećavaju sadašnji i budući potencijali u korist ljudskih potreba.

Prostornim planovima područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju prostorno se definiraju područja temeljnog prirodnog fenomena, odnosno nukleusa područja posebnih obilježja , koji ima izrazit prirodni značaj i prezentiranje osnovnih prirodnih vrijednosti sa ciljem

njihove zaštite, te definiranje onih sadržaja od kojih ovisi mogućnost korištenja prostora, odnosno razvoja turizma kao dopuštene djelatnosti u zaštićenom području.

Pregled područja sa izrazitim prirodnim vrijednostima od posebnog značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine

Primjenom navedenih kriterija na području Federacije Bosne i Hercegovine planirana je uspostava ukupno 17 novih zaštićenih područja, čiji je pregled dat u Tabeli 1. Osnovna prostorna karakteristika mreže predloženih zaštićenih područja je da su locirana u širim područjima unutar kojih su ranijim ili sadašnjim inicijativama, koje su pokrenute od različitih organizacija javnog ili nevladinog sektora, već planirane uspostave zaštićenih područja različitog ranga zaštite (Od nacionalnog do općinskog nivoa). Također su unutar njih inkorporirani brojni visoko vrijedni individualni prirodni objekti, od geomorfoloških do botaničkih vrijednosti. Posebno se treba navesti da u većem broju planiranih zaštićenih područja već postoje zaštićena područja koja su uspostavljena prema zakonu o zaštiti prirode Federacije Bosne i Hercegovine, i koja predstavljaju buduće nukleuse zaštite prirode kod takvih područja.

Igman – Bjelašnica – Treskavica – Visočica - kanjon rijeke Rakitnice

Planine Bjelašnica i Igman, Visočica i Treskavica čine morfostrukturnu okosnicu ovog područja koje se osim vrlo izraženog fizičkogeografskog diverziteta odlikuje i vrlo ilustrativnim i specifičnim florističko-faunističkim karakteristikama. Na vertikalnom profilu se može izdvojiti 10 različitih vegetacijskih tipova sa prisustvom raznovrsne azonalne i ekstralne vegetacije primarnog, sekundarnog i terciarnog karaktera. Vrijednost predloženog prostornog obuhvata iznosi 569,03 km².

Osim osnovne namjene zaštite prirodnog diverziteta i uspostave nacionalnog parka, u prostornom obuhvatu je SRC Igman-Bjelašnica, zaštitno područje izvorišta Bačevo, slivno područje vodne akumulacije Bijela rijeka te hidroenergetski sistem Gornja Neretva čiji će detaljni prostorni obuhvat i sadržaj biti određen prostornim planom područja posebnih obilježja.

Prenj – Čabulja – Čvrstica - Vran

Ovo područje u biogeografskom pogledu spada u tzv. visokoprenjski sektor Visokodinarske provincije u okviru Alpsko-visokonordijske regije sa vrlo karakterističnim i izraženim vrijednostima kako fizičkogeografskog tako i biološkogdiverziteta. U Prostornom planu Bosne i Hercegovine od 1981. do 2000. godine kao jedna od najvrijednijih cjelina prirodne baštine Bosne i Hercegovine u kategoriji regionalni parkovi prirode kao nacionalna vrijednost, kao sinonim za predmetno područje, navodi se Park Prenj sa stepenom zaštite I-IV. S obzirom na vrlo karakteristične elemente biodiverziteta ovo područje se često označava kao Endemski centar Hercegovine, što indicira na jedinstvena tipska obilježja cijelog zaštićenog područja. Planirano zaštićeno područje ranga nacionalnog parka zahvata planinske morfostrukture Prenja, Čabulje, Čvrstice i Vran planine, aproksimativne ukupne površine od 1017,44 km². Ovim područjem obuhvaćen je i prostor sportskorekreativnog centra Risovac te postojećih i planiranih prometnih i hidroenergetskih sadržaja unutar prostora kanjona rijeke Neretve, Dreznice, Doljanke kao i najnižvodnijeg dijela Grabovice, koji se tretira s aspekta ekološki prihvatljive eksploatacije kamenog agregata. Detaljno razgraničenje ove prostorne cjeline, tkz. zone usmjerenog razvoja, obaveće se prostornim planom područja posebnih obilježja.

Planina Vranica

Planiniski masiv Vranice čine vododjelnicu slivova Jadranskog i Crnog mora. Bosna i Vrbas prikupljaju vode crnomorskom, a Neretva jadranskom slivu. Na ovom prostoru se nalazi nekoliko prirodnih akvatorija, od kojih je najvažnije Prokoško jezero, locirano na jugoistočnoj strani planine Vranice, u podgorini morfostrukture - Nadkrstac (2110 m), na nadmorskoj visini od 1485 m. Pored Prokoškog jezera na prostoru općine Fojnica posebno u krajnim zapadnim i jugozapadnim dijelovima utvrđeno je prisustvo više jezerskih akvatorija vrlo malih dimenzija od kojih je posebno značajna skupina od ukupno 9 manjih jezera u prostoru izvorišne čelenke rijeke Bistrice. Specifičan geografski položaj planine Vranice ima utjecaj i na njegov vrlo izražen biološki diverzitet što je vidljivo kroz prisustvo brojnih endemskih vrsta.

Na planini Vranici je uspostavljeno zaštićeno područje - Spomenik prirode „Prokoško jezero“, sa površinom od 2226,1 ha. Površina predloženog prostornog obuhvata budućeg nacionalnog parka (isključujući postojeće zaštićeno područje Prokoškog jezera) iznosi 250,78 km².

Planina Grmeč

Planinska morfostruktura Grmeča se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, na području između rijeka Une i Sane. Najviša kota je Crni vrh, nadmorske visine 1604 m. Okružen je poljima Bravsko, Petrovačko, Bjelajsko i Lušci polje, te planinama Osječenica (1791 m), Klekovača (1961 m), Srnetica (1375 m) i Plješevica (1649 m). Na ovom području se nalazi vrlo razvijena hidrološka mreža sa brojnim jezerima i izvorima. Značajni vodotoci na ovom području su rijeke Una i Sanica i Krusnica. Značajno je i prisustvo velikog broja pećina u kojima žive velike kolonije slijepih miševa. U potopljenim pećinama žive endemični vodozemac čovječja ribica (*Proteus anguinus*), kao i monolistri, niphargusi, troglocarisi, i druge brojne oblike specifične spiljske faune. Povoljni klimatski uvjeti, sastav matičnog supstrata i tipovi zemljišta, omogućili su i razvoj vrlo bogate vegetacije ovog prostora, koju čine vrlo raznovrsni šumski ekosistemi sa brojnim endemičnim i reliktnim vrstama. Na ovom području živi i veliki broj vrsta životinja među kojim se isitiče krupna divljač: mrki medvjed, vuk, i divlja svinja, te plemenita divljač: srna, zec, lisica, kune, tetrijebi i fazani. Uspostava adekvatnog rezima zaštite ovog područja ima poseban značaj za zaštitu vrela rijeke Krušnice te Crnog vrela u kanjonu Une uzvodno od B. Krupe. Pored posebnog tretmana prirodnih vrijednosti ovih hidroloških fenomena, zaštita kvaliteta voda ovih vodnih resursa je od strateskog značaja za dugoročno obezbjeđenje postplanskih potreba za pitkom vodom.

Površina predloženog prostornog obuhvata planiranog zaštićenog područja iznosi 789,39 km².

Raduša – Stožer - Crni vrh

Planine Raduša, Stožer i Crni vrh se nalazi na prijelazu između visokih planina centralne Bosne u krševitu i jako razlomljenu morfološku strukturu visokih planina sjeverne Hercegovine. Zajedno sa planinama Vran, Ljubuša, Vranica, Ščit i Bitovanja, te Bjelašnicom, Treskavicom, Zelengorom i Magličem, grade prirodnu granicu između šumovite Bosne i kamenite Hercegovine. Klima je planinska (alpska) i odlikuje se umjereno toplim ljetima sa srednjim ljetnim temperaturama od 9,3° na 1900 nadmorske visine do 13,2° na 1200 m.n visine dok su zime duge i hladne, veoma bogate snjegom sa srednjim višegodišnjim prosjekom dubine snijega iznad 80 cm preko 120 dana. Povoljni edafski i klimatski faktori su kreirali podesne uvjete za razvoj brojnih i raznovrsnih šumskih ekosistema. Aproximativna planirana površina cjelokupnog zaštićenog područja iznosi oko 424,15 km².

U području planiranog obuhvata budućeg zaštićenog područja planirana je izgradnja tri sportsko-rekreativna centra: SRC „Idovac“, SRC „Demirovac“ i SRC „Stožer“.

Šator planina

Planinska morfostruktura Šatora (najviši vrh Šator - 1.872 m) spada u skupinu zapadno-bosanskih Dinarida. Specifičan položaj ove planine na klimatskoj granici sa jakim uticajem submediteranske klime su uvjetovale razvoj specifične vegetacije. Na njoj su razvijene karakteristične šumske zajednice i visokoplaninska flora koja se odlikuje nizom endemnih i reliktnih vrsta, što ovu planinu definiše kao „prelazni endemni centar od zapadnih ka centralnim Dinaridima“. Šator predstavlja nukleus zaštite šireg područja zapadne Bosne. Aproximativna planirana površina ovog područja iznosi oko 297,36 km².

Dinara

Planina Dinara je morfotektonski dio Dinaridskih Alpa, planinskog lanca koji se proteže područjima Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, u smjeru od sjeverozapada prema jugoistoku, razdvajajući Jadransko more od Panonske zaravni. Dinara dijeli Livanjsko polje od Sinjskog, te tako čini prirodnu granicu između Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Ona je, takođe, prirodna granica između mediteranske klime Jadranskog mora i kontinentalne klime u zaleđu planine. Najviši vrh je Troglav (1913 m) i nalazi se u BiH, a vrh Sinjal ili Dinara (1831 m) najviši je vrh u Hrvatskoj (nakon njega slijede po visini Kamešnica (1809 m), Biokovo (1762 m), Velebit i druge planine). Mnoge divlje zvijeri nastanjuju ovu planinu, poput divlje mačke, vuka, lisice, čaglja, lasice, kune, smeđog medvjeda, i risa. Kroz ovo područje, koje karakteriše manjak vode posebno tokom suhog ljetnog razdoblja, teče rijeka Cetina, pružajući krajoliku jedinstvenu ljepotu. Na samoj planini ne postoje rijeke i potoci zbog njene porozne vapnenačke strukture. Voda se može naći jedino u mlakama i zaleđenim jamama. Mješovite šume bukve i srebrne jele, s bogatom faunom, karakterizirane su najmanjim temperaturnim promjenama između dana i noći. Sama planina nije dovoljno istražena, te je interesantna sa aspekta istraživanja iz oblasti: speleologije, botanike, zoologije. Površina predloženog prostornog obuhvata planiranog zaštićenog područja iznosi 263,15 km².

Planina Plješevica

Planina Plješevica se nalazi na granici između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske. Prema Zakonu o zaštiti prirode Republike Hrvatske planirana je zaštita Ličke Plješevice pod kategorijom parka prirode. Ova planina pripada u dinarsko sredogorje sa pravcem pružanja sjeverozapad – jugostok. Najviši vrh je Gola Plješevica (1646 m), a od ostalih vrhova su značajni Ozeblin (1657 m), i Kremen (1591 m). Geološku podlogu čine karbonati sa paleozojskom jezgrom. Šumska vegetacija gornjeg dijela brdskog i donjeg dijela gorskog pojasa se diferencira na niz biljnih zajednica od kojih su neke klimatogenog, oroklimatogenog a neke trajnog karaktera. Ekosistem mezofilnih hrastovo-grabovih šuma na ovom području zauzima najniži pojas klimatogene vegetacije. Aproximativna planirana površina područja iznosi oko 50,94 km².

Livanjsko polje

Livanjsko polje predstavlja poseban krški ekosistem koji ima najveći kontinuirani površinski obuhvat na svijetu – oko 420 km². Karakteristično je po velikom broju hidrogeomorfoloških fenomena koji kategorijalno pripadaju i površinskoj i podzemnoj morfoskulpturi. Vegetacija ovog

krškog polja obuhvata zajednice potopljenih livada, livade na suhim terenima koje se razvijaju na dubokim profilima zemljišta ili na naslagama šljunka, močvarne zajednice koje grade visoki šaševi ili sitne oštrice, te šumske zajednice koje se mogu smatrati prvobitnom vegetacijom u poljima. Livanjsko polje je od 2008.g proglašeno Ramsarskim sajtom sporazumom koji je ratificiran na nivou Bosne i Hercegovine. Aproximativna planirana površina ovog područja iznosi oko 198,34 km².

Planina Vlašić

Kompleks morfostrukture Vlašića pripada pojasu kontinentalnih Dinarida i shodno tome se odlikuje vrlo izraženim vrijednostima fizičkogeografskog i biološkog diverziteta. U vezi sa postojećim karakterističnim litostratigrafskim paketom koji izgrađuje ovaj masiv, formirane su stijenske mase koje imaju funkcije hidroloških kolektora i hidroloških izolatora, što rezultira vrlo karakterističnom površinskom i podzemnom morfoskulpturom. Zahvaljujući geografskom položaju i fizičkogeografskim specifičnostima razvila se raznovrsna i široko rasprostranjena šumska vegetacija, posebno ekosistem tamnih četinarskih šuma u gorskom i u subalpinskom pojasu i ekosistem mezofilnih lišćarskih listopadnih šuma. Aproximativna planirana površina ovog područja iznosi oko 123,83 km².

Plivska jezera

Pliva je najveća i najznačajnija pritoka Vrbasa. Orografski sliv Plive ima površinu od 850 km² ili 15,7 % ukupnog sliva Vrbasa. Najnizvodniji dio toka rijeke Plive zbog njene sedrotvornosti (uzrokovane vodama pritoke Janj), formiran je u obliku jezera sa poznatim vodopadima na uscu u rijeku Vrbas. Zastita Plivskih jezera uspostavice se na medjuintitetskom nivou. Aproximativna planirana površina ovog područja iznosi oko 6,34 km².

Sliv rijeke Une

Na prijedlog Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, a u skladu sa Zakonom o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 2/06, 72/07 i 32/08), Parlament Federacije BiH na sjednicama Predstavničkog doma (25.09.2007.god.) i Doma naroda (18.10.2007. god.) je donio Odluku o pristupanju izradi Prostornog plana područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju BiH – Sliv rijeke Une za period od 2007. do 2027. godine.

Odluka o pristupanju izradi Prostornog plana područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju BiH – Sliv rijeke Une za period od 2007. do 2027. godine donesena je na osnovu Odluke o utvrđivanju područja sliva rijeke Une područjem od značaja za Federaciju BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 32/04 od 12.06.2004. god.) i Studije izvodljivosti za nacionalni park Una (2005. god.).

Prostorni plan područja posebnih obilježja izrazitih prirodnih vrijednosti je jedan od temeljnih dokumenata kojim se reguliše zaštita, uređenje i održanje ovih područja. Treba imati u vidu da je uloga Plana prvenstveno restriktivna (zaštitna), ali da ima i razvojnu komponentu kako bi se ostvario princip održivosti na zaštićenom području.

Prije svega izvršena je analiza razvojnih procesa koji mogu uticati na kvalitet površinskih i podzemnih voda te analiza mogućnosti regulisanja vodnog režima rijeke Unac s ciljem zaštite od

periodičnog plavljenja obalnog područja rijeke Une. Zbog specifične geološke građe, a s tim u vezi i hidrogeoloških uvjeta u slivu rijeke Unac, planirana je gradnja manjih vodnih akumulacija retencione funkcije u gornjem toku Unca uzvodno od Drvara, kojim će se uticati na poboljšanje vodnog režima ovog vodotoka i time smanjiti rizik od periodičnog plavljenja u području Drvara, Kulen Vakufa i Bihaća.

Posebna pažnja je posvećena neusklađenosti iskazanih i utvrđenih opredjeljenja na zaštiti prirodnih vrijednosti sa strategijom razvoja energetskog sektora s aspekta hidroenergetskog korištenja rijeke Unac. Ovom prvom je data prednost ne samo zbog prioritarnosti potrebe za očuvanjem prirodnih vrijednosti, već i zbog opravdanih sumnji da se vododrživost planiranog akumulacionog bazena može obezbijediti ekonomski i sigurnosno prihvatljivim tehničkim rješenjem.

Valorizacijom raspoloživih resursa na razmatranom području potvrdila se opravdanost opredjeljenja koja su favorizirala razvoj turizma na principima održivog razvoja koji prate uspostavu režima zaštite unutar nacionalnog parka. Na drugoj strani se nudio pomenuti koncept energetskog sektora, više kao dodatna razvojna komponenta koja traži određeni kompromis, nego kao alternativa. Ipak, ocjenjeno je da karakter ovog koncepta nije uskladiv sa proklamovanim konceptom zaštite prirodnih vrijednosti i razvoja turizma.

Područje Prostornog plana područja posebnih obilježja odlikuje se visokim stepenom biološke raznolikosti. Ekosistemi u kanjonu rijeke Une i njene pritoke Unca imaju manje-više refugijalno-reliktni karakter, a najveći broj paleoendema i tercijarnih relikata je zastupljen u ekosistemima pukotina karbonatnih stijena gornjeg dijela sliva Une i njene desne pritoke Unca. Ekološki uslovi su omogućili i razvoj velikog broja raznovrsnih biljnih zajednica izuzetne vrijednosti sa preko 1900 biljnih vrsta, što iznosi 53.19% svih vrsta prisutnih u Bosni i Hercegovini. Intenzivnim istraživanjima vršenim u ovim ekosistemima ustanovljeno je prisustvo 177 oficijelnih i 105 potencijalno ljekovitih, jestivih, vitaminskih i aromatičnih biljnih vrsta.

Svi izvori koji se razvijaju u slivu rijeke Une spadaju u jedan složeni ekosistem kojeg karakterišu vrlo stabilni ekološki uslovi, odnosno vrlo malo variranje fizičkih i hemijskih parametara, pa i životnih zajednica. Ipak, ovisno o tipu izvora, a posebno temperature vode, mogu se razlikovati na vertikalnom profilu sliva Une, prema tipu vegetacije izvori mikrofitocentotskog tipa u kojima glavnu producentsku komponentu čini fitoplankton, te izvori makrocentotskog tipa koji se diferenciraju na izvore u ekosistemu klase *Montio-Cardaminetea* Br.-Bl., te izvore u ekosistemu klase *Phragmitetea* Tx. et Prsg.

Na području toka rijeke Une se na sedrenim slapovima razvija vegetacija mahovina. Na slapovima visine 1.5 m se obilno razvijaju mahovine *Cinclidotus aquaticus* B.S.G. i *Plathypnidium rusciforme* Fleischr. Na ovim slapovima postoje i nešto jače zasjenjena staništa gdje se u velikom broju javlja vrsta *Fissidens crassipes* Wills. Zasjenjena mjesta se javljaju i na površini slapa tamo gdje se razvijaju više biljke, pa se tu razvijaju populacije vrste *Cratoneurum commutatum* (Hedw.) Roth. Sedrene tvorevine u Uni se stvaraju velikim dijelom njenog toka najčešće kao male barijere visine 0.5-1.5 m koje su tipične upravo za ovo područje, jer pokazuju specifičnu gradnju i donekle se razlikuju od sličnih tvorevina u drugim našim rijekama. Rezultati dosadašnjih istraživanja indiciraju da su sedrene tvorevine u Uni postglacijalne starosti, kao i sedre na Plitvičkim jezerima.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Zaključak

Na osnovu prezentovanih detaljnih analiza koje se odnose na postojeća zaštićena područja kao i na baznim analizama koje tretiraju prirodne potencijale planiranih zaštićenih područja mogu se izvesti sumarni pokazatelji o planiranom prirodnom naslijeđu u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Planirana zaštićena područja prirode u Federaciji Bosne i Hercegovine

R.br.	NAZIV ZAŠTIĆENOG PODRUČJA	P (ha)
1	Igman-Bjelašn.-Visočica-Treskavica-K.Rak.	95032,4
2	Planine: Prenj - Čvrstica - Čabulja -Vran	101744,3
4	Planina Vranica	25078,1
5	Planina Grmeč	78939,8
6	Raduša-Stožer-Crni vrh	42415,5
7	Šator planina	29736,3
8	Planina Dinara	26314,9
9	Planina Plješevica	5094,7
10	Livanjsko polje	19833,8
11	Planina Vlašić	12382,9
12	Popovo polje Vjetrenica	3572,5
13	Kanjon Neretve, Doljanke, Ribnice i Drežanke	7357,3
14	Plivska jezera	633,9
15	Sliv rijeke Une	34685,8
	Ukupno ZP:	483560,2
	% (od F BiH):	18,5

Planirana je uspostava ukupno 15 novih zaštićenih područja sa ukupnim prostornim obuhvatom od oko 4488 km² površine što iznosi oko 18 % od površine F BiH.

2.13.8.Područja za razvoj turizma, sporta i rekreacije međunarodnog, državnog ili Federalnog značaja

Kao posebne prostorne vrijednosti, odnosno turistički resursi u FBiH mogu se diferencirati slijedeći potencijali:

- prirodno naslijeđe
- kulturno-historijsko naslijeđe
- banjsko lječilišni kapaciteti
- lokaliteti povezani s vjerom

Sadašnji raspoloživi potencijali za razvoj turizma su nedovoljno iskorišteni, te će izgradnjom planirane prometne infrastrukture, doći do njihove potpunije eksploatacije kroz razvoj raznih vidova turizma.

Radi što potpunijeg korištenja potencijala za razvoj turizma u FBiH, predviđaju se značajne prostorne izmjene u pravcu bržeg rasta raznih oblika selektivnog turizma: planinski i zimski, zdravstveni i banjsko rekreativni, primorsko mediteranski, lovno ribolovni, vjerski, ruralni, kongresni, poslovno sajamski, kulturni, sportsko rekreativni, izletnički, tranzitni, omladinski, eko

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

turizam...Pri tome je nužno razvoj planirati u skladu s koncepcijom očuvanja zaštićenih područja prirodnih i kulturno historijskih vrijednosti, bilo da je riječ o područjima od posebnog značaja za Federaciju BiH ili o drugim lokalitetima koji podliježu zaštiti.

Kao značajne lokacije za razvoj zimskog turizma u FBiH izdvajaju se:

- Bjelašnica
- Igman
- Vlašić
- Čajuša (Kupres)
- Demirovac (Kupres, D. Vakuf)
- Stozer (Kupres, Bugojno)
- Idovac (Kupres, Prozor-Rama, G. Vakuf- Uskoplje)
- Risovac(Jablanica)
- Sebešić(Novi Travnik)
- Vranica(Fojnica)
- Bitovnja(Kreševo)
- Cincar(Glamoč)
- Osječenica-Klekovača(Bosanski Petrovac)
- Ruište (Mostar)

Neum sa obiljem sunčanih dana u godini i u interakciji sa obližnjim turističkim destinacijama pruža jedinstvene šanse za razvoj ljetnog odmorišnog turizma.

Za razvoj kulturnog turizma, kao specifičnog oblika turističkih posjeta potaknutog zanimanjem za povijest i umjetnost, u FBiH stoje na raspolaganju brojni objekti kulturnog naslijeđa obrađeni u dijelu ovog dokumenta pod nazivom „Zaštita i revitalizacija kulturno historijskog i prirodnog naslijeđa i njihova ekonomska valorizacija uz preduvjet izrade planske dokumentacije“.

Banjsko liječilišni kompleksi imaju glavnu ulogu za razvoj zdravstvenog turizma a na području FBiH je nemoguće zanemariti i tu vrstu potencijala:

- Banja Aquaterm, Olovo
- Banja Gata, Bihać
- Banja Ilidža, Gradačac
- Banja Ilidža, Sarajevo
- Banja Kiseljak, Kiseljak
- Banja Reumal, Fojnica
- Banja Sanska Ilidža, Sanski Most
- Slana Banja, Tuzla

Današnje poimanje vjerskog turizma podrazumijeva posjete svetištima, sakralnim građevinama, te lokalitetima zbivanja vezanih s vjerom. Planski razvoj turizma moguće je temeljiti na sljedećim lokalitetima u FBiH:

- Međugorje
- Ajvatovica
- Zavala

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- Žitomislići
- Mostar
- Sarajevo
- Travnik
- Bihać
- Fojnica
- Blagaj
- Podmilačje

Federacija BiH slovi kao destinacija zdravog i očuvanog okoliša, te se takva prednost može iskoristiti za razvoj ekoturizma. Osnovu planiranja ove vrste turističke ponude u FBiH čine područja zaštite prirodnih vrijednosti, i to ne samo od značaja za FBiH već i područja koja se stite na kantonalnom i lokalnom nivou. Detaljnijim planskim dokumentima ova područja se tretiraju kao zone usmjerenog razvoja.

Gastronomsko i etnološko bogatstvo FBiH temelj su na kojem se može razviti agroturizam pod kojim se podrazumijevaju dolasci turista u potrazi za prirodnim i ekološki uzgojenim poljoprivrednim proizvodima.

Potencijal za razvoj kongresnog turizma sačinjavaju destinacije kao što su Sarajevo, Zenica, Tuzla, Bihać, Mostar, Neum, dok se na području Visokog (tkz. lokalitetu Bosanske piramide) zadnjih godina javlja specifičan oblik turizma baziran na potrebi savremenog čovjeka da posjetama lokalitetima vezanim za aktualna (kvazi)arheološka istraživanja samostalno donosi svoj stav o aktualnim nedovoljno razjasnjenim pojavama.

U cilju stvaranja uslova za što uspješnije korištenje prirodnih i drugih vrijednosti u FBiH za razvoj turizma potrebno je naročito:

- pripremanjem i donošenjem prostornih planova općina u skladu sa politikom utvrđenom u ovom planu, utvrditi prostore za razvoj turizma, vodeći pri tome računa o potrebama, uslovima i mogućnostima ukupnog društvenog razvoja na datom području ;
- u okviru priprema i donošenja dugoročnih planova odgovarajućih nositelja planiranja, detaljnije studijski i analitički izučiti uslove i mogućnosti i utvrditi strategiju i pravce razvoja turizma u okviru ukupnog razvoja pojedinih područja;
- pripremanjem, donošenjem i ostvarivanjem srednjoročnih planova detaljnije utvrditi ciljeve i zadatke i pripremati i realizovati odgovarajuće projekte u razvoju turizma, pri čemu treba, u što većoj mjeri, povezivati razvoj turizma sa razvojem drugih proizvodnih, naročito uslužnih djelatnosti, i time doprinosti uspješnijem zapošljavanju stanovništva i bržem rastu deviznog priliva;
- mjerama nadležnih na svim razinama upravljanja podsticati razvoj turizma i djelatnosti koje doprinose razvoju turizma i ukupnoj zaposlenosti stanovništva.

2.13.9 Posebno ugrožena područja za čiju sanaciju je neophodno međudržavno, međuentitetsko ili međukantonalno usaglašavanje

Do sada provedene analize i informacije sa terena pokazuju odsustvo ugroženih područja za čiju sanaciju je neophodno međudržavno, međuentitetskog ili međukantonalno usaglašavanje, što neznaci da se neće javiti potreba utvrđivanja ove vrste područja.

2.14. ZAŠTITA I UNAPREĐENJE OKOLIŠA

Zaštita okoliša podrazumijeva racionalno iskorištavanje resursa, stremljenje ka razvoju bez uništavanja i poticanje onih razvojnih djelatnosti za koje određeni prostor, po prirodnom bogatstvu, nasljeđu i ljudskim potencijalima, daje najpovoljnije uslove. Iako prostor sam po sebi sadrži karakteristike održivosti, potrebno je naglasiti da jednom nanesene štete u prostoru u velikom broju slučajeva postaju teško obnovljive, a ponekad čak neobnovljive i nepovratne. Zaštitom okoliša osigurava se cjelovito očuvanje kvaliteta okoliša, očuvanje biološke i pejzažne raznolikosti, racionalno korištenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za okoliš, kao osnovni uslov zdravog života i temelj održivog razvitka. Okoliš je od interesa za Federaciju Bosne i Hercegovine i treba da ima posebnu zaštitu. Zahvatima u okoliš smije se uticati na kvalitet življenja, zdravlje ljudi, biljni i životinjski svijet u okvirima održivog razvoja. Cjelovito upravljanje zaštitom okoliša provodi se na način da se ostvari održivi razvoj koji je u skladu sa pozitivnim propisima.

Oblast Zaštite i unapređenja okoliša je, zbog obimnosti materijala, data separatno, u prilogu Planskog dokumenta.

2.15. ZAŠTITA I REVITALIZACIJA KULTURNO-HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLJEĐA I NJIHOVA EKONOMSKA VALORIZACIJA

Uvod

Odnos prema spomenicima kulture temeljno je reguliran jednim od najviših pravnih akata ove zemlje, Dayton-skim sporazumom i pratećim zakonskim aktima na nivou BiH, a prije svega Zakonom o zaštiti dobara koja su Odlukom Povjerenstva/Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika proglašena nacionalnim spomenicima na prostorima Bosne i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH br.2/02 od 21.01.2002.g. i Izmjene i dopune istog zakona br. 27/02 od 28.06.2002.g.*).

Spomenici kulture, kao element planiranja po osnovu preuzimanja dokumenata višeg reda su preuzeti za Prostorni plan Federacije Bosne i Hercegovine. U Prostornoj osnovi ovog Plana preuzeti su svi spomenici koje je svojom odlukom proglasilo Povjerenstvo za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljeno prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, a evidentirani su kao Spomenici sa Liste nacionalnih spomenika.

Opredjeljenje ovog Plana je da se u projekciju zaštite i korištenja ovih spomenika uključe proglašeni nacionalni spomenici i spomenici sa privremene liste. Odlukom Povjerenstva/Komisije (*Odluka o privremenoj listi Povjerenstva/Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika broj. 01-94/02*) i spomenici sa privremene liste se smatraju nacionalnim spomenicima do donošenja definitivne odluke. Na ovakav način predmet interesa projekcije ovog Plana su svi proglašeni spomenici kao i oni sa privremene liste u slučaju da budu proglašeni spomenicima u narednom planskom periodu.

Status ovih spomenika utvrđen je Zakonom o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na Federalnom nivou (*Sl.n.FBiH 2/06*), Članak 17., kao i Izmjenama i dopunama ovog Zakona

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

(Sl.n.FBiH 32/08), Članak 1, kojim su spomenici sa Liste nacionalnih spomenika i Privremene liste istodobno i Područje od posebnog obilježja za Federaciju BiH.

Tijekom izrade *Prostorne osnove* ovog dokumenta u kontekstu kulturno-historijskog naslijeđa evidentirani su grafički i tekstualno nacionalni spomenici, ažurirani s datumom 04.12.2009.godine. Tada je bilo 418 evidentiranih nacionalnih spomenika. Od tog datuma je proteklo više od 2,5 godine tako da danas na teritoriju FBiH imamo 485 proglašena nacionalna spomenika. Na dan 02.08.2012. godine pri *Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika* evidentirana su 188 spomenika na Privremenoj listi nacionalnih spomenika.

Ovi spomenici su i prostorno locirani i grafički prikazani na karti br.7. „*Karta prirodnog i kulturno – historijskog naslijeđa*“, sukladno GIS metodologiji, grafiku prate i pripadajuće atributne tablice.

Tabelarni popis svih dobara kulturno-historijskog naslijeđa sa liste nacionalnih spomenika i privremena liste nacionalnih spomenika je dat u poglavlju **Područja posebnog obilježja**.

Raspodjela proglašanih nacionalnih spomenika i nacionalnih spomenika sa Privremene liste po kantonima

KANTON	broj spomenika na dan 25.08.2011.			
	Proglašeni nacionalni spomenici		Privremena lista nac. spomenika	
	broj	%	broj	%
Unsko-Sanski kanton	47	9	33	19
Posavski kanton	2	0	1	1
Tuzlanski kanton	28	6	9	4
Zeničko-Dobojski kanton	46	9	10	5
Bosansko-Podrinjski kanton	6	2	3	1
Srednjobosanski kanton	74	15	25	15
Hercegovačko-Neretvanski kanton	129	27	51	25
Zapadnohercegovački kanton	8	2	13	6
Kanton Sarajevo	116	24	27	14
Kanton Br.10	29	6	16	8
UKUPNO	485	100	188	100

Zaštita kulturno-historijskog naslijeđa

Opće principe zaštite, kategoriju i klasifikaciju spomenika, zone zaštite kao i nivo usuglašenosti i dokumentiranje spomenika uradila je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika. Konkretno elemente intervencije na spomenicima i uvjete njihovog korištenja sukladno Zakonu, a za područje od posebnog interesa za Federaciju BiH, utvrdit će Federalno ministarstvo prostornog

uređenja kroz izdate uvjete, a na osnovi planskih akata nižeg reda koji će se izrađivati i usvajati na Federalnoj razini.

Povjerenstvo/Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika u okviru svojih redovnih poslova, a sukladno zakonu, vodi brigu o identifikaciji, dokumentaciji, klasifikaciji, valorizaciji, prijedlogu kategorizacije, verifikaciji i utvrđivanju mjera zaštite unutar kojih je i utvrđivanje zona zaštite, nivoima i metodama intervencije kao i načinima korištenja spomenika. Sve ove mjere provodi Povjerenstvo/Komisija, a za proglašene spomenike kulture, ostali korisnici su dužni poštovati donešene Odluke prema Zakonu o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (*Sl.n.FBiH, br. 02/02, 27/02, 6/04, 51/07*), što je prvi korak očuvanja i zaštite kulturno-historijskog naslijeđa. Nakon ovako pripremljene osnove, za zakonom kategorizirane nacionalne spomenike na prostoru Federacije BiH odgovarajućim odlukama će se nastaviti rad na konkretnim urbanističko-tehničkim uvjetima kao i izradi provedbenih planskih dokumenata, intervencijama, nadzorom nad provođenjem radova i td. Ovaj posao je u podijeljenoj nadležnosti između kantona i Federacije tako da je potrebno u narednom periodu cijelu oblast pravno regulirati i utvrditi prava i obveze, kako na nivou Federacije, tako i kantona.

Nameće se kao prioritetan zadatak formiranje kantonalnih zavoda za zaštitu spomenika kulture koji će, također, preuzeti određena prava i obveze sve do obveze gospodarenja spomenicima.

Afirmacija kulturno-historijskog naslijeđa

Pored mjera zaštite spomenika veoma bitan segment je i njihova afirmacija koja je bitan element sveukupne brige o zaštiti spomenika. Afirmacija se radi prije svega zbog očuvanja, ali i svijesti o nacionalnim identitetima, podizanju općeg obrazovnog nivoa i svijesti građana kao i zbog stavljanja spomenika u funkciju turizma koja omogućuje prihod koji bi se trebao vraćati u njihovu zaštitu. Afirmacija spomenika se kreće preko više vrsta aktivnosti a koje se mogu svesti na sljedeće:

- Ulaganje u obuku kvalificiranog kadra doprinosi boljoj produktivnosti i profesionalizmu.
- Ovu strategiju treba proširiti i na širu javnost, djecu i odrasle, kako bi se povećala svijest o značaju zaštite naslijeđa i naglasila činjenica da ono ne pripada samo jednoj zajednici, nego svima, kao zajedničko naslijeđe svih.
- Ulaganje u Dodiplomski i diplomski studije.
- Ulaganje u namjenski postdiplomski studij iz oblasti konzervacije i restauracije pokretnih dobara (arheoloških nalaza, slika, drvenih ili metalnih rukotvorina, te starih knjiga i rukopisa).
- Bitan element afirmacije s obzirom na vrstu radova koji se obavljaju na dobrima kulturnog naslijeđa i pokretnim artefaktima i zbirkama, postoji i potreba na svim razinama za specijalističkim tečajevima za obrtnike i zanatlije raznih profila.
- Odnos lokalne zajednice, njenih sveukupnih aktivnosti treba u budućim aktivnostima biti predmet posebnog interesiranja. Uporaba spomeničkog lokaliteta kao ključne točke za aktivnosti koje se odnose na naslijeđe promovira podizanje svijesti unutar zajednice o značaju spomenika. Povratno sve ovo utječe i na odnos zajednice prema spomeniku.
- Institucionalni utjecaj na tretman kulturno-povijesnog naslijeđa je također veoma značajan. Ovaj utjecaj se uspješno sprovodi preko instrumenata i metodologija koje imaju i sprovode ministarstva, zavodi i ostali dijelovi državne uprave.

Promocija lokaliteta i spomenika povijesnog naslijeđa je obveza koja se mora planirati i nametnuti. U tom smislu neophodno je osigurati kontinuiranu kvalitetnu promociju pojedinačnih lokaliteta, kao i potencijalnu društvenu i ekonomsku vrijednost graditeljskog naslijeđa. U mnogim zemljama to je omogućeno i podržano putem popularnih publikacija (brošura, pamfleta, razglednica, multi-medijalnih projekata) o cjelokupnom projektu i pojedinačnim lokalitetima, prezentacijama na sajmovima i kulturnim i privrednim izložbama, te pojavljivanjem u domaćim sredstvima informiranja.

Ugroženi spomenici kulturno-historijskog naslijeđa i njihova zaštita

Ispod u tekstu su dani ugroženi spomenici kulturno-historijskog naslijeđa po kantonima u dvoje kategorije: Spomenici sa Liste ugroženih spomenika Komisije za očuvanje spomenika BiH i Ostali ugroženi spomenici prepoznati kao takvi ovom planskom dokumentacijom.

Sveukupno, ovaj popis predstavlja listu prioriternih spomenika za zaštitu. Mjere zaštite su izvodi iz Odluka o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom s ciljem smanjivanja ugroženosti kulturno-historijskog dobra. Detaljni opis mjera zaštite se može naći u svakoj Odluci pojedinačno. Osim što su sve Odluke objavljene u Službenom glasniku Federacije Bosne i Hercegovine, kompletno se mogu pronaći na Internet stranici Komisije za očuvanje spomenika BiH na adresi: www.kons.gov.ba.

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika, na prostoru definiranom u tački I Odluke o proglašenju nacionalnim spomenikom, utvrđuju se opće mjere zaštite spomenika: Svi radovi na spomeniku moraju imati prethodno pribavljeno odobrenje Federalnog ministarstva prostornog uređenja i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije BiH. Nije dopušteno izvođenje radova koji bi mogli utjecati na izmjenu područja, kao ni postavljanje privremenih objekata ili stalnih struktura čija svrha nije isključivo zaštita i prezentacija nacionalnog spomenika. Također zabranjeno je odlaganje svih vrsta otpada. Prostor spomenika je otvoren i dostupan javnosti. Prostor se može koristiti u edukativne i kulturne svrhe.

Sveukupno je ovim dokumentom registrirano 55 dobara kulturno-historijskog naslijeđa za koje je potrebno hitno provoditi mjere zaštite da bi se spriječilo njihovo uništenje.

Pregled ugroženih spomenika sa mjerama zaštite po kantonima

- **Unsko-Sanski kanton**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području USK

1. Stari grad Todorovo (Novigrad) i džamija u Todorovu, Historijsko područje, opština Velika Kladuša

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06.2-2-40/09-53 od 9. septembra 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 97/09.)

- Dopušteni su radovi konzervacije, konstruktivne sanacije, restauracije, rekonstrukcije.   <u>Stari grad</u>   - čišćenje zidova od rastinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika,   - konzervaciju postojećeg stanja bedema i kule starog grada,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- izvršiti konstruktivnu sanaciju i konsolidaciju oštećenih zidova, kruništa kula i bedema, Džamija
- izvršiti raščišćavanje unutrašnjosti objekta džamije,
- izvršiti ispitivanje stanja zidova i statičku analizu,
- izvršiti sanaciju i statičku konsolidaciju zidova i krova,
- izvršiti zaštitu džamijskih zidova od nepovoljnih vremenskih utjecaja,
- nije dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi, osim uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite,
- nije dopušteno odlaganje otpada.

2. Utvrda Vrnograč u Vrnograču, graditeljska cjelina, općina Velika Kladuša

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06.2-2.2-40/09-67 od 2. decembra 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 24/10.)

- dopušteni su radovi konzervacije, konstruktivne sanacije i restauracije,
- izvršiti čišćenje zidova od rastinja koje predstavlja opasnost za strukturu zidova spomenika;
- izvršiti konstruktivnu sanaciju i konsolidaciju oštećenih zidova, kruništa kula i bedema;
- nije dopušteno razaranje i odnošenje kamenja sa zidanih struktura;

3. Stari grad Kamengrad, historijsko područje, opština Sanski Most

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-160/07-6 od 29. ožujka 2008. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 53/08.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- čišćenje zidina grada, zidova kula i ostalih prostora od divljeg raslinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika;
- konstruktivnu sanaciju kula i zidina na mjestima gdje se pojavljuju pukotine i prijeti urušavanje;
- prilikom radova na konstruktivnoj sanaciji, konzervaciji i restauraciji koristiti u najvećoj mogućoj mjeri izvorne materijale i vezivna sredstva;
- prilikom radova na sanaciji upotrebljavati postojeće kamene blokove;
- dijelovi obrađenih kamenih površina koji nedostaju moraju da budu urađeni od istog materijala od koga su izvorno napravljeni;
- obrada površina saniranog zida treba da odgovara načinu obrade ostatka zida;
- pokrivanje gornjih zona – krune zida mora da bude urađeno od prirodnih materijala (kameni završeci - kape ili obrada hidrauličnim malterom);
- veće pukotine moraju da budu popunjene smješom manjih komada kamena i hidrauličnog vapnenog maltera;
- samonikla vegetacija mora da se ukloni fizičkom silom. Uklanjanje biocidima i ostalim hemijskim sredstvima, zbog blizine vodovoda, nije preporučljivo;
- uklanjanje svih struktura koje nisu izvedene sukladno principima rekonstrukcije i ponovno izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova;
- arheološko istraživanje neistraženog dijela i konzervatorske radove na pronađenim ostacima;
- izradbu i provođenje programa prezentacije nacionalnoga spomenika;

4. Prahistorijska gradina, stari grad Sokolac u selu Sokolcu, historijska cjelina, opština Bihać

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.2-2-62/07-4 od 12. septembar 2007. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 60/08.)

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju;
- planiranje i realizaciju buduće namjene spomenika treba izvršiti u saradnji sa institucijama nadležnim za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa;
- nije dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi, osim uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite;
- nije dopuštena izgradnja saobraćajnica punih profila, kuća i svih objekata koji u toku izgradnje ili u toku eksploatacije mogu ugroziti nacionalni spomenik i njegovu okolinu;

5. Stari grad Bužim, Bužim, graditeljska cjelina, opština Bužim

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-546/03-3 od 2. srpnja 2003.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 32/03.)

- dopušteni su samo istraživački radovi, radovi konzervacije, konstruktivne sanacije, restauracije;
- čišćenje zidova od raslinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika,
- konzervaciju postojećega stanja.
- urediti hodne staze po bedemima grada i srediti pristup ulazima u kule.

II. Ostali ugroženi spomenici na području USK

6. Stari grad Jezerski u Jezerskom, graditeljska cjelina, opština Bosanska krupa

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-891/03-3 od 2. jula 2003.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 32/03.)

- Dopušteni su samo istraživački radovi, konzervatorsko-restauratorski radovi starog grada i radovi na rehabilitaciji džamije;
- Posebno treba osigurati provedbu sljedećih mjera na objektu starog grada:
- čišćenje zidova od raslinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika,
  - konzervaciju postojećeg stanja bedema i kula starog grada.
- Rehabilitacija džamije mora biti provedena u skladu sa sljedećim uvjetima:
- izvršiti raščišćavanje unutrašnjosti objekta džamije;
  - izvršiti konstruktivnu sanaciju i konsolidaciju oštećenih zidova;
  - vratiti ulaznom dijelu džamije funkciju i prvobitni izgled poluzatvorenog trijema sa stupovima;
  - izvršiti rekonstrukciju šiše tavanice prema sačuvanim ostacima šiše koji se nalaze unutar džamije;
  - u sve otvore kojima nedostaju prozori i vrata postaviti odgovarajuće prozore i vrata koji će se napraviti prema uzoru na postojeće, sačuvane;
  - zamijeniti postojeći krovni pokrov od falcovanog crijepa prvobitnim originalnim pokrovom od drvene šindre;
  - oštećene dijelove krovne i stropne konstrukcije i podova zamijeniti novim;
  - koristiti iste ili istovrsne materijale kojima je objekat izgrađen i primijeniti iste tehnike građenja i obrade materijala.

7. Stari grad Bijela Stijena, graditeljska cjelina, opština Cazin

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.2-2-968/03-5 od 25. januara 2005. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 29/06.)

- dopuštena su samo stručna arheološka istraživanja uz obavezne konzervatorsko-restauratorske radove;
- dopušteni su konzervatorsko-restauratorski radovi na fortifikacionim objektima i džamiji;
- ukloniti objekt neposredno uz istočni zid Novog grada (ljetnu kuhinju).

9. Stari grad Kamičak, historijsko područje, Općina Ključ

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-02.3-71/10-17 od 26. listopada 2010. godine.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- Projekt sanacije, restauracije, konzervacije i prezentacije treba sadržavati:
- arheološko istraživanje;
- čišćenje zidova od rastinja koje predstavlja opasnost za njihovu strukturu;
- konstruktivnu sanaciju i konsolidaciju oštećenih zidova, kruništa kula i bedema;
- uređenje staza za pristup nacionalnom spomeniku;
- postavljanje klupa, korpi za otpatke, putokaza i oznaka za kretanje.

• Posavski kanton

II. Ostali ugroženi spomenici na području PK

1. Zgrada općine (Beledija ili Mala Vijećnica) u Odžaku, historijska građevina, opština Odžak

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-13/03-3 od 2. jula 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 32/03.)

- na nacionalnom spomeniku dozvoljeni su samo radovi konzervacije, konstruktivne sanacije, restauracije i rekonstrukcije;
- objekat će zadržati prvobitnu namjenu – gradska vijećnica,

I etapa – hitna zaštita od daljeg propadanja:

konzervisanje zidova i dekoracija na fasadama objekta;
ispitivanje i statička analiza nosive konstrukcije i zidova;
sanacija i statička konsolidacija zidova;
zaštita objekta od vremenskih uticaja, zatvaranjem otvora i krova privremenom konstrukcijom;
čišćenje objekta od otpadaka.

II etapa – rehabilitacija građevine- podrazumijeva sljedeće zahvate:

- na osnovu rezultata prethodnih ispitivanja i statičke analize, uraditi projekat rekonstrukcije i restauracije, kao i reintegracije dekoracija na fasadama, a prema raspoloživim fotografijama i arhitektonskim snimku stanja objekta prije i nakon devastacije,
- sve dijelove za koje ne postoji pouzdana dokumentacija riješiti u sklopu projekta na način kojim će se obezbijediti čitljivost njihovog interpolisanja.

• **Tuzlanski kanton**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području TK

1. Pravoslavna crkva Vaznesenja Gospodnjeg u Požarnici, Graditeljska cjelina, općina Tuzla

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06.1-2-40/2009-35 od 13. maja 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 84/09.)

U I zoni zaštite:

- Hram Vaznesenja Gospodnjeg biće konzerviran i restauriran, a nedostajući dijelovi će biti rekonstruirani u izvornom obliku, iste veličine, od istog ili istovrsnog materijala, primjenom istih tehnoloških pristupa u najvećoj mogućoj mjeri, na osnovu dokumentacije o autentičnom obliku, a uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i uz stručno nadziranje nadležne službe zaštite nasljeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine;
- U sklopu projekta rehabilitacije biće korištene metode konzervacije, rekonstrukcije, restauracije, konstruktivne sanacije i konsolidacije.
- Radi zaštite i obezbjeđenja uslova za rehabilitaciju crkve, utvrđuju se hitne mjere koje je potrebno sprovesti radi zaustavljanja dalje degradacije objekta:
- Zaštititi prostor crkve, posebno krov, spojeve zidova sa tornjem, te prozorske otvore od uticaja atmosferilija;
- Identifikovati, sortirati i na adekvatan način zaštititi odlomke crkve koji su poslije rušenja ostali na lokaciji;
- Izvršiti ispitivanje i statičku analizu zidova i konstrukcija;
- Izraditi detaljni arhitektonski snimak objekta u svrhu dokumentovanja i analiziranja primijenjenih konstrukcija, materijala i tehnoloških postupaka, kao neophodne podloge za izradu projekta rehabilitacije.

Utvrđuju se sljedeće mjere zaštite za očuvane zidne slike:

- Potrebno je izvršiti konzervaciju i restauraciju sačuvanih zidnih slika i njihovih dijelova;
- Buduće oslikavanje crkve prilagoditi već postojećem ikonografskom obrascu.

U II zoni zaštite:

- dozvoljeno je izvođenje samo konzervatorsko-restauratorskih radova i radova tekućeg održavanja na objektu stare školske zgrade;
- na parceli groblja je zabranjeno novo sahranjivanje na udaljenosti manjoj od pet metara od postojećih grobova.
- dijelu k.č. 332, k.o. Kovačevo Selo. U tom prostoru dozvoljeno je samo neophodno održavanje i orezivanje stabla starog hrasta, nije dozvoljena njegova sječa.

2. Stara džamija Soko u Sokolu, graditeljska cjelina, opština Gračanica

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-91/03-2 od 6. maja 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 32/03.)

- U prvoj zoni nije dozvoljena nova izgradnja, postavljanje privremenih objekata i ostale radnje koje

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

bi mogle da utiču na izmjenu područja. Ukloniti sve objekte privremenog karaktera u zoni prilaznog puta između srednjovjekovnog grada Sokola i džamije. Postojeći stambeni objekti ne smiju da se nadograđuju i prelaze visinu od 6,5 m do krovnog vijenca.

- U drugoj zaštitnoj zoni dopuštena je restauracija, rekonstrukcija i adaptacija postojećih objekata, uz poštivanje uvjeta maksimalne spratnosti P+1 (6,5 m visine do krovnog vijenca), maksimalnih horizontalnih gabarita 12X10 m, sa četverovodnim kosim krovovima maksimalnog nagiba 45 stepeni. Detaljni planovi prostornog uređenja i urbanističko-tehnički uvjeti za izgradnju novih objekata moraju sadržavati saglasnost nadležne službe zaštite. Nije dopuštena izgradnja industrijskih objekata, magistralne infrastrukture, niti potencijalnih zagađivača utvrđenih propisima.

3. Korića han, arheološko područje, opština Gračanica

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-95/03-1 od 6. maja 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 32/03.) Spomenik je ugrožen izgradnjom nezakonitih objekata unutar zaštićenog područja.

- u I zaštitnoj zoni dozvoljena su samo arheološka istraživanja i radovi konzervacije;
- nije dozvoljena izgradnja objekata, niti bilo koji drugi radovi koji bi mogli da utiču na izmjenu arheološkog područja i ugroze arheološki sloj pod zemljom;
- potrebno je ukloniti objekat izgrađen na k.č. 5315.
- U II zaštitnoj zoni nije dozvoljena nova izgradnja objekata, uključujući i promjenu pejzaža, osim obnove postojećih objekata.

II. Ostali ugroženi spomenici na području TK

4. Stari grad Soko u Sokolu, graditeljska cjelina, opština Gračanica

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-89/03-1 od 6. maja 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 32/03.)

- Dopušteni su samo istraživački radovi i radovi konzervacije, konstruktivne sanacije, restauracije;
- U prvoj zoni nije dopuštena nova izgradnja, postavljanje privremenih objekata i ostale radnje koje bi mogle utjecati na izmjenu područja.
- Potrebno je osigurati pristup spomeniku prilaznim putem i ukloniti sve objekte privremenog karaktera u zoni prilaznog puta ka gradu. Postojeći stambeni objekti ne smiju se nadograđivati i prelaziti visinu od 6,5 m do krovnog vijenca.
- U drugoj zaštitnoj zoni dopuštena je restauracija, rekonstrukcija i adaptacija postojećih objekata, uz poštivanje uvjeta maksimalne spratnosti P+1 (6,5 m visine do krovnog vijenca), maksimalnih horizontalnih gabarita 12X10 m, sa četverovodnim kosim krovovima maksimalnog nagiba 45 stepeni. Detaljni planovi prostornog uređenja i urbanističko-tehnički uvjeti za izgradnju novih objekata moraju sadržavati saglasnost nadležne službe zaštite. Nije dopuštena izgradnja industrijskih objekata, magistralne infrastrukture, niti potencijalnih zagađivača utvrđenih propisima.
- čišćenje zidova od raslinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika,
- konzervaciju postojećeg stanja.

- **Zeničko-Dobojski kanton**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području ZDK

1. Nekropola sa stećcima na lokalitetu „Mramorje“ na lokalitetu Muguš, Historijsko područje, opština Olovo

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-02-94/08-5 od 28. maja 2008.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 100/08.)

- dozvoljeni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
  - potrebno je izvršiti postavljanje ograde urađene po posebnom projektu, radi zaštite od mogućeg oštećenja stećaka.
- Vlada Federacije dužna je posebno da obezbijedi izradu Programa sistematskog, arheološkog istraživanja i konzervacije nekropole, koji pored ostalog treba da sadrži geodetski snimak postojećeg stanja i izradu i sprovođenje programa prezentacije nacionalnog spomenika, kao i preduzimanje hitnih mjera zaštite:
- uklanjanje drveća i rastinja koje svojim korijenjem ugrožava stećke;
  - čišćenje stećaka od lišajeva, mahovine i samonikle vegetacije;
  - skidanje slojeva zemlje i rastinja sa stećaka koji su njima pokriveni;
  - restauraciju položaja stećaka koji su utonuli ili prevrnuti.

2. Nekropola sa stećcima na lokalitetu Navitak u selu Boganovići, historijsko područje, opština Olovo

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-02-66/08-7 od 28. svibnja 2008. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 36/09.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- zbog ugroženosti nekropole potrebno je izvršiti sanaciju padine sa južne strane nekropole i ograde, u cilju zaštite od mogućeg daljnijeg urušavanja nekropole i oštećenja stećaka, i uklanjanje puta, ograde i svih privremenih objekata.

II. Ostali ugroženi spomenici na području ZDK

3. Stari grad Maglaj u Maglaju, graditeljska cjelina, opština Maglaj

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.2-2-78/04-5 od 31. avgust 2005. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 60/08.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;;
- čišćenje zidina grada, zidova kula i ostalih prostora od divljeg raslinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika;
- konstruktivnu sanaciju kula i zidina na mjestima gdje se pojavljuju pukotine i prijeti urušavanje;
- prilikom radova na konstruktivnoj sanaciji, konzervaciji i restauraciji koristiti u najvećoj mogućoj mjeri izvorne materijale i vezivna sredstva;
- prilikom radova na sanaciji upotrebljavati postojeće kamene blokove;
- dijelovi obrađenih kamenih površina koji nedostaju moraju da budu urađeni od istog materijala od

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

koga su izvorno napravljeni;

- pokrivanje gornjih zona – kruna zida mora biti urađeno od prirodnih materijala (kameni završeci - kape ili obrada hidrauličnim malterom);
- veće pukotine moraju biti popunjene smjesom manjih komada kamena i hidrauličnog krečnog maltera;
- samonikla vegetacija se mora ukloniti upotrebom fizičke sile. tako da se ne ošteti struktura nacionalnog spomenika;
- izradu i provođenje programa prezentacije nacionalnog spomenika.

4. Most poznat kao Rimski most na rijeci Orlji kod sela Klinčiči, historijski spomenik, opština Olovo

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-2.3-77/11-11 od 11. ožujka 2011. godine.)

Dopušteni su isključivo konzervatorsko-restauratorski radovi, redovno održavanje nacionalnog spomenika, kao i radovi koji će osigurati održivu upotrebu spomenika;

- Obvezna je izrada plana i programa održavanja nacionalnog spomenika;

Utvrđuju se sljedeće hitne mjere zaštite nacionalnog spomenika:

- Radovi čišćenja prostora nacionalnog spomenika od samoniklog rastinja;
- Izrada detaljnog arhitektonskog snimka postojećeg stanja;
- Izrada statičke analize konstruktivnih elemenata;
- Izrada projekta konzervacije i restauracije.

5. Eminagića konak, historijska građevina, opština Tešanj

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 07.2-2-963/03-7 od 27. lipnja 2005. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 18/06.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- prigodom radova na restauraciji i konzervaciji objekta je neophodno sačuvati izvorni izgled objekta;
- dijelove koji nedostaju rekonstruirati u izvornome obliku, iste veličine, od istoga ili istovrsnoga materijala, primjenom istih tehnoloških pristupa u najvećoj mogućoj mjeri, na temelju dokumentacije o izvornome obliku;
- izvršiti hortikulturno uređenje avlije;
- objekt se može koristiti u stambene, obrazovne i kulturne svrhe, odnosno na način koji neće ugroziti integritet objekta i njegovo značenje u strukturi grada.

U svrhu zaštite i osiguranja uvjeta za konzervaciju i restauraciju objekta, utvrđuju se hitne mjere zaštite:

- unutarne čišćenje objekta od samoniklog rastinja, nanesenog otpada i ostataka šteta;
- demontaža sačuvanih vrata i prozora i njihovo odlaganje na zaštićeno mjesto sve do trenutka njihove ponovne ugradnje;
- demontaža drvenih bukovih šišeta i njihovo odlaganje na zaštićeno mjesto sve do trenutka ponovne ugradnje;
- ispitivanje i statička analiza konstruktivnih dijelova objekta;
- statička konsolidacija objekta i sanacija konstruktivnih dijelova uz uporabu tradicionalnih

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- materijala i istih tehnoloških postupaka u najvećoj mogućoj mjeri;
- zaštita objekta od negativnih vanjskih utjecaja.

- **Bosansko-Podrinjski kanton**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području BPK

1. Groblje na Presjeci, grobljanska cjelina, opština Foča

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 07.2-2-1056/03-4 od 4. svibnja 2004. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 44/04.)

- zabrana izvođenja bilo kakvih radova na objektima ili dijelovima objekata koji čine ostatke grobljanske cjeline, osim arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova;
- zabrana sječe šume i eksploatacije drugih prirodnih bogatstava, izuzev radova na sanitarnoj sječi uz stručni nadzor službe zaštite,
- saniranje postojećeg šumskog puta koji presijeca prostor nacionalnog spomenika na dva dijela;

II. Ostali ugroženi spomenici na području BPK

- **Nekropola sa stećcima u Hrančićima, historijsko područje, opština Goražde**

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.2-02.3-71/10-33 od 26. oktobra 2010. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 13/11.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
  - nisu dopušteni radovi na uređenju nekropole, uklanjanju samonikle vegetacije i čišćenje stećaka od lišaja i mahovine, te radovi na saniranju oštećenja bez urađenog plana sanacije, restauracije i konzervacije, uz odobrenje nadležnog ministarstva i nadzor nadležne službe zaštite;
  - područje predstavlja potencijalni arheološki lokalitet te je prilikom obavljanja istražnih radova obavezno osigurati prisustvo arheologa;
- Vlada Federacije dužna je posebno da osigura provođenje sljedećih mjera:
- izradu geodetskog snimka postojećeg stanja;
  - izradu Plana sanacije, restauracije, konzervacije i prezentacije nacionalnog spomenika;
  - izradu Plana upravljanja lokalitetom.

- **Srednjobosanski kanton**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području SBK

1. Kreševo, historijsko gradsko područje, Opština Kreševo

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 08.1-6-527/03-6 od 3. juli 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 33/03.)

- Izvršiti analizu trenutnog stanja i konsolidacije objekata;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- zabrana nove izgradnje, rušenja, prepravljanja, doziđivanja i ostalih građevinskih radnji, osim radova rehabilitacije, konzervacije i prezentacije objekata;
- prilikom rehabilitacije i adaptacije objekata obavezno sačuvati ili vratiti tradicionalni izgled objekata (horizontalne i vertikalne gabarite, broj, veličina i raspored otvora, arhitektonske detalje i boje, oblik i nagib krova četvorostrešni krovovi drvene konstrukcije minimalnog nagiba 40 stepeni), koristiti izvorne materijale (kamen i bijelo bojeni malterisani zid, šindra, kaplama, ili tamnosivi crijep za krovni pokrivač) i primjenjivati izvorne metode obrade materijala i veznih elemenata, i njihove ugradnje;
- izvršiti izmjenu pojedinih elemenata na objektima koji su nastali kao rezultat naknadnih intervencija, a u neskladu sa sa ambijentom (zamjena dvovodnih krovova četverovodnim, odstraniti balkone i lođe, velike staklene plohe u pojasu prizemlja zamijeniti manjim dim. 40x60 cm izvršiti reguliranje veličine i rasporeda otvora, zamjena željeznih, aluminijskih i plastičnih okvira otvora drvenim, poštivanje tradicionalnog kolorita – bijeli zidovi i tamna stolarija);
- dopuštena je unutrašnja adaptacija postojećih objekata u cilju prilagođavanja savremenim uvjetima stanovanja i rada, i novoj namjeni intervencije u unutrašnjem rasporedu i uređenju, uvođenje instalacija, smještaj kupaonica i savremenog namještaja; dimnjake, kao nove oblikovne elemente, izvesti što je moguće više u skladu sa ambijentom;
- sve primijenjene metode i stepeni intervencije moraju biti čitljivi;
- svi objekti na kojima se vrše radovi rehabilitacije moraju poštovati regulacionu liniju i građevinsku liniju susjednih objekata u prizemlju. Na spratovima je dopušten istak u odnosu na građevinsku liniju do jedne trećine širine ulice ili ne više od jednog metra;
- izvršiti regulaciju prizemlja objekata na prostoru Čaršije, vraćanjem njihovih izvornih namjena ili uvođenjem novih namjena primjerenih centralnoj gradskoj zoni – ugostiteljstvo i uslužne djelatnosti manjeg kapaciteta, tradicionalni zanati, kao i za kulturne i edukativne svrhe;
- dopuštena je promjena namjene stambenih objekata (u zoni prizemlja) za uslužne, ugostiteljske, trgovačke, kulturne svrhe i za tradicionalne zanate koji ne zagađuju okoliš. Najmanje 50% objekata trebaju sačuvati isključivo stambenu namjenu.

Primjenjuju se sljedeće mjere zaštite na pojedinačnim objektima – objekti ambijentalne vrijednosti:

- kuća Augustina Kristića, kuće porodica Šakotić, Martinčević, Čizmić, Tukić, Bilajac, Zovko, Aždajić, Marković, Ahbabović, Jurić;
- obavezno zadržavanje izvornih namjena objekata – stambeni objekat (mahalski tip) i stambenoposlovni objekti (čaršijski tip);
- izraditi projekat rehabilitacije za navedene objekte – izvršiti konzervaciju postojećih autohtonih dijelova objekta i sanaciju nastalih oštećenja uz obavezno očuvanje autentičnog enterijera i enterijerske opreme u što je moguće većoj mjeri;
- za kuću porodice Šakotić, izvršiti rekonstrukciju nedostajućih dijelova uz upotrebu izvornih materijala i tehnologije građenja, u što je moguće većoj mjeri.

Objekat mlina:

- izraditi projekat rehabilitacije u cilju vraćanja prvobitne namjene;
- izvršiti konzervaciju postojećih dijelova objekta, sanaciju nastalih oštećenja i rekonstrukciju nedostajućih dijelova.
- Infrastruktura i urbani mobilijar:
- Izvršiti reguliranje kolskog saobraćaja zabraniti promet teretnih motornih vozila i autobusa u I zoni zaštite;
- zabraniti promet motornih vozila u ulici Fra Grge Martića (osim vozila sa prioritetom i vozila za snabdijevanje) i pretvoriti je u pješačku zonu, kolski saobraćaj manjih vozila preusmjeriti u ulicu Obala;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- osigurati javni parkingprostor izvan I zone zaštite;
- izvršiti uređenje centralne pješačke zone (popločanje, javna rasvjeta, urbani mobilijar) tako da ne narušava ambijentalne vrijednosti cjeline;
- izraditi projekt rehabilitacije stare mreže saobraćajnica –izvršiti konzervaciju i sanaciju sokaka;
- zabranjuje se podizanje reklamnih tijela, oglasa i oznaka koje narušavaju vizure i zaklanjaju urbani pejzaž;
- zabranjuje se izgradnja drugih infrastrukturnih objekata: dalekovod. stupova, trafostanica i sl.

Zelene površine:

- obavezno čuvanje postojećeg visokog rastinja;
- izvršiti reguliranje i uređenje korita i obala Kreševčice;
- uraditi projekt ozelenjavanja i uređenja avlija i javnih površina, uz primjenu autohtonih biljnih vrsta.

2.Nekropola sa stećcima u Vincu, historijsko područje, opština Jajce

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-02.3-71/10-39 od 26. oktobra 2010. godine.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- radovi na uređenju nekropole, uklanjanju samonikle vegetacije i čišćenje stećaka od lišaja i mahovine, te radovi na saniranju oštećenja dopušteni su isključivo uz projekat sanacije, restauracije i konzervacije odobren od strane nadležnog ministarstva i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- područje predstavlja potencijalni arheološki lokalitet, pa je prilikom obavljanja istražnih radova obavezno osigurati prisustvo arheologa;

Vlada Federacije dužna je posebno osigurati provedbu sljedećih mjera:

- izradu geodetskog snimka postojećeg stanja;
- izradu Plana sanacije, restauracije i konzervacije lokaliteta;
- izradu Plana upravljanja lokalitetom.

Prva faza izrade detaljnog Plana upravljanja lokalitetom podrazumijeva izradu projekta čišćenja nekropole sa hitnim mjerama zaštite, koje uključuju čišćenje i uređenje nekropole kako bi se utvrdio tačan broj stećaka, njihove dimenzije, položaj i identificiranje ukrasa na stećcima.

3. Tvrđava u Jajcu, graditeljska cjelina, opština Jajce

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-504/03-1 od 21. siječnja 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 15/03.)

- na nacionalnome spomeniku dopušteni su samo radovi koji se provode u cilju konzervacije i prezentacije spomenika;
- Tvrđava sa pojasom bedema i strmim sjevernim i zapadnim padinama predstavlja I zonu zaštite koja se nalazi na k.č. br: 538 k.o. Jajce I i zahtijeva detaljna arheološka istraživanja;
- postojeći objekti koji se nalaze ispod bedema su u neskladu sa gradskim zidinama i potrebno je ispitati njihov legalitet; nije dopuštena gradnja ili promjena terena u izravnoj okolini bez prethodnog dopuštenja nadležnih organa uprave izdatih na temelju uvjeta nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite).

Mjere će fizičke zaštite spomenika biti provedene u dvije etape:

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- I etapa obuhvaća mjere zaštite od daljnjeg propadanja tvrđavske cjeline, čišćenje od samoniklog raslinja, sanaciju i konstruktivnu konsolidaciju zidina;
- II etapa obuhvaća izradbu i provedbu projekta revitalizacije spomenika s ciljem njegove transformacije u multimedijalni i kulturni centar.

4. Saračeva kuća, zgrada Financija (Niža stručna škola) i Stara osnovna škola (Niža muzička škola), graditeljska cjelina, opština Jajce

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-504/03-1 od 21. siječnja 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 15/03.)

- nisu dopušteni nikakvi radovi, izuzev radova na urgentnoj zaštiti objekata po posebnom programu i nakon toga konzervatorsko-resturatorskih radova;
- na susjednim parcelama nije dopuštena nikakva gradnja, izuzev rehabilitacije objekata koji su oštećeni tokom ratnih djelovanja, a po projektu odobrenom od nadležne službe zaštite. Stambene objekte rekonstruirati u izvornom obliku, sa identičnim horizontalnim i vertikalnim dimenzijama, nagibom krovova i materijalima koji neće narušiti ambijentalnu vrijednost lokacije.

Vlada Federacije dužna je osigurati izradu projekta konzervatorsko- restauratorskih radova na nacionalnom spomeniku koji će sadržavati:

- radove na čišćenju objekta i istraživačke radove koji će obuhvatiti analizu stabilnosti objekta, odnosno stanja konstruktivnih elemenata objekta,
- prijedlog mjera za sanaciju zidova objekta od prodora vlage,
- istraživačke radove na fasadama objekta koji će obuhvatiti analizu maltera, analizu i sastav veziva, analizu stanja podloge za malter, kvalitet slikanih slojeva, vrstu i ton boja na fasadama, u cilju izrade prijedloga mjera za njihovu sanaciju,
- kompletnu zamjenu krovnog pokrivača i eventualnu zamjenu dotrajalih ili oštećenih elemenata krovne konstrukcije sa zamjenom dotrajalih i oštećenih horizontalnih i vertikalnih odvoda oborinske vode sa krovnih površina.

5. Nekropola sa stećcima Opara, povijesno područje, opština Novi Travnik

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-40/2009-25 od 13. svibnja 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 89/09.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnoga ministarstva nadležnoga za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine;
  - izvršiti uklanjanje svih objekata i elemenata koji svojim dimenzijama i izgledom ugrožavaju nekropolu: drvena ograda koja presijeca nekropolu; privremeni objekat koji je smješten tik do nekropole; električni stub br. 93;
  - izvršiti dislokaciju dva stećka koja se nalaze neposredno uz potok Opara;
  - ograditi nekropolu drvenom ili živom ogradom;
  - sanirati teren u svrhu zaštite nekropole od klizanja stećaka.
- Vlada Federacije dužna je posebno osigurati provedbu sljedećih mjera:
- izradu geodetske i snimke postojećeg stanja područja;
  - izradu i provedbu Projekta sanacije, restauracije i konzervacije nekropole.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Projekt sanacije, restauracije i konzervacije treba sadržavati:

- arheološko istraživanje;
- čišćenje stećaka od lišaja i mahovine i saniranje oštećenja;
- uređenje nekropole sa uklanjanjem samonikle vegetacije;
- izradu i provedbu programa prezentiranja nacionalnoga spomenika.

6. Musafirhana (Salihagića kuća), historijski spomenik, opština Fojnica

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06.1-2-36/2008-8 od 29. ožujak 2008. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 75/08.)

- dopušteni su samo konzervatorsko-restauratorski radovi;
- Zaštitni pojas obuhvata prostor parcela koje graniče sa parcelom na kojoj se nalazi nacionalni spomenik. U tom pojasu nije dopuštena dogradnja postojećih niti izgradnja novih objekata koji bi dimenzijama, izgledom ili na neki drugi način mogli ugroziti nacionalni spomenik

Napomena: budući da je konstrukcija objekta ugrožena, potrebno je poduzeti mjere zaštite za sanaciju zidova.

7. Muzejska zbirka i bibliotečki fond franjevačkog samostana Duha svetoga, pokretno dobro, opština Fojnica

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 04-02-15/04-3 od 31. august 2004. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 75/08.)

- osigurati odgovarajuće uvjete za čuvanje bibliotečkog fonda da bi se spriječilo njegovo dalje oštećenje, odnosno osigurati uvjete, sredstva za konzervatorsko-restauratorske radove na knjigama štampanim do XIX vijeka;
- osigurati odgovarajuće muzejske uvjete za čuvanje tekstilnih predmeta i predmeta izrađenih od metala da bi se spriječilo svako dalje oštećenje, odnosno osigurati vitrine za deponiranje i izlaganje istih;
- izraditi sistem klimatizacije koji će osigurati optimalnu količinu vlažnosti (50 do 60%) i temperature vazduha (16° do 22°C) u muzeju, biblioteci i arhivu samostana, izradu video nadzora i sistem protivpožarne zaštite.

8. Zgrada nekadašnjeg Samostana i škole časnih sestara milosrdnica, povijesna građevina, opština Travnik

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-2-281/04-14 od 30. siječnja 2008. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 43/08.)

- Dopušteni su konzervatorsko-restauratorski radovi na objektu;
- Dopušteni su unutrašnji radovi na rekonstrukciji koji neće ugroziti spomeničke vrijednosti kompleksa, a objektu će vratiti originalnu namjenu, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- U sklopu unutrašnjih radova na rekonstrukciji dopuštena je izmjena dispozicije južnog krila prizemlja koje treba da povрати svoju prvobitnu formu niza učionica, dok sjeverno krilo treba ponovo dobiti funkciju kapele. Na etažama predvidjeti obnavljanje internatskih prostorija;
- Instalacije prilagoditi novoj namjeni objekta;

- Prigodom radova na konstruktivnoj sanaciji, konzervaciji i restauraciji koristiti izvorne materijale i vezivna sredstva u najvećoj mogućoj mjeri.

9. Sulejmanpašića kula u Odžaku, mjesto i ostaci historijske građevine, opština Bugojno

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06.1-2-216/05-7 od 17. januara 2007. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 36/07.)

- dozvoljeni su samo radovi na restauraciji i konzervaciji nacionalnog spomenika;
- izvršiti raščišćavanje prostora unutar nacionalnog spomenika od samoniklog drveća i rastinja;
- sprovesti statičko-konstruktivnu analizu stanja nosivih zidova kule, rekognoscirati konstruktivne i nekonstruktivne pukotine u zidu i površinska oštećenja zida, utvrditi karakter pukotina u zidovima, njihovu dubinu, širinu i smjer i utvrditi razloge njihovog nastajanja, ispitati stanje konstrukcije, izvršiti geomehanička ispitivanja ukoliko to bude bilo potrebno, te izraditi elaborat statičko-konstruktivne sanacije kule sa prijedlogom mjera radi zaštite objekta, kao i prolaznika od obrušavanja kamenih zidova.

10. Stari grad Prusac, historijsko područje, opština Donji Vakuf

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-1045/03 od 21. siječnja 2004.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 37/04.)

- dopušteni su samo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
  - nije dopušteno odnošenje kamena i daljnje devastiranje lokaliteta;
- Na prostoru Donjeg grada izgrađene su kuće i mahale, a nalazi se i gradska džamija. U toj zoni provode se sljedeće mjere zaštite:
- nije dopušteno krčenje dijelova bedema koji okružuju Donji grad i odnošenje kamenja sa njih;
  - nije dopuštena izgradnja novih, niti dogradnja postojećih objekata uz zidove fortifikacija;
  - osigurati uz objekte fortifikacione arhitekture zeleni tampon-pojas;
  - izgradnja novih objekata i dogradnja postojećih objekata mora biti u skladu sa ambijentalnim vrijednostima objekata graditeljskog područja (maksimalne katnosti P+1, odnosno 6,5 m visine do krovnog vijenca, četvorovodni krovovi, kamen i bijelo bojeni žbukani zid), uz pribavljanje suglasnosti nadležne službe zaštite;
  - nije dopušteno podizanje reklamnih tijela, oglasa i oznaka koje narušavaju vizure i zaklanjaju fortifikacione objekte;
  - nije dopušteno probijanje bedema radi trasiranja pristupnih putova na imanja;
  - nije dopušteno odlaganje otpada;
  - izvršiti čišćenje zidova od raslinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika;
  - izvršiti sanaciju zidova.

- **Hercegovačko-Neretvanski kanton**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području HNK

1. Helenistički grad Daorson u Ošanićima, arheološko područje, opština Stolac

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-563/03-1 od 21. siječnja 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 15/03.)

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Spomenik je ugrožen zbog neodržavanja, protuzakonitog korištenja metalnih detektora, iskopavanja i uklanjanja predmeta arheološkog naslijeđa, uništavanja kiklopskih zidova grafitima i na sličan način.

- Na nacionalnome spomeniku dopušteni su samo arheološko - istraživački radovi i radovi konzervacije, konstruktivne sanacije, restauracije;
- Na nacionalnome spomeniku nije dopuštena izgradnja bilo kakvih objekata niti postavljanje privremenih ili stalnih struktura čija svrha nije samo zaštita i prezentacija spomenika.

Napomena: potrebno je osigurati pristup spomeniku, očistiti spomenik od raslinja i urušenog materijala te spriječiti odnošenje kamena kao i ulaz stoke.

2. Crkva sv. Nikole u Trijebnju, graditeljska cjelina, opština Stolac

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 08.2-6-38/03-4 od 21. januara 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 12/03 i 14/03.)

U I zoni zaštite utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- zabrana građenja stambenih, privrednih i poljoprivrednih objekata izuzev rekonstrukcije postojećih devastiranih objekata;
- zabrana izvođenja bilo kakvih radova na spomenicima koji čine graditeljsku cjelinu, osim konzervatorsko-restauratorskih radova;
- zabrana obavljanja svih radova na infrastrukturi osim u izuzetnim slučajevima uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor službe zaštite;
- zabrana izgradnje magistralnih infrastrukturnih ili energetskih objekata, zabrana postrojenja za eksploataciju kamena i drugih zagađivača u toku čije izgradnje ili eksploatacije može doći do oštećenja nacionalnog spomenika.

U II zoni zaštite utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopuštena izgradnja isključivo stambenih objekata maksimalne visine 6,50 metara do početka krovništa, odnosno spratnosti P+1 i maksimalnog gabarita 10x12 metara;
- zabrana eksploatacije kamena i ostalih prirodnih bogatstava;
- zabrana odlaganja svih vrsta otpada;
- zabrana svake izgradnje osim izgradnje poljoprivrednih objekata i to privremenog karaktera;
- zabrana saobraćaja teških kamiona i teških građevinskih strojeva.

4. Stari križevi u Drežnici, historijsko područje, opština Mostar

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-295/05-4 od 20. januara 2006. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 53/08.)

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju;
- izvršiti raščišćavanje spomenika od samoniklog raslinja;
- izvršiti čišćenje spomenika od grafita;
- osigurati izradu i provedbu programa prezentacije nacionalnog spomenika.

II. Ostali ugroženi spomenici na području HNK

5. Kasnoantička bazilika u Cimu, arheološko područje, opština Mostar

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-295/05-4 od 20. januara 2006. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 21/04.)

U I. zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su samo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- osigurati adekvatan pristup nacionalnom spomeniku;
- izvršiti uređenje i čišćenje područja i struktura od samoniklog rastinja.

6. Mitropolija (Vladikin dvor ili Episkopska palata), graditeljska cjelina, opština Mostar

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 07.1-2-999/03-1 od 5. maja 2004. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 10/05.)

- dopušteni su samo radovi na rehabilitaciji nacionalnog spomenika;
  - izvršiti rekonstrukciju nedostajućih dijelova, uz korištenje izvornih materijala i primjenu izvornih metoda obrade materijala i veznih elemenata i njihove ugradnje, u što je moguće većoj mjeri.
- Vlada Federacije dužna je posebno osigurati izradu projekta konzervatorsko-restauratorskih radova na nacionalnom spomeniku koji će sadržavati:
- ispitivanje i statičku analizu,
  - sanaciju i statičku konsolidaciju konstruktivnih elemenata,
  - konzervaciju zidova i zidnih dekoracija,
  - istraživačke radove na fasadama objekta (slikane dekoracije i dekoracije rađene u malteru i gipsu) i u enterijeru (slikane dekoracije) i izradu prijedloga mjera za njihovu restauraciju.

7. Pravoslavna crkva sv. Vasilija Ostroškog u Blagaju sa pokretnim naslijeđem, graditeljska cjelina, opština Mostar

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 09-02-134/08-4 od 29. maja 2008. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 44/09.)

- na nacionalnom spomeniku su dopušteni isključivo konzervatorsko-restauratorski radovi i radovi na obnovi objekta;
- na objektu pravoslavne crkve su dopušteni radovi rekonstrukcije koji imaju za cilj vraćanje izvornog izgleda objektu, a zasnivaju se na dokumentaciji o izvornom izgledu objekta i sadašnjem stanju dobra;
- na objektu parohijske kuće (dvora crkve) dopušteni su radovi adaptacije objekta s ciljem prilagođavanja savremenim uslovima života. Radovi adaptacije ne smiju narušiti ili promijeniti vanjski izgled objekta (gabarit, raspored i veličina otvora, tretman fasade, krovni pokrov) ili promijeniti odnos objekata unutar graditeljske cjeline;
- nije dopušteno izvođenje radova koji bi mogli ugroziti nacionalni spomenik, kao ni postavljanje privremenih objekata ili stalnih struktura čija svrha nije isključivo zaštita i prezentacija nacionalnog spomenika.
- S ciljem rehabilitacije nacionalnog spomenika, utvrđuju se sljedeće hitne mjere zaštite:
- čišćenje graditeljske cjeline od otpadaka, šuta, nanosa zemlje i vegetacije;
- čišćenje zidova od vegetacije;
- postavljanje privremene zaštite objekata graditeljske cjeline od izloženosti atmosferilijama;
- izvršiti detaljan arhitektonski snimak postojećeg stanja objekata graditeljske cjeline;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- statička analiza sačuvanih konstruktivnih elemenata crkve (zidovi, kupola apside, zvonik);
- skidanje onih struktura konstrukcije za koje je prethodno ispitivanje nesumnjivo utvrdilo da postoji opasnost od obrušavanja;
- snimanje, konzerviranje i prezentiranje na adekvatan način skinutih struktura;
- sanacija i statička konsolidacija konstruktivnih elemenata;

U zaštitnom pojasu nije dopuštena gradnja novih objekata koji svojim gabaritom ili visinom mogu ugroziti nacionalni spomenik i njegov položaj u slici naselja.

Utvrđuju se sljedeće mjere zaštite za pokretno naslijeđe:

- Vlada Federacije osigurat će odgovarajuće fizičke i tehničke uvjete za čuvanje pokretnog naslijeđa;
- izlaganje i ostali vidovi prezentacije pokretnog naslijeđa na području Bosne i Hercegovine vršit će se na osnovu uvjeta koje utvrdi federalno ministarstvo nadležno za kulturu;
- nadzor nad provođenjem mjera zaštite pokretnog naslijeđa vrši federalno ministarstvo nadležno za kulturu.

8. Saborna crkva - Crkva svete trojice u Mostaru, mjesto i ostaci historijske građevine, opština Mostar

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06.2-2-1067/033 od 22. siječnja 2004. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 44/04.)

- objekt Saborne crkve u Mostaru bit će rehabilitiran na izvornoj lokaciji, u izvornom obliku, uz primjenu izvornih ili istovrsnih materijala i izvornih metoda građenja u najvećoj mogućoj mjeri, na temelju dokumentacije o ranijem izgledu koja je sastavni dio ove odluke;

Vlada Federacije dužna je posebno osigurati izradu programa pripremnih radova koji će obuhvatiti sljedeće postupke i mjere:

- čišćenje cijele lokacije od samoniklog bilja;
- snimanje stanja na terenu sa identifikacijom ulomaka crkve i njihovim sortiranjem;
- zaštita intaktnih dijelova zidova, temelja i poda;
- obimni istraživački radovi koji će obuhvatiti ispitivanje stabilnosti i strukture postojećih temelja objekta, podova, ispitivanje nosivosti tla, petrografskih i kemijskih svojstava kamena i ostalih građevinskih materijala, a dobiveni podaci će se koristiti za izradu projekta rehabilitacije.

9. Stara Biskupska rezidencija u Vukodolu (Biskupija u Vukodolu), graditeljska cjelina, opština Mostar

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 09-2-40/09-20 od 12. mart 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 89/09.)

- Radovi čišćenja prostora nacionalnog spomenika od samoniklog rastinja i otpada;
- Uklanjanje nelegalno sagrađenih objekata na prostoru nacionalnog spomenika (k.č. br. 3306);
- Izrada detaljnog arhitektonskog snimka postojećeg stanja graditeljske cjeline kojim će se utvrditi stepen oštećenja;
- Izrada statičke analize konstruktivnih elemenata objekata cjeline;
- Izrada projekta restauracije i konzervacije na osnovu projekta arhitektonskog snimka postojećeg stanja i statičke analize;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- Konzervacija i restauracija graditeljske cjeline prema projektu konzervacije;
- Izrada programa i plana održavanja graditeljske cjeline.

10. Most u Klepcima, historijska građevina, opština Čapljina

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 08.2-6-725/03 od 21. siječnja 2003. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 12/03.)

U I. zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- zabrana izvođenja bilo kakvih radova, osim konzervatorsko-restauratorskih;
- zabrana prometa teških kamiona i građevnih strojeva;
- zabrana obavljanja svih radova na infrastrukturi osim u iznimnim slučajevima uz odobrenje ministarstva nadležnoga za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa.

U II. zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- zabrana eksploatiranja kamena i ostalih prirodnih bogatstava;
- zabrana odlaganja svih vrsta otpada;
- zabrana svake izgradnje osim izgradnje poljoprivrednih objekata i to privremenog karaktera;
- zabrana prometa teških kamiona i teških građevnih strojeva;
- zabrana obavljanja svih djelatnosti koje svojim radom (aero-zagađenje, buka, vibracije) mogu prouzrokovati negativne efekte po zaštićenu cjelinu.

Vlada je Federacije dužna posebice osigurati provedbu sljedećih mjera:

- obavljanje znanstveno - istraživačkih radova na mostu u cilju sagledavanja oštećenja i izrade cjelovitog programa sanacije objekta;
- izradu tehničke dokumentacije za sanaciju objekta u kojoj treba predvidjeti:
- saniranje svoda sa lake pokretne skele sa čišćenjem spojnica i zapunjavanjem žbukom;
- odstranivanje vegetacije sa konstrukcije svoda;
- saniranje parapetnih zidova na lijevoj obali rijeke;
- rekonstruiranje – saniranje hodne konstrukcije mosta;
- pregled i saniranje oporaca mosta;
- saniranje uzvodnih i nizvodnih krilnih zidova;
- saniranje vijenaca mosta;
- rekonstruiranje korkaluka mosta, uz uporabu originalnog kamena i tradicionalnih veznih elemenata – klamfi, trnova, olova;
- uređenje okoliša mosta sa uklanjanjem samonikle vegetacije.

11. Hutovski grad (Hadžibegova tvrđava), historijsko područje, opština Neum

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-63/04-7 od 5. maja 2004.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 84/09.)

- dozvoljena su samo arheološka iskopavanja, istraživački radovi i konzervatorsko-restauratorski radovi;

Radi trajne zaštite nacionalnog spomenika, potrebno je obezbijediti:

- čišćenje zidina grada, zidova kula i ostalih prostora od divljeg rastinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika;
- konstruktivnu sanaciju kula i zidina na mjestima gdje se pojavljuju pukotine i prijeti urušavanje;
- prilikom radova na konstruktivnoj sanaciji, konzervaciji i restauraciji koristiti u najvećoj mogućoj

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- mjeri autentične materijale i vezivna sredstva;
- prilikom radova na sanaciji upotrebljavati postojeće kamene blokove;
- dijelovi obrađenih kamenih površina koji nedostaju moraju da budu urađeni od istog materijala od koga su originalno napravljeni;
- obrada površina saniranog zida mora da odgovara načinu obrade ostatka zida;
- pokrivanje gornjih zona – krune zida mora da bude urađeno od prirodnih materijala (kameni završeci - kape ili obrada hidrauličnim malterom);
- veće pukotine moraju da budu popunjene smjesom manjih komada kamena i hidrauličnog krečnog maltera;
- arheološko istraživanje neistraženog dijela i konzervatorske radove na pronađenim ostacima;
- izradu i sprovođenje programa prezentacije nacionalnog spomenika.

12. Stara tvrđava Prozor, arheološko područje i ostaci, opština Prozor

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.2-02-83/07-3 od 23. maja 2007. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 75/07.)

- dopušteni su arheološki, istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju;
- nije dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi, osim uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite;
- nije dopuštena izgradnja saobraćajnica punih profila, kuća i svih objekata koji u toku izgradnje ili u toku eksploatacije mogu ugroziti nacionalni spomenik;

- **Zapadno-Hercegovački kanton**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području ZHK

1. Stari grad Ljubuški, graditeljska cjelina, opština Ljubuški

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 06-6-976/03-2 od 8. oktobra 2003.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 43/03.)

- Stari grad Ljubuški
čišćenje zidova od rastinja koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika,
konzervaciju postojećeg stanja bedema i kula starog grada,
izvršiti konstruktivnu sanaciju i konsolidaciju oštećenih zidova, kruništa kula i bedema,
svi obrušeni kameni fragmenti zidova biće registrovani, snimljeni i ponovo ugrađeni na izvorno mjesto,
fragmente koji se zbog visokog stepena oštećenja ne mogu da ugrade, na odgovarajući način prezentovati u sklopu graditeljske cjeline;
- Džamija i mezarje
- izvršiti rasčišćavanje unutrašnjosti objekta džamije,
  - izvršiti konzervaciju postojećeg stanja zidova,
  - sanirati nišane u mezarju.

II. Ostali ugroženi spomenici na području ZHK

2. Nekropola sa stećcima Mramorje, Gornji Studenci, historijsko područje, opština Ljubuški

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-02-67/08-6 od 28. maja 2008.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 86/08.)

dozvoljeni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
na zaštićenom području dozvoljeno je sahranjivanje u postojeće grobnice;
nije dozvoljena izgradnja novih i proširivanje starih grobnica;
izvršiti uklanjanje betonske ograde oko kompleksa.
Vlada Federacije dužna je posebno da obezbijedi sprovođenje sljedećih mjera:

- izrada programa utvrđivanja postojećeg stanja;
- izradu geodetskog snimka postojećeg stanja;
- izradu projekta sanacije, restauracije i konzervacije nekropole;
- izradu i sprovođenje programa prezentacije nacionalnog spomenika.
- Projekat sanacije, restauracije i konzervacije nekropole treba da sadrži:
- arheološko istraživanje;
- čišćenje stećaka od lišaja i mahovine i saniranje oštećenja;
- uređenje nekropole sa uklanjanjem samonikle vegetacije.

• Kanton Sarajevo

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području SK

1. Fondovi i zbirke Historijskog arhiva Sarajevo, pokretno dobro

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-2-40/09-38 od 8. jula 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 1/10.)

- adaptaciju zgrade depoa u ulici Čadordžina 90 u skladu s međunarodnim arhivskim standardima;
- nabavku arhivske opreme u skladu s međunarodnim arhivskim standardima (arhivski ormari, arhivske stalaže, kolica za premještanje arhivske građe i dr.);
- osiguravanje odgovarajućih uvjeta za čuvanje arhivske građe kako bi se spriječilo dalje oštećenje, odnosno osiguravanje uvjeta i sredstva za konzervatorsko-restauratorske radove na arhivskoj i bibliotečkoj građi;
- osnivanje i opremanje laboratorija za konzervaciju i restauraciju arhivske i bibliotečke građe;
- osnivanje i opremanje tzv. trezor sobe za pohranjivanje najreprezentativnije arhivske i bibliotečke građe;
- digitalizacija i mikrofilmovanje arhivske i bibliotečke građe;
- hibridno arhiviranje;
- izradu sistema klimatizacije koji će osigurati optimalnu količinu vlažnosti (50 do 60%) i temperature zraka (16° do 22°C) u prostorijama u kojima se čuva arhivska i bibliotečka građa;
- izradu videonadzora i sistema protupožarne zaštite;
- izradu plana za trajni smještaj arhivskih fondova i zbirki.

2. Jajce kasarna, graditeljska cjelina, opština Stari grad Sarajevo

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-2-40/2009-30 od 13. maja 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 94/09.)

- dopušteni su isključivo istraživački, konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na sanaciji i restauraciji cjeline;
- konzervacija, restauracija, sanacija i prezentacija nacionalnog spomenika trebaju biti provedene na visoko sofisticiran naučno i dokumentarno utemeljen način, kako bi bio osiguran visoki stepen autentičnosti i integralnosti nacionalnog spomenika uz prethodno izrađen Plan konzervacije i Studiju izvodljivosti cjelokupne graditeljske cjeline;
- ni jedan izvorni dio građevine, uključujući i postojeće materijale neće biti zamijenjen novim ukoliko ne bude nedvojbeno dokazano da je nemoguće postići njegovo očuvanje konzervatorskim ili restauratorskim metodama;
- prilikom radova na konzervaciji, restauraciji, konstruktivnoj sanaciji, graditeljske cjeline koristiti izvorne materijale i vezivna sredstva u najvećoj mogućoj mjeri;
- dopuštena je adaptacija svih prostora graditeljske cjeline s ciljem prilagođavanja savremenim potrebama (instalacije grijanja i drugi radovi vezani za enterijer), pod uvjetom da budu sačuvane stilske karakteristike objekata koji pripadaju graditeljskoj cjelini, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- sve eventualne intervencije moraju biti suštinski otklonjive i takve prirode da ne promijene strukturu i time ugroze osnovni iskaz nacionalnog spomenika;
- dopuštene su intervencije interpolacije koje neće remetiti postojeći sklad graditeljske cjeline, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- graditeljska cjelina se može koristiti u ugostiteljske, obrazovne i kulturne svrhe, odnosno na način koji neće ugroziti integritet cjeline i njegovo značenje u strukturi grada, a njeni prostori biće otvoreni i dostupni javnosti.

U svrhu zaštite i osiguranja uvjeta za konzervaciju i restauraciju graditeljske cjeline, utvrđuju se slijedeće hitne mjere zaštite:

- izvršiti čišćenje svih objekata cjeline;
- izvršiti ispitivanje i statičku analizu konstruktivnih dijelova svih objekata graditeljske cjeline, sa posebnim naglaskom na glavni objekat kasarne;
- izvršiti konstruktivnu sanaciju vanjskih i unutrašnjih struktura svih objekata graditeljske cjeline na mjestima gdje prijeti urušavanje konstrukcije;
- izvršiti zaštitu svih objekata graditeljske cjeline od negativnih vanjskih utjecaja.

3. Zgrada Društva Crvenog krsta, istorijska građevina, opština Centar Sarajevo

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-2-40/2009-30 od 13. maja 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 36/09.)

- dozvoljeni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na sanaciji;
- prilikom radova na restauraciji objekta neophodno je sačuvati njegov izvorni izgled;
- dijelove koji nedostaju potrebno je rekonstruisati u izvornom obliku, iste veličine, od istog ili istovrsnog materijala, primjenom istih tehnoloških pristupa u najvećoj mogućoj mjeri, na osnovu dokumentacije o izvornom obliku;
- potrebno je izraditi hitni plan aktivnosti na rehabilitaciji objekta;
- potrebno je izraditi plan konzervacije i studiju izvodljivosti;
- dozvoljena je adaptacija prostora u cilju prilagođavanja savremenim potrebama (instalacije grijanja i drugi radovi vezani za enterijer) pod uslovom da se sačuvaju stilske karakteristike objekta, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno nadziranje nadležne službe zaštite;
- objekat se može koristiti u obrazovne i kulturne svrhe, odnosno na način koji neće ugroziti integritet objekta i njegovo značenje u strukturi grada.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Radi zaštite i osiguranja uslova za konzervaciju i restauraciju objekta, potrebno je utvrditi hitne mjere zaštite:

- unutrašnje čišćenje objekta;
- ispitivanje i statička analiza konstruktivnih dijelova objekta;
- statička konsolidacija objekta i sanacija konstruktivnih dijelova uz upotrebu istih materijala i tehnoloških postupaka u najvećoj mogućoj mjeri;
- hitna konsolidacija zida južnog pročelja;
- zaštita objekta od negativnih spoljnih uticaja.

4. Hadžišabanovića kuća, stambena graditeljska cjelina, Općina Stari Grad

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-2-40/2009-30 od 13. maja 2009. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 36/09.)

Radi zaštite i osiguranja uslova za konzervaciju i restauraciju objekta, potrebno je utvrditi hitne mjere zaštite:

- unutrašnje čišćenje objekta;
- ispitivanje i statička analiza konstruktivnih dijelova objekta;
- statička konsolidacija objekta i sanacija konstruktivnih dijelova uz upotrebu istih materijala i tehnoloških postupaka u najvećoj mogućoj mjeri;
- hitna konsolidacija zida južnog pročelja;
- zaštita objekta od negativnih spoljnih uticaja.

5. Nekropola sa stećcima Srednje, historijsko područje, opština Ilijaš

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-2-227/07-9 od 30. januara 2008.godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 43/08.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- obavljanje radova na infrastrukturi dopušteno je samo uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite;

6. Tašlihan, arheološko područje, opština Stari grad Sarajevo

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-241/04-8 od 3. novembra 2004. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 100/07.)

- Dopušteni su samo istraživački radovi i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- Vlada Federacije dužna je posebno da osigura:
- izradu projekta za zaštitu područja od daljnjeg propadanja;
  - izradu projekta prezentacije nalaza i ostataka;
  - uređenje i čišćenje područja od samoniklog rastinja;
  - nastavak arheoloških istraživanja i to proširivanjem do sada istraženog prostora prema zapadu do 15 m, zavisno od potrebe, i otvaranjem jedne sonde u krajnjem sjevernom dijelu. Izvještaj o izvršenim istraživanjima, kao i svi eventualni nalazi će biti prezentirani Komisiji, kako bi bilo moguće, ukoliko je to potrebno, izvršiti dopunu ove odluke, u skladu sa Poslovníkom o radu Komisije.

7. Nekropola sa stećcima Delijaš, historijsko područje, opština Trnovo

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-1070/03-6 od 1. septembra 2005. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 19/08.)

dozvoljeni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju; nije dozvoljeno novo sahranjivanje u blizini stećaka, na udaljenosti manjoj od 5 m; izvođenje radova na infrastrukturi dozvoljeno je samo uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite;

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika, potrebno je uraditi sljedeće:

- uređenje i čišćenje područja od samoniklog rastinja;
- čišćenje stećaka od lišaja i mahovine;
- sanacija napuklih stećaka;
- sanacija usjeka iznad puta prema Zabojskoj, na dijelu k.č. broj 383, s ciljem sprečavanja daljeg pomjeranja stećaka (klizanja), na osnovu projekta koji je odobrilo nadležno ministarstvo;
- izrada i sprovođenje programa prezentacije nacionalnog spomenika.

II. Ostali ugroženi spomenici na području SK

8. Hotel Zagreb, historijska građevina, opština Centar Sarajevo

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.1-2-1070/03-6 od 1. septembra 2005. godine.)

- Dopušteni su isključivo konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi tekućeg održavanja, radovi koji osiguravaju održivu upotrebu;
- Prilikom konzervatorsko-restauratorskih radova obavezno je očuvati historijsku slojevitost objekta nastalu kao rezultat modernističkih intervencija u periodu između dva svjetska rata;
- Rehabilitaciju objekta treba izvesti u skladu sa savremenim standardima za konzervaciju spomenika, uz mogućnost određenih adaptacija novoj namjeni uz prostorna ograničenja;
- Prilikom radova na konstruktivnoj sanaciji, konzervaciji i restauraciji koristiti u najvećoj mogućoj mjeri izvorne materijale i vezivna sredstva uz mogućnost primjene savremene konstrukcije kojom bi bila omogućena stabilizacija vanjskih zidova;
- Dopuštena je adaptacija prostora u cilju njegovog prilagođavanja savremenim potrebama (instalacije grijanja i drugi radovi vezani za enterijer) pod uvjetom da se sačuvaju stilske karakteristike objekta, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- U enterijeru je obavezno očuvanje postojećeg centralnog stepeništa.

- **Kanton 10**

I. Ugroženi spomenici sa liste Komisije za očuvanje spomenika BiH na području K10

1. Balagija (Balaguša) džamija sa haremom, graditeljska cjelina, opština Livno

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-02-1040/03-5 od 4. maj 2005. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 97/07.)

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- na osnovi dobijenih rezultata istraživačkih radova, potrebno je izvršiti izradu projekta sanacije, revitalizacije i prezentacije nacionalnog spomenika, koji će obuhvatiti sanaciju ogradnih zidova harema, sanaciju mezara sa sarkofagom, sanaciju dvorišta i konzervaciju i restauraciju zidnog slikarstva i enterijera džamije.

2. Stari grad Glamoč, graditeljska cjelina, opština Glamoč

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 05.2-02-230/05-3 od 9. novembra 2005. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 35/06.)

dopušteni su samo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi;
nije dopušteno odnošenje kamena.

S ciljem trajne zaštite, potrebno je osigurati:

- kompletnu konzervaciju preostalih bedema i zidova na tvrđavi;
- prilikom radova na konstruktivnoj sanaciji i konzervaciji treba koristiti u najvećoj mogućoj mjeri izvorne materijale i vezivna sredstva;
- prilikom radova na sanaciji treba upotrebljavati postojeće kamene blokove;
- obrada površina saniranog zida mora odgovarati načinu obrade ostatka zida;
- izradu i provođenje programa prezentacije nacionalnog spomenika.

II. Ostali ugroženi spomenici na području K10

3. Pirijina (Smailagića) kula, historijska građevina, opština Livno

Mjere zaštite definirane Odlukom o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (br. odluke 02-02-132/04-5 od 4. maja 2005. godine, objavljeno u Sl.gl.BiH broj 90/07.)

- dopušteni su isključivo istražni i konzervatorsko-restauratorski radovi;
- na osnovu dobijenih rezultata istraživačkih radova potrebno je izraditi projekat sanacije, revitalizacije i prezentacije nacionalnog spomenika;
- objekat je moguće koristiti za stanovanje, obrazovne i kulturne svrhe, odnosno na način koji neće ugroziti njegovu spomeničku vrijednost.

Ugroženost artefakata

S ciljem zaštite artefakata, ostataka koji se nalaze u zemlji, moraju se donijeti zakonski akti koji će zaštititi ovo nacionalno blago kroz provođenje preventivnih arheološka istraživanja i to prije početka radova na izgradnji.

Zaštita dobara kulturno-historijskog naslijeđa kroz izradu planskih dokumenata

Proces zaštite i korištenja dobara kulturno-historijskog naslijeđa, mora krenuti procesom prostornog planiranja. Promišljenim planiranjem će se ostvariti preduvjeti za dalji razvitak i nove funkcije kulturno-historijskih dobara, kao npr. turizma. Turistički potencijal kulturno-historijskog dobra Federacije BiH nije niti približno iskorišten, što je tema *Razvoja turizma na bazi prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa*, koji je obrađen u posebnom poglavlju ovog dokumenta. No, ipak je potrebno reći da je preduvjet razvoja turizma zaštita spomeničkog naslijeđa i usvojena planska dokumentacija sa promišljenom namjenom i uvjetima korištenja, te uz stavljanje spomenika u funkciju turizma neophodno je uvođenje spomeničke rente čiji bi se prihod vraćao za zaštitu i očuvanje spomenika.

Popis dobara kulturno-historijskog naslijeđa za koje je dana obveza izrade detaljnih planskih dokumenata prema Odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom:

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

1. **Zgrada općine (Beledija ili Mala Vijećnica) u Odžaku**, historijska građevina (Br.: 06-6-13/03-3, 2.7.2003. g), Općina Odžak, PK
2. **Kuća Mare Popović, historijska građevina** (Br.: 06-6-94/03-1, 7.10.2003. g), Općina Gračanica, TK
3. **Pruščakova (Hasana Kjafije) džamija u Pruscu**, graditeljska cjelina (Br.: 07.1-02-130/05-3, 15.3.2006. g), Općina Donji Vakuff, SBK
4. **Jajce, historijsko gradsko područje** (Br.: 08.2-6-1042/03, 7.7.2004. g), Općina Jajce, SBK
5. **Kreševo, historijsko gradsko područje** (Br.: 08.1-6-527/03-6, 3.7. 2003. g), Općina Kreševo, SBK
6. **Počitelj, historijsko – gradsko područje** (Br.: 01-278/02, 21.1.2003. g, Općina Čapljina, HNK
7. **Blagaj, historijsko gradsko područje** (Br.: 07.1-02-1029/03-37, 5.5.2005. g, Grad Mostar, HNK
8. **Mostar, historijsko gradsko područje** (Br.: 08.1-6-1005/03-10, 8.7.2004.g , Grad Mostar, HNK
9. **Manastir Žitomislić**, mjesto i ostaci graditeljske cjeline (Br.: 01-279/02, 6.11.2002.g), Grad Mostar, HNK
10. **Đulhanumina kuća**, graditeljska cjelina (Br.: 08.1-6-912/03, 4. 3.2003. g), Općina Stolac, HNK
11. **Čaršijska džamija i Čaršija u Stocu**, graditeljska cjelina (Br.: 08.1-6-915/03, 6.5.2003. g, Općina Stolac, HNK)
12. **Grob Moshe Danona sa okolnim prostorom i havrom na Krajšini**, graditeljska cjelina (Br.: 08.2-6-19/03-1,21.1.2003. g) , Općina Stolac, HNK
13. **Korito Bregave sa mlinicama**, stupama i mostovima, prirodno-graditeljska cjelina (Br.: 02-6-993/03-1, 8.10.2003. g) , Općina Stolac, HNK
14. **Nekropola stećaka Radimlja**, historijsko područje (Br.: 01-275/02, 06.11.2002.g) , Općina Stolac, HNK
15. **Šarića kuća (Galerija Branka Šotre) u Stocu**, sa stalnom muzejskom postavkom, graditeljska cjelina (Br.: 08.1-6-132/03-6, 6.5.2003.g) , Općina Stolac, HNK

Do sada je temu planske dokumentacije urađeno slijedeće:

- Usvojen Regulacijski plan za Historijsko gradsko područje Mostar
- U izradi Regulacijski plan za Historijsko gradsko područje Počitelj
- Pokrenuta procedura izrade Regulacijskog plan za Historijsko gradsko područje Blagaj

U tablici ispod je dana prioritarna lista kulturno-historijskog naslijeđa, po kantonima, za izradu detaljne planske dokumentacije:

R.br.	Kulturno-historijsko dobro	Vrsta	Općina
UNSKO-SANSKI KANTON			
1	Stari grad Jezerski u Jezerskom	Graditeljska cjelina	B.Krupa
2	Tvrđava u Bosanskoj Krupi	Historijsko područje	B. Krupa
3	Stari grad Bjelaj (Bilaj) u Bjelaju	Historijsko područje	B.Petrovac
4	Stari grad Bužim	Graditeljska cjelina	Bužim
5	Stari grad Bijela Stijena	Graditeljska cjelina	Cazin
6	Stari grad Cazin sa džamijom	Graditeljska cjelina	Cazin

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

7	Stari grad Kamičak	Graditeljska cjelina	Ključ
8	Stari grad Ključ	Graditeljska cjelina	Ključ
9	Stari grad Kamengrad	Historijsko područje	S.Most
10	Stari grad Todorovo (Novigrad) i džamija u Todorovu	Historijsko područje	V. Kladaša
Ukupno Unsko-Sanski kanton : 9			
TUZLANSKI KANTON			
11	Stari grad Soko u Sokolu	Graditeljska cjelina	Gračanica
12	Stari grad Gradačac sa Gradašćevića kulom	Historijsko područje	Gradačac
13	Stari grad Srebrenik	Historijsko područje	Srebrenik
14	Proizvodnja soli u Tuzli, industrijsko naslijeđe	Historijsko područje	Tuzla
Ukupno Tuzlanski kanton: 4			
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON			
15	Stari grad Maglaj	Graditeljska cjelina	Maglaj
16	Stari grad Tešanj	Graditeljska cjelina	Tešanj
17	Srednjovjekovni kraljevski grad Bobovac	Historijsko područje	Vareš
18	Stari grad Visoko	Historijsko područje	Visoko
19	Stari grad Vranduk	Graditeljska cjelina	Zenica
Ukupno Zeničko-Dobojski kanton: 5			
SREDNJO-BOSANSKI KANTON			
20	Historijsko gradsko područje Jajce	Historijsko područje	Jajce
21	Stari grad Vinac	Historijsko područje	Jajce
22	Plivska jezera sa kompleksom mlinova na rijeci Plivi	Kulturni krajolik	Jajce
23	Historijsko gradsko područje Kreševo	Historijsko područje	Kreševo
24	Stari grad u Kreševu	Historijsko područje	Kreševo
25	Stari grad u Travniku	Graditeljska cjelina	Travnik
Ukupno Srednjo-bosanski kanton: 6			
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON			
26	Gabela	Arheološko područje	Čapljina
27	Utvrdjena kasnoantička vila Mogorjelo	Arheološko područje	Čapljina
28	Memorijalni kompleks Bitka za ranjenike na Neretvi	Historijsko područje	Jablanica
29	Blatačko jezero, sa dijelom kanjona r. Rakitnice i nekropolama sa stećcima, nišanima i prahistorijskim grobnim gomilama, naselje Blace	Kulturni krajolik	Konjic
30	Prirodno i historijsko područje u selu Gorani	Historijsko područje	Konjic
31	Selo Lukomir (G.Lukomir), kulturni krajolik	Kulturni krajolik	Konjic
32	Partizansko spomen-groblje	Graditeljska cjelina	Mostar
33	Hutovski grad (Hadžibegova tvrđava)	Historijsko područje	Neum
34	Helenistički grad Daorson u Ošanićima	Arheološko područje	Stolac
35	Stari grad Stolac	Historijsko područje	Stolac
Ukupno Hercegovačko-Neretvanski kanton: 10			
ZAPADNO-HERCEGOVAČKO KANTON			
36	Stari grad Ljubuški	Graditeljska cjelina	Ljubuski
Ukupno Zapadno-Hercegovačko kanton: 1			

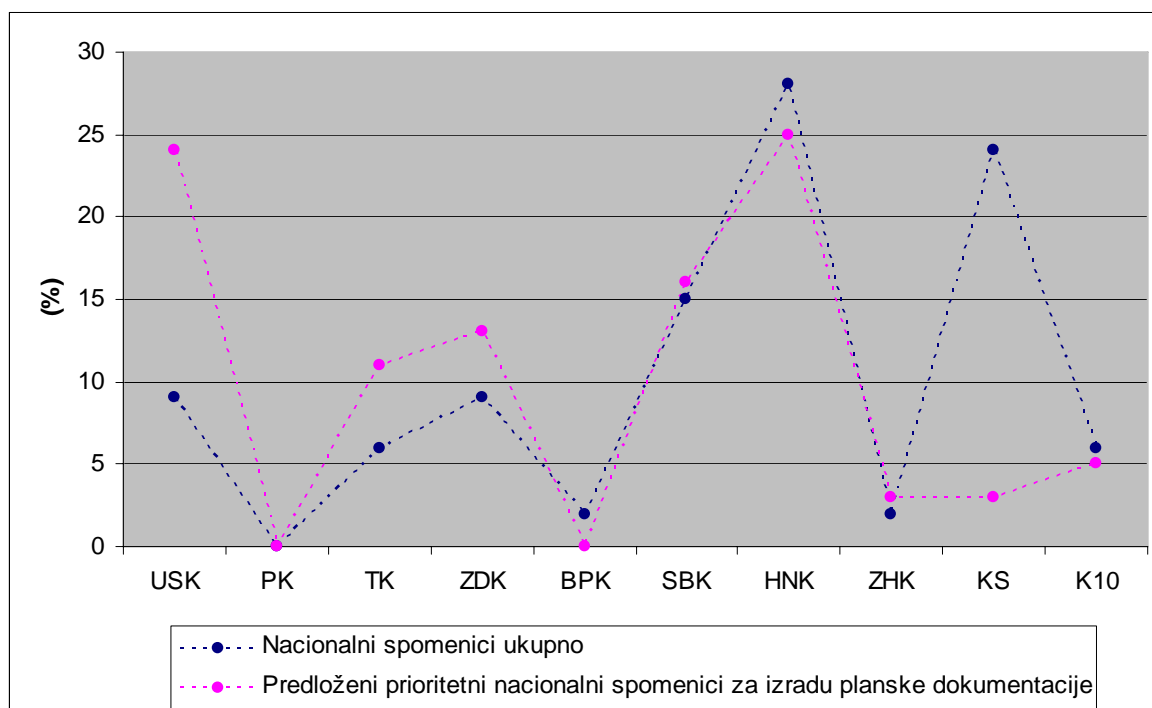
Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

KANTON SARAJEVO			
37	Kazandžiluk, Male Daire i Luledžina ulica Napomena: <i>Predlaže se da se regulacijski plan radi za cijelu Baščaršiju, kao jedinstvenu ambijentalnu cjelinu iako se Baščaršija ne tretira kao cjelina ogroman broj pojedinačnih spomenika na uskom prostoru zahtjeva integralan pristup pri planiranju, i to s posebnim akcentom na kulturno-historijsko naslijeđe.</i>	Ambijentalna cjelina	Stari Grad Sarajevo
Ukupno Kanton Sarajevo: 1			
KANTON 10			
39	Stari grad Glamoč	Graditeljska cjelina	Glamoč
40	Stari grad u Livnu (Bistrički grad)	Historijsko područje	Livno
Ukupno Kanton 10: 2			

Može se primijetiti da je neravnomjerna raspodjela neravnomjerna po kantonima (od 1 do 10). Na grafikonu ispod se može vidjeti da je taj broj proporcionalan ukupnom broju nacionalnih spomenika po kantonu. Jedini izuzetak je Kanton Sarajevo.

Zaštita prirodnog naslijeđa

Osnovni dokument kojim je bazno određen koncept, principi i načela za uspostavljanje efikasne zaštite na zaštićenom području je Zakon o proglašenju Zaštićenog područja, kojim su definirane granice obuhvata, kategorija zaštićenog područja, zoniranje prostora, mjere zaštite, intervencije u

zaštićenom području, korištenje prirodnih resursa i politika upravljanja. Poseban doprinos za uspostavu efikasne zaštite je Prostorni plan za zaštićeno područje, kojim su definirani namjena i bilans površina, ograničenja i uvjeti korištenja prostora, potencijalni konflikti u prostoru i osnovna koncepcija razvoja područja.

Uvažavajući navedene dokumente i iskustva akoji radi na izradi ovog sektorskog dokumenta, najpodobniji konceptualni model zaštite prirodnih vrijednosti u zaštićenim područjima nije simplifikantan već ima polikriterijski karakter. Konkretnije, najvažnija razina zaštite treba da se odnosi na zaštitu i konzervaciju prirodnih vrijednosti zaštićenog područja. S tim u vezi, osnovni pristup u konceptu zaštite treba biti komponentni, odnosno po pojedinačnim elementima koji čine najvažnije prirodne i motivske prirodne vrijednosti zaštićenog područja i predmet su primarne zaštite.

Od elemenata fizičkogeografskog diverziteta, to su određeni geološki, geomorfološki, hidrološki i pedološki motivski komponentni elementi.

Primarna zaštita biološkog diverziteta je, u odnosu na prethodni, dosta kompleksnija s obzirom da je riječ o živoj komponenti čija opstojnost ovisi o mnogo faktora. Na prvoj razini, zaštita biodiverziteta bi trebala biti na razini flore odnosno vegetacije i faune u zaštićenom području. Jedan od primarnih metoda zaštite vegetacije jeste princip konzervacije prirode, koji se može sprovesti na dva načina:

1. Pristup konzervaciji u in situ uvjetima
2. Konzervacijski pristup baziran na ekosistemima

Ostale mjere koje nadopunjavaju navedeni pristup podrazumijevaju upravljanje zemljištem na način koji neće dovesti do poremećaja ekoloških procesa kao i širok spektar pravnih i ekonomskih inicijativa koje podstiču zaštitu staništa izvan zaštićenog područja.

Druga konceptualna razina organizacije zaštite unutar zaštićenih područja bi se mogla identificirati kao kompleksno-zonalna. Ovaj koncept podrazumijeva organizaciju koncepta zaštite prirodnih vrijednosti prema pojedinim zonama unutar zaštićenog područja. Ovim konceptom, primarna zaštita prirodnih vrijednosti obavlja se u skladu sa preporukama baznog elaborata za valorizaciju prirodnih vrijednosti zaštićenih područja prema pojedinim zonama koje su inkorporirane u pomenuti zakon o proglašenju zaštićenog područja. Prema tim odredbama, koncept zaštite je baziran na razini dva seta aktivnosti:

- mjere zaštite,
- intervencije u zaštićenom području.

U okviru navedenih mjera zaštite inkorporiran je već opisani konzervacijski pristup zaštiti prirodnih vrijednosti, ali se on provodi kompleksnim pristupom organizaciji zaštite prirodnih vrijednosti unutar prostornih granica obuhvata pojedinih zona. S tim u vezi, koncept zaštite je organiziran kao set integralnih mjera kojima se definiraju zabranjene aktivnosti po pojedinim zonama.

Preovlađujuće mjere zabrane u prvoj zaštićenoj zoni, u zavisnosti od kategorije zaštite, se odnose se na:

- zabranu narušavanja ambijentalnih vrijednosti,
- zabranu sječe šume,
- zabranu eksploatacije mineralnih sirovina,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- zabranu iskorištavanja fosilnih resursa,
- zabranu lova i ribolova,
- zabranu sakupljanja ljekovitih biljaka,
- zabranu prikupljanja primjeraka divlje flore i faune,
- zabranu namjernog unošenja invazivnih vrsta,
- zabranu pašarenja,
- zabranu izgradnje u zonama postojećih vrela i slivnom području,
- zabranu isušivanja visokih i niskih tresetišta,
- zabranu mijenjanja mreže vodotoka,
- zabranu saobraćaja,
- zabranu upotrebe otvorenog plamena,
- zabranu odlaganja čvrstog otpada.

U drugoj zaštićenoj zoni, mjere zaštite se shodno kategoriji zaštite odnose na očuvanje i zaštitu izvornog stanja prirodnih vrijednosti ove zone, dok mjere zabrane uključuju:

- zabranu sječe drveta (osim sanitarne sječe),
- zabranu lova i ribolova,
- zabranu sakupljanja ljekovitih biljaka,
- zabranu prikupljanja primjeraka divlje flore i faune,
- zabranu unošenja invazivnih vrsta,
- zabranu masovnog saobraćaja putničkim vozilima,
- zabranu izgradnje u zonama postojećih vrela,
- zabranu svih ostalih aktivnosti koje mogu poremetiti namjenu zone.

Koncept zaštite u trećoj zaštićenoj zoni je baziran na provedbi mjera i aktivnosti kojima se osiguravaju konzervacijske vrijednosti i održavanje izvornog stanja unutar prve i druge zaštićene zone. Mjere zabrane kojima se osigurava provedba navedenog koncepta zaštite su zabrana privrednih i drugih aktivnosti koje nisu usklađene sa statusom zaštićenog područja.

2.16. MINSKA POLJA

Proces protivminskog djelovanja u BiH je započeo 1996 godine. 2002. g. je donesen Zakon o deminiranju, čime je uspostavljena centralna struktura BHMACH na državnom nivou pri Ministarstvu civilnih poslova, te godine je donesena Strategija protivminskog djelovanja 2002-2009, s ciljem da se do 2009. zemlja očisti od mina. Koncept ove strategije se sastojao u tome da se uklone sve mine sa površina I kategorije, a da se trajno obilježe površine II. i III. Kategorije. Zbog disproporcije potreba i mogućnosti BiH, najviše u pogledu raspoloživih finansijskih sredstava, Strategija 2002-2009.g. je napuštena i izrađen je novi strateški dokument **Strategija protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine 2009.-2019.** (dokument usvojen na sjednici 45. sjednici Vijeća Ministara Bosne i Hercegovine održanoj 24.04.2008.g. u Sarajevu)

Prema Strategiji protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine 2009-2019 prvi operativni cilj je do 2019. potpuno eliminirati sumnjivu površinu I i II kategorije prioritet, kroz redukciju iste tokom generalnog i tehničkog izviđanja. I čišćenja mina na rizičnim lokacijama; te potpuno eliminirati sumnjivu površinu III kategorije, kroz poduzimanje mjera na zabrani kretanja i aktivnosti za izviđanje.

Opis termina I, II i III kategorija prioriteta deminiranja:

I kategorija prioriteta deminiranja – područja sa prepoznatljivim motivima za kretanje lokalnog stanovništva i povremenih korisnika i lokaliteti od strateškog značaja za razvoj.

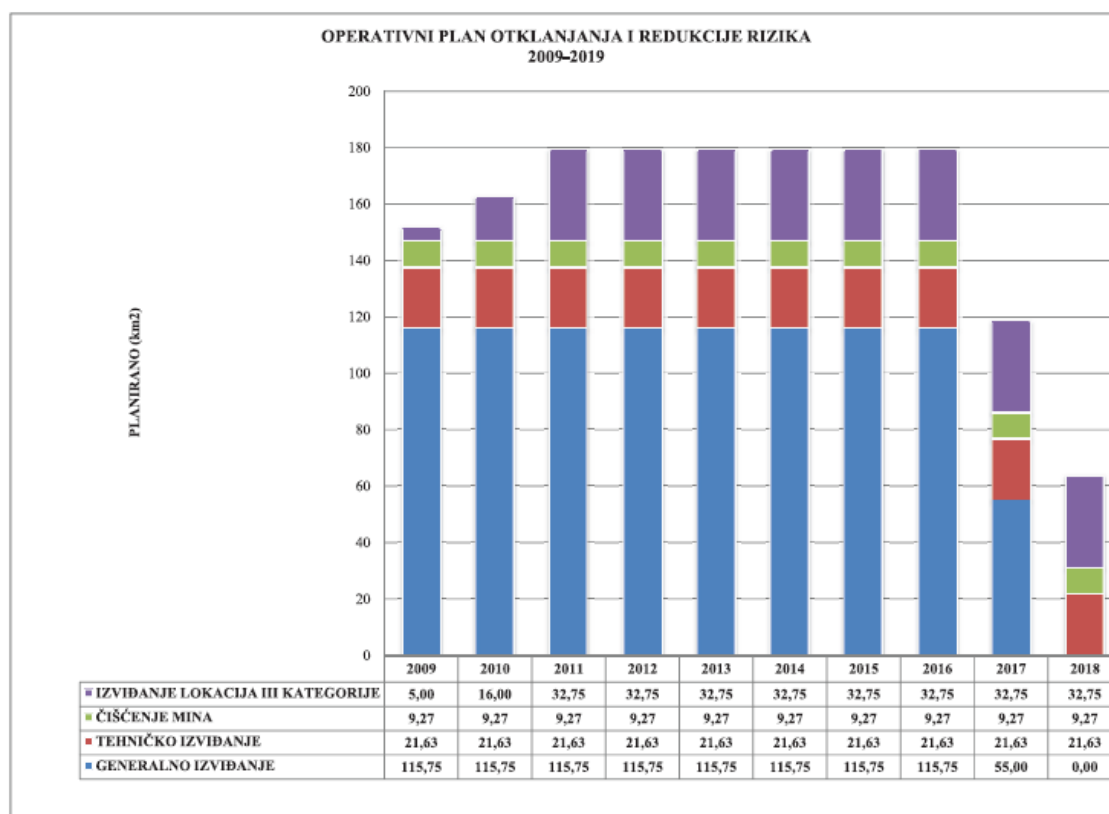
II kategorija prioriteta deminiranja - lokaliteti koji su u povremenoj upotrebi ili su u kontakt zoni sa lokacijama iz prve kategorije prioriteta.

III kategorija prioriteta deminiranja - sumnjive površine bez poznate minske opasnosti, najnižeg mogućeg nivoa rizika i uticaja, ali sa eventualno mogućim ostacima ratnih sukoba obzirom da se nalaze na bivšim linijama razdvajanja. To su ruralna područja koja nemaju tradicionalne ili druge prepoznatljive motive koji mogu navoditi lokalno stanovništvo i povremene korisnike na pristup ili kretanje, te ne sadrže resurse od strateškog značaja.

STRATEŠKI CILJEVI definirani Strategijom protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine:

1. Osigurati uvjete za kontinuirano i efikasno sprovođenje operacija humanitarnog deminiranja u skladu sa potrebama zemlje, neophodnim materijalnim, finansijskim i ljudskim resursima i uz visok nivo osiguranja kvaliteta.
2. Osigurati uslove za stabilno i kontinuirano finansiranje Strateškog plana protivminskog djelovanja.
3. Preduzimanjem opsežnih mjera upozoravanja na mine, bitno smanjiti nivo opasnosti od mina po stanovništvo.
4. Osigurati uvjete za potpuno uključivanje žrtava mina u društvenu zajednicu, kroz razvoj sveobuhvatnog programa pomoći, koji podrazumijeva pružanje medicinskih, socijalnih i ostalih stručnih usluga.
5. Kontinuirano razvijati partnersku saradnju sa svim relevantnim subjektima u cilju osiguranja podrške i uvjeta za razvoj novih tehnologija i efikasnijeg protivminskog djelovanja.
6. Podržavati i stalno unapređivati komunikaciju sa javnošću na temu protivminskog djelovanja i promovirati načela Konvencije.
7. U cilju daljeg unapređenja efikasnosti procesa, periodično vršiti reviziju Strategije protivminskog djelovanja u BiH, sa ažuriranjem opće procjene minske situacije, operativnog, finansijskog i plana resursa, kao i strateških i operativnih ciljeva

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Operativni plan otklanjanja i redukcije rizika
(izvor Strategiji protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine)

Prioritetna područja za razminiranja

Prioritetna područja razminiranja su minirane površine unutar područja od posebnog značaja za Federaciju.

Ove površine su prikazane na posebnom grafičkom prilogu „Prioritetna područja razminiranja“.

2.17. UGROŽENOST PODRUČJA

2.17.1. Procjena ugroženosti područja od ratnih dejstava, elementarnih nepogoda i tehničkih karakteristika do kraja planskog perioda

Temeljem Zakona o zaštiti i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća ("Službene novine Federacije BiH", broj 39/03), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je donijela Odluku o procjeni ugroženosti Federacije Bosne i Hercegovine od prirodnih i drugih nesreća. Ovom odlukom donosi se Procjena ugroženosti Federacije Bosne i Hercegovine od prirodnih i drugih nesreća. Prema navedenom Zakonu, obaveza i nadležnost Federalne uprave civilne zaštite je da izradi Procjenu ugroženosti za područje Federacije BiH (u daljem tekstu: Procjena ugroženosti), (član 26. stav 2. tačka 2).

Procjena ugroženosti Federacije Bosne i Hercegovine, osnovni je dokument za izradu Programa razvoja zaštite i spašavanja (u daljem tekstu: Federalni program) i Plana zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federalni plan).

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Radna grupa za izradu Procjene ugroženosti FBiH od prirodnih i drugih nesreća, nakon provedenih konsultacija i procedura konstatuje da je Federacija BiH podložna nizu mogućih prirodnih, tehničko-tehnoloških i ostalih nesreća koje uzrokuje čovjek svojim aktivnostima.

Bez pretenzije da arbitrira o stanju državnih i društvenih odnosa u kontekstu zaštite i spašavanja ovaj dokument upozorava i ukazuje da zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara i okoliša u Bosni i Hercegovini ne zaobilaze društveni procesi ukupnosti socijalno-ekonomskih, političko-pravnih, sigurnosnih i vojnih odnosa, međunarodnih multilateralnih pitanja regionalne saradnje, postizanja povjerenja i stabilnosti na prostoru zemalja Jugoistočne Evrope.

Procjena ugroženosti FBiH, prije svega usmjerava pažnju društvene zajednice (nosilaca planiranja) na prirodne, tehnološke i ostale nesreće, opšte podizanje svijesti o potrebi priprema za zaštitu i spašavanje, zatim kontinuiranu i još detaljniju analizu rizika i opasnosti od nesreća i nudi logičke argumente za systemske odgovore na opasnosti i rizike konkretne prirodne i druge nesreće u Federaciji BiH.

Buduće planiranje prostornog razvoja u Federaciji BiH i državi Bosni i Hercegovini treba se obavezno oslanjati na kritične tačke podložnosti nesrećama kako je i evidentirano u procjeni, kako bi se što preciznije odredile mjere za kontrolu i smanjenje rizika.

U organizaciji sistema zaštite i spašavanja, Vlada Federacije BiH je obavezna osigurati normativno, organizacijski i funkcionalno samostalan i jedinstven sistem koji djeluje u redovnim i u svim promijenjenim odnosima, kao i u vanrednim i ratnim uslovima, bez obzira na prirodu organizacije državne strukture u Bosni i Hercegovini

Najveću prijetnju od prirodnih nesreća predstavljaju:

- zemljotres,
- odronjavanje, klizanje i slijeganje tla,
- visoki snijeg i snježni nanosi,
- poplava
- suša,
- tuča (grad, led
- oluja i mraz,
- pojave ljudskih, životinjskih i biljnih bolesti.

Prijetnju od tehničko-tehnoloških nesreća predstavljaju

- veliki požari,
- rušenje ili prelivanje brana na akumulacijama,
- ekspanzije ili eksplozije gasova i opasnih materija,
- radioaktivno i drugo zagađenje zraka, vode i tla,
- rudarske nesreće

Ostale prijetnje od nesreća većih razmjera su

- mine i neeksplozirana ubojna sredstva (NUS),
- velike nesreće u drumskom, željezničkom, vodnom i zračnom saobraćaju, stanje i refleksije društvenih procesa u Bosni i Hercegovini i okruženju.

Zemljotresi, suše, poplavna područja i klizanje tla su detaljno obrađeni u okviru Prostorne osnove pod tačkom 1.12.

Pod tačkom 2.13.5 ovog Prijedloga dati su objekti i prostori od značaja za odbranu.

Podložnost bosanskohercegovačkog stanovništva i materijalnih dobara povećana je prirodnim i drugim nesrećama manjih i većih razmjera koje su navedene:

- katastrofalnim posljedicama i stanjem velikih ratnih razaranja 1992.-1995., što je promijenilo etničku, demografsku, ekonomsku i socijalnu sliku zemlje
- sporim procesom stabilizacije, tranzicije i razvoja, na putu ekonomske, socijalne i političke zavisnosti, s jedne, i samoodrživosti i vlastite odgovornosti za razvoj, s druge strane
- sporim provođenjem strukturalnih reformi javne uprave, odbrane i oružanih snaga sigurnosno-policijsko-obavještajnog sistema,
- sporom konsolidacijom državne strukture i ispunjenja uslova iz Sporazuma o pridruživanju i saradnji sa EU
- izraženim siromaštvom, lošom infrastrukturuom i komunikacijama,
- naglim porastom guste i neplanske izgradnje stambenih objekata u zahvatu većih gradova i bez prethodnih ispunjenja urbanističkih zahtjeva, izgradnjom privrednih i industrijskih postrojenja
- brzim povećanjem nivoa saobraćaja, ispuštanja hemikalija i nasilnih i učestalih intervencija u prirodnom okruženju sobom nosi nove prijetnje od nesreća izazvanih ljudskim faktorom
- nizom vidova ugrožavanja životnog okoliša
- nestajanjem i prekomjernim iskorištavanjem šumskog blaga
- slabim upravljanjem vodenim potencijalima u BiH
- posebno opasnim otpadom

Ključne opasnosti za područje Federacije BiH proizlaze iz podložnosti jakim zemljotresima, velikim poplavama, visokim snježnim nanosima, posebno u planinskim dijelovima, odronima i klizanjima tla, povremenim sušama, kao i tučom (gradom) i ledom, u ljetnim mjesecima većim šumskim požarima. Tokom jeseni i zime dolazi do velikih hladnoća i olujnih vjetrova koji prouzrokuju velike materijalne štete na infrastrukturi. Procjenom su prepoznate moguće nesreće u odnosu na specifičnosti okoliša u zahvatu hidroakumulacija, klizišta, zemljotresa i drugih nesreća. To obavezuje dodatno i konkretno procjenjivanje osjetljivosti i podložnosti na sve opasnosti i rizike tih kritičnih tački i objekata prema savremenim standardima o sigurnosti i preduzimanje konkretnih mjera poboljšanja spremnosti i odgovora na nesreće. U tabeli je dat kratki pregled opasnosti i područja na kojima su te opasnosti moguće.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Re. broj	Vrsta opasnosti – prirodne i druge nesreće	Ugroženo područje – kanton (i)
1	2	3
1.	Zemljotresi	Ovoj opasnosti i rizicima podložne su sve urbane sredine, dakle stambeni konglomerati na području kantona 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, i 10 – intenziteta 7,8 i 9 ⁰ MCS a prema seizmološkim pokazateljima podložna su posebno područja kantona 7 i 8, što se vidi iz Seizmološke karte.
2.	Rušenja	U većim urbanim i naseljenim sredinama – sjedišta kantona, i visoke brane: na vodotocima i akumulacijama jezera (Modrac, Jablaničko, Buško, Plivsko i dr.): kantoni 2, 3, 5, 6, 7 i 10;
3.	Velike poplave	Zadnjih godina, intenzivno pogađaju područje Federacije BiH, nanose velike materijalne štete, a zabilježene su na području kantona: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 9;
4.	Visoki snježni nanosi	Posebno su bili zabilježeni 1999. i 2005. godine u zimskom period i to na području kantona: 1, 4, 5, 6, 7 i 9;
5.	Odroni i klizanja tla	Ova se pojava javlja kao posljedica velikog broja uzroka, a zabilježena je posebno na području kantona: 3, 4, 5, 6, 7 i 9.
6.	Suša	Suša, kao prirodna nesreća koja nanosi velike štete na ratarskim i voćarskim kulturama, najčešće je pogađala područja kantona: 2, 7, 8 i 10 nanijevši velike materijalne štete.
7.	Tuča (grad) i ledom tokom proljetnih i jesenjih mjeseci	Prirodna nesreća koja nastaje iznenadno i kratko traje, a njezin negativni učinak je najizraženiji na voćarskim i ratarskim kulturama na području kantona: 2, 7 i 8;
8.	Velike hladnoće i olujni vjetrovi prouzrokuju velike materijalne štete na infrastrukturi	U proteklom periodu (nažalost i sa smrtnim posljedicama), zabilježeno je ekstremno dejstvo na području kantona: 4, 6 i 7;
9.	Požar	To je pojava-opasnost koja se javlja skoro svake godine i koja nema samo jedan uzročnik, a u obliku požara otvorenog prostora i s najvećim štetama zabilježen je na području kantona: 1, 7, 8 i 9;
10.	Masovne ljudske, životinjske i biljne bolesti	Registrovane su kao učestale i s velikim negativnim efektima na području kantona: 4, 6, 7 i 9;
11.	Ekspanzija i eksplozije gasa	Područje koje je posebno ugroženo, uglavnom je to gasna mreža u Kantonu i Gradu Sarajevu (računajući i infrastrukturu dovoda gasa);
12.	Rudarske nesreće	Ova se opasnost zbog smanjenja intenziteta eksploatacije nije manifestovala u obliku nesreća, ali postoji kao stalna opasnost - uglavnom na područjima kantona gdje se i nalaze rudnici: 2, 3, 4, 5 i 6,
13.	Radijacijsko-hemijsko-biološko onečišćenje zraka, vode i tla	Izložena su sva veća naseljena mjesta: zagrijavanje stambenih i dr. objekata, intenzivniji drumski saobraćaj, smješteni industrijski kapaciteti i sl., uglavnom su to kantoni: 2, 4, 6, 7 i 9
14.	MES i NUS	Ugrožena su područja uz nekadašnje bojišnice (crta razdvajanja), uglavnom kantoni: 1,2, 3, 4, 5, 6, 7, 9 i 10
15.	Saobraćajne nesreće	Ugroženo je područje cijele Federacije BiH: razlozi su višestruki – starost i neispravnost vozila, loši i oštećeni putevi, saobraćajna rascjepkanost i dr.;
16.	Društveno uslovljeni procesi	Od destrukcije prema konstrukciji; od disolucije prema izgradnji institucija pravne države; mir umjesto rat; od destabilizacije prema stabilizaciji; od nestabilnosti prema sigurnosti; od etničkog čišćenja prema povratku raseljenih i prognanih; od socijalnog i privrednog siromaštva i zaostalosti prema razvoju i prosperitetu; od dezintegracija saradnjom prema integracijama u državi, regiji, evropskim i evroatlantskim; od ugrožavanja prema ostvarenju ljudskih prava i sloboda; od oštećenosti i ugroženosti prema zdravom okolišu i ekosistemu.

Prethodne analize i konstatacije upućuju da i pored velikih poteškoća u konsolidaciji političkih, ekonomskih, sigurnosnih i drugih pitanja državne strukture, postoji formalno-pravna pretpostavka dostupnosti finansijskih sredstava, iako je njihova prihodovna osnovica dosta slaba u odnosu na potrebe uspostave organizacije i funkcija elemenata sistema zaštite i spašavanja, otklanjanja i saniranja posljedica od prirodnih i drugih nesreća.

Potrebno je da Vlada Federacije BiH, donese «Odluku o uslovima i načinu korištenja sredstava ostvarenih po osnovu posebnog poreza za zaštitu i spašavanje».

Planiranjem finansijskih sredstava nosioca planiranja u budžetima političkih zajednica u Federaciji BiH, višestruko je isplattnije, svrsishodnije i moralnije ulagati u prevenciju (sprečavanje nastajanja posljedica) nego ulagati u posljedice koje se uslijed izostale prevencije multipliciraju.

Prevencija u zaštiti i spašavanju na nivou Federacije BiH, kantona i općina treba biti finansijski podržana u okviru redovnog planiranja budžeta za potrebe osnovne djelatnosti, usaglašeno s prioritetima Godišnjeg plana provođenja mjera iz Programa razvoja zaštite i spašavanja u Federaciji BiH.

2.17.2. Mjere za ograničavanje negativnih efekata prirodnim i ljudskim djelovanjem izazvanih nepogoda i katastrofa

Aktivnosti koje se provode u stvaranju pravnog okvira zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara na državnom nivou mogu se poistovjetiti sa ukupnim nastojanjima konsolidacije i razvoja državne strukture, a odnose se na civilnu zaštitu i zaštitu okoliša. Potrebno je izraditi integralnu državnu procjenu ugroženosti ljudi, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša koja će biti podlogom institucionalnoj izgradnji jedinstvenog sistema zaštite i spašavanja u državi i

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

sastavnim dijelom opšte nacionalne strategije sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Za sada se sistem zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća zasniva na obavezi Federacije BiH, kantona i općina da spriječe i uklone opasnosti i da primjene pravovremene mjere ako se nesreća desi. Privredna situacija u Federaciji BiH uslovljava mogućnosti, dinamiku i nivoe izgradnje elemenata sistema zaštite i spašavanja i postizanje spremnosti da se odgovori na izazove prirodne i druge nesreće.

Važno je racionalno odrediti tekuće i razvojne prioritete funkcionisanja i izgradnju sistema, na osnovu procjene ugroženosti za sve oblasti od prevencije, planova i programa, strukture operativnih snaga, opremanja sredstvima i opremom, stvaranje zaliha u robnim rezervama Federalna uprava civilne zaštite i Federalni štab civilne zaštite upravno, planski i operativno stručno promovišu zakonsku odgovornost Vlade Federacije BiH za ostvarivanje priprema za zaštitu i spašavanje kojima se postiže umanjenje rizika od nastajanja nesreća, smanjenje broja ljudskih gubitaka, efikasnog djelovanja u spašavanju, otklanjanju i sanaciji posljedica, rekonstrukciji, stabilizaciji i normalizovanju stanja nakon nesreće do naučno-stručnih analiza pojava i događaja, vezanih za nesreću i spremnosti zajednice za efikasan odgovor na moguće nesreće sada i u budućnosti.

Na nivou Federacije BiH, postoje određeni kapaciteti koji još uvijek nisu funkcionalno integrisani u sistemu zaštite i spašavanja za planski odgovor na pojedine prirodne i druge nesreće a odnose se na postojeće službe hitne pomoći, profesionalne vatrogasne jedinice i dobrovoljna vatrogasna društva, upravne i operativno-stručne organe civilne zaštite kantona i općina, policijske snage (saobraćajna policija i specijalne policijske jedinice), kapaciteti javnih preduzeća, te Vojska Federacije BiH.

Pocjene rizika i opasnosti od prirodnih i drugih nesreća obaveze su kantonalnih i općinskih organa vlasti, koje ovisno od konkretnih pokazatelja trebaju biti vrlo detaljne i precizne i u funkciji postizanja svjesnosti o značaju priprema za zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara kod organa vlasti i svjesnosti o ličnoj i uzajamnoj zaštiti i spašavanju kod građana. Imajući u vidu ukupne prirodne, geografske, urbanističke, privredne, socijalne, migracijske i karakteristike složenih društvenih procesa u uslovima postojeće državne organizacije u Bosni i Hercegovini, tranzicije i reforme, potrebno je još detaljnije i stručno kvalitetnije procijeniti rizike od prirodnih i drugih nesreća, na svim nivoima (od općine, kantona do Federacije BiH) i kao takve uskladiti na federalnom i državnom nivou. Ishodišta tih serioznijih analiza rizika trebaju biti preduslov u planiranju i uspostavljanju prioriteta postizanja spremnosti u slučaju prirodnih i drugih nesreća.

Spremnost odgovora na nesreće pokazatelj je uspješne prevencije i planski provedenih priprema na ublažavanju i otklanjanju posljedica, a obuka i osposobljavanje uslov je bez koga se ne može govoriti o spremnosti. Sistemski odgovor u vezi sa problematikom obučavanja i osposobljavanja zasniva se na stvaranju programsko-planskih i stručnih dokumenata

Privredna dobra (industrijski kapaciteti, naftne i gasne instalacije, poljoprivredna dobra, hidrocentrale, termoelektrane, šumski resursi, saobraćajnice i objekti na njima i drugi infrastrukturni objekti), trebaju sa aspekta zaštite i spašavanja biti direktno obuhvaćeni vrednovanjem parametara mogućih nesreća i rizika, formiranjem baze podataka u resornim ministarstvima i drugim organima federalne uprave, ustanovama, zavodima i javnim preduzećima.

Prijetnje izazvane zemljotresom u Bosni i Hercegovini, naročito u velikim gradovima i ratom

izazvane prevelike koncentracije stanovništva u njima, uz postojeću intenzivnu gradnju i dogradnju stambenih i poslovnih objekata, često bez odgovarajućih urbanističkih planova i dozvola, zahtijevaju reviziju i kontrolu primijenjenih standarda gradnje i preduzimanje odgovarajućih mjera na postizanju spremnosti (otpornosti na rušenje). Procjenu otpornosti postojećih velikih stambenih i drugih javnih objekata (škole, fakulteti, bolnice, željezničke stanice, aerodromi i sl.), na seizmičke zemljotrese, moguće je odrediti samo aproksimativno, jer su objekti građeni u različitim vremenskim periodima, na različite načine i s različitim stepenom otpornosti.

Šume, vode i drugi ekosistemi značajni su za ekonomsko stanje u zemlji, a ujedno su resursi koji su učestalo skloni gubicima od prirodnih i drugih nesreća. Ukoliko gubici nisu odmah vidljivi i ne predstavljaju direktnu opasnost za građanstvo redovno izostaje efikasan odgovor na nesreće i oporavak od nesreća. Primjer tome su, veliki šumski požari koji se dese u nepristupačnim i predjelima kontaminiranih minama, kao i gubici u poljoprivredi izazvani plavljenjem ili podizanjem nivoa podzemnih voda. Posljedice poplava mogu biti višestruke i dugoročne od šteta u okolišu, eroziji tla, naročito oporavku poljoprivrednih proizvođača.

Suštinska pitanja problematike okoliša i stvaranja preduslova za izbalansirano korištenje prirodnih resursa i uspostavljanja održivog razvoja, pitanje je upravljanja okolišem i strategijom prostornog planiranja u zemlji i regiji. Problemi opasnog (industrijskog, medicinskog, i dr.) otpada jedan je od prioritarnih problema zaštite okoliša.

S obzirom na to da je na teritoriji Bosne i Hercegovine poslije ratnih dejstava ostala velika površina onečišćena minama i neeksplozivnim ubojnim sredstvima, u provođenju je koncept protivminskih akcija u Bosni i Hercegovini koji polazi od jasne pretpostavke da karakter minskog problema zahtijeva efikasnije upravljanje rizikom i to kroz: neprekidno procjenjivanje minske situacije, efikasno planiranje i koordinaciju i povezivanje svih komponenti protivminskih akcija u jedinstven integralan proces. Smanjenje rizika od mina i njegovog društveno ekonomskog uticaja će se rješavati kroz integralni pristup protivminskim akcijama u visoko ugroženim područjima i kroz preduzimanje potrebnih pojedinačnih aktivnosti u ostalim ugroženim područjima sa ciljem da se rizik svede na prihvatljiv nivo ili da se stvore uslovi za korištenje određenih resursa, omogućiti ekonomska obnova i održivi povratak. Oružane snage Bosne i Hercegovine, Vojska Federacije BiH i policijske snage dio su sistema zaštite i spašavanja. Policijske snage u odnosu na svoju zakonsku ulogu i namjene, osposobljenost i opremljenost u uslovima prirodne i druge nesreće osiguravaju javni red, ličnu i imovinsku sigurnost, odvijanje saobraćaja i vrše upozoravanja na opasnosti u pogođenim područjima.

Stalna i neposredna prijetnja od prirodnih i drugih nesreća izazvanih nadprirodnim djelovanjem ili ljudskim djelovanjem, zahtijeva saradnju Bosne i Hercegovine sa susjednim i drugim zemljama u zajeničkom planiranju akcije zaštite i spašavanja, primanju i pružanju međunarodne humanitarne pomoći u slučaju većih nesreća.

Nevladine i druge organizacije civilnog društva imaju posebnu ulogu u podizanju svijesti o značaju zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća i opasnosti, upotpunjavanju i ostvarenju sadržaja svih mjera zaštite i spašavanja. Zbog raznolikosti sadržaja, djelovanja (pružanju pomoći u pronalaženju, spašavanju i zbrinjavanju ugroženog i nastradalog stanovništva, osiguranju raznovrsne humanitarne pomoći u slučaju masovnih prirodnih i drugih nesreća, gašenju požara i dr.) potrebno je afirmirati društveni značaj nevladinog humanitarnog sektora i organizacija civilnog društva.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

U okviru mjera zaštite i spašavanja potrebno je izraditi svrsishodna i prihvatljiva rješenja po svim mjerama zaštite i spašavanja, radi uspostavljanja prepoznatljivog organigrama dijela sistema kojeg zahtijeva sadržaj konkretne mjere, u nadležnosti jednog ili više nosilaca planiranja u institucijama federalne, kantonalnih i općinskih nivoa vlasti.

Procjena ugroženosti stvara osnovu za izradu Federalnog programa razvoja zaštite i spašavanja i Federalnog plana zaštite i spašavanja. Zaštita i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća regulisano je Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća; Zakonom o zaštiti okoliša; Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti okoliša, te Pravilnikom o sadržaju izvješća o stanju sigurnosti, sadržaju informacija o sigurnosnim mjerama i sadržaju unutarnjih i spoljnih planova intervencije.

Zaštita i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća obuhvata: programiranje, planiranje, organiziranje, obučavanje i osposobljavanje, provođenje, nadzor i finansiranje mjera i aktivnosti za zaštitu i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća s ciljem sprečavanja opasnosti, smanjenja broja nesreća i žrtava, te otklanjanja i ublažavanja štetnih djelovanja i posljedica prirodnih i drugih nesreća. Federacija obezbjeđuje izgradnju jedinstvene organizacije zaštite i spašavanja na teritoriji Federacije, u skladu sa ovim Zakonom i drugim propisima, planovima i drugim dokumentima kojima se uređuju pitanja organiziranja, razvoja, pripremanja i upotrebe snaga i sredstava namijenjenih za zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća.

Pod pojmom prirodne nepogode podrazumijevaju se događaji koji su uzrokovani djelovanjem prirodne sile na koje ljudski faktor ne može uticati kao što su: potres, poplava, visoki snijeg i snježni nanosi, olujni ili orkanski vjetar, grad, prolom oblaka, klizište, suša, hladnoća, te masovne pojave ljudskih, životinjskih i biljnih bolesti;

Pod pojmom tehničko-tehnološke nesreće podrazumijevaju se događaji koji su izmakli kontroli pri obavljanju određene djelatnosti ili upravljanja određenim sredstvima za rad i rad s opasnim tvarima, naftom i njenim prerađevinama i energetskim plinovima tokom njihove proizvodnje, prerade, upotrebe, skladištenja, pretovara, prijevoza ili uklanjanja, čije posljedice ugrožavaju ljude i materijalna dobra;

Pod pojmom druge nesreće podrazumijevaju velike nesreće u cestovnom, željezničkom, zračnom ili pomorskom prometu, požar, rudarske nesreće, rušenje brana, atomske, nuklearne ili druge nesreće koje uzrokuje čovjek svojim aktivnostima, rat, vanredno stanje ili drugi oblici masovnog stradanja ljudi i uništavanja materijalnih dobara.

Upravne, stručne i druge poslove iz oblasti zaštite i spašavanja u nadležnosti Federacije obavlja Federalna uprava civilne zaštite (u daljnjem tekstu: Federalna uprava), kao samostalna federalna uprava.

Federalna uprava, u oblasti zaštite i spašavanja, vrši sljedeće poslove:

- 1) provodi utvrđenu politiku i obezbjeđuje izvršenje federalnih zakona i drugih federalnih propisa iz područja zaštite i spašavanja;
- 2) izrađuje Procjenu ugroženosti za teritoriju Federacije;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- 3) izrađuje Federalni program razvoja zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća Federacije;
- 4) predlaže Federalni plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća Federacije;
- 5) donosi propise o sadržaju, načinu i rokovima izvještavanja o prirodnim i drugim nesrećama;
- 6) organizira, priprema i obučava štabove, jedinice i povjerenike civilne zaštite i službe zaštite i spašavanja;
- 7) organizira i usklađuje provođenje mjera zaštite i spašavanja te organizuje i provodi poslove zaštite od požara i vatrogastvo;
- 8) organizira Federalni operativni centar civilne zaštite;
- 9) ostvaruje međunarodnu suradnju u području zaštite i spašavanja, na način reguliran Okvirnim zakonom o zaštiti i spašavanju.
- 10) kantonalnim organima uprave, kantonalnim ustanovama i općinskim službama za upravu izdaje instrukcije za provođenje federalne politike, federalnih propisa iz oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara;
- 11) ostvaruje saradnju sa Ministarstvom sigurnosti Bosne i Hercegovine i učestvuje u rješavanju svih pitanja iz oblasti zaštite i spašavanja, koja se, prema Okvirnom zakonu o zaštiti i spašavanju, rješavaju sa upravama civilne zaštite entiteta;
- 12) ostvaruje saradnju i osigurava provođenje svih zadataka i preporuka Koordinacionog tijela Bosne i Hercegovine za zaštitu i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u Bosni i Hercegovini, koja se odnose na Federaciju;
- 13) vrši usklađivanje Federalnog plana sa Planom zaštite i spašavanja Bosne i Hercegovine;
- 14) osigurava funkcionalno uvezivanje Federalnog operativnog centra civilne zaštite sa Operativno-komunikacijskim centrom Bosne i Hercegovine – 112 i stalno dostavljanje odgovarajućih podataka tom centru;
- 15) predlaže vrste i količine robnih rezervi potrebnih za zaštitu i spašavanje;
- 16) saraduje sa privrednim društvima i naučnim institucijama u razvoju tehnologije i opreme za zaštitu i spašavanje;
- 17) vodi jedinstvenu bazu podataka o snagama zaštite i spašavanja u općinama, gradu, kantonu i Federaciji i o svim vrstama prirodnih i drugih nesreća na području Federacije;
- 18) u oblasti deminiranja i uklanjanja NUS-a, priprema Strategiju protivminskog djelovanja civilne zaštite i Godišnji operativni plan civilne zaštite na poslovima protivminskog djelovanja, u skladu sa Strategijom BiH; izrađuje plan deminiranja na području Federacije, na osnovu prijedloga kantonalnih planova deminiranja; organizira poslove koji se odnose na razvijanje operativnih kapaciteta i operacije čišćenja terena od mina, tehničkog izviđanja, interventnog deminiranja kod minskih nesreća i prikupljanje i uništavanje eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata na području Federacije; preduzima odgovarajuće mjere da se izvrše zadaci deminiranja i uklanjanja NUS-a utvrđeni u godišnjem operativnom planu civilne zaštite; vrši kontrolu kvalitete i procedure sigurnosti; vodi centralnu bazu podataka o protivminskom djelovanju civilne zaštite

na području Federacije; organizira stručnu obuku (kondicioniranje) deminera iz timova za deminiranje i druge poslove u oblasti deminiranja i uklanjanja NUS-a.

19) vrši inspekcijski nadzor u području zaštite i spašavanja;

20) vodi propisane evidencije i obavlja druge poslove zaštite i spašavanja, sukladno zakonu i drugim propisima i općim aktima.

Mjere zaštite i spašavanja

Mjere zaštite i spašavanja znače organizirane radnje i postupke preventivne i operativne prirode, koje pripremaju i provode organi uprave i drugi organi vlasti i pravna lica, odnosno nosioci zaštite i spašavanja.

Nosioci zaštite i spašavanja planiraju i pripremaju:

1) mjere i postupke od značaja za provođenje preventivne zaštite, kao osnovnog vida sprečavanja nastajanja prirodne ili druge nesreće ili ublažavanja njenog djelovanja;

2) mjere i postupke zaštite i spašavanja u slučaju postojanja neposredne opasnosti od nastanka prirodnih i drugih nesreća;

3) mjere i postupke zaštite i spašavanja tokom trajanja prirodnih i drugih nesreća;

4) mjere i postupke za ublažavanje i otklanjanje posljedica od prirodnih i drugih nesreća.

Mjere i postupci zaštite i spašavanja u slučaju postojanja neposredne opasnosti od nastanka prirodne i druge nesreće obuhvata slijedeće: aktiviranje štabova civilne zaštite i drugih tijela nadležnih za upravljanje zaštitom i spašavanjem; prikupljanje podataka o prijetećim opasnostima i utvrđivanje razmjera tih opasnosti; aktiviranje pravnih lica prema njihovoj djelatnosti u odnosu na vrste opasnosti; mobilizaciju i aktiviranje odgovarajućih službi zaštite i spašavanja i sredstava za zaštitu i spašavanje i provođenje drugih aktivnosti i mjera značajnih za sprečavanje nastanka i širenja opasnosti, te zaštitu od takvih opasnosti.

Mjere i postupci zaštite i spašavanja tokom trajanja prirodne i druge nesreće obuhvaća slijedeće:

- neposredno učešće odgovarajućih službi zaštite i spašavanja, odnosno odgovarajućih jedinica civilne zaštite, te povjerenika civilne zaštite u provođenju odgovarajućih mjera zaštite i spašavanja;
- angažovanje odgovarajućih pravnih lica u zaštiti i spašavanju; sklanjanje ljudi i materijalnih dobara;
- neposredno provođenje drugih mjera u zaštiti i spašavanju; poduzimanje drugih aktivnosti i mjera na sprečavanju širenja djelovanja nastalih posljedica od prirodne i druge nesreće, odnosno ratnih djelovanja i njihovih posljedica.

Mjere i postupci za ublažavanje i otklanjanje posljedica nastalih od prirodne i druge nesreće obuhvata slijedeće:

- angažovanje stručnih timova zdravstvene, veterinarske, komunalne i drugih službi i odgovarajućih jedinica civilne zaštite za provođenje asanacije; stvaranje uvjeta za normaliziranje života ljudi i rada na ugroženom području; prikupljanje podataka i

utvrđivanje obima posljedica nastalih djelovanjem prirodne i druge nesreće; organiziranje prikupljanja i raspodjele

- pomoći nastradalom stanovništvu; provođenje zdravstvenih, veterinarskih i higijensko-epidemioloških
- mjera zaštite i provođenje drugih aktivnosti i mjera kojima se ublažavaju ili otklanjaju neposredne posljedice izazvane prirodnom ili drugom nesrećom.

Mjere i postupci zaštite i spašavanja utvrđuju se planovima zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća.

U zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od opasnosti i posljedica prirodnih i drugih nesreća, provode se sljedeće aktivnosti i mjere u zaštiti i spašavanju:

- 1) sklanjanje ljudi i materijalnih dobara;
- 2) evakuacija;
- 3) zbrinjavanje ugroženih i stradalih;
- 4) zamračivanje;
- 5) zaštita i spašavanje od radioloških, hemijskih i bioloških sredstava;
- 6) zaštita i spašavanje od rušenja;
- 7) zaštita i spašavanje na vodi i pod vodom;
- 8) zaštita i spašavanje od požara;
- 9) zaštita od neeksplozivnih ubojnih sredstava;
- 10) prva medicinska pomoć;
- 11) zaštita i spašavanje životinja i namirnica životinjskog porijekla;
- 12) asanacija terena;
- 13) zaštita okoliša;
- 14) zaštita i spašavanje u rudnicima;
- 15) zaštita bilja i biljnih proizvoda.

- Sklanjanje ljudi i materijalnih dobara

Sklanjanje ljudi i materijalnih dobara obuhvata: planiranje i izgradnju skloništa, drugih zaštitnih objekata, kao i zaklona pogodnih za zaštitu i sklanjanje, njihovo održavanje i organiziranje korištenja za zaštitu ljudi i materijalnih dobara, od zračnih opasnosti, raketnih, topovskih, minobacačkih i drugih napada, od upotrebe radioloških, kemijskih i bioloških sredstava i od opasnosti od velikih tehnoloških nesreća.

Pod materijalnim dobrima, koja podliježu obvezi sklanjanja, smatraju se materijalna i druga dobra koja služe za podmirenje životnih potreba građana, kao i druga materijalna i kulturna dobra i sredstva izuzetne naučne, istorijske, kulturne i umjetničke vrijednosti pogodna za prenošenje i sklanjanje.

- Evakuacija

Evakuacija je mjera zaštite i spašavanja koja znači plansko, organizirano i privremeno premještanje stanovništva i materijalnih dobara iz područja za koja se procjenjuje da mogu biti zahvaćena prirodnim i drugim nesrećama, odnosno iz područja zahvaćenih prirodnim i drugim

nesrećama, na neugrožena ili manje ugrožena područja iste, susjedne ili druge općine, pod uvjetom da drugim mjerama zaštite i spašavanja nije moguće zaštititi ljude i materijalna dobra. Evakuacija provodi se s ciljem da se izbjegne ili umanju masovno stradanje stanovništva i uništenje materijalnih dobara.

Ovisno od stepena ugroženosti određenog područja, evakuacija može biti po obimu potpuna ili djelomična, a po vremenu izvođenja pravovremena ili naknadna.

Potpuna evakuacija obuhvata evakuaciju cjelokupnog stanovništva s područja koje može biti zahvaćeno ili je zahvaćeno prirodnim i drugim nesrećama ili u slučaju opasnosti od rušenja ili prelijevanja visokih brana na akumulacijama.

Djelomična evakuacija obuhvaća evakuaciju samo određenih kategorija stanovništva.

Evakuaciju stanovništva i materijalnih dobara naređuje štab civilne zaštite općine – ako se radi o evakuaciji s jednog na drugo područje općine, štab civilne zaštite kantona – ako se radi o evakuaciji s jedne ili više općina na drugu ili više općina na području kantona, odnosno Federalni štab – ako se radi o evakuaciji s područja jednog ili više kantona na područje drugog ili više kantona na teritoriji Federacije.

- Zbrinjavanje ugroženih i stradalih

Radi zbrinjavanja ugroženog i stradalog stanovništva od prirodnih i drugih nesreća, te prognanika i izbjeglica u slučaju ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, poduzimaju se hitne aktivnosti i mjere za smještaj, ishranu i osiguranje drugih prijeko potrebnih uvjeta za život ugroženih, stradalih, prognanih i izbjeglih ljudi.

- Zamračivanje

U ratu, a prema potrebi i u slučaju neposredne ratne opasnosti, kada prijete opasnosti od zračnih i drugih djelovanja tokom noći, provodi se zamračivanje naseljenih mjesta, privrednih i drugih objekata, te prometnih vozila, u skladu sa procjenom opasnosti od zračnih i drugih napada. Zamračivanje može biti potpuno ili djelomično. Pravna lica i građani, vlasnici ili korisnici objekata tokom trajanja zamračivanja obvezni su provoditi naređene mjere i postupke zamračivanja.

Pravna lica koja su odgovorn za javnu rasvjetu organiziraju i provode zamračivanje javnih mjesta, ulica i objekata. Narebu o provođenju mjera zamračivanja na području općine donosi općinski štab civilne zaštite, kojim se propisuje i način provođenja zamračivanja.

- Radiološka, hemijska i biološka zaštita

Radiološka, hemijska i biološka zaštita (u daljnjem tekstu; RHB zaštita) obuhvata mjere i postupke koji se organiziraju i provode radi sprečavanja, ublažavanja i otklanjanja posljedica od RHB djelovanja na stanovništvo, životinjski i biljni svijet i materijalna dobra u ratu, te ublažavanje i otklanjanje posljedica tehnoloških havarija i drugih akcidenata od RHB agensa u miru.

- Zaštita i spašavanje od rušenja

Radi zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara iz ruševina koje mogu nastati uslijed potresa, odrona, klizanja tla, bujičnih voda ili drugih prirodnih i drugih nesreća, kao i s visokih i

nepristupačnih objekata, organiziraju se i provode odgovarajuće aktivnosti i mjere zaštite i spašavanja od rušenja koje obuhvataju: mjere, radnje i postupke na izviđanju ruševina i pronalaženju osoba zatrpanih u ruševinama; osiguranje oštećenih i pomjerenih dijelova konstrukcija zgrada i objekata radi sprječavanja zarušavanja, odnosno naknadnog rušenja; spašavanje zatrpanih, odnosno njihovo izvlačenje izvan zona rušenja i poduzimanje mjera zdravstvenog i drugih oblika zbrinjavanja, kao i izvlačenje materijalnih dobara; spašavanje stanovništva i materijalnih dobara s visokih zgrada i objekata i druge mjere zaštite kojima se doprinosi zaštiti i spašavanju iz ruševina.

Zaštita i spašavanje od rušenja obvezno se planira i provodi, kao preventivna mjera, u postupku donošenja i ostvarivanja prostornih i urbanističkih planova i na način što se predviđaju građevinsko-tehničke i druge potrebne mjere u izgradnji objekata, kojima se može utjecati na sprečavanje, odnosno smanjenje štetnih utjecaja prirodnih i drugih nesreća na mogućnost rušenja.

Projekti za izgradnju skloništa, objekata i uređaja namijenjenih javnom prometu i skladištenju, proizvodnji i upotrebi opasnih tvari, nafte i naftnih derivata i zapaljivih plinova moraju sadržavati mjere i postupke za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća. Saglasnost na ove projekte u pogledu planiranja potrebnih mjera zaštite i spašavanja u tim objektima, daje služba civilne zaštite općine.

Zaštitu i spašavanje iz ruševina provode: građani u okviru samozaštite; građevinska, komunalna, rudarska, transportna i druga privredna društva, vatrogasne jedinice, kao i druga pravna lica koja raspolažu odgovarajućim materijalno-tehničkim sredstvima, opremom, znanjem i radnom snagom; jedinice civilne zaštite, kao i jedinice radne obveze i gorske službe spašavanja; nadležni kantonalni i općinski organi, kao drugi učesnici zaštite i spašavanja koji se angažuju u skladu sa planom zaštite i spašavanja, odnosno u skladu sa naredbom štaba civilne zaštite koji na ugroženom području rukovodi akcijama zaštite i spašavanja.

- Zaštita i spašavanje na vodi i pod vodom

Zaštita i spašavanje na vodi i pod vodom mjera je koja sadrži provedbu zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara u područjima oko rijeka, jezera i na moru, koja mogu biti ugrožena poplavama koje mogu nastati oštećenjima ili rušenjem visokih brana, nasipa ili drugih vodozaštitnih objekata, kao i od opasnosti od bujičnih i podzemnih voda.

Zaštita i spašavanje na vodi i pod vodom obuhvata: izgradnju, održavanje i saniranje oštećenih objekata za zaštitu od poplava; osmatranje i izviđanje stanja vodotoka, objekata i terena; planiranje i provođenje evakuacije stanovništva i materijalnih dobara iz ugroženih područja; planiranje i osiguranje prevoženja i prelaza preko rijeka, jezera i na moru; ispumpavanje vode iz poplavljenih objekata i izvlačenje utopljenika i materijalnih dobara iz rijeka, jezera i mora; snabdijevanje oplavom

ugroženog stanovništva potrebnim namirnicama i drugim sredstvima radi preživljavanja i učešće na saniranju posljedica izazvanih poplavama.

Zaštitu i spašavanje na vodi i pod vodom provode: građani u okviru samozaštite, pravna lica čija je to osnovna djelatnost ili je ta djelatnost vezana uz more, rijeke i jezera, kao i sportska i druga udruženja koja se bave sportom na vodi ili pod vodom i službe zaštite i spašavanja, koje su premljene i osposobljene za ovu vrstu zaštite i spašavanja, jedinice civilne zaštite za zaštitu i spašavanje na vodi i pod vodom, te organi uprave i službe za upravu općina nadležne za vodoprivredu.

- Zaštita i spašavanje od požara

Zaštita i spašavanje od požara obuhvata: pripremu i provođenje preventivnih mjera u svim sredinama, objektima, mjestima i prostorima gdje postoji mogućnost nastanka požara; organiziranje i pripremanje snaga za gašenje požara; organiziranje osmatranja i uzbunjivanja o pojavama požara; gašenje i lokaliziranje požara i spašavanje ljudi i materijalnih dobara iz objekata i područja ugroženih požarom.

Zaštitu od požara organiziraju i provode pravna i fizička lica (građani), državni organi Federacije, kantona, grada i općine i druge institucije, koje su vlasnici ili korisnicigradevina ili prostora, šuma, šumskog ili poljoprivrednog zemljišta.

- Zaštita od neeksplozivnih ubojnih sredstava

Zaštita od neeksplozivnih ubojnih sredstava (NUS) je mjera koja se sastoji u pronalaženju, otkrivanju, označavanju, iskopavanju, prenošenju, utovaru, prevoženju, istovaru, privremenom skladištenju, deaktiviranju i uništavanju NUS-a, na svim područjima na kojima se nalaze ta sredstva.

Poslove koji se odnose na problematiku uklanjanja mina i NUS-a, vrše jedinice civilne zaštite za uklanjanje mina i NUS-a (timovi za deminiranje) na način regulisan Zakonom o deminiranju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 5/02) i Standardom za uklanjanje mina i NUS-a u Bosni i Hercegovini i Standardnim operativnim procedurama uklanjanja i uništavanja NUS-a

Građani, pravna lica, državni organi i druge institucije su dužni o otkrivenim NUS-a odmah obavijestiti najbliži operativni centar civilne zaštite ili najbližu policijsku upravu ili službu civilne zaštite općine, a nekim vidljivim znakom obilježiti mjesto gdje se nalazi NUS-a i, po mogućnosti, to mjesto osigurati dok ne dođu ovlaštena lica.

- Prva medicinska pomoć

Prva medicinska pomoć je mjera zaštite i spašavanja koja obuhvata: preventivnu zaštitu koju čine protivepidemijske i higijenske mjere zaštite stanovništva; operativnu zaštitu, koja se sastoji od pružanja prve pomoći standardnim i priručnim sredstvima na licu mjesta, medicinske trijaže ranjenih, povrijeđenih i oboljelih ljudi, sanitetske evakuacije i transport do najbliže zdravstvene ustanove radi pružanja opće medicinske pomoći ili do odgovarajuće specijalističke zdravstvene ustanove radi potpunog zdravstvenog zbrinjavanja.

Radi uspješnog provođenja prve medicinske pomoći, zdravstvene ustanove u općini dužne su za potrebe stanovništva na području općine osigurati odgovarajuće rezerve krvi i krvne plazme, te ostalih neophodnih lijekova i sanitetskog materijala.

- Zaštita i spašavanje životinja i namirnica životinjskog porijekla

Zaštita i spašavanje životinja i namirnica životinjskog porijekla mjera je koja se sastoji u:

- sklanjanju i premještanju;
- sprečavanju i lokaliziranju pojava parazitnih, zaraznih i uzgojnih bolesti;
- nadzoru životinja, sirovina, proizvoda i otpadaka životinjskog porijekla;
- kontroli ispravnosti stočne hrane i vode;
- ukazivanju prve veterinarske pomoći oboljeloj i ranjenoj stoci;
- uklanjanju leševa životinja i drugog otpada animalnog porijekla i poduzimanjem drugih odgovarajućih mjera.

Zaštitu, spašavanje i zbrinjavanje ugroženih, nastradalih, oboljelih i zatrovanih životinja, kao i zaštitu i spašavanje namirnica životinjskog porijekla od opasnosti i posljedica prirodnih i drugih nesreća, organiziraju, usklađuju, a, po potrebi, neposredno i provode nadležni federalni i

kantonalni organi uprave i općinske službe za upravu nadležni za poljoprivredu i stočarstvo, odnosno za veterinarsku zaštitu, u saradnji s nadležnim štabovima civilne zaštite.

- Asanacija terena

Asanacija terena je mjera, koja se sastoji od poduzimanja sanitarno-higijenskih i sanitarnotehničkih mjera na terenu, u naselju i stambenim i drugim objektima, s ciljem sprečavanja širenja zaraze, epidemije i drugih štetnih posljedica po ljude i materijalna dobra, a obuhvata organiziranje i provođenje sledećih radnji: uklanjanje, identifikaciju i pokop poginulih ljudi, uklanjanje leševa uginulih životinja, dezinfekciju, dezinfekciju i deratizaciju objekata i terena i uklanjanje otpadnih i štetnih tvari koje ugrožavaju zdravlje i život ljudi i okoliša.

Asanaciju terena organizuju i provode općine i kantoni na svome području i poduzimaju druge potrebne aktivnosti i mjere za ublažavanje i otklanjanje nastalih posljedica.

- Zaštita okoliša

Zaštita okoliša je mjera koja se sastoji u sprečavanju nastanka štetnih posljedica od uništavanja i zagađivanja okoliša i u otklanjanju posljedica nastalih uslijed:

1) tehničko-tehnoloških havarija u industriji, posebno hemijskoj, farmaceutskoj i petrohemijskoj, u prometu, kao i drugih nesreća i katastrofa, čije posljedice mogu ugroziti okoliš, a naročito prirodne resurse;

2) ispuštanja toksičnih i štetnih hemijskih i drugih materija u okoliš iz industrijskih i termoenergetskih postrojenja, motornih vozila i individualnih ložišta u domaćinstvima, u količinama koje uzrokuju emisije koncentracije u vodi, zraku i tlu iznad maksimalno dopuštenih vrijednosti;

3) odlaganja komunalnog, industrijsko-tehnološkog i drugog čvrstog i tečnog otpada;

4) djelovanja vremenskih nepogoda na okolicu (snježne padavine, poplave, suše, klizišta), kao i drugih prirodnih nepogoda.

Organizovanje i vršenje poslova, vrši se u skladu sa Zakonom o zaštiti Pravna lica iz oblasti proizvodnje i prometa hemijskih, otrovnih, eksplozivnih, bioloških, radioaktivnih i drugih opasnih tvari, te pravna lica koja prevoze ili se koriste tim sredstvima, obvezni

su planirati, organizirati, pripremati i provoditi aktivnosti i mjere na sprečavanju nastajanja štetnih posljedica po okoliš, poduzimanjem brzih aktivnosti i mjera u zaštiti i spašavanju u slučaju nesreća i otklanjanja posljedica nastalih od tehnoloških i ekoloških nesreća u zaštiti okoliša od nekontroliranog širenja opasnih tvari.

Pravna lica koja se bave proizvodnjom, preradom, prometom i upotrebom opasnih tvari dužna su predvidjeti i, u slučaju neposredne ratne opasnosti, odnosno nastanka prirodne i druge nesreće, osigurati pravodobno sklanjanje i dislokaciju tih tvari u sigurne objekte i na za to pogodne lokacije, odnosno na područja kojima ne prijete takva opasnost.

- Zaštita i spašavanje u rudnicima

Zaštita i spašavanje u rudnicima je mjera koja se sastoji od zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara u slučaju rudarskih nesreća uzrokovanih eksplozijom plinova ili ugljene prašine, jamskih požara i poplava, trovanjem otrovnim plinovima, klizanjem ili obrušavanjem zemljišta na površinskim i jamskim kopovima i drugih sličnih nesreća, koje mogu ugroziti ljude i tehnička i druga sredstva u rudnicima.

Zaštita i spašavanje u rudnicima obuhvata: gradnju, održavanje i korištenje rudnika, u skladu sa posebnim propisima, standardima i normativima iz područja rudarstva i nadzor nad njihovim provođenjem; uređenje jama, površinskih kopova, muljišta i drugih rudarskih objekata od značenja za zaštitu od poplava, požara, eksplozija i trovanja i dosljedno provođenje svih propisa o rudarstvu; spašavanje zatrpanih, ozlijeđenih i zatrovanih uposlenika; pružanje prve

medicinske pomoći zatrovanim; pokop poginulih; raščišćavanje ruševina i sanaciju jama, površinskih kopova i drugih objekata u kojima je nastala nesreća; gašenje požara u jamama i na površinskim kopovima; sprečavanje istjecanja toksičnih i drugih opasnih tvari iz muljanih akumulacija i drugih rudarskih objekata i instalacija i druge mjere kojima se može doprinijeti saniranju posljedica izazvanih tim nesrećama.

Zaštitu i spašavanje u rudnicima provode: pravna lica i inspeksijske službe iz oblasti rudarstva, građevinarstva, vodoprivrede i druga pravna lica koja obavljaju planiranje, izgradnju i održavanje rudnika, postrojenja i objekata u rudarstvu; službe zaštite i spašavanja u rudnicima, kao i službe iz područja zdravstva, vatrogastva, građevinarstva i komunalne i druge službe zaštite i spašavanja; pravna lica opremljena i osposobljena za ovu vrstu zaštite i spašavanja i specijalizirane jedinice civilne zaštite (za zaštitu od požara, na vodi i pod vodom, za spašavanje s visina, prve medicinske pomoći, spašavanje iz ruševina i asanaciju terena) i organi uprave nadležni za rudarstvo.

- Zaštita bilja i biljnih proizvoda

Zaštita i spašavanje bilja i biljnih proizvoda je mjera kojom se provodi zaštita i spašavanje bilja i biljnih proizvoda od radioaktivne, hemijske i biološke kontaminacije i svih drugih oblika zagađivanja, te zaraznih bolesti i štetočina.

Zaštita i spašavanje bilja i biljnih proizvoda obuhvata: izbor najoptimalnijih sorti bilja i pravilan uzgoj; korištenje zaštitnih sredstava u skladu sa standardima i normativima iz oblasti poljoprivrede, industrijske proizvodnje hrane, lijekova i stočarstva; pravilno sušenje, silažu i skladištenje, čuvanje i transport sjemenskog bilja i gotovih proizvoda; zaštitu od požara, kao i druge mjere kojima se obezbjeđuje zaštita bilja i biljnih proizvoda od svih vrsta biljnih bolesti i štetočina i trovanja sirovina i gotovih proizvoda; prekrivanja bilja, sjemena, rasada, sirovina i gotovih proizvoda plastičnim folijama ni drugim sličnim materijalima radi zaštite od kontaminacije; sklanjanje bilja i biljnih proizvoda u za to namijenjena skloništa ili utrapljivanje; dekontaminacija, dezinfekcija, dezinsekcija i deratizacija skladišta; sušenje, konzerviranje i prerada voća i povrća; ubiranje jestivog i ljekovitog bilja, krmnog, stočnog i drugih vrsta bilja i zasada u slučaju opasnosti od prirodnih i drugih nesreća.

Organ nadležan za upravljanje u vanrednim situacijama izrađuje spoljnje planove intervencije za mjere koje će se preduzeti izvan pogona i postrojenja.

Cilj izrade planova intervencije je da se:

- kontroliraju nesreće tako da se njihove posljedice svedu na najmanju moguću mjeru i da se ograniči štetan uticaj po ljude, okoliš i imovinu;
- primjenjuju mjere koje su neophodne za zaštitu ljudi i okoliša od uticaja nesreća većih razmjera;
- prenesu neophodne informacije javnosti i nadležnim službama i organima koje se nalaze u datom području i omogući revitalizacija i čišćenje okoliša nakon nesreća većih razmjera.

Spoljni plan intervencije sadrži najmanje:

- 1) ime i/ili poziciju osobe koja je zadužena za provedbu interventnih procedura i osobe koja je zadužena za koordinaciju aktivnosti izvan kruga pogona i postrojenja;
- 2) uputstvo za primanje ranog upozorenja o incidentima, alarmiranje i procedure opoziva;
- 3) putstvo za koordinaciju resursa neophodnih da se implementira spoljni plan intervencije;
- 4) uputstvo za pružanje pomoći prilikom evakuacije unutar pogona i postrojenja;

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

- 5) uputstvo za evakuaciju izvan pogona i postrojenja;
- 6) uputstvo za informisanje javnosti o nesreci i nacin ponašanja koji se od građana očekuje,
- 7) uputstva za alarmiranje drugog entiteta ili države u slučaju da se radi o nesreci koja može imati potencijalni prekogranični uticaj.

2.18. OSNOVNA NAMJENA PROSTORA

Predstavljeni bilans površina je aproksimacija poljoprivrednog, šumskog i ostalog zemljišta. jer ažuran katastar nepokretnosti u F BiH još uvijek nije uspostavljen.

Namjena prostora - bilans površina 2028 godine

Namjena	km ²	%
Poljoprivredno	9.966,32	38,2
Šumsko	14.432,31	55,3
Ostalo	1.687,24	6,5
Σ F BiH	26.085,87	100,0

U odnosu na bilanse poljoprivrednog i šumskog zemljišta 2008 godine, bilans ovih površina se neznatno mijenja. Procentualni iskazi pokazuju da se nivo poljoprivrednog zemljišta sa sadašnjih 38,3% smanjuje na 38,2 % (umanjenje za 0,1%), šumskog sa sadašnjih 55,7 % smanjuje na 55,3 % (umanjenje za 0,4%).

Ostale površine 2028 godine

Namjena	km ²	%
Stambene, radne i servisne	1.312,02	5,03
Jezeri	195,35	0,75
Vodotoci	59,17	0,23
More	13,97	0,05
Eksploatacione površine	20,51	0,08
Deponije	2,47	0,01
Ceste	53,74	0,21
Željezničke pruge	4,78	0,02
Posebna namjena	25,23	0,09
UKUPNO OSTALO	1.687,24	6,47

Stambene, radne i servisne površine obuhvataju stambene i privredne (radne i poslovne zone površine veće od 5 ha). U sklopu ovih površina obuhvaćeni su i izvjesni dijelovi površina drugih namjena pri čemu su ti dijelovi uglavnom poljoprivredne površine kojih je u ruralnim područjima više nego u urbanim. Stoga su kvantifikacijski iskazi u tabelarnom pregledu palijativno-aproksimativni. Građevinsko zemljište je dominantno na ovim površinama.

Vodne akumulacije se odnose na površine vodnog ogledala vodnih akumulacija (prirodnih i vještačkih) površine veće od 1 ha

Vodotoci se odnose na površine vodnog ogledala vodotoka I kategorije

More se odnosi na površine teritorijalnih voda

Eksploatacione površine se odnose na površinske kopove mineralnih sirovina

Deponije se odnose na površine regionalnih deponija

Ceste se odnose na površine pod autocestama (8,31 km²), brzim cestama (10,81 km²), magistralnim (18,6 km²) i regionalnim (16,02 km²) cestama.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Povećanje površina ostalog zemljišta za 12.257 ha do kraja planskog perioda, najvećim dijelom, odnosi se na saobraćajne infrastrukturne objekte, radne i poslovne zone te vodne akumulacije. Stambene, radne i servisne površine, zadovoljavaju potrebe za projicirani broj stanovnika i planiranu gustinu naseljenosti (cca 40 st/ha).

Bruto gustina naseljenosti 2008. godine 89,2 st/km² (obuhvat plana)

Bruto gustina naseljenosti 2028. godine 87,7 st/km² (obuhvat plana)

Neto gustina naseljenosti 2008. godine 18,8 st/ha

Neto gustina naseljenosti 2028. godine 18,5 st/ha

Eksploataciona polja mineralnih sirovina 2028 godine

S obzirom da se površine eksploatacionih i istražnih polja (uglja, soli) preklapaju sa osnovnim planiranim namjenama prostora, njihov bilans se prezentira zasebno.

U pravilu, površinski kopovi devastiraju velike površine i imaju negativne uticaje na fizičku strukturu, morfologiju terena i životnu sredinu. Pored ugljenih bazena, privremena pozajmišta građevinskog i tehničkog kamena, takođe značajno učestvuju u ukupnom zauzimanju prostora u svrhu eksploatacije mineralnih sirovina, a isto se odnosi i na odlagališta jalovine i deponije industrijskog otpada. Za naprijed navedene potrebe rezervišu se prostori ukupne površine oko 570 km², koji će se po završetku eksploatacije planski rekultivisati. Korišćenje novih i savremenih tehnologija eksploatacije omogućiće manju uzurpaciju prostora od naprijed navedene.

Eksploataciona i istražna polja uglja i kamene soli (km²)

Namjena	km ²	%
Eksploataciona polja – ugalj	457,94	1,76
Istražno polje - ugalj	86,45	0,33
Eksploataciona polja – kamena so	4,06	0,02
UKUPNO	548,45	2,1

Eksploataciona i istražna polja ugljeva po kantonima (km²)

Kanton	Mrki ugalj		Lignit		Treset		Ukupno
	Exp.	Ist.	Exp.	Ist.	Exp.	Ist.	
USK	9,6						9,6
Tuzlanski	13,4	64,6	129,6				207,1
SBK	22,8		2,8	21,9			47,5
ZE-DO	160,5						160,5
Kanton 10	4,0		97,4		17,9		119,3

3. PROJEKCIJA RAZVOJA PROSTORNIH SISTEMA

3.1. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA SISTEMA NASELJA

U Federaciji BiH, naseobinski fond gradova i općinskih centara, sistemski je ustrojen samo po osnovu administrativno teritorijalne hijerarhije.

Za prostorno interakcijske sprege centara, nema indikacija po kojima bi se moglo zaključiti da ovi centri u FBiH imaju karakteristike sistemske povezanosti. To je realna posljedica podjele BiH na dva entiteta i jedan distrikt. Naime, kao što je evidentirano u Strategiji prostornog uređenja Federacije BiH –I.faza (Federalno ministarstvo prostornog uređenja i okoliša, Sarajevo 1977 godine), cjelovita Bosna i Hercegovina je funkcionirala sa sistemskim spregama centralnih naselja. Prvim danom rata 1992 godine sistemske sprege su raskinute, a sadašnjim administrativnim ustrojstvom nisu ponovo uspostavljene. Sistem naselja se razvija evolutivno kroz dugi vremenski period od 50 i više godina. Od prostora na kojem je funkcionisao sistem, podjelom na dijelove koji prethodno nisu funkcionisali niti kao subsistem, ne formiraju se automatski sistemski artikulirani prostori. Takav je slučaj sa dva entiteta čije su granice definirane linijama ratnog razgraničenja. Linijama razgraničenja u administrativno i funkcionalno razbijenim općinama, podijeljeno je 304 naseljena mjesta. Poseban efekat ovih podjela jeste formiranje novih općina u kojima se za funkciju centralnog naselja izbor svodi na seosko naselje. Takva naselja objektivno ne konstituišu fond koji može da generira prostorno interakcijske procese. Bez adekvatnih procesa prostorne interakcije između centralnih naselja i naselja sa urbanim karakteristikama, naseobinski fond ne funkcionira sistemski.

Entiteti Bosne i Hercegovine nemaju sistemsko ustrojstvo centralnih naselja.

Predpostavke o uspostavljanju sistemskog funkcioniranja centralnih naselja u svakom od entiteta zasebno, veoma su upitne. Ukoliko su strateška opredjeljenja da se ipak formiraju zasebni entitetski sistemi naselja, onda bi se taj proces odvijao veoma dugo, parcijalna - neintegrisana infrastrukturna mreža bi bila neracionalna i veoma skupa, cijela država BiH ne bi bila kompatibilna sa EU sistemom.

U cilju postizanja što realnije ocjene stanja i mogućnosti funkcioniranja entitetskog prostornog ustrojstva, urađene su analize osnovnih sistemskih obilježja.

Analiza i ocjena stanja osnovnih sistemskih obilježja u prostoru

Veličinski rang poredak (Rank Size Rule)

Teoretski osnov rang pravila predpostavlja idealnu veličinsku strukturu naseobinskog sistema. Poredak naselja po veličini broja stanovnika u odnosu na najveći grad., trebalo bi da rezultira parametarskim iskazima za svako naselje, pri čemu je njihov broj stanovnika inverzno proporcionalan njihovom rednom broju. To znači da bi drugo po veličini naselje trebalo da ima dva puta manji broj stanovnika od najvećeg, treće naselje tri puta manje...itd.

Realna strukturiranost veličinskog poretka u većini zemalja odstupa od teoretske. Najčešće su pojave primatne strukture (Francuska, Austrija..), kada je najveći grad višekратно veći od drugog po veličini, zatim binarna, kada je drugi po veličini grad neznatno manji od najvećeg (ex Jugoslavija), a nije rijetka pojava trinarnih stukturiranosti.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Poredak koji je podudaran teoretskom, smatra se odrazom visokog stepena razvijenosti zemlje u svakom pogledu,, dugotrajnog demokratskog uređenja, a uključivši i funkcionisanje sistema naselja.

Rang struktura općinskih i kantonalnih centara FBiH 2028 g. komparativni pregled stanja 2008 godine, koncept strukture 2028 godine i teoretske strukture

Rang 2028 g	centri	Broj st. 2008 g	Broj st. 2028 g
1	Sarajevo 4 - kant.C	301.458	350.000
2	Tuzla - kant.C	114.110	123.500
3	Mostar - kant.C	72.496	80.000
4	Zenica - kant.C	72.381	80.000
5	Ilidža	50.460	55.000
6	Bihać - kant.C	41.676	50.000
7	Bugojno	23.568	25.500
8	Travnik - kant.C	19.409	25.000
9	Goražde - kant.C	18.735	22.000
10	Gračanica	17.397	21.000
11	Sanski Most	16.491	21.000
12	Kakanj	13.512	20.000
13	Lukavac	16.109	20.000
14	Novi Travnik	12.850	18.000
15	Živinice Grad	16.490	18.000
16	Konjic	12.307	17.000
17	Zavidovići	15.717	17.000
18	Bosanska Krupa	13.546	15.000
19	Cazin	12.400	15.000
20	Gradačac	12.209	15.000
21	Maglaj	9.990	15.000
22	Visoko	11.560	15.000
23	Odžak	10.300	12.000
24	Velika Kladuša	8.000	12.000
25	Vogošća	9.076	12.000
26	Banovići	8.165	10.000
27	Čapljina	8.450	10.000
28	Jajce	8.170	10.000
29	Livno - kant.C	8.033	10.000
30	Žepče	6.937	9.500
31	Tešanj	6.534	9.000
32	Vitez	7.158	9.000
33	Donji Vakuf	6.078	8.000
34	Kladanj	6.202	8.000
35	Gornji Vakuf-Uskoplje	5.367	7.500
36	Fojnica	4.807	7.000
37	Hadžići	5.215	7.000
38	Ključ	5.400	7.000
39	Prozor	4.839	7.000

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

40	Srebrenik	5.772	7.000
41	Bosanski Petrovac	5.700	6.500
42	Ilijaš	4.845	6.500
43	Široki Brijeg - kant.C	4.857	6.500
44	Jablanica	5.381	6.000
45	Klokotnica	5.027	6.000
46	Drvar	3.945	5.500
47	Busovača	3.903	5.000
48	Bužim	2.998	5.000
49	Čelić	3.600	5.000
50	Kalesija Grad	3.707	5.000
51	Kiseljak	3.759	5.000
52	Ljubuški	3.563	5.000
53	Posušje	3.914	5.000
54	Stolac	4.481	5.000
55	Tomislavgrad	4.612	5.000
56	Vareš	3.659	5.000
57	Domaljevac	4.157	4.500
58	Olovo	3.520	4.500
59	Teočak-Krstac	3.372	4.500
60	Čitluk	3.487	4.000
61	Grude	3.346	4.000
62	Neum	3.414	4.000
63	Breza	3.583	3.800
64	Orašje - kant.C	3.400	3.700
65	Kupres	2.500	3.000
66	Matuzići	2.345	3.000
67	Glamoč	1.648	2.000
68	Sapna	1.737	2.000
69	Ustikolina	1.545	1.700
70	Kreševo	975	1.500
71	Omanjska	1.009	1.500
72	Bosansko Grahovo	532	1.000
73	Prača	678	1000
74	Dobretići	70	500
75	Dujmovići	122	500
76	Ravno	235	500

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine- -PRIJEDLOG PLANA-

Federacija BiH; gradovi i centralna općinska naselja 2028 g.

Klasifikacija prema strukturalnoj koncepciji veličina;

značaj prema administrativnom ustrojstvu i makro razvojni aspekt

Makro razvojni aspekt

Rang 2028 g	Općinski i kantonalni centri	Broj st. 2028 g	općine 2028 g	ostala nas. mjest	poliriz 2028 g	Klasifikacija centara prema veličinama 2028 g	Klasa	Raspon broj st.	Broj	St. ukupno	Administrativni i značaj				polovi i transmisija razvoja				Naziv
											BiH	FBiH	Kanton	Općina	A	B	C	D	
1	Sarajevo 4 - kant.C	350.000	353.160	3.160	0.99	I	200.000 +	1	1	350.000	x	x	x	4 x	A				Sarajevo 4 - kant.C
2	Tuzla - kant.C	123.500	179.620	56.120	0.69	II	100.000 -199.999	1	1	123.500			x	x		B		Tuzla - kant.C	
3	Mostar - kant.C	80.000	118.620	38.620	0.67	III	50.000 -99.999	1	1	265.000			x	x		B		Mostar - kant.C	
4	Zenica - kant.C	80.000	134.730	54.730	0.59	III		2	2				x	x		B		Zenica - kant.C	
5	Ilidža	55.000	57.440	2.440	0.96	III		3	3				x	x			C	Ilidža	
6	Bihac - kant.C	50.000	69.520	19.520	0.72	III		4	4				x	x		B		Bihac	
7	Bugojno	25.500	39.290	13.790	0.65	IV	20.000 - 49.999	1	1	154.500			x	x			C	Bugojno	
8	Travnik - kant.C	25.000	60.680	35.680	0.41	IV		2	2				x	x			C	Travnik - kant.C	
9	Goražde - kant.C	22.000	33.650	11.650	0.65	IV		3	3				x	x			C	Goražde - kant.C	
10	Gračanica	21.000	55.540	34.540	0.38	IV		4	4				x	x			C	Gračanica	
11	Sanški Most	21.000	49.210	28.210	0.43	IV		5	5				x	x			C	Sanški Most	
12	Kakanj	20.000	49.800	29.800	0.4	IV		6	6				x	x			C	Kakanj	
13	Lukavac	20.000	54.990	34.990	0.36	IV		7	7				x	x			C	Lukavac	
14	Novi Travnik	18.000	29.980	11.980	0.6	V	10.000 - 19.999	1	1	221.000			x	x			C	Novi Travnik	
15	Zvinice Grad	18.000	58.850	40.850	0.31	V		2	2				x	x			C	Zvinice Grad	
16	Konjic	17.000	33.470	16.470	0.51	V		3	3				x	x			C	Konjic	
17	Zavidovići	17.000	39.300	22.300	0.43	V		4	4				x	x			C	Zavidovići	
18	Bosanska Krupa	15.000	29.680	14.680	0.51	V		5	5				x	x			C	Bosanska Krupa	
19	Cazin	15.000	65.350	50.350	0.23	V		6	6				x	x			C	Cazin	
20	Gradačac	15.000	49.010	34.010	0.31	V		7	7				x	x			C	Gradačac	
21	Maglaj	15.000	28.480	13.480	0.53	V		8	8				x	x			C	Maglaj	
22	Visoko	15.000	43.650	28.650	0.34	V		9	9				x	x			C	Visoko	
23	Odžak	12.000	17.630	5.630	0.68	V		10	10				x	x			C	Odžak	
24	Velika Kladuša	12.000	50.510	38.510	0.24	V		11	11				x	x			C	Velika Kladuša	
25	Vogošća	12.000	24.030	12.030	0.5	V		12	12				x	x			C	Vogošća	
26	Banovići	10.000	27.570	17.570	0.36	V		13	13				x	x			C	Banovići	
27	Čapljina	10.000	24.980	14.980	0.4	V		14	14				x	x			C	Čapljina	
28	Jajce	10.000	26.220	16.220	0.38	V		15	15				x	x			C	Jajce	
29	Livno - kant.C	10.000	34.130	24.130	0.29	V		16	16				x	x		C	Livno - kant.C		
30	Zepče	9.500	33.650	24.150	0.28	VI	5.000 - 9.999	1	1	173.000			x	x			C	Zepče	
31	Tešanj	9.000	50.630	41.630	0.18	VI		2	2				x	x			C	Tešanj	
32	Vitez	9.000	26.910	17.910	0.33	VI		3	3				x	x			C	Vitez	
33	Donji Vakuf	8.000	16.080	8.080	0.5	VI		4	4				x	x			C	Donji Vakuf	
34	Kladanj	8.000	16.960	8.960	0.47	VI		5	5				x	x			C	Kladanj	
35	Gornji Vakuf-Uskoplje	7.500	21.510	14.010	0.35	VI		6	6				x	x			C	Gornji Vakuf-Uskoplje	
36	Fojnica	7.000	14.420	7.420	0.49	VI		7	7				x	x			C	Fojnica	
37	Hadžići	7.000	24.160	17.160	0.29	VI		8	8				x	x			C	Hadžići	
38	Ključ	7.000	21.370	14.370	0.33	VI		9	9				x	x			C	Ključ	
39	Prozor	7.000	18.390	11.390	0.38	VI		10	10				x	x			C	Prozor	
40	Srebrenik	7.000	42.550	35.550	0.16	VI		11	11				x	x			C	Srebrenik	
41	Bosanski Petrovac	6.500	8.530	2.030	0.76	VI		12	12				x	x			C	Bosanski Petrovac	
42	Ilijaš	6.500	19.390	12.890	0.34	VI		13	13				x	x			C	Ilijaš	
43	Široki Brijeg - kant.C	6.500	27.900	21.400	0.23	VI		14	14				x	x		C	Široki Brijeg - kant.C		
44	Jablanica	6.000	12.440	6.440	0.48	VI		15	15				x	x			C	Jablanica	
45	Klokotnica	6.000	11.170	5.170	0.54	VI		16	16				x	x			C	Klokotnica	
46	Drvar	5.500	13.020	7.520	0.42	VI		17	17				x	x			C	Drvar	
47	Busovača	5.000	17.190	12.190	0.29	VI		18	18				x	x			C	Busovača	
48	Bužim	5.000	19.840	14.840	0.25	VI		19	19				x	x			C	Bužim	
49	Čelić	5.000	15.480	10.480	0.32	VI		20	20				x	x			C	Čelić	
50	Kalesija Grad	5.000	46.500	41.500	0.11	VI		21	21				x	x			C	Kalesija Grad	
51	Kiseľak	5.000	21.980	16.980	0.23	VI		22	22				x	x			C	Kiseľak	
52	Ljubuški	5.000	25.390	20.390	0.2	VI		23	23				x	x			C	Ljubuški	
53	Posušje	5.000	17.160	12.160	0.29	VI		24	24				x	x			C	Posušje	
54	Stolac	5.000	13.830	8.830	0.36	VI		25	25				x	x			C	Stolac	
55	Tomislavgrad	5.000	27.830	22.830	0.18	VI		26	26				x	x			C	Tomislavgrad	
56	Vareš	5.000	12.290	7.290	0.41	VI		27	27				x	x			C	Vareš	
57	Domaljevac	4.500	4.750	250	0.95	VII	2.000 - 4.999	1	1	43.000			x	x			D	Domaljevac	
58	Olovo	4.500	13.560	9.060	0.33	VII		2	2				x	x			D	Olovo	
59	Teoćak-Krtać	4.500	8.570	4.070	0.53	VII		3	3				x	x			D	Teoćak-Krtać	
60	Čitluk	4.000	16.450	12.450	0.24	VII		4	4				x	x			D	Čitluk	
61	Grude	4.000	16.210	12.210	0.25	VII		5	5				x	x			D	Grude	
62	Neum	4.000	5.220	1.220	0.77	VII		6	6				x	x			D	Neum	
63	Breza	3.800	14.890	11.090	0.26	VII		7	7				x	x			D	Breza	
64	Orasje - kant.C	3.700	20.480	16.780	0.18	VII		8	8				x	x			D	Orasje - kant.C	
65	Kupres	3.000	3.970	970	0.76	VII		9	9				x	x			D	Kupres	
66	Matauzići	3.000	5.130	2.130	0.58	VII		10	10				x	x			D	Matauzići	
67	Glan oć	2.000	5.130	3.130	0.39	VII		11	11				x	x			D	Glan oć	
68	Sapna	2.000	13.250	11.250	0.15	VII		12	12				x	x			D	Sapna	
69	Ustikolina	1.700	1.940	240	0.88	VIII	500 -1.999	1	1	8.200			x	x			D	Ustikolina	
70	Kreševo	1.500	6.200	4.700	0.24	VIII		2	2				x	x			D	Kreševo	
71	Omanjka	1.500	7.480	5.980	0.2	VIII		3	3				x	x			D	Omanjka	
72	Bosansko Grahovo	1.000	2.550	1.550	0.39	VIII		4	4				x	x			D	Bosansko Grahovo	
73	Braća	1.000	1.380	380	0.72	VIII		5	5				x	x			D	Braća	
74	Dobretići	500	1.080	580	0.46	VIII		6	6				x	x			D	Dobretići	
75	Dujmovići	500	2.930	2.430	0.17	VIII		7	7				x	x			D	Dujmovići	
76	Ravno	500	1.640	1.140	0.3	VIII		8	8				x	x			D	Ravno	
Totali		1.338.200	2.588.470	1.250.270	0.52					1.338.200	1	1	10	76	1	4	51	20	

Ostala naselja	1.250.270
Federacija BiH	2.588.470

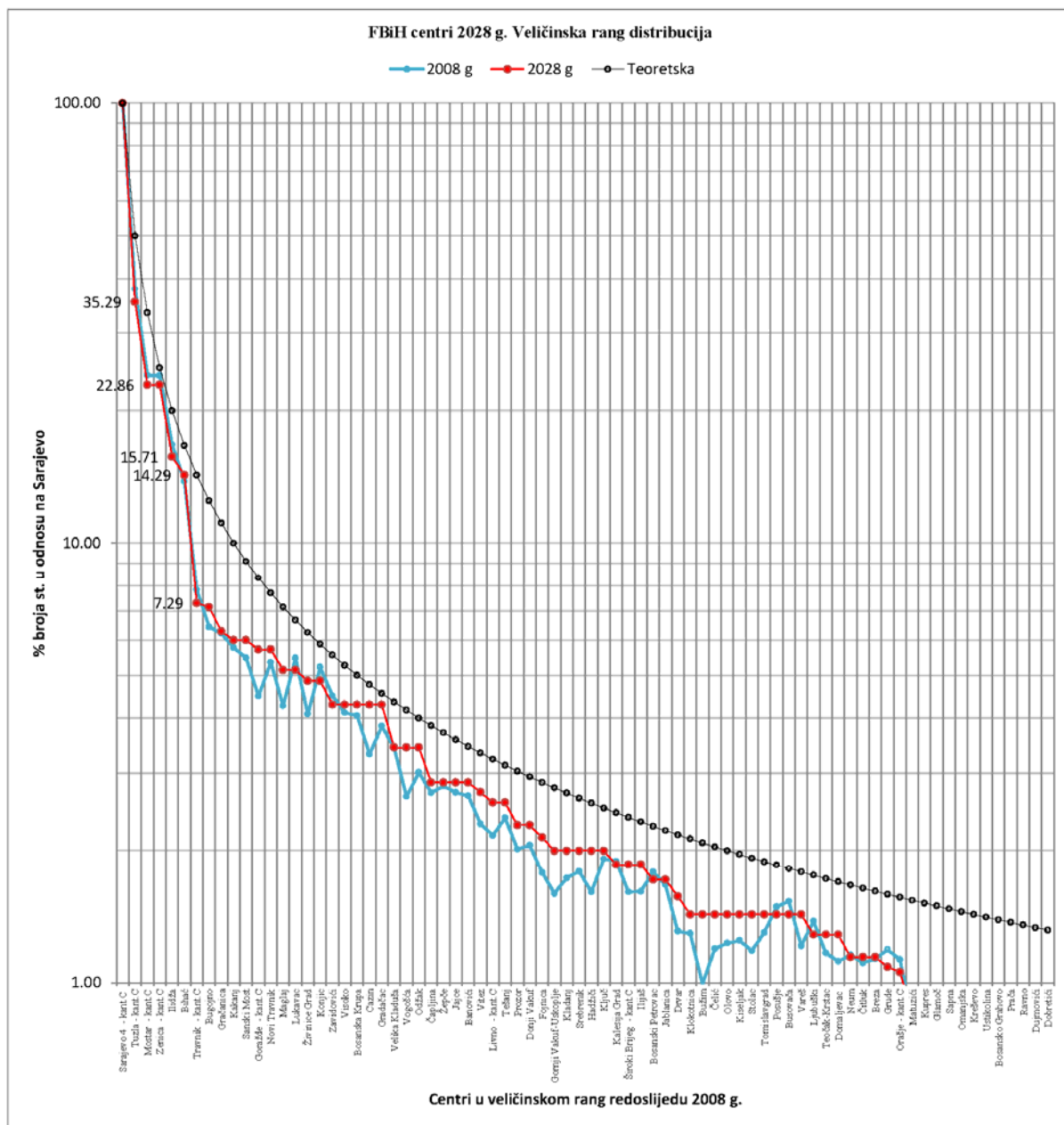
	Broj st. 2028 g	% st. 2028 g
Totali centri	1.338.200	51,7
Ostala naselja	1.250.270	48,3
Federacija (b)	2.588.470	100,0

A	1	Pol razvoja 1
B	4	Pol razvoja 2
C	51	Pol razvoja 3
D	20	Transmisija razvoja

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja
Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Rang poredak centralnih naseljenih mjesta, pokazuje neizbježnu primatnu strukturu sa Sarajevom - dominantnim glavnim gradom. Drugi u redosljedju iza Sarajeva je grad Tuzla sa 35 % umjesto teoretski idealnih 50 % veličine Sarajeva, slijede Mostar i Zenica sa 23 %, Ilidža sa 16 % i Bihać sa 14 %.

Grafička prezentacija teoretskog poretka rezultira hiperboličnom krivuljom, ali u logaritamskoj skali se pretvara u pravu liniju od najvećeg do posljednjeg naselja koja je prema X osovini pod uglom od 45 stepeni.

Demografsko- prostorna proporcionalnost; prostorna distribucija; specifične interakcijske formacije

Veoma indikativan, parametarski i lokacino-površinski aspekt prostorne distribucije i demografskog potencijala administrativnih centara FBiH, jeste transformacija istih u kružnice čija je površina u odnosu na površinu FBiH proporcionalno srazmjerna učešću populacije centara u ukupnoj populaciji FBiH 2008 godine. To znači da je zbir površina kružnica administrativnih centara jednak ukupnoj površini Federacije BiH.

Karta sa demografsko prostornim obuhvatom administrativnih centara odražava nekoliko ključnih karakteristika prostorne strukturiranosti:

- Dominantno kontinuirano povezana istočna polovina FBiH
- Grupacije pod obuhvatima kantonalnih centara Sarajevo, Tuzla i Zenica sa izrazito gustim prostornim razmještajem i preklapanjem
- Diskontinuitet populaciono prostornog potencijala na zapadnoj polovini FBiH
- Grupacija pod obuhvatom kantonalnog centra Bihać, sa općinskim centrima Bosanska Krupa i Cazin, jedina je prostorno populacijska formacija koja odražava integracijske karakteristike prostornog razmještaja, odnosno kontinualnosti i preklapanja populacijskih potencijala na zapadnoj polovini FBiH
- Izrazita nepokrivenost populacijskim potencijalom ostalih općinskih centara na zapadnoj polovini Federacije BiH. Sa Velikom Kladušom na krajnjem sjeverozapadu, Jajcem i Dobretićima u centralnom dijelu, Neumom i selom-centrom Ravne na krajnjem jugu, ukupno je 15 izrazito lokacijski usamljenih centara. Uzrok ovakvoj izoliranosti dominantno leži u prirodnim uvjetima područja na kojima se nalaze ove nastambe
- Grad- region (City region) formacije u fazi relativne izraženosti, uočene još u studijama 70-tih godina prošlog stoljeća, nalaze se na prostorima Sarajevskog, Tuzlanskog i Srednjobosanskog Kantona. Centri sa pripadajućim općinskim teritorijama kantona Sarajevo, konstituišu sarajevski Grad region. Dakle Kanton Sarajevo u cjelosti predstavlja kompleksnu formaciju grad-region. Tuzlanski grad region je odraz lokacijsko-populacijske i ekonomske sprege Tuzle, Lukavca i Živinica, a iste sprege odražavaju formaciju grada regiona Travnik - Novi Travnik - Vitez u Srednjobosanskom kantonu. Prednosti formacija grada regiona su višeznačne, prije svega u sinergetskim potencijalima svih aspekata, a u sistemu naselja koji se sagledava izvan okvira kantona, federacije i države Bosne i Hercegovine.
- Linearne kontinualne formacije – „konrurarcije“

Posebnu pojavu u prostoru FBiH (kao i na prostoru BiH u cjelini), predstavljaju naselja naseljenih mjesta koja su pozicionirana uz ceste svih kategorija, a koja su se prostorno razvijala linearno, duž cestovnih gabarita. Na taj način je na dijelovima cestovnih dionica, međunaseljska i međugradska saobraćajna funkcija opterećena dodatnom funkcijom lokalnog mjesnog saobraćaja, odnosno istovremeno je i ulica. Negativne posljedice su višeznačne. Ugrožena su bezbjednost saobraćaja, reducirana komercijalna brzina primjerena kategoriji ceste, onemogućen optimalan razvoj i prostorna organizacija naselja, neekonomičnost komunalne infrastrukture ..itd.

Nekoliko eklatantnih primjera linearnih kontinualnih naseljskih formacija su potezi: Vitez-Travnik-Turbe (cca 27 km), Đurđevik-Živinice-Husino-Tuzla (cca 17 km),

Detaljnijom analizom satelitskih snimaka identificiran je izuzetno intenzivan razvoj procesa formiranja linearnih kontinualnih naseljskih formacija. Za razliku od procesa stvaranja konurbacija to je proces stvaranja konuracija, jer su u pitanju seoske naseobine.

Sadašnje teritorijalno-administrativnog ustrojstvo BiH i FBiH je cijepanjem sistemskih sprega i interakcijskih procesa između centralnih naselja (bivših regionalnih i subregionalnih centara) i naselja sa urbanim karakteristikama na teritoriji BiH i FBiH, reprodukovalo ogromne gubitke u razvojnom potencijalu i značajno ograničilo sistemsko funkcioniranje istih. Ulazak Bosne i Hercegovine u EU (u planskom periodu ovog dokumenta), će donijeti promjene u pristupu prostornom uređenju, te usklađivanju sa smjernicama i pravilima ponašanja u prostornom uređenju EU. Sa aspekta prostornog uređenja i razvoja sistema naselja, osnovne odrednice uređenja prostora u EU počivaju na regionalizaciji sa disperznim funkcijama centraliteta u koncentrisanim polovima razvoja, sa jakim infrastrukturnim vezama kako između polova razvoja, tako i sa kvalitetnim vezama nižerangiranih centara prema polovima razvoja.

Proces adekvatnog sistemskog funkcioniranja naseobinskog fonda FBiH, kao jednog od najvažnijih uvjeta društveno-ekonomskog razvoja, će se odvijati kroz intenziviranje prostornih interakcija između centralnih i ostalih naseljenih mjesta, uvažavajući teritorijalno-administrativno ustrojstvo BiH i FBiH, te uzimajući u obzir osnovne smjernice prostornog uređenja Europske unije.

Prostorne razvojne osovine i razvojni koridori

Osnovnom koncepcijom prostornog razvoja FBiH, afirmisane su makro-prostorne razvojne osovine i razvojni koridori. Na ovim prostorima se generiraju i multipliciraju razvojni procesi, a putem konkretnih nosilaca sistema naselja, odnosno centralnih naselja koja funkcioniraju kao polovi razvoja i/ili rasta.

Primarnu osovinu razvoja Mostar-Sarajevo-Zenica-Tuzla-Brčko podržavaju planska rješenja saobraćaja i energetske infrastrukture. Realizaciju autoceste koridora Vc upotpuniće prateća realizacija autoceste Tuzla-Brčko-Orašje, te povezivanje sa planiranom autocestom Tuzla-Lukavac-Zavidovići-Žepče, kojom bi se ostvarila kvalitetna povezanost Tuzlanske regije sa centralnim dijelom FBiH. Proširenje postojećih termoenergetskih kapaciteta u Tuzli i Kaknju, te izgradnja novih u Banovićima i Zenici, afirmiraju ovu osovinu razvoja.

Autoceste sjever-jug (koridor Vc i autocesta Žepče-Tuzla-Orašje) intenziviraju razvojne procese uz maksimalno korištenje resursa. Prostor Posavskog kantona, dobija i tranzitni karakter, a plovni tok rijeke Save daje poseban značaj ovom prostoru. Rekonstrukcijom željezničke pruge od Gabele (Čapljina) do Bosanskog Šamca, za brzine od 160 km/h, se povećava geoprometni značaj područja Posavine. Plovni kanal Vukovar-Šamac u RHrvatskoj skraćuje plovni put Sava-Dunav, a luka Šamac će dobiti poseban značaj. Omogućava se proširenje postojećih kapaciteta ove luke na rubnom zapadnom dijelu općine Domaljevac koji graniči sa postojećom lukom u RS.

Jadransko-Jonskim koridorom (autocesta sa željezničkom prugom Čapljina-Nikšić), pojačava se geoprometni značaj krajnjeg juga FBiH, što će pospješiti njegov razvoj. Prostornim planovima RS i Hercegbosanske županije, usvojen je Koridor brze ceste koji povezuje Banja Luku, Livno i Split. Prostornom osnovom PP Federacije utvrđena je potreba usaglašavanja trase koridora Banja Luka-Livno sa trasom brze ceste Velika Kladuša-Bihać-Jajce-Travnik-Lašva. Prostornim Planom Federacije, usklađuju se trase ovih brzih cesta usvajanjem zajedničke dionice na potezu Čadavica-Oborci. Trasa brze ceste od čvorista Oborci ka Splitu preko Donjeg Vakufa, Bugojna, Kupresa, Šuice i Livna podržava ranije planiran prometni koridor koji je Prostornim planom R BiH povezivao Lašvansku dolinu sa Splitom.

Usklađivanje trasa planiranih cesta je koncept racionalizacije razvoja mreže brzih cesta. Na ovu mrežu se veže Mostar, značajan regionalni centar. Strategijom razvoja mreže autocesta i brzih cesta planirana je izgradnja brze ceste Mostar-Široki Brijeg-Grude-Split sa ogrankom iz područja Gruda za Posušje. Produženjem ogranka brze ceste od Posušja ka Tomislavgradu i Šuici se postiže potpuna uvezanost brzim cestama Mostara, Banja Luke i Bihaća. Uspostavljanje ovih koridora zahtijeva usaglašavanje strateških opredjeljenja Države BiH sa R. Hrvatskom.

Realizaciju prometnih koridora Evropskog ranga prati uspostavljanje i koridora regionalnog karaktera, a koji se uglavnom pružaju od zapada ka istoku kroz prostor RS i prema jugoistoku duž Dinarskog masiva kroz prostor FBiH.

Planirani koridor Bosanski Novi - Prijedor- Banja Luka - Doboj – Brčko –Bijeljina, od velikog je značaja za povezivanje Unsko - Sanskog Kantona sa Tuzlanskim kantonom, a time i velikog dijela FBiH i BiH.

Razvojnu osovину sjeverozapad-jugoistok podržavaju cestovni koridori evropskog ranga tkz. koridora Xc. Ovaj koridor će predstavljati osovinu razvoja USK-a, a u regionalnim okvirima se proizvoda na koridor Karlovac –Rijeka. Svojim sjevernijim krakom povezuje Sarajevo sa Banja Lukom preko centralnog dijela koridora u Lasvanskoj dolini a u regionalnim okvirima proizvoda se preko Prijedora na Sisak i Zagreb. Jugoistocnu dionicu ovog koridora predstavlja brza cesta Sarajevo – Goražde, čiji se nastavak regionalnog povezivanja usmjerava na Podgoricu preko Foce, Pljevlja preko Metaljke i Uzice prako Visegrada. Trasa brze ceste, analizirana i usvojena ovim Planom, predstavlja složeniji tehnički zahvat. Međutim, svojim položajem i karakteristikama dovodi Goražde u povoljniji geoprometni položaj dok približavanjem Sarajevu počinje proces integracije ovih kantona baziran na komplementarnosti razvojnih mogućnosti. Ovaj proces integracije može se siriti i na susjedne prostore unutar RS.

Sistemske karakteristike – uvjetne mogućnosti.

Kompozitni pregled hijerarhijske strukturiranosti administrativnih centralnih naselja prezentiran je na karti br. 10 koja je korespondentna sa parametrima sinteznih tabela. Tabelarni pregled pod

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

---

nazivom „Federacija BiH: gradovi i centralna općinska naselja 2028 g.“, obuhvata naseobinski fond koji predstavlja bazu za utvrđivanje sistemskih obilježja. To su administrativni centri 76 općina i grad Sarajevo koji je alimentiran iz 4 općine.

Podnaslovi priloga Veličina i klasifikacija prema projekciji i simuliranom broju stanovnika; značaj prema administrativnom ustrojstvu; makro razvojni aspekt, značaj prema administrativnom ustrojstvu; makro razvojni aspekt“, u skladu su sa Projektnim zadatkom, a eksplicitno pojašnjavaju aspekte prema kojima je moguće pouzdanije sagledavanje karakteristika na agregatnom federalno-kantonalno-općinskom nivou.

Utvrđeni su veličinska rang struktura kantonalnih i općinskih centara, komparativno za 2008 i 2028 godinu, grada Sarajevo (4 općine) i 75 općinskih centara i klasifikacija u osam od 13 veličinskih klasa, za razliku od deset iz 2008 godine.

Uslovna ocjena značaja centralnih naselja, makro razvojni aspekt:

U makro prostornoj ekonomsko – razvojnoj teoriji (Peroux i Baudeville) definirani su:

- pol razvoja, sinonim za gradove u kojima se nalaze aglomerirani privredni subjekti, čije sinergetsko funkcioniranje generira razvoj na državnom i regionalnom nivou.
- pol rasta, sinonim su za gradove u kojima nalaze značajni pojedinačni privredni subjekti bez izražene sinergetske sprege, koji efektuiraju privredni rast, ali na relativno manjem prostornom obuhvatu; polovi rasta se mogu tretirati kroz dva nivoa:
- pol rasta 1 = sekundarni pol razvoja i
- pol rasta 2 = tercijarni pol razvoja.

Svi ostali gradovi – centri su u funkciji transmisije razvoja ili rasta.

U prostornom planu FBiH nomenklatura se pragmatično prezentira u četiri grupe A, B, C i D, kao što je primjenjeno u tabeli i na karti br.10., sukladno opisanom značaju.

A. - Pol razvoja 1

B. - Pol razvoja 2

C. - Pol razvoja 3

D. - Transmisija razvoja

U obuhvatu FBiH fond urbanih centara (polovi razvoja i rasta) sa općinskim centrima (koji imaju ulogu transmisije) sačinjavaju uvjetni sistem naselja FBiH sa slijedećom strukturom:

Pol razvoja A je grad Sarajevo, glavni grad države BiH, Federacije BiH i kantona Sarajevo.

Polovi razvoja B su gradovi Tuzla, Zenica, Mostar i Bihać, centri kantona i općina.

Polovi rasta C odnosno transmisije razvoja su 51 općinski centar, od kojih su 4 centri kantona.

Transmisija razvoja D su 20 ostalih općinskih centara, od kojih je jedan (Orašje) centar kantona.

To su istovremeno polovi razvoja i rasta u svom lokalnom općinskom okruženju.

Polovi razvoja A i B

Centar A - Sarajevo - pol razvoja 1. i centri B - Tuzla, Zenica, Mostar i Bihać - polovi razvoja 2, zadržavaju hijerarhijsku poziciju, jer je matrica prostorne distribucije i razvojnih efekata ovih centara višeznačno dugoročno afirmisana. Kriteriji za centar A - Sarajevo - pol razvoja 1 i centre B - Tuzla, Zenica, Mostar i Bihać - polove razvoja 2, empirijski su neupitni, jer je matrica prostorne distribucije razvojnih efekata ovih centara identična prethodnoj makroekonomskoj

regionalizaciji BiH iz 1991 godine. Izuzetak predstavlja Bihać, koji zbog svog specifičnog geoprometnog položaja, vitalnog demografskog zaleđa i razvoja centralnih funkcija u postdejtonskoj BiH dobija prerogative pola razvoja ranga B. Iliđža, sa većim brojem stanovnika od Bihaća, integrira se kao pol razvoja C u formaciju Grad-region Sarajevo te sinergetski djeluje u funkciji pola razvoja A.

Unapređenje sistemskog funkcionisanja ovih glavnih polova razvoja i intenziviranje prostorne interakcije u planskom periodu će se ostvariti putem predloženih planskih prijedloga:

umrežavanjem ovih centara kvalitetnom infrastrukturom, a posebno cestovnom infrastrukturom najvišeg ranga;

- transformacijom dohodnovne strukture sa pomjeranjem sa tercijarnog sektora u kvartarni sektor;
- promovisanjem funkcionalne komplemantarnosti navedenih centara razvoja, na nivoima federacije, kantona i općina, a na način da se njihove funkcije međusobno nadopunjuju, da se neravnomjerna prostorna zastupljenost određenih funkcija kompenzira koncentracijom i višim nivoom kvaliteta usluga u određenom polu razvoja;

Polovi razvoja i rasta C

Za 51 centar grupe C - polove razvoja 3, kriteriji su preliminarno kompozitni, pri čemu su relativno pouzdani podaci o ekonomskoj snazi kombinirani sa specifičnim geopozicijskim karakteristikama. Popis 2012 godine sa ažurnim podacima poslužiće kao baza za korigiranje strukturiranosti ove grupacije.

Unapređenje sistemskog funkcionisanja ovih polova razvoja i intenziviranje prostorne interakcije u planskom periodu se ostvaruje:

- umrežavanjem ovih centara kvalitetnom infrastrukturom, a posebno grupu kantonalnih centara. cestovnom infrastrukturom ranga brze ceste;
- poboljšanjem kvaliteta cestovne povezanosti ovih centara. čime se umanjuju negativni efekti postojećih "konruracija" - kontinuiranih linearnih ruralnih naselja formiranih uz magistralne i regionalne ceste;
- transformacijom dohodnovne strukture sa pomjeranjem sa primarnog i sekundarnog sektora u tercijarni;
- korištenjem komparativnih prednosti svakog pojedinačnog pola razvoja, te razvoj istih, na način da se poštuje princip komplementarnosti funkcija;

Transmisija razvoja D

Transmisija razvoja D se odvija putem 20 ostalih općinskih centara, koji su istovremeno polovi razvoja i rasta u svom lokalnom općinskom okruženju.

Unapređenje sistemskog funkcionisanja ovih polova razvoja i intenziviranje prostorne interakcije u planskom periodu se ostvaruje:

- umrežavanjem ovih centara kvalitetnom infrastrukturom sa centrima višeg ranga čime se ostvaruje adekvatan pristup lokalne zajednice centralnim funkcijama višeg nivoa;
- usklađivanjem razvoja ovih centara sa razvojem općine, s ciljem da potpunije doprinose ravnomjernom razvoju općine;
- jačanjem djelatnosti sekundarnog sektora u ovim naseljima;
- planiranjem procesa urbanizacije, kako općinskih centara, tako i niže rangiranih naselja u općinskoj hijerarhiji, uključujući naselja ispod 2000 stanovnika, koja imaju uslove za urbanizaciju;

- planiranjem adekvatnih djelatnosti u općinskim centrima konstituisanim poslije Dejtonskog sporazuma, čija su centralna naselja mješovitog i ruralnog tipa (Dobretići, Dujmovići, Prača, Ravno itd) i kao takva, ne konstituišu fond koji može da generira prostorno interakcijske procese.

Predloženi uvjetni sistem naselja FBiH je hijerarhijski alimentiran iz grupacije postojećih administrativno-upravnih centara kantona/županija i općina, te je primjeren kartografskoj prezentaciji prostornog plana FBiH, uz napomenu da dominantno odražava administrativno – teritorijalno ustrojstvo FBiH.

Za potrebe artikuliranja sistemskih karakteristika naseobinskog fonda, detaljno elaborirana analiza stanja, upotrebljena je kao osnov za dedukciju planske veličinske strukture općinskih centara. Klasifikacijske matrice po veličinskim grupama su poslužile za procjene broja ostalih naseljenih mjesta i procjenu njihove ukupne populacije po veličinskim grupacijama. Nivoi konceptualne pouzdanosti su adekvatni i primjereni.

Premda je predloženi sistem naselja FBiH uvjetan, hijerarhijskom strukturom polova razvoja ranga A i B i njihovim nivoom centraliteta funkcija, uz unapređenje komponenti drugih djelatnosti, isti može da usmjerava razvoj i funkcionisanje naselja prema stvarnim ekonomskim gravitacionim i interakcijskim spregama.

Na taj način se u stvaraju fleksibilne osnove za transformaciju u integralni sistem naselja države BiH, u skladu sa EU praksom "decentralizovane koncentracije", što praktično predstavlja prostorno uređenje FBiH struktuirano po principu 5 regija (Sarajevska, Zenička, Tuzlanska, Mostarska i Bihaćka).

Specifične prostorne formacije

Pojava urbanih centara u FBiH, sa veoma snažnim interakcijskim vezama koje su odraz lokacijske, populacijske i ekonomske sprege, rezultiraju formiranjem, ili naznakama formiranja formacije grad-regiona. To su kompleksne prostorno-ekonomske formacije sa izraženim karakteristikama više urbaniziranih centralnih naselja prostora, a koje na osnovu populacijskog i ekonomskog potencijala omogućuju formiranje određenih zajedničkih funkcija centraliteta, te na bazi komparativnih prednosti svakog od centara i komplementarnosti funkcija, nadopunjuju svoje potrebe.

Na teritoriju FBiH identificirane su tri specifične formacije:

1. Sarajevski grad region koji čine općinski centri sa pripadajućim općinskim prostornim obuhvatima, a koji zajedno konstituišu kompleksnu formaciju.
2. Tuzlanski grad region koji je odraz lokacijske-populacijske i ekonomske sprege Tuzle, Lukavca i Živinica.
3. Lašvanski grad region koji čine općinski centri Travnik, Novi Travnik i Vitez sa pripadajućim općinskim teritorijama. Osim ove tri specifične formacije, sa aspekta makroprostornih formacija posebno zanimljivu pojavu, još nedovoljno izraženu, predstavlja povezivanje Lašvanskog grada regiona (Travnik, Novi Travnik i Vitez) sa Zenicom (izraženim polom razvoja ranga B). Jačanjem interakcijskih veza između Lašvanskog grada-regiona i Zenice kvalitetnijom infrastrukturom, brza cesta kroz Lašvanku dolinu i kvalitetnije cestovne veze preko Vjetrenice, u planskom i

postplanskom periodu, funkcionirati će prostorna formacija sa veoma snažnim potencijalima svih aspekata i populacijskom sinergijom.

Prostorna organizacija navedenih, ali i drugih manje izraženih, specifičnih grupacija, artikuliraće se posebnim prostorno-planskim dokumentima. U obuhvatu cestovnih koridora autocesta i brzih cesta, anticipirane su specifičnosti ovih pojava, predloženo je povezivanje urbanih centara i tačke spajanja nižerangiranih saobraćajnica sa autocestama i brzim cestama. Navedene tačke spajanja cesta su potencijalna žarišta razvoja, posebno sa aspekta formiranja većih radnih zona, a koje su lako dostupne svim korisnicima.

Makro prostorne implikacije tretiranja sistema naselja FBiH u sklopu BiH.

Planiranje razvoja sistema naselja je primjereno dugoročnim strateškim opredjeljenjima na nivou država ili dugoročnim strateškim opredjeljenjima na administrativnim ili regionalnim prostornim cjelinama. Primarni uvjet za planski pristup artikulaciji i realizaciji sistema naseobinskog fonda, odnosno sistema centralnih naselja, jeste stabilni i nepromjenjivi prostorni obuhvat, koincidentan sa administrativno teritorijalnim ustrojstvom. Sistem naselja za takve prostore predstavlja rezultat višedecenijskih ili polustoljetnih, a najčešće stoljetnih procesa. Istovremeno je i jedna od najizraženijih karakteristika i specifičnosti države ili dijela iste, a koji predstavlja integralni subsistem te države.

Dejtonsko teritorijalno ustrojstvo Bosne i Hercegovine, nije kompatibilno sa prostorno-planerskim postulatima, ni za identifikaciju sistema naselja na nivou države BiH, niti za entitete i distrikt Brčko.

Bosna i Hercegovina, kao homogena federalna jedinica SFRJ, funkcionirala je sa izuzetno povoljnim sistemom naselja i sa artikuliranim sub-sistemima na prostorima 4 makro-ekonomske regije.

Dejtonska podjela je rezultirala potpunim razaranjem prethodnog sistemskog ustrojstva. Novi administrativno-teritorijalni obuhvati, nisu postojali, prema tome nemaju nikakva sistemska obilježja.

Za Federaciju BiH, koja je jedan od entiteta sa takvim karakteristikama, ovim prostornim planom, prezentiraju se hibridne mogućnosti inaugurisanja sistemskog funkcionisanja naseobina, odnosno njenih centralnih mjesta.

To predstavlja dugoročno strateško opredjeljenje za formiranje zasebnog sistema, neizvjesne efikasnosti, a koji nije usaglašen sa sistemom države Bosne i Hercegovine. Implikacije ovakvog tretmana su višeznačne, kompleksne i direktno su u sferi političkih uvjetovanja, a posebno u kontekstu priprema za uključenje u EU. Tematska oblast "Sistem naselja", kao obavezni dio propisan Uredbom, premda je stručno obrađena, izuzetno pažljivo i odmjereno, treba da se tretira kao uvjetni – palijativni dio Plana, koji će se kontinuirano preispitivati, modificirati i parcijalno primjenjivati na dijelovima prostora FBiH koji su zadržali izvjesna subsistemska obilježja, a posebno na konceptu koji je validan u sagledavanju makro prostornih značajki na nivou države Bosne i Hercegovine.

3.2.OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA PRIVREDNE JAVNE INFRASTRUKTURE

3.2.1. Prometna infrastruktura

Jedan od glavnih preduslova za brži ukupni razvoj Bosne i Hercegovine je svakako razvoj prometne infrastrukture. Zbog toga se nastavak i povećanje ulaganja u izgradnju mreže cesta nameće kao logičan i neophodan prioritet Federacije Bosne i Hercegovine.

Prometni sistem mora razvojno i gospodarski svrhovito povezati sva područja FBiH radi uravnoteženog gospodarskog, demografskog i društvenog razvoja. U isto vrijeme moraju se poštivati i preuzete obaveze o nastavku gradnje dionica koje su dio glavnih evropskih cestovnih pravaca da bi se novoizgrađenim prometnicama FBiH spojila na međunarodne tranzitne koridore.

Obzirom na povoljni geografsko - prometni položaj Bosne i Hercegovine i ulogu koju ona može imati u evropskom prometnom sistemu, neophodno je stvoriti sve potrebne preduslove kako bi Bosna i Hercegovina udovoljila zahtjevima evropskog prometnog sistema. Modernizacija i izgradnja prometne infrastrukture nužan je i preduslov integracije Bosne i Hercegovine u evropski prometni sistem. To je dugoročan proces koji zahtijeva ogromna materijalna sredstva, pa prometnu politiku treba voditi krajnje racionalno.

Izgradnja autocesta i brzih cesta je od strateškog značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine jer se njima predviđa postići uticaj na sveopći razvoj zemlje i pojedinih područja, razvoj prioritarnih privrednih grana, ravnomjerni regionalni razvoj s posebnim uticajem na nerazvijene dijelove FBiH, porast zaposlenosti i pozitivan uticaj na demografski razvoj, povezivanje FBiH u evropski prometni sistem i tranzitna uloga BiH, uklanjanje uskih grla u prometnoj infrastrukturi, bolji protok ljudi i roba, sigurnost prometa te povećanje mobilnosti stanovništva.

Planska rješenja Prostornog plana R BiH 1991.-2000. godine ne mogu u potpunosti podržavati novonastale razvojne tendencije. Jasno izražena razvojna osovina sjever-jug, utemeljena na pokazateljima demografskog i privrednog razvoja u dolinama rijeka Bosne i Neretve, opravdala je planirani prometni koridor koji podržava ovu razvojnu osovinu. Pokazalo se opravdanim isticanje prioritarnosti izgradnje Transevropske autoceste E-73 kao najkapitalnijeg zahvata. Isti projekat pod nazivom Koridor Vc je u fazi realizacije, a planirana trasa je doživjela određene korekcije prvenstveno zbog međudržavnog dogovora o ulaznim tačkama trase te promjene stanja fizičke strukture na terenu. Zbog značajnijeg obima neplanske izgradnje u dolini rijeke Bosne na potezu Maglaj – Doboj, trasom autoceste se od Žepča usmjerio prometni koridor na područja općina Tešanj Usora i Doboj-jug. Određene korekcije trase uslijedile su nakon sveobuhvatne multikriterijalne analize.

Novim teritorijalnim uredjenjem usmjerava se fokus na ranije neopravdano zapostavljenu razvojnu osovinu kojom bi se Tuzlanska regija integrisala sa Zeničkom a preko nje i sa Sarajevskom. Planirani sistem naselja Federacije prvenstveno se oslanja na snazjenje regionalnih centara Sarajevo, Mostar, Tuzla, Zenica i Bihać. Značajno mjesto u kreiranju razvojnog koncepta dobija Distrikt Brčko naročito kada su u pitanju razvojni prometni koridori.

Pored opravdanosti planiranja prometnog koridora dolinom rijeke Bosne, što je svakako projekt međuentitetske integracije i obaveza uspostavljanja evropskih koridora (Koridor Vc) , sa aspekta integracije i razvoja Federacije veći značaj dobija uspostavljanje prometnog koridora kojim se povezuju Orašje (kao kontaktno područje sa R. Hrvatskom) Distrikt Brčko i Tuzla sa Zenicom i

Sarajevom. Ovaj koridor je planiran trasom autoceste Žepče – Zavidovići – Lukavac – Tuzla – Brčko – Orašje sa vezom na autocestu Koridora Vc preko interregionalnog čvorišta u Žepču, te paralelno njoj trasom željezničke pruge Zavidovići – Banovići. Paralelno trasi ove planirane pruge te postojećoj pruzi Tuzla – Zvornik planirana je magistralna cesta kojom se, prije svega, ostvaruje priključak na autocestu Žepče – Tuzla za Banoviće, Živinice i aerodrom Tuzla a s druge strane ostvaruje optimalna povezanost ovog aerodroma sa Sarajevskim. Značaju ove planirane ceste treba dodati i ostvarivanje prometne povezanosti dva najznačajnija rudarsko-energetska bazena, Srednjobosanskog i Banovičkog a time i Tuzlanskog. Izgradnjom ove ceste izmjeniče se odnos prema ovom prostoru, koji je do sada bio donekle jednostran. Stvoriće se razvojne mogućnosti, kojima će potpomoći izgradnja termoelektrane Banovići, a time i potreba ozbiljnijem pristupu u procesu rekultivacije značajnih površina napuštenih površinskih kopova. Ostvarivanjem optimalne prometne veze Sarajeva sa Bosanskim i Srbijanskim srednjepodrinjskim područjem, ovo područje dobija poseban geoprometni položaj što će adekvatno doprinjeti policentričnom razvoju Tuzlanskog kantona.

Planirani granični prelazi najznačajnijih cestovnih (Svilaj i Orašje) i željezničkog koridora (B. Šamac – Domaljevac) se nalaze u Posavskom kantonu. Tradicionalna, raspoloživim resursima formirana, orijentiranost ka razvoju poljoprivrede, dobiva novi zamajac i mogućnost razvoja komplementarnih grana privrede. Rekonstrukcijom željezničke pruge od Gabele (Čapljina) do Bosanskog Šamca te poboljšanjem uvjeta plovnosti rijekom Savom , upotpuniće se izvrstan geoprometni položaj ovog područja.

Planiranom izgradnjom plovnog kanala Vukovar-Šamac u RHrvatskoj skratit će se plovni put Sava-Dunav. Luka Šamac ovim dobija poseban značaj te iz tih razloga će doći do potrebe za proširenjem postojećih kapaciteta ove luke koje treba planirati na rubnom zapadnom dijelu općine Domaljevac.

Sličnog geoprometnog značaja je i Hercegovačko-Neretvljanski kanton. Kao dio evropskog prometnog sistema tretirana je trasa Jadransko – Jonske autoceste u kombinaciji sa južnom dionicom autoceste Koridora Vc , zajedničkom trasom od graničnog prelaza do čvorišta Počitelj odakle trasa Jadransko – Jonske autoceste tangira Stolac, područje Neuma te prolaskom teritorijom općine Ravno u zaleđu Dubrovnika povezuje BiH sa Crnom Gorom, Albanijom i Grčkom. Realizacijom planiranog Jadransko-Jonskog koridora (autocesta sa željezničkom prugom Čapljina-Nikšić), prostor krajnjeg juga FBiH dobija potpuno novu geoprometnu dimenziju koja će zasigurno utjecati na generiranje razvoja ovog područja i formiranje razvojne osovine Mostar-Čapljina-Stolac-Neum.

Realizaciju evropskih prometnih koridora ranga autocesta će pratiti i uspostavljanje mreže brzih cesta koje povezuju značajnije centre u BiH i regionu.

Podsticanje razvoja potencijalnih regionalnih centara nije u koliziji sa administrativnim ustrojstvom Federacije. Plansko izrastanje Bihaća u regionalni centar (pored već profiliranih Sarajeva, Mostara i Tuzle, te nedovoljno profilirane Zenice) logičan je prioritet u odnosu na ostale kantonalne centre Livno, Široki Brijeg, Orašje, Goražde i Travnik u ovom planskom periodu. Ovaj planirani proces od strateskog je značaja i potrebno ga je pratiti i generirati izgradnjom adekvatne prometne infrastrukture.

Motiva za ovo opredjeljenje ima mnogo, a najbitniji su ti da ovaj grad ima visok stepen urbaniteta, jako demografsko zaledje, relativno dobar razvoj društvenih djelatnosti, izuzetan geoprometni položaj, te činjenica da se sužavanjem prijeratnog područja gravitacije regionalnog centra Banja Luka, osjeća jaka potreba za formiranjem novog , u odnosu na ostale regionalne centre Federacije, prostorno izoliranog centra. Predložena regionalizacija ima za cilj davanje

prioriteta u procesu razvoja nekih sadržaja društvene infrastrukture u ovom planskom periodu, jer je očito da te sadržaje, kao što su univerzitetski, klinički i neki oblici kulturnih sadržaja, ovo društvo ne može obezbjediti u svim administrativnim centrima. Napominjemo da limiti realizacije ove vrste sadržaja nisu samo materijalne, nego prvenstveno kadrovske prirode. U predloženom kontekstu bi se formirale razvojne strategije nosica razvoja, ne samo društvene, nego i privredne infrastrukture.

Iz tog razloga insistira se na jakom prometnom uvezivanju Velike Kladaše, Cazina, Sanskog mosta i Bihaća, s ciljem jačanja Bihaća kao regionalnog centra, te njegovog cestovnog povezivanja sa Sarajevom. Na ovaj način podstiče se razvojna osovina Sjeverozapad – jugoistok bazirana na realizaciji prometnih koridora evropskog ranga kojim se povezuju regionalni centri Bihać i Banja Luka preko Lasve sa Sarajevom, te preko Gorazda sa Podgoricom, Pljevljima i Uzicem.

Bez obzira na postojeću usmjerenost prometa ka graničnom prelazu Izačić, i u tom smislu podržavanja potrebe za modernizacijom ceste M-5, sve analize potvrđuju potrebu formiranja novog značajnijeg cestovnog pravca, ranga brze ceste, usmjerenog ka graničnom prelazu Velika Kladaša. Naime, uvidom u Strategiju razvoja cestovne mreže Republike Hrvatske može se uočiti odsustvo značajnijeg poboljšanja povezanosti sa Bosnom i Hercegovinom preko graničnog prelaza Izačić. To je posljedica izbjegavanja nepoželjnog tranzita u području Nacionalnog parka Plitvice. Analiza sadašnjeg stanja u prostoru Unsko-Sanskog Kantona jasno ukazuje na potrebu uvažavanja razvojne osovine Velika Kladaša-Cazin-Bihać-Bosanska Krupa-Sanski Most-Ključ, čija bi se primarna veza sa R. Hrvatskom ostvarila u graničnom prelazu Velika Kladaša a veza sa centralnim dijelovima Federacije brzom cestom Lašva – Travnik – Jajce – Bihać – Velika Kladaša. Analize utvrđivanja trase brze ceste između Bihaća i Ključa su se provodile alternativno. Prva varijanta se bazirala na korištenju postojeće trase magistralne ceste M-5 na dionici Dubovsko-Bosanski Petrovac-Velagići uz neophodnu modernizaciju i preategorizaciju regionalne u magistralnu cestu Ključ-Sanski Most-Bosanska Krupa. Druga varijanta, usvojena ovim Planom, se bazira na trasiranju brze ceste koridorom Grabež (Bihać)-Vranjska (Bosanska Krupa)-Sanski Most- Ključ sa dvije podvarijante na dionici Bihać-Bosanska Krupa. Prva podvarijanta, trasa paralelna planiranoj trasi magistralne ceste preko Srbljanskog platoa (povoljniji visinski odnosi) i druga preko Drenovog tijesna (povoljniji dužinski odnos) se mogu ravnopravno tretirati kroz izradu prostorno planske dokumentacije nižeg reda (Prostorni plan područja posebnog obilježja Federacije). Prednost je data varijanti trase brze ceste preko Sanskog Mosta (u odnosu na trasu postojeće magistralne ceste preko Bosanskog Petrovca) iz više razloga. Tretiranje Sanskog Mosta kao značajnog sekundarnog centra Unsko-Sanskog kantona, povoljniji visinski odnosi trase što je naročito značajno za održavanje ceste u zimskom periodu, te loša iskustava pri korištenju postojećih trasa magistralnih cesta za izgradnju brzih cesta i autocesta, su bili osnovni argumenti opredjeljenja.

Ništa manje značajan cestovni koridor, planiranog magistralnog ranga, podržan postojećim željezničkim, orijentiran tokom rijeke Une povezuje ovaj Kanton sa kontinentalnim i primorskim dijelom R. Hrvatske. Gradnja autoceste Zagreb-Sisak-Kostajnica-Dvor na Uni inicira potrebu usmjeravanja cestovnog pravca ka Ivanjskoj-Bosanskoj Krupi, gdje bi se ostvarila veza sa planiranom cestovnom mrežom R. Hrvatske te planiranom prometnom mrežom R. Srpske.

Uspostavljanje ovih koridora iz pravca Karlovca i Rijeke, te Siska i Zagreba zahtijeva prije svega usaglašavanje strateških opredjeljenja Države BiH sa R. Hrvatskom.

Osnovni cilj u tom procesu usaglašavanja bi trebao biti uspostavljanje koridora višeg ranga Karlovac-Velika Kladuša te Ivanjska-Dvor na Uni, čime bi se ostvarila kvalitetna povezanost ovog Kantona sa postojećom i planiranom mrežom autoputeva R. Hrvatske i RS, a posredno i sa većim dijelom FBiH.

Analiza sadašnjeg stanja u prostoru potvrđuje ranije uočene procese stagnacije razvoja na pravcima sjeverozapad - jugoistok, paralelno pružanju Dinarskog masiva. Na ovim područjima najintenzivnijih privrednih i demografskih stagnacija doslo je do atrofiranja naseobinskog sistema. To se posebno odnosi na prostorne longitidine B.Petrovac-Ključ-Jajce-D.Vakuf-Bugojno-G.Vakuf-Prozor, te B.Petrovac-Drvar-B.Grahovo-Livno-Tomislavgrad -Posušje.

Plansko iniciranje razvojnih procesa na ovim prostorima usložnjavaju ne samo loše demografske karakteristike i projekcije nego i nepovoljne prirodne karakteristike morfologije terena, visinski odnosi, odsustvo značajnih resursa za ubrzan razvoj i sl. Poljoprivredna djelatnost, eksploatacija šuma te razvoj turizma su obilježja razvojnih mogućnosti ovih prostora.

Planiranje brze ceste kojom se povezuje Unsko-Sanski kanton sa centralnim dijelovima Federacije uspostavlja značajne konekcije u regionu. Poprečno na ovaj pravac uspostavlja se alternativna veza Panonske nizije sa Dalmacijom, planiranom prometnom vezom Banja Luka-Split. Složeni uvjeti gradnje na ovim terenima te uvjeti održavanja cesta u zimskom periodu značajno utiču na ekonomsku opravdanost planiranja cesta visokog ranga. Iz tih razloga neophodno je na državnom nivou usaglasiti poprečni i podužni cestovni koridor brzih cesta Velika Kladuša-Bihać-Jajce-Travnik-Lašva i Banja Luka-Mrkonjić Grad-Jajce-Bugojno-Kupres-Livno-Split vođenjem zajedničke dionice na potezu Čađavica (Mrkonjić Grad)-Oborci (Donji Vakuf).

Ovakav pristup usklađivanja trasa planiranih cesta je u cilju racionalizacije koncepta razvoja mreže brzih cesta. U tom smislu treba posmatrati i mogućnost povezivanja Mostara, kao značajnog regionalnog centra na ovu mrežu. Strategijom razvoja mreže autocesta i brzih cesta planirana je izgradnja brze ceste Mostar-Široki Brijeg-Grude-Split sa ogrankom iz područja Gruda za Posušje. Logičnim se nameće potreba za produženjem ogranka brze ceste od Posušja ka Tomislavgradu i Šuici čime se postiže potpuna uvezanost brzim cestama Mostara, Banja Luke i Bihaća.

U kontekstu definiranja razvojne osovine sjeverozapad-jugoistok i planiranja adekvatnog cestovnog koridora treba tretirati i planiranu dionicu brze ceste Sarajevo - Goražde. Analize pokazuju da je implementacija strateških opredjeljenja razvoja cestovne mreže (povezivanje Sarajeva sa Goraždem u rangu brze ceste) na ovom području složena do te mjere da traži i određena preispitivanja same strategije. Složeni uvjeti formiranja čvorista na trasi autoceste koridora Vc sa planiranom trasom brze ceste, trasiranja brze ceste unutar gradskog područja Sarajeva, usklađivanja sa interesima RS, trasiranja brze ceste dolinama Bijele i Crne Rijeke limitiranog uvjetima izgradnje planiranih vodnih akumulacija, te izuzetno loših morfoloških karakteristika terena, iziskuju posebnu analizu koja će pokazati opravdanost strateških opredjeljenja na rješavanju problema prometne izolovanosti Bosansko-podrinjskog kantona. U tom kontekstu postoji mogućnost rješavanja ovog problema povezivanjem Goražda na planirani brzi put (sukladno rangiranju cesta RS) Sarajevo – Pale –Ustiprača – Visegrad. Ovom projektu treba dati poseban prioritet jer je integrativnog karaktera. Za njega su zainteresirana oba entiteta jer njihove istočne dijelove kvalitetno povezuje na autocestu Koridora Vc.

Analize varijantnih rjesenja planirane brze ceste kojom bi se Gorazde povezalo sa Sarajevom, ukazuju na potrebu napustanja prvobitne varijante dolinom Crne i Bijele rijeke, te prihvatanja trase kojom se povezuju preko Pala i Prace. Za razliku od ranijih varijanti povezivanja Prace i

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Gorazda, trasa planirane brze ceste je tunnelska (tunel duzine cca 6000 m), sto bi moglo usloziti realizaciju ovog projekta. Medjutim, imajući u vidu da se na taj način izbjegava trasa brze ceste kanjonom Prace ka Ustipraci (izuzetno teski uvjeti trasiranja i uskladjivanja sa postojecom trasom magistralne ceste), te da Gorazde i Novo Gorazde u RS ovom trasom sticu novi izuzetan geoprometni polozej, izvjesnost njene realizacije raste u odnosu na ranije analizirane varijante.

Na taj način bi Gorazde postalo znacajna raskrsnica prometnica medjunarodnog ranga iz pravca Sarajeva ka Podgorici preko Foce, ka Pljevljima preko Metaljke i ka Uzicu preko Visegrada.

Konekcija ove planirane brze ceste sa autocestom koridora Vc se planira ostvariti trasom gradske autoceste te ovim Planom planirane gradske transferzale kojom se vrsi povezivanje na planiranu trasu brzog puta u RS Lukavica- Pale – Praca.

Pored planirane mreže autocesta i brzih cesta, bitnu komponentu cestovne infrastrukture od znacaja za Federaciju predstavlja planirana mreža magistralnih cesta prvog i drugog reda, ekvivalent dosadašnje kategorizacije magistralnih i regionalnih cesta koje povezuju dva ili više kantona. Polazište za planiranje predstavlja upravo postojeća mreža magistralnih i regionalnih cesta. Na osnovu valorizacije funkcionalnih karakteristika postojećih trasa i mreže u cjelini te proiciranih ciljeva društvenoekonomskog razvoja utvrđene su smjernice za modernizaciju, rekonstrukciju i daljnju nadgradnju mreže.

Planiranu mrežu magistralnih cesta prvog i drugog reda treba posmatrati u integralnom obliku FBiH i RS, a naravno i u kontekstu regionalnog povezivanja sa susjednim zemljama. Tabelarnim prikazom koji slijedi dat je opis planirane mreže magistralnih cesta sa osnovnim podacima o zahvatima njene realizacije te komperacija sa trenutnim stanjem.

Postojeća kategorizacija i oznake	Planirana kategorizacija	Dionica	Planirani zahvati	Napomena
M-5	Magistralna I reda	Izačić - Orljani	Izgradnja nove trase prema projektnom rješenju (obilaznica Bihaća)	
		Midžići (sa M14) - Gorjovac	Izgradnja nove trase obilaznice pritoke Ripča tj. gradskog područja Bihaća	Ova dionica sa predhodnom Izačić-Orljani se spaja sa planiranom dionicom M-14 Mali Lug - Midžići, s tim da dionica Mali Lug-Orljani se tretira kao dionica M-11
		Gorjovac - Lanište		
		Lanište - Ključ	Uvođenje treće trake za uspon	
		Ključ - Rudenice	Izgradnja obilaznice urbanog područja Ključ prema izmjenama i dopunama UP Ključ	
		Jezero - Babin Potok	Izgradnja obilaznice Jajca prema projektnom rješenju	
		Babin Potok - Donji Vakuf	Izmještanje postojeće trase pod linijom uspora vodne akumulacije HE Babin Potok i obilaznice D.Vakufa	
		Donji Vakuf - Mali Mošunj		
		Mali Mošunj - Dubravica	Izgradnja nove trase prema projektnom rješenju (obilaznica Viteza)	
		Dubravica - Kaonik		
		Kaonik - Gusti Grab	Izgradnja nove trase obilaznice Busovače i Kačuna	
		Gusti Grab - Bilalovac	Rekonstrukcija trase poboljšanjem horizontalnih i vertikalnih elemenata trase	
		Bilalovac - Gromiljak	Rekonstrukcija trase poboljšanjem	

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

			horizontalnih i vertikalnih elemenata trase te izmještanjem trase izvan naseobinskih struktura	
		Gromiljak - Kiseljak	Izgradnja nove trase obilaznice Kiseljak	
		Kiseljak - Buci	Rekonstrukcija trase poboljšanjem horizontalnih i vertikalnih elemenata trase	Rekonstrukcija dijela trase R-443
		Buci - Mostarsko raskršće (Blažuj)	Izgradnja nove trase kojom se izmiješta tranzitni saobraćaj izvan šireg područja grada Sarajeva	
		Kiseljak – Kreševo	Rekonstrukcija postojeće trase R-443 sa poboljšanjem horizontalnih elemenata trase i izmještanja tranzita izvan urbanog područja Kiseljak	Ova trasa može se posmatrati kao alternativa postojećoj trasi Kiseljak – Blažuj odnosno planiranom izmještanju te trase na području općine Kiseljak (Kiseljak – Brnjaci – Lepenica)
		Kreševo – Lepenica (priključak na Autocestu Koridora Vc)	Izgradnja nove trase sa rekonstrukcijom postojeće R-443a te priključkom na Autocestu	
		Lepenica – Rakovica	Izgradnja nove trase paralelno sa trasom Autocesta Koridora Vc	
		Rakovica –Mostarsko raskršće		Zajednička dionica sa trasom Buci – Mostarsko raskršće
		Mostarsko raskršće - Stup		
		Stup - Kula (granica RS)	Izgradnja XII transverzale grada Sarajeva	
		Prača - Kanjon Prače		
		Renovica - Goražde	Izgradnja nove trase priključka Goražda na M-5	Postojeća R-448
M-4.2	Magistralna II reda	Granični prelaz Maljevac - Grahovići	Izgradnja nove trase obilaznice gradskog područja Velika Kladuša sa priključkom na planiranu Brzu cestu	
		Grahovići - Varoška Rijaka	Izgradnja nove trase kojom se povezuju postojeće trase M-4.2 i R-401	
		Varoška Rijeka - Bosanska Otoka	Izgradnja nove trase magistralne ceste paralelna sa postojećom trasom R-401	
		Tržac - Ćoralići	Izgradnja nove trase magistralne ceste paralelna kojom se urbano područje Cazina priključuje na planiranu Brzu cestu	Trasa paralelna sa postojećom trasom R-403
		Ćoralići - Cazin		
		Cazin - Mihaljevac	Izgradnja nove trase obilaznice urbanog područja Cazina	
M-11	Magistralna I reda	Granični prelaz Užljebić - Orljani	Djelomično izmještanje postojeće trase izvan zona naseobinskih struktura	
		Orljani - Mali Lug (Spoj na M - 5 i M - 14)	Dio projektnog rješenja obilaznice M-5 urbanog područja Bihaća	Ova dionica će biti u funkciji M-11 nakon izmještanja M-5 iz područja Pritoke i Ripča
M-14	Magistralna I reda	Bihać - Bosanska Krupa	Izgradnja nove trase preko Srbijanskog platoa s ciljem izmještanja saobraćaja iz kanjona Une	Djelomično izgrađena ceseta prema projektnom rješenju
		Bosanska Krupa - Ivanjska	Djelomična rekonstrukcija i izgradnja nove trase s ciljem poboljšanja horizontalnih i vertikalnih elemenata trase te povećanja kapaciteta i nivoa usluga	Nastavak trase kroz RH do Dvora na Uni odakle bi se priključivalo na Koridor Zagreb-Sisak-Kostajnica-Dvor na Uni-Novi-Prijedor-Banja Luka
M-14.2	Magistralna I	Bosanska Krupa -	Djelomična rekonstrukcija postojeće	

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT, UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

	reda	Krnjeuša	trase i izgradnja nove trase	
		Krnjeuša - Vrtoče	Rekonstrukcija postojeće R-408b	Ovom dionicom M-14.2 se povezuje na M-5 tako da se dionica Vrtoče-Bosanski Petrovac tretira kao zajednička trasa M-5 M-14.2
		Bosanski Petrovac - Drvar	Djelomična rekonstrukcija i izgradnja nove trase, uvođenje treće trake na usponima s ciljem poboljšanja horizontalnih i vertikalnih elemenata trase te povećanja kapaciteta i nivoa usluga	
		Drvar - Bosansko Grahovo	Djelomična rekonstrukcija i izgradnja nove trase, uvođenje treće trake na usponima s ciljem poboljšanja horizontalnih i vertikalnih elemenata trase te povećanja kapaciteta i nivoa usluga	
		Bosansko Grahovo - Granični prelaz Strmica	Djelomična rekonstrukcija i izgradnja nove trase, uvođenje treće trake na usponima s ciljem poboljšanja horizontalnih i vertikalnih elemenata trase te povećanja kapaciteta i nivoa usluga	
M-15	Magistralna I reda	Ključ - Sanski Most	Izgradnja nove trase Prhovskim platoom koja se djelomično podudara sa trasom planirane Brze ceste	Veći dio ove trase koristit će se za trasu Brze ceste, dok će se dijelovi ove trase iz Ključa i Sanskog Mosta tretirati kao priključci na Brzu cestu grada Ključa i Sanskog Mosta
		Sanski Most - Oštra Luka (Prijedor)	Rekonstrukcija postojeće trase	
		Mlinište (Glamoč) - Priluka (Livno)	Rekonstrukcija postojeće trase	
		Priluka - Livno - Šuica	Rekonstrukcija postojeće trase sa izgradnjom obilaznice grada Livna	
		Šuica - Tomislavgrad		
		Tomislavgrad - Blidinje	Rekonstrukcija postojeće trase R-419a	
		Blidinje - Risovac		
		Risovac - Jablanica	Rekonstrukcija sa izgradnjom nove trase u cilju poboljšanja horizontalnih i vertikalni elemenata trase	
M-6.1	Magistralna I reda	Bosansko Grahovo - Livno	Rekonstrukcija postojeće trase sa izmještanjem izvan naselja	
		Livno - Tomislavgrad	Rekonstrukcija sa izgradnjom djelomično nove trase	
		Tomislavgrad - Posušje		U postplanskom periodu ova dionica će se transformirati u dionicu Brze ceste Mostar-Široki Brijeg-Posušje-Tomislavgrad-Mokronoge, dok će alternativno povezivanje Tomislavgrad-Posušje ostvarivati cestom Tomislavgrad-Blidinje-Rakitno-Posušje (postojeći R-419a i R-419)
		Posušje - Široki Brijeg - Čavari (Mostar)		
		Čavari (Mostar) - Ortiješ	Izgradnja nove trase tkz. Južna obilaznica grada Mostara	
		Ortiješ - Čvorište Autoceste Koridora Vc	Rekonstrukcija postojeće trase sa izgradnjom priključka na Autocesti	Ima funkciju priključne ceste grada Mostara na Autocestu Koridora Vc
		Čvorište Autoceste Koridora Vc - Nevesinje		
M-16	Magistralna I reda	Bočac - Jajce		
		Jajce - Donji Vakuf		M-5

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

		Donji Vakuf - Bugojno	Izgradnja nove trase na dijelu dionice kojom se vrši priključak na planiranu Brzu cestu	
		Bugojno - Poriče	Izgradnja nove trase kao dio gradske obilaznice Bugojna	
		Poriče - Kupres - Šuica	Uvođenje treće trake za uspon	
		Livno - Granični prelazi Kamensko i Aržano	Izgradnja nove trase početnog dijela dionice u funkciji gradske obilaznice	
M-16.2	Magistralna I reda	Bugojno - Gornji Vakuf (Uskoplje)	Rekonstrukcija i izgradnja nove trase s ciljem izmještanja saobraćaja izvan naselja	
		Gornji Vakuf (Uskoplje) - Prozor Rama	Izgradnja nove trase s ciljem poboljšanja horizontalnih i vertikalnih elemenata trase	
		Prozor - Jablanica - Priključak na Autocestu Koridora Vc	Rekonstrukcija postojeće i izgradnja nove trase u urbanom području Jablanice s ciljem povezivanja na trasu Autoceste Koridora Vc	
M-16.4 R-413 R-439	Magistralna II reda	Bitovlje - Turbe	Rekonstrukcija postojeće R-413 s ciljem povećanja kapaciteta i nivoa usluga sa priključkom na Brzu cestu u Turbetu	
		Turbe - Nević Polje		Dionica koja se poklapa sa M-5
		Nević Polje - Novi Travnik	Rekonstrukcija s ciljem povećanja kapaciteta i nivoa usluga te izmještanja trase izvan naselja	
		Novi Travnik - Bugojno	Sanacija postojeće trase sa izgradnjom nove trase kao dijela obilaznice Bugojna	
		Nević Polje - Pavlovica - Gornji Vakuf (Uskoplje)	Rekonstrukcija postojeće R-439 s ciljem poboljšanja horizontalnih i vertikalnih elemenata trase	
M-6		Granični prelaz Gorica - Grude - Ljubuški - Čapljina	Izgradnja nove trase s ciljem izmještanja saobraćaja izvan naseobinske strukture	
R-424	Magistralna II reda	Mostar - Čitluk - Ljubuški	Rekonstrukcija postojeće regionalne ceste sa elementima magistralne cest	Opuzen - Dubrovnik
		Granični prelaz Crveni Grm		
M-2	Magistralna I reda	Dionca kroz općinu Neum	Rekonstrukcija i izmještanje postojeće trase s ciljem nesmetanog prolaska kroz teritoriji BiH (obilaznica Neuma)	Usaglašavanja ove trase će se izvršiti međudržavnim dogovorom BiH i RH
M-17.3	Magistralna I reda	Buna - Masline		
		Masline - Stolac - Neum	Izgradnja nove trase prema projektnom rješenju	Ova dionica je u fazi izgradnje
M-17	Magistralna I reda	Granični prelaz Doljani - Čapljina - Mostar - Jablanica - Konjic - Blažuj	Izgradnja obilaznica urbanog područja Jablanice i Konjica	
		Blažuj - Buci - Visoko - Kakanj - Lašva	Izgradnja nove trase s ciljem izmještanja saobraćaja izvan gradske strukture Sarajeva te Visokog i Kakanja sa rekonstrukcijom postojeće trase regionalne ceste R-445	
		Lašva - Zenica - Žepče - Karuše		
M-18	Magistralna I reda	Postojeća trasa kroz općinu Trnovo		
		Vraca - Jošanica	Izgradnja planirane Prve gradske Transverzale Sarajeba	
		Jošanica - Olovo - Kladanj - Živinice - Šiški Brod	Rekonstrukcija sa izgradnjom obilaznica urbanih struktura prema projektnom rješenju	

Nosilac pripreme Plana : Federalno ministarstvo prostornog uređenja

Nosilac izrade Plana: Konzorcij : IPSA INSTITUT,UZBIH, ECOPLAN,

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

		Živinice - Simin Han	Izgradnja nove trase tzv. Južne obilaznice grada Tuzle	
M-1.8	Magistralna I reda	Šiški Brod - Srebrenik - Cerik		
		Lončari - Granični prelaz Orašje		
M-4	Magistralna I reda	Jelah - Karuše		
		Maglaj - Novi Šeher sa priključkom na R-473 Kamenica - Teslić	Izgradnja nove trase kojom se ostvaruje priključak Maglaja i Novog Šehera na Autocestu Koridora Vc a produžavanjem do Kamenice u RS ostvaruje priključak na postojeću trasu R-473	Prekategorizacijom dionice R-473 Teslić - Kamenica i izgradnjom dionice Kamenica - Novi Šeher - Maglaj ostvaruje se optimalan priključak M-4 na Autocestu Koridora Vc u pravcu Sarajeva, i time se skraćuje distanca povezivanja sa Sarajevom.
		Doboj - Lukavac - Šiški Brod	Rekonstrukcija postojeće trase sa izmještanjem izvan naselja	U slučaju postizanja sporazuma sa RS treba planirati novu trasu paralelno sa željezničkom prugom usklađenu sa regulacijom rijeke Spreče. Trasa bi se utvrdila Prostornim planom posebnog obilježja područja od značaja za Federaciju.
		Šiški Brod - Živinice	Poklapa se sa trasom M-18	
		Živinice - Dubrave - Kalesija - Granica RS (Zvornik)	Izgradnja nove trase sa izmještanjem saobraćaja izvan naselja	
R-444 R-469	Magistralna II reda	Semizovac - Podlugovi	Izgradnja nove trase sa priključkom na M-17 u Čiflucima	Preko priključka na M-17 u Čiflucima i ove dionice ostvaruje se izmještanje tranzita sa M-18 izvan gradskog područja Sarajeva.
		Podlugovi - Breza	Izgradnja nove trase paralelne sa željezničkom prugom čime se izmješta tranzit izvan urbanog područja Breze	
		Breza - Vareš	Rekonstrukcija postojeće regionalne ceste sa obilaznicom Vareša	
		Vareš - Ribnica	Izgradnja nove trase kojom se izbjegava kolizija sa planiranom akumulacijom Buk na rijeci Krivaji	Trasa će se utvrditi izradom Prostornog plana posebnog obilježja značaja za Federaciju Sliv rijeke Krivaje
		Ribnica - Banovići - Živinice sa priključkom Banovića na Autocestu Žepče - Tuzla	Rekonstrukcija postojeće trase R-469 sa novom trasom priključka Banovića	
M-14.1	Magistralna II reda	Cerik - Mionica - Gradačac	Izgradnja nove trase kojom se povezuje Gradačac sa Autocestom Tuzla - Orašje	Dionicom kroz RS Gradačac - Modriča ostvaruje se priključak na Autocestu Koridora Vc.
R-442	Magistralna II reda	Hadžići - Trnovo	Rekonstrukcija postojeće trase	
		Trnovo - Grebak - Ustikolina	Izgradnja nove trase prema projektnom rješenju	
M-20	Magistralna I reda	Goražde - Ustikolina	Rekonstrukcija postojeće trase sa izgradnjom obilaznice Goražde	
R-441	Magistralna II reda	Vitez - Zenica	Rekonstrukcija postojeće trase sa tunelom vjetrenica	Ova cesta formira razvojnu osovinu kojom se usklađuju razvojni procesi Zenice i Lašvanske doline

3.2.2. Vodna i energetska infrastruktura

Bazu planiranih rješenja iz predhodnog perioda predstavlja Prostorni plan BiH za period od 1981. do 2000. godine.

Generalno može se konstatovati da je izuzetno nizak nivo realizacije planiranih rješenja, što je prvenstveno posljedica društvenih i ekonomskih zbivanja u periodu od usvajanja Prostornog plana R BiH do danas. S druge strane potrebno je uvažiti i činjenicu da je veći dio planiranih rješenja tretiran i za duži vremenski period od planskog, prvenstveno zbog potrebe rezervacije i očuvanja prostora za realizaciju krupnih infrastrukturnih sistema u postplanskom periodu (ako je uopšte i moguće postaviti granicu između planskog i postplanskog). Iz tog razloga nije se mogla ni očekivati puna realizacija planiranih rješenja.

Uvođenje takozvanih aktivnih mjera u regulisanju vodnog režima vodotokova imalo je za posljedicu planiranje značajnih vodnih akumulacija čija se realizacija trebala odvijati kroz projekte njihovog energetskog korištenja. Izvršena je rezervacija značajnih prostornih obuhvata u te svrhe, uz isticanje potrebe za supstitucijom i pravičnom naknadom vlasnicima odnosno korisnicima ovog zemljišta. Uz to isticala se potreba za izmještanjem postojeće infrastrukture, što je dodatno usložnjavalo proces realizacije planiranih zahvata. Analiza sadašnjeg stanja u prostoru ukazuje na još složeniju situaciju u ovim rezervisanim prostornim obuhvatima. Proces neplanske izgradnje se i dalje odvijao nekontrolisano, ugrožavajući ekonomsku opravdanost izgradnje hidrotehničkih objekata.

Planiranje takozvanih čeonih vodnih akumulacija, u principu nije imalo konflikt sa fizičkom strukturom u prostoru, ali je zato često bilo u konfliktu sa nedovoljno profiliranom inicijativom za očuvanje prirodnih vrijednosti. Vremenom javlja se kritičan stav javnosti spram dosadašnje prakse izgradnje hidroenergetskih objekata, a potreba za adekvatnim vrednovanjem prirodnih vrijednosti je u potpunosti društveno afirmisana.

Posljedica toga je preispitivanje ranije primjenjivanog pristupa u planiranju energetske i vodne infrastrukture. Postepeno se odbacuje koncept velikih vodnih akumulacija bez obzira što je on sa vodoprivrednog aspekta superioran, a često i bez alternative. S druge strane, u odnosu na ranija konceptualna opredjeljenja Prostornog plana F BiH, vrednovanje prirodnih vrijednosti se dodatno afirmise i dobiva novu dimenziju.

Sa energetskog aspekta traže se prihvatljiva rješenja sa manjim akumulacijama koja su u većini slučajeva ekonomski opravdanija. Interesi vodoprivrede u ovakvoj situaciji ostaju u drugom planu pa stoga i teže ostvarivi. Za očekivati je da će se u cilju konkretizacije vodoprivrednog interesa morati izvršiti revizija ranijih planskih rješenja.

Težnja da se regionalnim sistemima rješava problem vodosnabdijevanja i tretman otpadnih voda ostaje i dalje aktuelna. Zbog visine investicionih ulaganja i poteskoca u procesu usaglasavanja lokalnih zajednica na regionalnom nivou oko konceptualnih rjesenja doslo je do preispitivanja opredjeljenja iz Prostornog plana BiH. Dugoročna rezrevacija prostora neophodnog za realizaciju planiranih objekata i tranzitnih vodova često nije respektovana što je dovelo do potrebe za revidovanjem tehničkih rješenja. Poseban problem je predstavljao dogovor oko lociranja "nepozeljnih" objekata vodne infrastrukture (postrojenja za preciscavanje otpadnih voda regionalnih sistema). Dosadašnja iskustva su uticala na formiranje opredjeljenja za izgradnju zasebnih sistema lokalnog (općinskog) nivoa, osim u slučaju usklađivanja zajedničkog interesa u formiranju regionalnog sistema. Primjeri ovakvih medjuopćinskih dogovora su veoma rijetki.

Planiranje regionalnih sistema sa transferom voda između susjednih slivova, odnosno podslivova, ostaje i dalje koncept rješavanja problema vodosnabdjevanja u slivu rijeke Bosne, gdje su najintenzivniji razvojni procesi, kako demografski tako i privredni (Sarajevo, Zenica, Tuzla).

Aktuelna realizacija projekta Regionalnog sistema za vodosnabdjevanje Plava voda, kojim se opslužuju općine u dolini Lašve i Zenica, je primjer ovakvog načina rješavanja problema vodosnabdjevanja.

Izgradnja vodnih akumulacija, kojima se trajno rješava problem vodosnabdjevanja, zahtjeva velika investiciona ulaganja. Dosadašnja praksa je pokazala da su ovakvi zahvati prekrupni za vodoprivredne organizacije koje rješavaju ovu problematiku. Pošto se potreba za njihovom izgradnjom očekuje tek s kraja planskog perioda, a neki tek u postplanskom periodu, treba razmotriti mogućnost davanja koncesija za izgradnju ovih vodnih akumulacija kao dio hidroenergetskog sistema. To znači da bi vodne akumulacija u periodu koncesije funkcionisale isključivo kao energetske objekti s mogućnošću prilagođavanja režima rada i vodoprivrednoj funkciji u postkoncesionom periodu. Ovakav model treba razmotriti kad je u pitanju izgradnja vodnih akumulacija na rijeci Krivaji u svrhu planskog i postplanskog podmirenja potreba za pitkom vodom Tuzlanske regije što bi ujedno predstavljalo reafirmaciju strateškog vodoprivrednog značaja ovog vodotoka. U tom cilju zadržano je opredjeljenje PP BiH za izgradnju vodnih akumulacija Buk i Kamenica, bez akumulacije Krajnići ali sa uzvodnom akumulacijom Kruševo na Bioštici, koja može pozitivno uticati na vodni režim rijeke Krivaje dodatnim povišenjem kote uspora što je predmet dogovora sa susjednim entitetom.

Poznata je činjenica da područja najintenzivnijeg razvoja unutar FBiH (sliv rijeke Bosne), raspolažu sa ograničenim količinama vode i da taj problem prioritarno treba rješavati. S tog aspekta, sagledavajući vodoprivrednu problematiku gornjeg toka rijeke Bosne, izvršena je rezervacija prostora za izgradnju vodnih akumulacija "Stršljenci" na rijeci Misioči te "Crna rijeka" i „Bijela rijeka“ na istoimenim vodotocima u slivu rijeke Zeljeznice.

Kao postplanski element potrebno je analizirati mogućnost prevođenja voda iz sliva rijeke Neretve u sliv rijeke Bosne. Okosnicu ovog transfera voda činile bi planirane akumulacije "Bijela rijeka" i planirani objekti hidroenergetskog sistema „Gornja Neretva“. Pumpnoreverzibilnim sistemom i vrsio bi se transfer voda rijeke Neretve iz akumulacija HE Bjelimići hidrotehničkim tunelom u akumulaciju Bijela rijeka.

Kroz izradu Prostornog plana posebnog obilježja od značaja za Federaciju " Sliv rijeke Une " interes za očuvanjem prirodnih vrijednosti rijeke Une i Unca preovladao je u odnosu na koncept hidroenergetskog korištenja rijeke Unac iz Prostornog plana BiH (HE Unac). Prostornim planom BiH planirana je izgradnja HE Vrpolje na rijeci Sani koja iziskiva potapanje značajnog stambenog i infrastrukturnog fonda u općinama Sanski Most i Ključ te općine Oštra Luka u RS (naselje Kozica). Hidroakumulacija ove hidroelektrane imala je prvenstveno vodoprivredni značaj na zaštiti od periodičnog plavljenja nizvodnih područja općine Sanski Most te Oštra Luka, Prijedor i Bosanski Novi u RS , te respektabilan energetski. Apsurdno je da pri izradi Prostornog plana RS nije ispoljen interes za izgradnju ovog objekta sa nesrazmjerno malim negativnim implikacijama na području RS u odnosu na teritorij Federacije.

Tokom izrade Prostornog plana posebnog obilježja HE Vrhpolje u poslijeratnom periodu preovladao je stav lokalne zajednice da se odustane od izgradnje ovog objekta i pristupi izgradnji manjih hidroenergetskih objekata u nizu koji supstituišu energetski aspekt a zanemaruju vodoprivredni. Neuvažavajući ovu činjenicu Vlada FBiH donosi odluku o izgradnji

ovog objekta. Prostornom osnovom ovog Plana, koja je usvojena odlukom Vlade FBiH, prihvaćena se koncept koji podržava lokalna zajednica baziran na izgradnji pet manjih hidroelektrana.

Konceptom PP BiH planirana je izgradnja HE Han Skela na rijeci Vrbas čijom akumulacijom bi se potopio kanjon rijeke Vrbas između Jajca i Donjeg Vakufa sa naseljima Vinac, Torlakovac, Babino selo itd., te trasom magistralne ceste. Navedene posljedice od izgradnje ove hidroelektrane, te ispoljen interes za razvojem ovih naselja, zahtjevale su iznalaženje alternativnog rješenja izradom Vodoprivredne osnove rijeke Vrbas. Predložen je, i kroz strategiju razvoja energetskog sektora usvojen, koncept hidroenergetskog korištenja rijeke Vrbas sa izgradnjom dvije manje hidroelektrane HE Vinac i HE Babin Potok. Intenzivna izgradnja naselja u dolini rijeke Vrbas dovela je u pitanje izgradnju i navedenog alternativnog rješenja. Analize pokazuju da bi se mogla prihvatiti izgradnja HE Babin potok uz činjenicu da se trasom planirane brze ceste izbjegava prolazak kanjonom Vrbasa na dijelu toka pod usporom vodne akumulacije.

Prisutna je reafirmacija hidroenergetskog korištenja rijeke Bosne, koncepta koji je egzistirao prije donošenja PP BiH ali njime nije bio prihvaćen zbog tadašnje procjene da svojim kapacitetom nema prioritet u odnosu na ostale slivove. Prostornim planom FBiH jedan dio ovog koncepta je prihvaćen, drugi dio predviđen za korekciju a treći dio u potpunosti odbačen zbog nastalih promjena u prostoru.

U odnosu na planska rješenja energetskog sektora iz Prostornog plana BiH za period 1981-2000 postojeće tendencije značajnijeg učešća prirodnog gasa kao energenta te obnovljivih izvora energije (vjetrom i solarna energija) se mogu tretirati pozitivnim s aspekta zaštite očuvanja okoline. Pojačan interes za izgradnjom i razvojem gasne mreže pozitivno će se odraziti na smanjenje upotrebe čvrstih goriva u domaćinstvima, a time će se smanjiti eksploatacija šuma. Problem očuvanja šumskog resursa je posebno izražen u Unsko-Sanskom kantonu.

U odnosu na koncept PP BiH, ovim Prednacrtom se pored rekonstrukcije i dogradnje postojećih termoenergetskih objekata planira izgradnja novih termoenergetskih blokova bazirane na otvaranju novih površinskih ugljokopa u Banovićima, Bugojnu i Donjem Vakufu te Kamengradu (Sanski Most) i Kongori (Tomislavgrad). Posljedica je to pojačane potražnje za energijom u evropskim okvirima te ekonomske situacije u kojoj se nalazi naše društvo.

Pozitivnim trendom možemo smatrati izražen interes lokalnih zajednica za izgradnjom vjetroelektrana. Probna ispitivanja i analize su pokazale da Federacija raspolaže solidnim potencijalom za proizvodnju vjetroenergije, naročito na području Dinarida i karstnih polja. Da bi se iskoristio ovaj potencijal neophodno je u značajnom obimu izvršiti rekonstrukciju i nadgradnju prenosne mreže.

3.3.OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA OKOLINE.

Poljoprivreda

Prostorni razvoj poljoprivrede utemeljen je na utvrđivanju vodećih grana tržišne proizvodnje u agrozonama. Zoniranje poljoprivrednog zemljišta na prostoru F BiH izvršeno je prema proizvodnoj sposobnosti zemljišta (bonitetne kategorije), uslovima proizvodnje i načinu korištenja na:

Agrozona I

Sa aspekta zemljišnih potencijala ovo je najvrijednije područje F BiH. Zahvata površinu od cca 263.479 ha ili 26,4% poljoprivrednog zemljišta. Predstavljena je I, II i III kategorijom, IVa i IVb bonitetnom podkategorijom. Ovo je zona intenzivne poljoprivredne proizvodnje, a zastupljena je u nizijskom području Posavina, odnosno dolinama većih rijeka Una, Vrbas, Bosna, Drina i Neretva te kraškim poljima u Hercegovini, sa mogućnostima potpunog uređenja poljoprivrednog zemljišta, uključujući i izgradnju irigacionih sistema. Sa tehničkim mjerama, produktivnost zemljišta se znatno povećava i uz odgovarajuće agrotehničke i hidrotehničke zahvate neki prinosi se mogu udvostručiti u odnosu na sadašnje stanje.

U nizijskom području dominantna je ratarska proizvodnja, u riječnim dolinama i u blizini većih naselja na području ove zone, dominira ratarsko-povrtlarska proizvodnja, na drugom mjestu je proizvodnja mlijeka i mesa odnosno krme i sijena, a na trećem mjestu je proizvodnja voća.

Agrozona II

Zahvata površinu od cca 517.001 ha ili 51,7% ukupnog poljoprivrednog zemljišta F BiH. Ova zona zastupljena je na cijelom području Federacije, najčešće u brdskom rejonu iznad 600 m n.m. U ovu zonu grupisana su zemljišta osrednjih potencijala koje posjeduju ograničenja i uglavnom su manje prikladna za kultiviranje, pretežno se koriste kao livade i voćnjaci, manje kao oranična tla. U okviru ove zone svrstana su zemljišta V i VI bonitetne kategorije. Ova zona je područje poluintenzivne poljoprivrede. Zemljišta su zastupljena na nagibima na kojima se u sistemu proizvodnje mogu smjenjivati oranice, voćnjaci i travnjaci. Pretežno je zona suhog ratarenja i voćarstva. Najviše su zastupljene proizvodnja mesa i mlijeka, dakle, zatim proizvodnja strnih žita, krompira, povrća i voća.

Agrozona III

Zahvata površinu od cca 219.009 ha ili 21,9% ukupnog poljoprivrednog zemljišta F BiH. Ova agrozona zastupljena je na područjima nadmorske visine iznad 1000 m n.m. U ovu zonu su grupisana zemljišta slabih zemljišnih potencijala, a to su zemljišta VII i VIII bonitetne kategorije. Izrazita su ograničenja za korištenje u poljoprivredi, planinska područja, velike inkliniranosti terena, male dubine soluma, viših nadmorskih visina i nepovoljni klimatski uslovi. Struktura proizvodnje u ovoj agrozoni se uglavnom bazira na proizvodnju sijena i krme odnosno proizvodnju ovčijeg mesa i mlijeka, manje govedeg, proizvodnja ljekobilja.

Kao rezultat ambijentalnih prirodnih uvjeta, materijalnih mogućnosti koje se mogu angažovati u procesu proizvodnje i socijalnog stanja društva, a s obzirom na naprijed navedeno prostorno diferencirano usmjeravanje razvoja, poljoprivredna proizvodnja će se provoditi kroz tri sistema:

- Konvencionalna poljoprivreda se temelji na primjeni savremenih tehničko-tehnoloških procesa rada i intenzivnim utrošcima reprodukcijских materijala. Takva proizvodnja zajedno sa drugim emitentima štetnih tvari, vršila je i vrši negativan utjecaj na okoliš, međutim korigovana poštovanjem standarda zaštite okoliša.
- Organska poljoprivreda je poljoprivredna proizvodnja bez primjene agro-hemije (mineralnih gnojiva, pesticida, hormona i sl.) odnosno primjene samo onih koji nisu nepoželjni i ne ostavljaju ostatke. Ovo je proizvodni metod koji je pogodan za prirodnu okolinu i koji nastoji iskoristiti potencijale ekosistema stimulirajući, jačajući i harmonizirajući biološke procese.

Zasniva se na primjeni metoda integralne proizvodnje pri kojoj se za svaku kulturu, odnosno kultivar izrađuje model prema konkretnim uslovima, te primjenom integralne

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

ishrane prvenstveno organskim gnojivima i integralnom metodom zaštite bilja. To se može postići kako u zaštićenom prostoru (staklenici, tuneli i dr.) ali i na otvorenom polju, mada može biti polutanata u vodi i vazduhu.

- Kombinirana poljoprivreda je ona proizvodnja hrane koja u sebe uključuje takve ulagačke postupke i tehnološke procese kakvi su, uz ekološku prihvatljivost, i gospodarski, odnosno ekonomski održivi. Temelji se na sistemima dobrog gospodarenja tlima i nanošenja što manje štete okolišu, a da se pri tome ne dovedu u pitanje rastući prinosi i ekonomska uspješnost proizvodnje.

To je integralna proizvodnja koja uključuje držanje stoke, umjerenu obradu tla i trošenje umjerenih količina gnojiva. Ona traži dobro kontroliranu upotrebu zaštitnih sredstava, kvalitetan sjemenski i sadni materijal, te poštivanje plodoreda i držanje grla stoke sa odgovarajućom ishranom.

Sistem kombinirane poljoprivrede čini sredinu između klasičnog (intenzivnog) pristupa proizvodnji i organske poljoprivrede o kojoj je bilo riječi. Uz odgovarajući rast inputa, on bi mogao da liči sadašnjoj proizvodnji kakvu primjenjuju bolja poljoprivredna gospodarstva.

Osnovni strateški prioriteti razvoja poljoprivrede su:

- U narednom periodu izvršiti usklađivanje razvojnih programa i strateških dokumenata sa EU legislativom i međunarodnim standardima;
- Proglasiti poljoprivredno zemljište nacionalnim interesom. Država ima pravo otkupiti zemlju po tržišnoj cijeni, ako se ista ne obrađuje više od tri godine;
- Država osigurava da se do ulaska u EU površine koje se tretiraju kao pašnjaci ostanu u istom tretmanu;
- Unapređuje se poljoprivreda kroz ruralni razvoj, formiranjem namjenskih fondova i ukрупnjavanjem posjeda;
- Uspostavlja se i vodi registar poljoprivrednih gazdinstava i unose podaci o zemljištu;
- Spriječiti uzrpaciju zemljišta, (korištenje istog u nepoljoprivredne svrhe). Optimizirati načine korištenja zemljišta;
- Najkvalitenija i najvrednija zemljišta sačuvati samo za proizvodnju hrane.
- Urbanizaciju usmjeriti na bonitetno lošija zemljišta i na taj način sačuvati vrijednije zemljište.

Šume i šumsko zemljište

Šume i šumska zemljišta u Federaciji BiH zauzimaju prostor od oko 1.443.323,1 ha ili 55,3 % ukupne površine F BiH.

Šume i šumska zemljišta prema vlasništvu (ha)

Kanton	Površina kantona	Državne	%	Privatne	%	Ukupno	%
USK	419.930,80	179.943	6,9	28.947	42,8	208.890	49,7
Posavski	32.254,10	457	1,4	3.115	9,7	3.572	11,1
Tuzlanski	264.120,30	72.584,30	27,5	51.377,40	19,5	123.961,70	46,9
Ze-Do	333.117,93	182.235,70	54,7	35.143,80	10,5	217.379,50	65,3
BPK	50.023,90	24.793,20	49,9	7.017,60	14	31.990,75	63,9

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

SBK	318.929,96	192.978,70	60,5	26.595,40	8,3	219.574,10	68,8
HNK	437.284,57	203.519,00	46,5	42.529	9,72	246.048	56,3
ZHK	133.729,20	57.151,00	42,7	35.026	26,2	92.177	68,9
Sarajevski	126.973,12	70.029,30	55,2	12.251,60	9,7	82.280,81	64,7
Kanton 10	492.223,60	280.993,70	57,1	10.000	2,03	290.993,70	59,1
Ukupno F BiH	2.608.587,48	1.293.590,70		159.040,10		1.443.323,1	55,3

Ukupne površine pod šumama u planskom periodu zahtijevaju se na sadašnjem nivou, cca 54-56% od ukupne površine F BiH.

Ponovno uključenje oko 128.216,7ha ili 9,9% površine svih šuma i šumskih zemljišta nakon čišćenja terena od minsko eksplozivnih sredstava značajno će doprinjeti uspostavljanju normalnih tokova u planiranju i realizaciji gospodarenja šumskim resursima a naročito sprovođenju mjera integralne zaštite šuma.

Kategorije šuma

Površine državnih šuma i šumskih zemljišta po kategorijama

Red. broj	Kategorija šuma i šumskih zemljišta	Površina u ha	%-Struktura
1	Visoke šume sa prirodnom obnovom	514.854,6	39,8
2	Visoke degradirane šume	19.820,0	1,5
3	Šumski zasadi sa procjenjenom drvnom masom	53.300,2	4,1
4	Šumski zasadi bez procjenjene drvne mase	11.788,2	0,9
5	Ukupno visoke šume	599.763,0	46,3
6	Izdanačke šume	277.796,4	21,5
7	Ukupno obraslo šumsko zemljište	877.559,4	67,8
8	Goleti sposobne za pošumljavanje	185.773,2	14,4
9	Goleti nesposobne za pošumljavanje	102.041,4	7,9
10	Ukupno neobraslo šumsko zemljište	287.814,6	22,2
11	Ukupno za gospodarenje	1.165.374	90,1
12	Minirane površine u svim kategorijama	128.216,7	9,9
13	UKUPNO	1.293.590,7	100,0

Šumsko gospodarska područja

Kanton	ŠPD/ŠGD	ŠPP/ŠGP
USK	ŠGP "Unsko-sanske šume" d.o.o., Bos. Krupa	5
Posavski	vrši kantonalna uprava za šumarstvo	
Tuzlanski	JP Šume Tuzlanskog kantona DD Kladanj	4
Ze-Do	JP ŠPD Ze-do kantona d.o.o Zavidovići	6
BPK	JP Bosansko-podrinjske šume d.o.o., Goražde	1
SBK	ŠGD "Šume Središnje Bosne" d.o.o., D. Vakuf	4
HNK		4
ZHK	ŠGD Županije Zapadno-hercegovačke d.o.o., Posušje	1
Sarajevski	ŠPD "Sarajevo-šume" d.o.o. Sarajevo	4
Kanton 10	JP za gospodarenje šumama "Herceg-Bosanske šume"	6

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Mineralne sirovine

Mineralna nalazišta - utvrđene rezerve

Na području Federacije, postoji značajan potencijal mineralnih sirovina. U skladu sa principima, kriterijima, ciljevima i smjernicama upravljanja mineralnim sirovinama na području Federacije BiH, koncepcija prostornog uređenja se odnosi na striktno sprovođenje ciljeva i smjernica, jednako za postojeće i potencijalne prostore. Ti prostori su prikazani na tematskoj karti potencijalnih prostora za istraživanje mineralnih sirovina FBiH.

Energetske mineralne sirovine

Značajne rezerve uglja (mrki i lignit) pronadjene su na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine. Eksploatacija uglja se vrši za potrebe proizvodnje energije (Tuzla i Kakanj), za široku potrošnju i za izvoz. Od ostalih energetske sirovina utvrđeno je postojanje potencijala za pronalazak ekonomski interesantnih ležišta nafte i plina.

Mrki ugalj

Ukupan zbir bilansnih rezervi mrkog uglja u FBiH

Kategorije (t)			
A	B	C ₁	A+B+C ₁
110502767	505059399	368979983	1014983649

Lignit

Ukupni zbir bilansnih rezervi lignita u FBiH

Kategorije (t)			
A	B	C ₁	A+B+C ₁
117189632	690539429	861609355	1669338416

Kameni ugalj

Ležišta kamenog uglja Jasenica-Straža na zapadnoj Majevidi

Ležište	Općina	Način eksploatacije	DTE (kJ/kg)	GTE (kJ/kg)	Vlaga (%)	Pepeo (%)	S (%)	Koks (%)	Kategorije bilansnih rezervi (mil t)			
									A	B	C ₁	A+B+C ₁
Jasenica-Straža	Srebrenik	Jamski (nije u eksploataciji)	27663	29622	7,96	5,51	1,84	58,57	0,123	6	0,69	7,9
Ukupno									7,9			

Nafta i plin

Potencijalni prostori za istraživanje nafte i plina su prikazani na karti. Prema dosadašnjem stepenu istraženosti urađena je prognoza rezervi samo za područje Orašja i Tuzlanskog bazena.

Prognozne rezerve nafte prema engleskoj kompaniji ECL

Red.br.	Prospekt-područje	Površina km ²	Prognozne rezerve
1.	B-Orašje	min 14,5 max 37	42,5 miliona barela 108,4 miliona barela
2.	C-Tuzlanski bazen	22,5	99,8 miliona barela

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Metalične mineralne sirovine

Od metaličnih mineralnih sirovina, jedino se obavlja eksploatacija boksita.

Boksit

Boksit se na području Federacije istražuje i eksploatira na područja Jajca, Hercegovine (Posušje, Čitluk, Široki Brijeg).

Treba napomenuti da su istražni radovi i eksploatacija boksita u slivu Krušnice (područja Suvaje, Vranjske, Gudavca, V.Jesenice i Vojevca) u koliziji sa zaštitom i očuvanjem ovog izvorišta od strateškog značaja. S toga, u planskom periodu se ne predviđaju nikakvi rudarski radovi na navedenom području koji mogu negativno utjecati na kvalitet voda vrela Krušnice.

Ležišta boksita

Redni broj	Ležište - rejon	Utvrđene rezerve (t)	Potencijalne rezerve (t)
1.	Jajce	734.789	3.396.500
2.	Posušje	2.312.112	2.864.659
3.	Široki Brijeg	902.092	1.131.230
4.	Čitluk	429.759	627.754
5.	Stolac	1.091.115	1.091.115
6.	Bjelaj Bos. Petrovac	46.835	
7.	Bosanska Krupa	131.000	

Nemetalične mineralne sirovine

Kamena so

Ležišta kamene soli

LEŽIŠTE	BILANSNE REZERVE (mil t)				VANBILANSNE REZERVE (mil t)				
	A	B	C1	Σ (t)	A	B (t)	C1 (t)	Σ (t)	
Tušanj	-	-	-	-	62,6	125,8	124	312,6	
Tetima	27	301	-	328	13	33	-	46	
Σ	27	301	-	328	75,6	158,8	124	358,6	

Eksploataciona i istražna polja mineralnih sirovina

Eksploataciono polje obuhvata površinsku kop-jamu, transportne i pristupne puteve na etaže, prostor za preradu ili oplemenjivanje, odlagališta, vodosabirnike, ma gazine eksplozivnih sredstava, trafostanice, radionički prostor, uredski i sanitarni prostor.

Energetske mineralne sirovine

Sa stanovišta korištenja i degradacije prostora posebno su značajna eksploataciona polja energetske mineralne sirovine (ugalj). Najveća eksploataciona polja mrkog uglja i lignita su Tuzlanski i Sarajevsko-zenički ugljeni bazen, a manji na području Sanskog Mosta (Kamengrad) i Tomislavgrada (Kongora). U narednim tabelama navedena su sva eksploataciona polja sa površinama, sa lokacijama, prema vrsti mineralne sirovine i načinu eksploatacije na području F BiH.

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Ležišta mrkog uglja

Ležište	Općina	P-exp. polja	P-ist. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše	Rudni bazen
Banovići	Banovići		6455,5	Površinska i jamska	"RMU "Banovići" d.d. Banovići, koncesija	Ima	Da	Banovići
Bila	Travnik	277		Jamski	D.o.o. RMU "Abid Lolić" Bila	Ima	Da jamski, površinski zatvoren	Srednjobosanski
Breza-Goruša	Breza	277,7		Jamski	RMU "Breza" Breza, koncesija	Ima	Ne, napuštena eksploatacija	Srednjobosanski
Breza-Popović	Breza	98,7		Jamski	RMU "Breza" Breza, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Breza-Sretno-kamenica	Breza	2367,9		Jamski	RMU "Breza" Breza, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Durdevik	Živinice	1039,8		Površinska i jamska	RMU "Durdevik" d.d. Durdevik, koncesija	Ima	Da	Banovići
Kakanj-zbimo (bez Vrtlišta)	Kakanj	5147,4		Površinska i jamska	RMU "Kakanj" Kakanj, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Kakanj-Vrtlište	Kakanj	1620,6		Površinski	RMU "Kakanj" Kakanj, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski
Kakanj-Mošćanica-Repovački potok	Kakanj	257,2		Nije u eksploataciji	Nema	RMU "Kakanj"	Nije u eksploataciji	Srednjobosanski
Kamengrad-Čačinci	Sanski Most	163,3		Jamski	Nema	D.D. RMU "Kamengrad"	Da	Kamengradski
Kamengrad-Zlause	Sanski Most	792,8		Površinski	D.D. RMU "Kamengrad" S. Most	Ima	Da	Kamengradski
Seona	Banovići	302,2		Planirana površinska	"RMU "Banovići" d.d. Banovići, koncesija	Ima	Ne	Banovići
Tušnica	Livno	399,1		Površinski	Rudnici ugljena "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Zenica-zbimo (bez Mošćanice)	Zenica	4470,5		Jamski	"RMU Zenica" d.o.o. Zenica	Ima	Da	Srednjobosanski
Zenica-Mošćanica	Zenica	1810,8		Površinski	"RMU Zenica" d.o.o. Zenica, koncesija	Ima	Da	Srednjobosanski

Ležišta lignita

Ležište	Općina	P-exp. polja	P-ist. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše	Rudni bazen
Prusac-Kotezi-Karadžić	Bugojno i D. Vakuf		2189,7	Površinski			Ne	Bugojanski
Čelebići	Livno	7837,3		Površinski	RMU "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Prolog	Livno	727		Površinski	RMU "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Prolog-Table	Livno	316		Površinski	RMU "Tušnica" Livno	Ima	Da	Livanjski
Gračanica-Dimnjače	G.Vakuf/Uskoplje	196		Površinski	RU "Gračanica" G.Vakuf/Uskoplje	Ima	Da	Bugojanski
Gračanica-D. Ričica	G.Vakuf/Uskoplje	87		Površinski	RU "Gračanica" G.Vakuf/Uskoplje	Ima	Ne	Bugojanski
Kongora	Tomislavgrad	858,2		Površinski	JP "Elektroprivreda" HZ-HB dd Mostar	Ima	Ne	Duvanjsko polje
Kreka-Sjeverna sinklinala	Tuzla i Lukavac	9654,1		Jamski, ranije i pov.	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Da	Tuzlanski
Kreka-Šikulje	Lukavac	635,8		Površinski	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Da	Tuzlanski
Kreka-Dubrave	Živinice, Tuzla, Kalesija	2168,8		Površinski	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Da	Tuzlanski
Kreka-Tojšići	Kalesija	490,7		Površinski	Rudnici lignita "Kreka" d.o.o. Tuzla	Ima	Ne	Tuzlanski
Pašići	Lukavac	12,5		Površinski	Nema	Haris d.o.o. iz Lukavca	Da	Tuzlanski

Ležišta treseta

Ležište	Općina	P-exp. polja	P-ist. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše	Rudni bazen
Ždralovac	Bos. Grahovo	1772,1		Površinski	"Finvest Ždralovac" Bos. Grahovo	Ima	Da	Grahovski
Cmi Lug	Kupres			Površinski	"Invest Eko" Tomislavgrad	Ima	U pripremi	Kupreški

Nemetalične mineralne sirovine

Ležište kamene soli

Ležište	Općina	P-exp. polja	Način exp.	Eksploataciono pravo	Istražno pravo	Da li se eksploatiše
Tetima	Tuzla	406,4	Izluživanjem slanice bušotinama	SODASO HOLDING Rudnik soli "Tetima" d.d.	Ima	Da od 2002.g.

PRAVNI OKVIR

Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine („Sl.novine FBiH“, br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10),
Zakon o poljoprivrednom zemljištu („Sl.novine FBiH“ br. 52/09),
Zakon o geološkim istraživanjima („Službeni list R BiH“, br 3/93),
Zakon o geološkim istraživanjima FBiH, (SN 9/10 od 26.02.2010.),
Zakon o rudarstvu F BiH, (SN 26/10 od 05.05.2010.),
Zakon o rudarstvu ("Službeni list RBiH", br. 24/93, 13/94, 6/08),
Zakon o koncesijama (Sl. novine F BiH, 70/06),
Zakon o vodama F BiH (Sl. novine F BiH, 70/06),
Zakono o cestama federacije Bosne i Hercegovine (“Sl.novine FBiH”, br. 6/02 i 18/02),
Zakon o električnoj energiji („Službene novine Federacije BiH”, broj 41/02 i 38/05),
Zakon o upravljanju otpadom („Službene novine FBiH“, br 33/03, 72/09),
Zakon o prikupljanju, proizvodnji i prometu sekundarnih sirovina i otpadnih materijala („Sl.novine FBiH“, 29/98),
Zakon o zaštiti i korištenju kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa (Službeni list SR BiH br. 20/85 i 12/87),
Zakon o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, (Službene novine F BiH br: 2/02, 8/02 i 6/04, 51/07),
Zakon o građevinskom zemljištu Federacije Bosne i Hercegovine (Sl. novine FbiH br.67/05),
Zakon o zaštiti okoliša („Sl.novine FBiH“, broj 33/03, 38/09),
Zakon o zaštiti prirode („Sl.novine FBiH“, 33/03),
Zakon o zaštiti zraka („Sl.novine FBiH“, 33/03),
Zakon o Fondu za zaštitu okoliša („Sl.novine FBiH“, broj:33/03),
Zakon o inspekcijama u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 69/05),
Zakon o veterinarstvu („Službene novine FbiH“, br 46/00),
Zakon o lovstvu ('Službene novine FbiH“ broj 04/06),
Zakon o radijacijskoj i nuklearnoj sigurnosti u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07),
Zakon o zaštiti od jonizirajućih zračenja i radijacionoj sigurnosti („Sl. novine FBiH, broj 15/99),

Uredbe:

Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata (“Sl.novine FBiH”, br. 63/04, 50/07),
Uredba o sadržaju i nosiocima jedinstvenog informacionog sistema, metodologiji prikupljanja i obradi podataka, te jedinstvenim obrascima na kojima se vode evidencije (“Sl.novine Federacije BiH”, br. 33/07),
Uredba o izmjenama Uredbe o šumama (Sl.novine FBiH br.38/10),
Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o šumama (Sl.novine FBiH br.26/10),
Uredba o šumama (Sl.novine FBiH br.83/09),

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Uredbe o autocestama u FBiH (**„Službene novine Federacije BiH”, broj 10/07**),
Uredba o obavezi dostavljanja godišnjeg izvještaja o ispunjenju uvjeta iz dozvole za upravljanje
otpadom ('Službene novine FBiH' br 31/06),

Uredba o selektivnom prikupljanju pakovanju i označavanju otpada
(‘Službene novine FBiH' br 31/06),

Uredba o finansijskim garancijama kojima se može osigurati prekogranični promet otpada („Sl.
novine FBiH“, br. 41/05);

Uredba o selektivnom prikupljanju, pakovanju i označavanju otpada („Sl. novine FBiH“,
br. 38/06);

Uredba o finansijskim i drugim garancijama za pokrivanje troškova rizika od mogućih šteta,
sanacije i postupaka nakon zatvaranja deponije („Sl. novine FBiH“, br. 39/06)

Uredba o opasnim i štetnim materijama u vodama („Službene novine Federacije BiH“, 43/07)

Uredba o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda
(“Sl. novine Federacije BiH 26/9).

Uredba o tehničkim svojstvima koje građevine moraju zadovoljavati u pogledu sigurnosti te
načina korištenja i održavanja građevina ("Službene novine Federacije BiH", br. 29/07 i 51/08)

Ostali akti (pravilnici, uputstva , odluke):

Pravilnik o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje
se koriste ili planiraju da koriste za piće („Službene novine Federacije BiH”, broj 51/02)

Pravilnik o sadržaju i načinu izrade Plana upravljanja zaštićenim područjima ('Službene novine
FBiH' broj 65/06)

Pravilnik o načinu odabiranja, doznaci i sječi stabala ili površina za sječu („Službene novine
Federacije BiH”, broj 62/02)

Pravilnik o uvjetima za prijenos obaveza upravljanja otpadom sa proizvođača i prodavača na
operatora sistema za prikupljanje otpada („Sl. novine FBiH“, br. 9/05);

Pravilnik o izdavanju dozvole za aktivnosti male privrede u upravljanju otpadom
(„Sl. novine FBiH“, br. 9/05)

Pravilnik o kategorijama otpada sa listama („Sl. novine FBiH“, br. 9/05);

Pravilnik o postupanju s otpadom koji se ne nalazi na listi opasnog otpada ili čiji je sadržaj
nepoznat („Sl. novine FBiH“, br. 9/05)

Pravilnik o sadržaju plana prilagođavanja upravljanja otpadom za postojeća postrojenja za
tretman ili odlaganje otpada i aktivnostima koje preduzima nadležni organ
(„Sl. novine FBiH“, br. 9/05)

Pravilnik o uslovima za rad postrojenja za spaljivanje otpada („Sl. novine FBiH“ broj 12/05)
s

Pravilnik o graničnim vrijednostima kvaliteta zraka („Sl. novine FBiH“ broj 12/05)

Pravilnik o emisiji isparljivih organskih jedinjenja („Sl. novine FBiH“ broj 12/05)

Pravilnik o graničnim vrijednostima emisije zagađujućih materija u zrak („Sl. novine FBiH“ broj
12/05)

Pravilnik o ograničenju emisije u zrak iz postrojenja za spaljivanje biomase
(„Službene novine FBiH“ broj 34/05)

Pravilnik o monitoringu emisija zagađujućih materija u zrak
(„Službene novine FBiH“ broj 12/05)

Pravilnik o uslovima mjerenja i kontrole sadržaja sumpora u gorivu

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

(„Službene novine FBiH“ broj 6/08)

Pravilnik o graničnim vrijednostima emisije u zrak iz postrojenja za sagorijevanje

(„Službene novine FbiH“ broj 12/05)

Pravilnik o uspostavljanju i upravljanju informacionim sistemom za zaštitu prirode i vršenju monitoringa („Službene novine FBiH“ broj 46/06)

Pravilnik o izradi godišnjih/polugodišnjih programa inspekcije zaštite okoliša („Službene novine FBiH“ broj 68/05)

Pravilnikom o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogone i postrojenja koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolišnu dozvolu (Službene novine FBiH broj: 19/04)

Uputstvo o jedinstvenoj metodologiji za razvrstavanje poljoprivrednog zemljišta u bonitetne kategorije („Službene novine FbiH“ broj: 78/09)

Odluka o granicama vodnih područja („Službene novine Federacije BiH”, broj 37/98)

Međunarodni ugovori i konvencije kojima je BiH pristupila:

Konvencija o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima, Ženeva, 1979. godine (stupila na snagu: 16.03.1986.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 11/86);

Protokol uz Konvenciju o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima iz 1979. godine, o dugoročnom finansiranju programa saradnje za praćenje i procjene prekograničnog prenosa zagađujućih tvari u vazduhu na velike daljine u Evropi, Ženeva, 1984. (stupio na snagu: 28.01.1988.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 2/87);

Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača, Beč, 1985. (stupila na snagu: 22.09.1988.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 1/90);

Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama, Rio de Žaneiro, 1992. (stupila na snagu: 21.03.1994) (Sl.glasnik BH 19/00).

Konvencija o prekograničnim uticajima industrijskih nesreća, Helsinki, 1992. (stupila na snagu: 19.04. 2000.).

Međunarodna konvencija o zaštiti biljaka, Rim, 1951. (stupila na snagu: 03.04.1952.);

Konvencija o biološkoj raznovrsnosti, Rio de Janeiro, 1992. (stupila na snagu: 29. 12.1993.).

Konvencija o pomoći u slučaju nuklearne nesreće ili radiološke katastrofe, Beč, usvojena 26.09.1986. (stupila na snagu: 26.02.1987.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 4/91);

Konvencija o ranom obavještanju o nuklearnim nesrećama, Beč, 1986. (stupila na snagu: 27.10.1986.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 15/89).

Protokol o zaštiti Mediterana od zagađivanja sa kopna, Atina, 1980. (stupio na snagu: 17.06.1983.). Modifikovan u Sirakuzi (Italija) 1996. (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 1/90);

Protokol o posebno zaštićenim područjima i biološkoj raznovrsnosti Mediterana, Monako, 1996. (stari naziv Protokol o posebno zaštićenim područjima Sredozemnog mora, Ženeva, 1982.) (stupio na snagu: 23.3.1986.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 9/85);

Međunarodna konvencija o sprečavanju zagađivanja mora naftom, London, 1954. (stupila na snagu: 26.07.1958.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 60/73, 53/74);

Međunarodna konvencija o zaštiti od zagađivanja sa brodova, London, 1973. (stupila na snagu: 02.10.1983.) (Sl.list R BH 13/94, Sl.list SFRJ MU 2/85).

Bazelska konvencija o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovom odlaganju, Bazel, 22.03.1989. (stupila na snagu: 05.05.1992.) (Sl.glasnik BH 31/00);

Prostorni plan FBiH 2008.-2028. godine-
-PRIJEDLOG PLANA-

Dopuna Bazelske konvencija o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada njegovom odlaganju, Brisel, 1997.;

Odluka o ratifikaciji Konvencije o kontroli prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovom odlaganju (Sl. glasnik BH 31/00);

Odluka o ratifikaciji Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o promjeni klime (Sl. glasnikBiH, 19/00);

Odluka o ratifikaciji Konvencije o biološkoj raznolikosti, Rio de Janeiro, 5. juni 1992. godine (Sl. Glasnik BiH); broj 13 od 31.12.2002.

Odluka o davanju saglasnosti za ratifikaciju Međunarodne konvencije o zaštiti bilja (Sl. Glasnik BiH dodatak Međunarodni ugovori 10/03, 21.07.2003.);

Odluka o davanju saglasnosti za ratifikaciju Okvirnog sporazuma o slivu rijeke Save (Sl. Glasnik BiH dodatak Međunarodni ugovori 10/03, 21.07.2003.);

Odluka o ratifikaciji Međunarodne konvencije o zaštiti bilja (Sl. Glasnik BiH, 8/03, 30.06.2003 – dodatak).